

DIMITRIE BEJAN

ORANKI
Amintiri din captivitate

Dimitrie Bejan s-a născut la Hârlău în 26 octombrie 1909. A urmat cursurile Institutului Teologic „Veniamin Costache“ din Iași și ulterior cursurile Facultății de Istorie. Biografia sa comportă puține evenimente în libertate: o cîntărie de studiu la Ierusalim și participarea în echipele de cercetare ale lui D. Guțu. Hirotonisit preot în 1938, ia parte la campania de eliberare a Basarabiei. Cade prizonier la sovietici de unde reușește să se reîntoarcă abia în 1948. Reîntors în țară a urmat traseul martirajului românesc: Jilava, Aiud, Canal, deportarea în Bălțan, din nou Aiud.

În prezent se roagă pentru neputințele fizice și morale ale semenilor în Hârlău natal.

Experiența sa tragică de viață, unică în felul ei, a fost așternută pe hârtie în 3 volume-manuscrise: Oranki - Amintiri din captivitate în care sunt relatate suferințele trăite în lagărele din U.R.S.S. (1942-1948), Vifornia cea mare care este o mărturie-document despre perioada 1949-1956, și care a însemnat pentru preotul Bejan calvarul din temnițele românești, în sfârșit, Satul blestemat aminte-te despre anii deportării în Bălțan. Ultimele două volume sunt în curs de apariție.

Preotul D. Bejan a mai scris câteva episoade despre Basarabia anilor 1930-1935 reunite în volumul Hotărul cu cetății, apărut în 1995.

Cu un Cuvânt înainte de
Gabriel Șepelea

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	3
NOT care l mure te ceea ce pare nel murit.....	6
1. ÎN LUNGUL ANILOR CARE AU TRECUT.....	7
2. ORANKI.....	8
3. M N STÂRCA	10
4. KARAGANDA.....	12
5. VINE RUSUL CU ARLUS-UL.....	16
6. CINE A CÂ TIGAT R ZBOIUL?.....	18
7. DREPTURILE NOASTRE SFINTE	21
8. CULESUL CARTOFILOR.....	25
9. CARAVANELE CU FILDE	29
10. JOCURI DE C R I.....	32
11. SCRISORI DIN AR	35
12. AL 8-LEA SINOD ECUMENIC.....	37
13. SPA IUI VITAL.....	43
14. I PE SCAUNUL AL ASELEA N-AU EZUT.....	47
15. MINUNEA CU PE TII	50
16. DIN CERURI SE SLOBOADE PLOAIE.....	54
17. I VOD CANTEMIR A FOST PE AICI.....	57
18. ALEGERI I REFLEXE.....	62
19. CÂND L-AM BOTEZAT PE MI A	67
20. S TRAG ARTILERIA!.....	74
21. DESPRE PLANIFICARE I ALTE NECAZURI MUNCITORE TI.....	75
22. FOAMEA STRIG LA DRUMUL MARE.....	82
23. COLHOZUL IAGODA I FERICIREA OPINCII ...	86
24. VINE TEATRU-N SAT LA NOI.....	96
25. DE VORB CU VOLODEA DESPRE DREPTATE I SATUL LUI.....	100
26. CE-A V ZUT DOCTORUL VASILIEV ÎN EUROPA.....	105
27. SPORT	110
28. CONCUREN A ARTISTIC	114
29. CEI CARE AU MURIT.....	118
30. EVAD RI	121
31. ART	126
32. FLORILE DALBE CU TRISTE ILE LOR	131
33. GOLODOVCA.....	132
34. DIPLOMA II SPANIOLI.....	137
35. EU I MOSCOVA	146
36. M -NTORC LA VATRA P RINTEASC	153

Cuvânt înainte

L-am cunoscut pe Dimitrie Bejan, autorul acestor dramatice reconstituiri memorialistice din perioada prizonieratului în URSS (1942-1948), la Jilava, în celula 24. Era pe la sfârșitul anului 1949. Eliberat din prizonierat unde s-a dovedit „necooperant“ cu Ana Pauker și cei ce făceau înroluri pentru Divizia „Tudor Vladimirescu“, participant la o serie de acțiuni de demnitate, și chiar la inițierea unor greve, preotul militar Dimitrie Bejan a fost eliberat din URSS cu recomandarea de a fi supravegheat și reeducat în țară. Și iată -l în fața unei noi încercări. La trei luni după ce și-a revăzut patria și familia, acest slujitor al altarului mic de stat, mare la suflet, a făcut cunoștință cu universul concentraționar românesc. Cu un stagiul de peste 6 ani în patria-mamă a sistemului, D. Bejan era înarmat cu cunoștințe de supraviețuire, de repliere lăuntrică și credință. Se prăbușea cu spume la gură unul ce avea atac de epilepsie, pînă la urmă Bejan îi examina privirea, îl culegea de pe jos, îl îngrijea. Iar cel în cauză nu era altul decât Iosif Jumanca, semnatar al actului Unirii de la 1 Decembrie 1918, din partea social-democraților. Se făcuse mîntuitor proaspăt cîsătorit ajuns la gherlă cu întrebări privind viitorul cîșniei sale, pînă la urmă îmbina învățura scripturii cu înțelepciunea românească, turna balsam peste rana întrebărilor. Cîci într-o instituție ce-și desfășura activitatea sub deviza: „voi n-aveți aici decât un singur drept, acela de a muri“, în care tronau ciomagul și teroarea, de înuție se hrăneau, se susțineau prin cuvânt. Cuvântul în elept, cuvântul izvorât din încercări nebănuite.

I-am păstrat deci un loc de stimă în amintirile mele acestui duhovnic exemplar, deși conviețuirea noastră la Jilava n-a durat decât câteva luni. Prin 1965 am aflat de la o cunoștință comună că e în viață, că oficiază ca preot mai mult tolerat decât acceptat, undeva în Moldova. Dar oare se putea altfel cînd preotul Bejan refuza orice tranzacție?! M-am bucurat și i-am transmis salutul meu. Viața de unul singur, dedicată credinței și dragostei pentru aproapele i-au creat aureola unui personaj legendar, trimis duios prin post și rugăciune. Au apărut despre el chiar și unele relatări în ziare, după revoluție. Și într-o zi a anului 1994 un cercetător matematician mi-a făcut surpriza de a-mi transmite patru manuscrise ale preotului. Le-am parcurs cu interes și am constatat cu bucurie că m-am aflat nu doar în fața unui om deosebit mîrime umană ci și în fața unui condeier din stirpea naratorilor moldoveni.

Paginile citite mi-au amintit date din copilăria - necunoscută pentru cei din țară - a prizonierilor români, germani, italieni, spanioli, unguri prezentat nou în celula 24 de la Jilava. Toate cutremurătoare. Dar una e și auzi o întâmplare dramatică în pușcărie golă, flămînd și alta s-o parcurgi înveșmîntat în slove, acasă. Un scriitor, fost de inuț, îmi spunea după eliberare: nu mai pot scrie. De

câte ori m a ez la masa de scris, am impresia c e cineva în spatele meu care-mi urm re te flecare cuvânt i capitulez. Ei bine, D. Bejan n-a capitulat în fa a virtualului cenzor, i-a durat amintirile deschis ca o confesiune în fa a posterit ii i a reu it.

Cartea cuprinde 36 de episoade despre via a inimaginabil a prizonierilor români din lag rele de la Oranki, Nagoda, Karaganda (aproape de China), Astrahan, Kiev, Moscova, Sverdlovsk (Urali), Arhanghelsk (lâng Marea Alb). Sunt m rturii-document a ternute pe hârtie, cu mari riscuri, în perioada deport rii pe B r gan. Un om îmi aminte te de condi iile limit tr ite începând din prima faz a prizonieratului când mortalitatea era de 60% printre ofi eri i 80% printre osta i. Se stingeau pe capete cei ce nu puteau rezista la foame, sete, frig, tifos exantematic, dizenterie i munc neomeneasc , în 1943, la Astrahan, pe Volga - î i aminte te D. Bejan - într-un lag r la marginea ora ului, pe un frig de cr pau pietrele „p duchii bolnavi se plimbau pe piepturile noastre “; “mureau oamenii i nimeni nu se interesa de cel ce-a murit. Ba, s nu uit, cel mai adesea mortul era inut ca viu la control, înc dou -trei zile i chiar mai mult “pentru ca vecinii s primeasc în locul lui por iile de mâncare (...) „Iarna era grea, aspr , geroas i p mântul nu putea fî s pat cu târn coape, cu lomuri; la toate încerc rile noastre nu reu eam decât s a chiem p mântul. Mor ii erau mul i, p mântul înghe at i atunci st pânirea a dat ordin sanitarilor s fac stive din mor ii goi, bubo i, hido i la înf i are, f r nume, f r num r. Sub ger au înghe at toac , s-au mumificat. Toat ziua trecem pe lâng stivele de mor i. Noaptea când b tea vântul prin schelete sau când luna g lbuie p ta mald rele de stârvuri, te cutremurai; era ca-n proorocirile lui Ezechil, teribil imagine de apocalips!“ (...) „ i-am num rat noi atunci nou sprezece mii trei sute doisprezece mor i din toate p r ile Europei“. (...).

„ i la fel s-au petrecut lucrurile i în celelalte lag re ca i în timpul nesfâr itelor mar uri înso ite de cârduri de corbi“. (...), „Ceea ce mi-a amintit el (un prieten c zut prizonier în 1942 la Cotul Donului n.n.) Este întocmai cu ceea ce eu singur am v zut i ne-am cutremurat. Solda i care t iau pulpe sau fese de mor i, le frigeau i apoi le comercializau; al ii amestecau cine tie ce coaj de pâine primit ca hran de la ru i cu excremente omene ti, o coceau din nou i o vindeau fl mânzilor. La focurile improvizate în arcuri, seara, oamenii î i frigeau centurile sau t lpile de la bocanci, le mâncau scorjite i a doua zi mureau. Coloana de prizonieri pleca în zori, mai departe, pe jos, c tre Urali“.

Întregul capitol intitulat „ Cei ce-au murit“ se constituie într-o zguduitoare m rturie scris direct sub dicteul amintirilor, f r artificii. Ele vorbesc în acela i timp despre dec derea omului sovietic produs al ideologiei marxist-leniniste ce execut orbe te ordine, ori se complace în nep sare, în contrast cu victimele ce înfrunt gerurile ruse ti animate de firul credin ei i al patriotismului, str duindu-se s - i p streze zestrea de umanitate i demnitate.

Dar nu toate episoadele sunt axate pe relat ri apocaliptice, în secven a „Când l-am botezat pe Mi a“ registrul e diferit, în lag rul de la M N STÂRCA pe un

ger de -56 grade p rintele e chemat s oficieze o slujb la c p tâiul unui copil bolnav. P rin ii, ofi eri sovietici (mama chiar ofi er politic) din conducerea lag rului erau cutremura i la gândul c Mi a al lor va p r si această lume f r a primi taina botezului. Cu precau ii infinite, brusc ri de form , p rintele este introdus în locuin a ofi erilor. Cei doi risc , risc i p rintele. Dup oficierea botezului, p rin ii lui Mi a i p rintele se osp teaz cu vin de Cotnari i discut despre România pe care so ul o cuno tea. Mai târziu, pe când p rintele Bejan lucra pe antier, e chemat la ofi erul Ivanov spre a-i aduce la cuno tin c Mi a s-a vindecat iar cei doi so i î i vor îndeplini visul de a pleca în misiune spre România - Aceea i obsedant descriere a frigului i în acest episod. „P durea e vânt i de frig trosnesc copacii. Pe ira spin rii parc te unge cineva cu spirt alb... Când se deschide u a bordeiului frigul n v le te aburind de nu se vede om cu om si preface imediat pic turile fine din respira ia noastr în chiciur “.

Un alt tip de credincios rus prezentat în această carte este Volodea. Acesta, un tân r agronom dintr-un sat situat la 300 km de Moscova îi prezint prizonierului român efervescen a cre tineasc din comuna sa natal . Aici s tenii au adunat bani pentru a- i construi o biseric , angajeaz preo i ambulani, aduc anafura de Pa ti de la Moscova, în această ac iune este angajat plenar tat l lui Volodea care pleac în fiecare an din timp la Moscova spre a aduce anafura pentru tot satul. Uneori satul îl a teapt pe cel plecat noaptea întreg ...

Episodul despre „Diploma ii spanioli“ aduce nu numai o informa ie inedit despre soarta comuni tilor spanioli refugia i în Fran a dup biruin a lui Franco, i de aici transfera i în Germania i Rusia, ci, i o prezentare gradat , axat pe un dialog viu, colorat, în bordielele din URSS unde ei sunt caza i - b rba i, femei i copii - al turi de prizonieri, fo tii partizani ai lui Dolores Ibaruri se arat la început mândri, nedispu i s comunice cu prizonierii spanioli din „Divizia albastr “ i nici cu „fasci tii“ români ori germani, încet, încet ghea a se tope te între ace ti dezmo teni i îmbr ca i ca pentru o alt clim . Români le confec ioneaz înc l minte pentru copii etc. Se poate spune c omenia învinge închistarea în tagme a „diploma ilor“ c rora nu le vine s cread c ei, lupt torii pentru biruin a comunismului, pot avea o soart identic cu cei ce luptaser împotriva paradisului ro u. Secven a e o ilustrare a automatismelor dictaturii suspicioas fa de tot ce vine de peste grani .

În sfâr îit „ Golodovca “ e ultimul episod asupra c ruia ne vom opri. Într-o zi, în anul 1946, prizonierii des eleneau poienile de la oniha - câteva sute de hectare. Prizonierii au încercat s se revolte, s nu mai ias la lucru dar solidaritatea nu a func ionat. Au încercat i în 1947 cu acelea i rezultate. V zând c au trecut 4 ani de la armisti iu i un an de la semnarea tratatului de la Paris, prizonierii îl întrebau pe ofi erul politic de ce nu le d drumul la vetrele lor. R spunsul era acela i: „, ara voastr nu v vrea“, „schimba i-v ideile, fi i al turi de noi i v vom trimite în ar “. În februarie 1948, prizonierii români semneaz , unul câte unul, declara ia: „Din acest minut intru în greva foamei pân ce autoritatea sovietic îmi va r spunde în scris care este data pân la care

vom fi repatria i noi, româniî“. Declara ii similare fac i româniî din alte bordeie. Intr în grev i bolnavii din spital. Urmeaz 10 zile grele de foame, de presiuni. Hot rârea i rezisten a românilor uimesc. „Nem ii i ungerii trec în vârful picioarelor pe lâng bordeiele noastre. Le-am f cut o chemare pentru o ac iune comun . S-au temut. Iar noi, le ina i, rezist m“ (...) „Dup 10 zile înso it de toat „rus raia“ generalul Vladimirov intr în bordeie. Las o hârtie tampilat con inând r spusul de la Moscova. Greva reu ise: „Prizonierii români vor fi repatria i pân la 1 iulie 1948“.

Dar ajun i în Tara mult visat reîncepte ancheta: „Ai f cut golodovca? F cut“. i în curând vor urma încerc rile din temni ele române ti.

Cartea p rintelui D. Bejan care are la ora când scriu aceste rânduri 86 de ani s-a n scut din durere i a fost trimis spre semeni drept m rturie. M rturia despre o lume guvernat de stereotipuri ideologice, de interese imperialiste cu un total dispre fă de oameni i omenie. Când dintre cioloveci se înal vreunul spre credin , spre c utarea unor z ri l untrice, naratorul noteaz cu emo ie excep ia.

Leit-motivul c r ii îl constituie gerul, foamea, automatismele st r iei. Cei ce-au rezistat nu sunt prezenta i ditirambic drept eroi. Sunt cei care purtau în suflet pe Dumnezeu, un col de ar de lâng Carpa i, cei care au reu it s înving în ei zi de zi, ceas de ceas ispita alegerii între calea dreapt i compromis, în fond se cuno teau acolo rezultatele alegerilor falsificate în 1946, se tia c România e condus de pro-comuni ti. i totu i prizonierii ace tia prefer s se supun la munci grele, s zgârie p mântul înghe at cu hârle ul în loc de plug, s care greut i, s m ture prin ora e, dar s - i p streze demnitatea.

O carte document scris cu îndemânare i onestitate. Din suferin ele acestor prizonieri de ridic impun toare încrederea în elitele morale ale acestui popor. i, doamne, cât nevoie avem de asemenea exemple!

i m gândesc ce min ar constitui această carte pentru un regizor inspirat.

Gabriel epelea

NOT care l mure te ceea ce pare nel murit

Aceste amintiri au fost notate aici, în 1975, pentru a nu se uita întâmpl ri i greut i. Dup 25 de ani faptele pot fi privite i sub alt aspect, ca ceva ce apar ine de barbaria acelor timpuri grele - i nu puteau s fie altfel - conform epocii, locurilor i mentalit ilor vremii.

Pe cât se pare, societatea a evoluat c tre tr irea moralei cre tine, dar f r Hristos. Omul a devenit, i se chinuie s devin din ce în ce mai bun, în timpul diferitelor orânduiri i forme de guvern mânt - burghezie, democra ie, dictaturi

de dreapta sau de stânga - conduc torii popoarelor se concurează în a face via a mai roz populațiilor în subordine. Marea parte a populațiilor are numai de câștigat de pe urma concurenței ei față de cele trei ideologii: de clasă, de masă și de ras.

„Legea dragostei“, care este proprie creștinismului numai, a devenit bun comun - universal - chiar și pentru cei ce cultivau ura (de clasă, de masă și de ras). Astfel, Hristos, renegat, câștigă orizontul și în adâncime. Doar El a spus că „nici porțile iadului nu vor birui iubirea...“

Numai iubirea este mijlocul suveran pentru nivelarea asperităților, iar omul viitorului se va umaniza în respectul și dragostea față de aproapele mai necăjit. Dumnezeu, „Bătrânul“, noaptea creatoare, râde în barbă de străduința cuceritoare a neînsemnatului „microb“ care este omul de pe Terra - un fir de nisip zburător între cele aproximativ zece miliarde de corpuri cerești ale galaxiei noastre.

Dar dincolo de această galaxie? Ce-i?

Alte galaxii - alte miliarde de nisipuri prinse-n ordinea prestabilită de „Bătrân“.

După acestea vine antimateria.

Pe urmă, tot Universul, văzută ca o sferă. Apoi, dincolo, lumea rașii, a spiritelor. Și mai departe? Ce-i?

Zâmbetul îngâmbător și dragostea „Bătrânului“ pentru supravegherea și perfecționarea „luminilor văzute și a celor nevăzute“. Mai presus de „lumi“ stă dragostea.

*

Ordinea întâmplărilor scrise aici și trase între 1942-1948 nu are prea mare importanță. Totuși, pe cât s-a putut, am respectat ordinea lor cronologică, și asta numai pentru a intra în ordinea cosmologică.

Dimitrie Bejan

1 mai 1975

1

ÎN LUNGUL ANILOR CARE AU TRECUT

E toamnă târzie și urât . Din ce uri curg reci picături de ploaie. Noaptea stă , apăsătoare, peste Bărganul pustiit.

Dincolo de ce uri, alții oameni stau, la fel ca și mine, tăcuți și abțuți, cu gândul la primăvara care va trebui să vină și să alunge ce urile către nord.

Peste zi, încă lătat cu cizme mari de cauciuc, înotasem prin noroaie, până la Dunăre. Bătea un vânt aspru dinspre răsărit și valurile măloase loveau, cu vuiet lung, în maluri. Sălciile desfrunzite se frământau, iar pe sus, de deasupra chemărilor cârdurile de găte sâlbatică, mânate din urmă de biciul iernii. Dincolo de ape, răsărit ca din ape, dealul de stâncă fumurie de la Hârșova. În spatele meu, peste dig, clopotnița de la Giurgeni. Spre nord, satul depărtat - cu casele uniforme, de răpnate, acoperite cu stuf, fărâcopaci, fărâvia , în depărtări, peste câmpul fărâmarginii, fumul amăgirilor...

Iar vântul bate cumplit, ca-n Siberia.

*

E frig la mine-n casă . Lampa clipește nestatornic. Noaptea e târzie și prietenii mei stau tăcuți în cocioabele lor...

Îmi răsar vii în amintire oameni și locuri prin care am trecut. Stăruie în mine, ca o bolnavă aducere aminte, zilele robiei din țara-Răsăritului; lagăre, bordeie, trudă de robie, mereu treze, speranțele unor zile de aezare. Estompat, în depărtări, războiul pierdut.

Mai aproape de orele prezente, cu țile de beton și fier de la Interne. Jilava, cu marile încercări. Aiudul și Gherla unde satana cerne sufletele prin sit mongol . Canalul, pecetluit până la A Doua Venire, cu miile de cruci ale celor răstigniți și minele de plumb de la Baia-Sprie, Cavnic și Valea Nistrului.

Atăia oameni care au fost și au trecut dincolo, ducând cu ei durerile noastre. Peste tot locul cazne și încercări.

Dar noi trăim și ducem, în sufletele noastre, mirul de pe frunzele celor ce au murit. Inimile lor bat în inimile noastre și visurile lor de biruință sunt visurile noastre pentru ziua de mâine.

*

Afar plouă mărunt, picuri stori din ceață . Deschid Cartea și citesc, mereu nou, cuvântul Galileanului: „Veți auzi de războaie și veți de războaie; vedeți, și nu vă însușiți înăntași, căci toate aceste lucruri trebuie să se întâmple. Un neam se va scula împotriva altui neam și o împărăție împotriva altei împărății; și, pe

alocuri, vor fi cutremure de p mânt, foamete i boli. Dar toate aceste lucruri nu vor fi decât începutul durerilor. Atunci v vor da s fi i chinui i i v vor omorî i ve i fi urâ i de to i p gâni; pentru numele meu.

... Se vor scula mul i profe i mincino i i vor în ela pe mul i. Iar din pricina înmul irii f r delegii, iubirea celor mai mul i se va r ci; dar cine va r bda pân la sfâr it, acela va fi mântuit.“

Pe alt fil , silabisesc, optit, ca pentru duhuri:

„Cunosc necazurile tale i s r cia ta (dar e ti bogat); tiu i batjocurile din partea p gânilor, care nu sunt altceva decât o sinagog a satanei. Nu te teme nicidecum de ceea ce ai de suferit. Iat c satana are s arunce în temni pe unii din voi, ca s v încerce...

... Cel ce va birui, va fi îmbr cat în haine albe. Nu-i voi terge, nicidecum, numele lui înaintea Tat lui meu i înaintea îngerilor Lui...

... Fii, deci, credincios pân la moarte i- i voi da cununa vie ii“.

Umbrele celor ce au tr it al turi de mine caut în Carte legea care le-a luminat via a i temeiurile luptei i mor ii lor.

„Procur nou v dau vou : s v iubi i unii pe al ii. Dar, în lume, nimeni nu dovede te mai mare dragoste, decât acela care- i sacrific propria lui via pentru salvarea aproapelui s u. ... Îndr zni i deci, Eu am biruit lumea“.

Târziu, pecetluiesc Cartea cu un s rut smerit i privesc în p cura nop ii de afar , în eleg c noaptea care st ruie înc va trece i lumina ce va s vin va sp la p cate i va t m dui r ni deschise.

*

În amintire st ruie, rezemat de p duri, m n stirea de la Oranki, de pe Volga de sus. Pe turla v duvite de cruci au încol it i prins r d cini mesteceni argintii.

În locul lor, când va veni Lumina, se va în l a iar i, pân la cer, semnul Biruitorului mor ii.

Între zidurile crenelate, acolo, au fost auzite vaietele prin ilor de r zboi iar foamea, frigul i suferin ele au umplut cimitirul din poiana morii.

În unele zile, rare, r s rea soarele i pentru noi; pe fe ele noastre palide flutura o lumin nep mântean . Dar orele acestea erau s rb toare i însemnau popasuri, când bei ap limpede i- i tragi sufletul.

Apoi p durile vuiau iar i, ca m rile r zvr tite. Z pezile se a ezau ca ni te ziduri de cetate i lag rul tr ia ceasuri de moarte. Iernile erau f r sfâr it...

2 ORANKI

De la gara Oniha, intri în p dure pe un drum f cut de Dumnezeu în a cincea zi a crea iei, i c tre sear , dup zece kilometri, ie i într-o poian larg , str juit la stânga de p dure de stejari i pe celelalte margini, în semicerc, br det i mestec ni . În mijlocul poienii, pe vârful unui deal alungit, se afl m n stirea Oranki, ast zi lag rul central pentru ofi erii captivi.

Pân la Oranki (Nijni-Novgorod) sunt 60 de kilometri, iar în linie dreapt , de aici pân la Volga, sunt 30 de kilometri, în împrejurimi, prin poienile de taiga, se g sesc puncte locuite, sau mici i nec jite c tune, cu casele de lemn. Privit de sus, din m n stire, p durea este neagr , fumurie, violet în reflexele soarelui i, undeva, la orizont, precum marea, taigaua se lipe te de cer.

A ezarea m n stirii este mic , pe o vatr de dou -trei hectare, drept la creast i în dreapta ei s-a înjghebat, cu timpul, un sat de p dure.

Departe, se ridic dreapt , maiestuoas , alb , în stil roman, biserica principal a m n stirii, cu 5 turl v duvite de cruci i de acoperi urile corpurilor de cas . În jur, ziduri de cetate d râmate spre r s rit i miaz noapte, apoi un an adânc - ca o râp - peste care treci pe un pod de piatr i iat -te în fa a por ilor lag rului. Pe stâlpii por ilor v rui i se v d înc urmele icoanelor; 6 pe un stâlp i alte 6 pe cel lalt. Dincolo de por i, la dreapta, un parc mic de br det i flori, la stânga, o cl dire joas . Pe alee înainte, treci pe lâng un loc mai ridicat unde a fost clopotni a, cu trei etaje, iar în fa , deschis , luminoas , biserica m n stirii, cu icoana Maicii Domnului abia vizibil , în triunghiul de sub acoperi . La dreapta i la stânga mai multe cl diri cu dou etaje încadreaz biserica, în dreapta, cum treci de locul fostei clopotni e, d r p nat , scund , se afl biserica de iarn . Peste cl diri, în fund, lâng zidul d râmat, o cas mic , hexagonal , cu etaj. Lâng zidul dinspre nord au fost grajduri.

Toate cl dirile, inclusiv cele dou biserici, au fost transformate dup revolu ie în pu c rie i mai apoi, cu r zboiul, au devenit lag r de prizonieri.

Toat zid ria este de c r mid i c r mizile sunt vopsite în alb.

M n stirea Oranki este zidit i pictat de me teri apuseni. Stilul este cel al cl dirilor de factur roman ; cu o fa ad cu ase ferestre mari, luminoase i cu alte ferestre în pere ii din dreapta i din stânga, tot atât de mari, tot atât de luminoase. Altarul este cl dit separat, numai parter, în semicerc, cu trei ferestre i lipit de biserica propriu-zis , de care este desp r it printr-o catapeteasm de zid.

Biserica are acelea i dimensiuni în lungime, l ime i în l ime - pân la turl e - formând un cub perfect de culoare alb . Patru turl e la cele patru col uri i una central pe bolta naosului. Sus, pe locul unde a fost crucea, pe turla central , a crescut un mesteac n.

În biserică este un depozit de alimente. Până unde s-a putut, s-a dat cu var peste icoane, întreaga pictură, de la bolt în jos, până la jumătatea în lămi, s-a păstrat intact. Mâna pictorului, venit din sud, i-a lăsat cu măiestrie amprenta luminozității albastrului cer mediteranean. Va fi plecat pictorul de pe aici... Cine tie pentru ce motive... De la jumătatea în jos, cât se mai vede astăzi, pictura e mohorâtă, cu sfârșit slab, cenușii, ieșii din penelul unui pictor neiscusit.

Cine trece pe la Oranki este atras mai ales de cele două icoane ale mediteraneanului. Cum intri, pe perețele de la intrare, mare, enorm, se află icoana Adormirea Maicii Domnului. Pe un divan oriental, Sfânta Fecioară se stinge încet, liniștit, cu un nimb ce se așază în jurul capului, odată cu ultimele raze ale soarelui în apus. Pe fața liniștită a Maicii Domnului strălucesc ultimele raze ale apusului, în jurul patului, apostolii Domnului și alții creștini din comunitatea Ierusalimului, întreg tabloul degajat senin și împăcat.

În fața, pe perețele catapetesmei, sus - unde, în bisericile noastre, stă Sfânta Cruce - se află icoana învierii, o capodoperă în acest gen: e momentul nașterii zilei, în zori, când cerul acoperă vâile și pământurile dure de marmură. Iisus, în veșmânt alb-albastru, iese din mormântul deschis. Ca într-un zbor ușor, Iisus plutește la doi metri de pământ, senin, transfigurat. Biruitorul morții, cu steagul biruinței în mână stângă și cu binecuvântarea lumilor în dreapta, Iisus cel înviat, cu nimbul auriu, ușor schiștat, e proiectat pe munte și peste pământurile înverzite, în spate, spre răsrit, mijesc zorile, în vale, din ceașcă, se desprind femeile mironosice - mai mult niște umbre. Pe plan secundar, jos, ostașii de pază, cazuși la pământ, își apar ochii de puternica lumină ce pleacă din mormânt și de la cei doi îngeri, în stânga, estompate în fumuriu, trei cruci pe Golgota, în jurul lui Iisus cel înviat din mormânt, parcă plecând din trupul transfigurat al Mântuitorului, o lumină ireală, diafană, suprapământeană. Iar ochii, ochii lui Iisus, privesc adânc la tine și peste tine, până la marginea pământului.

Revoluția i-a tras lui Iisus un foc de armă drept în frunte.

Iisus arămasă ca mai înainte senin, transfigurat. „Eu am biruit lumea, împărăția binecuvântării, până la sfârșitul veacurilor“...

Pe vremuri, aici veneau să se închine Domnului arii Rusiei. Aici i-a plecat genunchii, umilit, Leon Tolstoi și, într-una din chilii, a scris romanul *Învierea*. Pentru că Mănăstirea Oranki adăpostește între zidurile ei numai monahi, cărturari - de vârstă nobilă. Aici se practicau artele și literale, alături de exercițiile mistice și de strictă trăire a regulilor monahale.

Aici, unde a pulsat viața creștină și s-au spălat păcatele, ne odihnim noi, acum, resturile învinse ale armatelor europene.

Știu eu? Încercăm să trăim în spiritualitate și dacă condițiile sunt așa cum se vedea, încercăm, în sfârșit, să-i dăm lui Dumnezeu ceea ce cu drept cuvânt îi se cuvine. Și timide încercări de artă minoră apar din inimile și mâinile noastre.

Canoanele cântărești? Canoanele le respectăm întocmai. Și e bine așa.

3 M N STÂRCA

Pe vremea când Oranki era m n stare, i nu lag r - asta pân la 1918, aici erau dou schituri care ineau de Oranki. Unul se afla la trei kilometri de m n stare, spre nord, i i se spunea chiar „Schitul“. Dup ce treci p durea de stejari, pus de mân c lug reasc - intri în br det i mestec ni i acolo, într-o poian mic , se g sesc câteva case de zid cu etaje, iar la mijloc a fost o biseric , schitul. Aici se retr geau cei mai cuvio i dintre c lug ri, tr ind în total singur tate i în lini te des vâr it , netulbura i de vizite omene ti, vie uind în aspre posturi.

Al doilea schit se afla la cinci kilometri de m n stare, spre vest, într-o poian i mai mic , pe malul unui pârau limpede i se numea M n stârca (M n stioara). Din M n stârca n-a mai r mas nimic. Dup revolu ie biserica a i chiliile au fost d râmâte i din c r mid s-au f cut, aici, câteva case.

Acum, m n stirea Oranki i schitul au fost pref cute în lag re. La schit - la Oranki i la M n stârca sunt prizonieri. Aici, la M n stârca, s-au tras apte rânduri de sârm ghimpat în jurul a zece hectare de teren. S-au cl dît 12 prepelece de lemn, iar în interior au lucrat de inu i politici ru i - femei i b rba i - i al i deporta i, S pând i construind 37 de bordeie, câteva beciuri a ezate pe patru rânduri fa în fa , cu o alee central mai larg i o alta ce merge paralel cu linia sârmelor, la opt metri în interior; por i de cetate, iar în afara por ilor, patru bordeie pentru compania de paz i alte cl diri de lemn, drept locuin e pentru personalul din administra ie, în latura dinspre apus s-a defri at p durea pe 50 hectare i acolo se cultiv zarzavaturi. P durea st dreapt , din toate p r ile, ca o cetate.

În vara lui 1944 au venit aici primele loturi de români. Pe urm au ap rut nem i i unguri, italieni i spanioli.

Într-un bordei mare era buc t ria i sala de mese, într-altul lazaretul, apoi baia, brut ria, atelierile, în bordeiele tip locuim noi. Fiecare bordei avea dou într ri - cu ase trepte de lemn, patru geamuri, dou sobe de c r mid i dou rânduri de paturi suprapuse. Pe lâng pere i, un coridor pentru circula ie. La „opera“ politicianilor ru i, noi am ad ugat b nci i mese iar în fa a bordeielor am s pat ronduri de flori.

i via a se scurgea monoton - ca în pu c rie - cu rare izbucniri, care plecau din te miri ce cauze.

Aici la M n stirea, ca i la Oranki - i la fel în oricare lag r de prizonieri - programul se rotea pe 24 ore, în felul urm tor: la 6 diminea a de teptarea i, peste o jum tate de or , în serii de câte 500 de oameni, mergeam la sala de mese, pentru ceai. De la 8 la 4 p.m., munc . Seara la 6, num r toarea. La 11 noaptea suna clopotul de la poart pentru stingere.

Medicul rus ne vizita în fiecare lună ; dezbrăcați, ne trăgea de piele - și ne cataloga pe grupe de lucru. Grupele I și II lucrau în afara lagărului, iar grupa III, la munci de interior. Mai era o grupă a marilor slăbiți. Cei de la O.K.¹ erau atât de slăbiți (distrofic, ca exie) încât erau scutiți de orice muncă, în așteptarea sfârșitului.

¹O.K. - odihnă comandă.

Muncile de afară, vara, erau la grădina de zarzavat, la colhozuri sau, mai cu seamă, la tăiat și rat lemne în pădure. Iarna, numai la pădure - tăiat și curățenie - sau la desfundat drumurile.

În interior, muncile mai ușoare și un supliment de mâncare erau înute pentru comunarzi, în urma susinutei propagande a comisariatului politic, au fost suficienți români, la fel nemici, unguri etc. Care au acceptat comunizarea cu gândul de a ajunge mai repede acasă, sau pentru un blid de cașă² în plus.

²fiertură de mei, tărie.

La infirmerie lucrau medicii prizonieri, sub controlul medicilor ruși, dar medicamentele au lipsit tot timpul. Era greu să te vindeci numai cu sfaturi medicale. Pentru dizenterie se prescria hipermanganat. Medicii și mâinile în jos, a neputință.

În schimb, clubul politic lucra, lucra intens, la destrămarea sufletească a nașilor. Comisarul Cotler, agitatorul Terlechi și alii agitatori aplicau pedepse și încurajau ruperea rândurilor noastre.

Și-au reușit cu românii și cu ceilalți nași. Ne-au rupt în două. Aici, la Oranki și Mănăstărea, încet, încet au fost adunați toți ofițerii români și supuși la grele încercări. Tot atacul furios al comisarilor politici viza pe români.

Războiul era greu și armele neegale. Dar marea majoritate a românilor a rămas tare, neclintit, chiar la scrânetele din mesele ale Anei Pauker. Într-o seară, după un miting la Oranki, ne strigase cu vocea ei spartă, de beivă: „Vom trece peste cadavrele voastre și nu ne vom lăsa până ce nu ne vom face stăpâni în România“.

Sub ochii noștri s-au format unități voluntare și deoarece n-au fost suficienți ofițeri comunarzi, au fost făcuți ofițeri, dintre soldații, cu Ana Pauker, aceștia s-au făcut stăpâni în țară.

Iar nouă, celor rămași credincioși credințelor și obiceiurilor strămoșești, ne-au fost puse pe umeri poveri și munci, carceră și bătăi, ca să ne-nșoară. Cu sufletul la gură ne rugam lui Dumnezeu ca să ne ajute să le biruim. Ochii noștri scâpau oel; sufletele noastre au rămas mai de neclintit decât muntele. Și dușmanul a dat înapoi, cu armele tocite. Ne-a lăsat în pace. Se lămurise cu cine avea de-a face.

Munca peste zi, cât timp noi cătrebuie de făcut, iar seara, în noaptea

noastre de repaus, ne rugam lui Dumnezeu, ne înream sărbătorile noastre și ne cultivăm tradițiile. Acceptaserăm chiar și moartea. Iar doina nu lipsea de pe buzele noastre, în zăre, departe, și sub pleoape, aproape, stătea țara Dunăreană, rotundă și frumoasă ca un măr domnesc.

*

Când am plecat de la Măntârcă, în vara anului 1948 - erau acolo doar vreo 200 de nemici. Loturi după loturi, prizonierii plecaseră spre țările europene.

Bordeiele nu se vedeau de sub cucuți, pe alocuri ploaia le dădă rămasă.

Mă gândeam, cât amar a strâns în cinci ani de zile acest lagăr de pământ dur? Cine va putea aduna vreodată, ca-ntr-un potir al amărâciunilor, toată truda și obida noastră? Cine?

Peste pământuri și peste vârful trece vântul fluierând.

Bordeiele s-au măcinat de vreme și pe creasta putredă, de la comisariat, îmi cântă cântecul o cucuvea.

La Măntârcă a crescut pustiul.

4

KARAGANDA

Eram în lagărul 9 din Karaganda. La un pas de noi se ridică podul Altai și mai în rând, la dreapta, Himalaia, cu vârfurile permanente bătute de furtuni și viscole. Pe șesul nisipos al Karagandei, pustiul și iar pustiul. Ici-colo, pălcuri de ierburi rare și copaci chircoși. Până la linia Transsiberianului câmp întins, dune de nisipuri și nici un om. De cum răsărea soarele și până la asfințit vântul bătea turbat, ridicând nisipurile și purtându-le în viscol. Noaptea se făcea liniște; natura încremenea și vânturile stăteau. Numai sus pe Himalaia stăruiau viscolele.

Războiul i-a obligat pe ruși să pună în exploatare terenurile virgine din regiunile siberiene. Aici în Karaganda - la un pas de granița Chinei - este petrol și carbune. Pustiul a fost încercuit cu sârmă ghimpată, au apărut bordeiele între sârme, deportați ruși, și separat, în alte lagăre, prizonieri.

Eram pușini în acest lagăr. Vreo 200. Veniserăm de la Astrahan, făcând un scurt popas la Oranki, unde se formase divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu” în urma acțiunii propagandistice a Anei Pauker și sub presiunile rusești - și ne aciuserăm aici, în câteva bordeie, așteptând pe cei ce aveau să vină după noi.

Drumul, în niște vagoane de marfă nenorocite, îl făcuserăm cu morți, pe duci, foame.

În lagăr, pe lângă relele știute, se mai adăuga și lipsa apei.

Lucram la o min de c rbuni, afar ; c ram c rbuni cu vagonetele i când venea pân aici, aproape, un tren, înc rc m marfa în vagoane i plecau apoi spre apus.

Munca era grea; noi eram ca ni te cadavre i vântul ne n ucea de cap.

Când, c tre sear , intram în lag r, începeam vânarea obolanilor. Turnam ap cu g le ile în g uri i cu bâta le a ineam calea. Jupui i, aveau o gr sime fad , g lbuie. Noi îi g seam tot atât de gusto i ca ni te porci de lapte.

Curând vânatul se termina. Ne uitam la cerul sticlos i la furtunile de pe mun i. Pe acolo b teau ninsorile; pe acolo se risipeau ploile. La noi ajungea numai vântul r u...

Seara, pe cer stelele erau mari cât palma i aerul rece i ame itor, ca un rachiu tare. Foamea rupea din m runtaie i nop ile se pref ceau în prânzuri împ r te ti. O saliv dulce ca mierea î i inunda gura; corpul se autoconsuma.

*

La 5 iulie 1943 a început marea b t lie de tancuri i blindate în regiunea Kursk, Bielgrad, Orei. Se pare c această b t lie a însemnat cea mai masiv ciocnire de blindate pe care a cunoscut-o cel de-al doilea r zboi mondial. B t lia s-a încheiat la 12 iulie cu victoria nem ilor, care îns nu au putut exploata acest succes; nu au avut cu ce se duce mai departe; nici tancuri, nici benzin , nici oameni.

Lucrurile s-au petrecut la acea or la fel cum s-a întâmplat cu Pirus, în antichitate: „înc o victorie ca aceasta, i-a r mas f r osta i“.

La poarta lag rului, în interior, era un bordei unde Comisarul politic î i f cea treburile lui, cu ajutorul unor austrieci, în fa a acestui bordei se instalase un panou mare cu harta Rusiei i cu actualul teatru de b t lie. Linia era marcat cu stegule e ro ii.

Trecând la lucru, sau când reveneam de la min , obligatoriu treceam pe lâng acest panou i ne aruncam privirile acolo. Interesul nostru s-a reaprins pentru problemele r zboiului când Comisarul politic a trecut din bordei în bordei i ne-a citit din Ivestia, c acolo la Bielgrad, a început o b t lie epocal de care depindea soarta r zboiului.

Comisarul era foarte politicos cu noi i asta ne-a pus pe gânduri. A doua zi, tot pe calea ziarului am aflat c la Stockholm, doamna Kolontai, ambasadoarea Rusiei, ducea tratative de armisti iu cu nem ii...

Cine tie? Pacea era la un pas de noi i parc ne vedeam plecând din Vladivostok pe ap i, înconjurând Asia, pe la Suez, intrând în Europa. Pe fe ele noastre, pudrate de praf de c rbune, jucau lumini i umbre!

Ziua urm toare n-am mai ie it la lucru. St team pe blaturi - echipa i, gata pentru munc . Pe poart au intrat vreo zece solda i care s-au postat la u ile bordeielor ocupate - cinci la num r - zicând: „Nimeni nu iese afar pân nu d m noi ordine“.

Ne uităm pe ferestre. Curtea pustie, nemii la locul lor în mină, uite-o colo.

Pe la ora 10, poarta lagărului s-a deschis încet a intrat un convoi de 12 camioane supraîncărcate cu saci și baloturi.

Convoiul a defilat prin fața noastră, și era încheiat de un autobuz pe care se vedeau însemnele Crucii Roșii - „Ce-o fi mami?” ne întrebam unul pe altul. Ce-o fi, ce n-o fi, când ne-am trezit în bordei cu vreo zece doctori și sanitare guralive și vesele și care ne poșteau: „Domnilor ofițeri, poftiți la vizita medicală.”

- Auziți fraților, zicea Petric Ilie, suntem «domni»... și când te gândești că până acum ne umpleau de înjurături.

Și cu forța ne-au vizitat, ciocnindu-ne toate oscioarele, ne-au înepătat cu acele, pe unde se mai găsea rămășiile de mușchi tota ziua, cu bun voie, Crucea Roșie a trecut la bordeiul vecin.

Și iată-i pe soldații ruși, tânguindu saltele, pături, ceară afurită pentru noi: „Poftim, domnilor ofițeri, sunt pentru dumneavoastră.”

- Ei, așa în eleganță eu; scumpele noastre oseminte trec acum la caldodihnă, zicea Ștefan Tumorug.¹

¹ mort de foame la Canal.

La ora prânzului a teptam să ne cheme nemii de la bucătărie, la hârdul cu supă. Trecuse un ceas peste ora mesei și înspre bucătărie nu se mișca nimic. Puțin mai târziu, au venit în pas grăbit două fete, îmbrăcate în ținute albe și cu tichie albă pe cap și ne-au invitat: „Poftiți la masă, domnilor ofițeri”. Nu ne venea să credem urechilor; auziți? „Poftiți la masă, domnilor ofițeri“?! Și-am plecat cu neîncredere și curiozitate totodată să aflăm ce mai era și asta?

Am intrat în bordeiul cel mare, de lângă bucătărie - unde ar fi trebuit să fie „sala de mese”. Și-acum, chiar aici, era o sală de mese! Ne-am crucit. Doamne, ce-i asta? Mese noi, la rând, cu benzi de-o parte și de alta. Pe mese, aternute fețe de masă, de olandă, servetele de pânză albă, farfurii, linguri, furculițe, pahare de cristal. Pe masă, untiere cu unt-calup, brânzeturi, mezeluri și mușchi afumați; pe deasupra, pescărie.

- Poftiți, domnilor ofițeri, îndrăzniți căci masa este pusă pentru dumneavoastră.

Și fetele vesele ne-au luat de mână și ne-au așezat la mese. Poate că visăm. Sandu Muscă, lângă mine, și-a tras un pumn în cap; a constatat că-i trează și încet mi-a optit: „Oare n-au pus otrăvă în bucate?”

- Hai să mâncăm domnilor, ce ne mai codim atât; plata o facem la urmă.

A fost ca un semnal de atac. Cele puse pe masă, de teamă să nu dispar, nu atât s-au mâncat cât, în marea lor majoritate, au trecut în buzunarele noastre și în sân. A venit o supă cu stele de aur de deasupra și mâncare scuzată de conserve. Mai apoi o prajitură - venit în cutii americane și îngrijiți cu scriere yanchee. Masa s-a încheiat cu o cafea „Moca” veritabilă. Prin buzunare, de toate și, mai ales,

felii de pâine alb .

Medicul ef rus ne-a spus: „ i acum v recomand dou -trei ore de odihn , pentru o bun siest .“

- Auzi i, bre, zice Sandu Musc - ce grij ne poart medicul - dou -trei ore de somn, „siest “?

Petric Ilie mi-a spus: „Am gustat pe rând din zah r i din unt. Ei bine, constat c untul e mai dulce decât zah rul. Nu în eleg“.

Pe buzele tuturor st ruia întrebarea: „Ce-i cu bairamul acesta? Cât va ine?“

Seara, a doua zi, i-n zilele urm toare, aceea i bun stare; odihn , plimbare, Comisarul - gre os de politicos - i „rus raia“, nu ne scoteau din „domnilor“. O ma in cistern c ra ap mereu; ne sp lam, ne tundeam, ne periam hainele i bocancii. Sem n m a oameni. Parc nici vântul nu mai b tea atât de turbat, iar mâncarea proast era ca o poveste de mult uitat .

Într-o zi, poate era 10 sau 11 iulie, dup -mas , cum st team culca i pe p turi a intrat Costache Popescu val-vârtej în bordei i a strigat: „M , somnoro ilor, trezi i-v i asculta i-m “. Costache Popescu era de meserie avocat, f cea politic tare i îi pl cea s -i ascul i în problemele de politic extern în care, afirma mereu acest lucru - era imbatabil.

To i, numai urechi la Costache.

- Asculta i! ti i pasiunea mea pentru problemele de politic extern ; înc din liceu eram... Încearca s ne spun povestea cu educa ia lui politic , de pe vremea lui Tata-Noe.

Sandu Musc nu mai putea r bda i-n timp ce noi scandam, ca la limba latin : „O tim Costache, pe de rost, o tim Costache, pe de rost“, Sandu, svâr, cu perna în capul lui.

Costache nu s-a sup rat i, ca trezit din somn, a continuat:

- i unde am r mas, domnilor, cu expozeul de politic extern ? Ah, da, s v expun m car, concluziile mele, s vede i ce frumos ra ionez.

- M , ra ioneaz odat , dac ai ceva de trâmbi at, i-a r spus Nae chiopu, i nu ne mai plictisi cu introducerile tale f r noim .

Nae era de asemenea jurist i-n concuren pe informa ii, „reale, m “, nu ca cele ale lui Costache. Costache ne m sura pe fiecare.

- Ei, gata, ne-ai cânt rit Costache? D -i drumul repede, pân nu- i iese în cale iar vreun impediment, îl îndemn Vili Popescu, zâmbind ironic.

- Na i tu, de colo, de teptule.

- Pardon, r spunde repede Vili, n-am nici un merit în problema pus de tine. Mama m-a f cut de tept i gata. Ce atâta vorb ? Ai de spus ceva, spune Costache, dar, ca la rezumat. Spune.

i Costache, pu in bosumflat din pricina atâtor întreruperi a început:

- Eram adineaori la panou i priveam teatrul luptelor de la Orei, c ci doar ti i, pasiunea mea pentru probleme externe.

- Iar începi Costache, gemu Sandu Musc ², zis Curent.

² Sandu Musc - avocat și profesor - a trecut pe aceleași cîrri epocase, ca mulți alții. Unde o fi? În cer? Pe pământ? Dumnezeu știe!

- Pardon, pardon, nu mă întrerupe. Zic, eram în fața panoului, când pe poarta lagărului a intrat un general rus, cu mai mulți ofițeri și doi civili; s-a uitat peste lagăr, a făcut câțiva pași și s-a apropiat de panou. M-am dat deoparte. Doar tu și câțiva sunt de rezervat în raporturile cu inamicii. Generalul, bondoc, gras și ras pe cap; ce dracu' mîncăția de se umflă așa? Reflectam eu, când, deodată, devin foarte atent. Generalul indica linia de bătăie și forțele celor două tabere, înclinate aicea. Cei din jurul lui îl ascultau cu atenție. Eu eram o sută de urechi. „Tu și zicea generalul - cătov. Kolontai este pe punctul de a se înleaga cu nemții. Așa spun verștile de la Stockholm. Nemții cer Ucraina; poate că vom fi nevoiți să le-o cedăm, salvând ce se mai poate salva“. Generalul a mai căscătat o gură mare de rechin, întrebând: „Ce mai e pe aici“? Apoi a plecat, ieșind pe poartă cu toată suita. Și acum să strigam cu toții „ura“ și dacă sunteți de acord cu punctul meu de vedere politic să cântăm: «Poporul lui Traian merită să reînălzească, pe falnicul Carpați, renumele roman».

Costache a închis ochii, ca un cocoș care cântă „cucurigu“, și a strigat de unul singur „ura! Ura! Ura!“ de trei ori și când a prins a cânta marșul bunicilor noștri, am izbucnit toți în rîs. Costache cânta revoltător de fals, cu gesturi caraghioase din mâini și din cap.

Vă zîndu-se nesecondat la cântare și în elegând că nu ne-a căștigat sufletele total pentru punctul lui de vedere, s-a oprit din cântat, privindu-ne cu ochi mari, neîncredători:

- Nu meritați voi osteneala unui expozeu pe marginile politicii externe, pe care eu, de când eram elev, o suceam și o răsuceam pe toate fețele...

- Iar începi, Costache? Vrei să te pocnesc iar cu perna în cap? I se adresează Sandu Musc.

Și Costache, greu lovit în amorul propriu pentru lipsa noastră de încredere, s-a lungit bosumflat pe patul lui și a închis ochii. Visa despre tot binele pe care-l așteptam pentru mâine.

Gîndeam, ronșind o coajă de pâine: „Dacă o fi așa cum ne-a raportat Costache? Numai așa se explică marea cerească pe care o culegem, călătorind prin acest pustiu. Oare să fie posibil întoarcerea noastră - atât de repede - în pământul fîgduin ei? Parcă am o strângere de inimă. E drept că face impresia că suntem special hrăniți. În scurt timp din stăfii, vom putea să ne reîncarnăm. Și cu puțin vlag în noi, vom putea fi repatriați. Oare așa să fie, Doamne?“

Și apoi au trecut zilele de 11, 12, 13 și 14 iulie. Bună stare, odihnă, plimbare. Frontul stătea pe loc; stegulele ele roșii încremeniseră. Pînă în dimineața de 15 iulie.

Și lași, periași, așteptam să fim poftiți la cafea. Când colo, curat nenorocire. Pe dinaintea noastră au început să treacă și să iasă pe poartă cinci camioane

supraîncrăcate cu lăzi și baloturi urmate de autobuzul Crucii Roșii. Doctorii și surorile priveau întorspre poartă; nu aveau ochi să se vadă.

- Ce-i, măi, cu asta?

Ce să fie? Imediat au intrat în lagăr vreo 50 de soldați, cu câștiga ofițeri și cu Comisarul politic Bender și, dându-n val în bordeiele noastre, au început a ne lovi: „Mama voastră de fasciști, la muncă la înalțurile”, și ne azvârle afară...

Când ne-am întors seara de la mină, n-am mai găsit aternuturile. Dispăruseră și resturile de provizii fcută - prudent - pentru zile negre.

Din hârdul vechi și ros de polonic, ne-am primit, reglementar, ca a de mei.

Adio bun stare material, adio mană cerească, te-ai dus, că și cum nici n-ai fi trecut pe la noi. Fără gust era casa. Iar vântul? Vântul bătăturbat, băgându-ne în nări și în gură praf și nisip c l tor.

*

Nemii au cătigat bătălia, dar n-au avut cu ce să-o exploateze.

Costache turba și se vaită: „Măi, ce ne ansă, măi ce idioie!”

Sandu Muscă m lă plimbare. Să ne lămurim, îmi spune pe un ton sentențios:

- Curat, ca pe vremea lui Pirus: „Încobătie ca aceasta și ne trezim la Berlin.” Ce-ar fi să trecem în China, bre?

Mă uit la Sandu, și-apoi împreună surmă podiul Altai și crestele de lângă cerale Himalaiei.

- Nu-i putere, Sandule... În muni viscoale te mereu și zpezile imaculate nu deschid poteci. Iar vântul bate ca turbat, mutând dunele din loc în loc și purtând la înălțimi, nisipuri c l toare, nori de praf. Să mai a teptă, Sandule...

În bordei, când s-a înserat, la lumina opaiului, culcat pe scândură, cu capul pe rani, Costache cântă piigiat, fals: „Că a trecut zilele mele! Una bună, zece rele...!”

- Aa-i Costache - subliniază Sandu - în sfârșit, ai nimerit și tu! Asta-i situația: o zi bună, zece rele!

5

VINE RUSUL CU ARLUS-UL

Vara anului 1945, la Mănăstârca. Dintr-o gazetă scoasă pentru prizonieri, numită Graiul liber și care se tipărea la Moscova, am aflat că în ar se organiza o societate care cultiva bunele relații cu Uniunea Sovietică. Prescurtat, această asociație se numea ARLUS - în traducere oficială: Asociația Română pentru Legăturile cu Uniunea Sovietică și în interpretarea populară: alipirea

român la Uniunea Sovietică . Bun, zicem noi, totul este „în regulă“.

Lag-urile noastre sunt în parte dure și munca noastră se risipește între lucrul la colhozurile vecine - vai de capul lor, gospodării colective - la reparat drumuri, dar, mai ales, la tăiat și curățat pământul. La ora 6 seara, tot lag-urile se aliniază pe alea principală, pentru număr toare. Urmașii apoi casa de seară - mei sau ovăz fierți în apă, dacă se putea, voie bună.

Pe timp de dimineață, se deșteaptă în cântecele psalmilor pământului, dar seara, odată cu umbrele, se lasă tinerii adânci.

La începutul verii, la ora 11 noaptea - ora stingerii - soarele coboară extrem de puțin sub orizont și razele lui luminează încă. La un metru sub orizont, cel mai mare timp numai două ceasuri pentru că, pe la 1 dimineață, el se risipește și se plimbe deasupra orizontului, până pe la 9-10 dimineață. Abia atunci se decide să se ridice ceva mai sus. Apoi, după amiază coboară, ușor, până aproape de linia orizontului, pentru că la ora 11 noaptea se treacă sub zăre.

Serile sunt frumoase și liniștite; ziua bate vântul, fără pauză.

Pe la mesele dintre bordeie, pe alei, stau prizonierii la sfat, fumând mahorcă cu pipă. În orele se scurg încet, plinătate, pe nesimțite - și în pacea dulcii înserări, clopotul de la poartă anunță stingerea: „toată lumea se treacă a culcare“, după glasul rusului de la poartă.

Sus, în prepelece, ceasovoi¹ moșie, cu balalaica la gât.

¹ caraul

În serile de pe râu - și de pe la izvoare - încep concertele privighetorilor. Luna mare - ca tot ce-i rusesc, și bălan - ca fetele nordicilor, pune valuri de ceață peste pământuri.

Cum se trece culci, tocmai când cerșii și pământul încremenesc sub trilurile fermecatei zburătoare cu pene cenușii?

Vede ofițerul rus de caraul că ora stingerii nu mai este respectată. Adunându-i de bordeie și le ține un monolog despre disciplină și alte chestii, subliniindu-și pretențiile cu murdare plozi de înjurături.

Ordinul rusului, despre ora stingerii, neîndeplinit. Sunt prea frumoase serile de vară la Măntăuș pentru ca să se reușească să se intră în ordine. Prea puțin lucruri frumoase sunt întâlnite aici, așa că acceptăm carcera pentru cine va fi prins, dar nu mergem la culcare la ora stingerii.

Până într-o seară, când se sună stingerea și, conform obișnuinței, unii se plimbă, alții fumează și clopotul de la poartă sună - socotim noi, așa, că să se facă datoria.

De-odată, ce se aude? Un chiot, un țipăt disperat de om în grea primejdie. Undeva, pe la bordeiele de la poartă, lumea fuge buluc la culcare. Se aude un strigăt de alarmă: „Păzește, câinele lup e în lagăr“.

Ca la o comandă unică, platoul și aleile se pustiesc și uși la bordeie se

închid. Ofi erul rus trece mândru, cu un câine lup dresat, care miroase, adulmec spre bordeie și se duce mai departe. Lini te, peste tot e lini te. Locotenentul Tihonov ne-a găsit leacul.

A doua zi am aflat că „lupul“ se aruncase asupra câtorva „infractori“, pe care i-a avut mai la îndemână, i-a trântit la pământ și ofi erul rus, fără nici o judecată, i-a băgat la carcer.

Ah, s-a dus poezia dulcelor înserări! De la geam, unul sforăie, altul se vait; cântecul nopții, suflul pământului și pierd din intensitate, devin stinse.

Am ieșit în seara următoare, în preajma orei cu pricina și cu necazul, Nicolae Banu strigă dinspre poartă: „Alio, rumân, pe zece vine rusul cu Arlus-ul“. De la bordei, vocile și se alătură ca într-un cor uriaș al antichității, toate naștele scandează după români: „Pe zece, vine rusul cu Arlus-ul“.

La pârâu, când câinele se apropie de noi, îi strigăm: Fii cuminte Arlus, fii cuminte Arlus, nu-ți înfige colții în pantalonii mei.

Tihonov își strigă câinele zâmbind: „Arlus, idi siuda!“²

² Arlus, vino aici!

6

CINE A CÂȘTIGAT RĂZBOIUL?

Cât am stat eu la carcer, lagărul fusese vizitat de un sublocotenent de stat de la Interne - Lavrentiev. La mine în vizită, nu a fost. Sandu Curent râde extrem de mulțumit și îmi spune:

- Pe cât că nu ai fost cu noi, când a venit „ministrul“ lor. Să fi văzut cât pază, ce stat major de funcționari și la ce distanță se țin. Totuși, a intrat în bordeie. Mi-a stat de vorbă aici-colo, cu câte cineva. Hai să vedem dacă Bădiș¹ i-a terminat tîrerea la pârâu.

¹ Costache Bicioga, zis Bădiș, avocat din Câmpulung Moldovenesc, își făcuse coala și baroul la Cernăuți. Om de munte, curat și frumos ca un înger. Priceput. Cântăre din fluier; cioplitor în lemn de măr. A murit între gratii la Gherla. Lini ține împăcat ca un sfânt.

Făcuseră coala în același timp. Ne uneau aceleași idealuri. Făcuseră războiul împreună - de la Ungheni, la Stalingrad... Ne-am regăsit în prizonierat. Am intrat în pușcăriile românești. El a murit senin, ca un sfânt. Eu încă plătesc.

Pe drea plesnea de sânătate și când doboram câte un mestec năruia, parcă ni se rupea inima. Era la începutul lui august și frunza prindea să înghețeze pe nervuri. Cântec de păsări nu se mai auzea în pârâu. Departe, departe, prin lumini uri, se adunau cocorii pe lângă smârcuri. Simțeam în vârf de aripi, uor, adierile de toamnă.

B di a, cu joag rul f cut colac în stânga i cu un topor în dreapta, se apropie de trunchiul pe care stau eu. Sandu pite te uneltele sub ni te crengi de brad; s le avem mâine, aici, la îndemân .

- Mai avem un ceas bun, pân la patru. Bine c am terminat. Mâine - zice B di a - o lu m iar de la început.

Se a eaz amândoi pe iarb , cu spatele rezema i de buturuga pe c are stau eu.

- M , Sandule, scap r i eu i-oi da mahorc pentru o igar .

B di a fumeaz cu pipa. Sandu nu poate suferi luleaua. i unul i cel lalt au amnare i fitil (f cut din bumbac); chibrituri nu sunt.

În timp ce- i fumeaz tainul, îi studiez. Sandu are c ciula tras pe urechi („în p dure-i curent, bre!“) iar B di a st cu capul descoperit i c ma a descheiat la piept („cald e, m i fra ilor; cald, ca vara!“). Sandu parc ar vrea s spun ceva, dar se opre te, fumeaz i ascult ; în p dure se aud joag rele ron ind, topoarele h cuind i strig tele ceasovoilor, din copaci.

- Ia spune mata, B di , cum a fost cu Lavrentiev - reiau firul începutului de discu ie cu Sandu.

- Cu ministru lor? P i, Sandu nu i-a raportat pân acum? M , Sandule, avem i noi, o mân de c lug r i-i la i în ne tiin amar , i-i sile ti s ajung pe c i piezi e la cunoa tere! M românule, m Curentule, tu nu tii s te por i între oameni. Apoi, nu spune la legea noastr , s nu- i la i prietenul la nevoie? Dac spune a a, de ce-i la i pe cuvio ia sa s se fir mânte, neajutorat, tot întrebând ce-a fost cu Lavrentiev? Mai ales c tu ai fost de fa , în bordeiul 20, la discu ia cu ministrul. Hai, i f r ocoli uri, d -i drumul la raport.

Sandu, cu ultimul fum, scuipe pân în vârful unui br du .

- M i Sandule, ai uitat toate regulile din codul manierelor elegante pe care zici c l-ai studiat, la Gala i.

- B di , mi-i foame i n-am ce face cu atâta scuipe în gur . Mai la toat urma, eu scuipe pe Rusia; ai ceva împotriv ?

- Numai s nu r mâi cu obiceiurile; parc te v d într-o loj la Na ionalul din Ia i, scuipeând, pe întuneric, pân pe scen .

- S tii c ai dreptate. Trebuie s exersezi înc , cu arta i arti tii de ast zi trebuie s fii bun scuipe tor. Noroc c -s artilerist i tiu ce înseamn tragere lung ; ai s auzi de mine, B di . i acum, cuvioase între cuvio i i ieremit între schimnicii p durilor, care te sim i fericit când g se ti vreun p dure , din care tenfrup i i care pa ti loboda i m cri ul, cum o pasc celelalte dobitoace, f cute de bunul Dumnezeu în ziua a cincea, tu anahoret al taig ii, de care fug i se cutremur , cl n nind din m sele, to i diavolii p durilor i ai smârcurilor, ascult întâmplarea dintre prea-puternicul domn-tovar Lavrentiev, moscovitul i p rintele Gheorghiu, prenumele lui de botez Teodor, mult p timatorul.

- M i, Sandule, n-ai putea vorbi i tu mai clar, ca oamenii? Ce-i cu frazeologia asta umflat ? Ia, vorbe te a a cum l-ai auzit pe tat l t u acas .

- Greu lucru îmi ceri, B di ; eu sunt ritor² cu înalt diplom de la Ia i; pe vremuri,

aveam și plete și lavalier și ghete albe. Fraza, fraza trebuie lefuit și ditirambul este figură, figură de stil. Dă-mi voie, când mă apuc oratoria, să vorbesc așa, cu gesturi largi și umflăte. Pe urmă îmi revin; boala nu iese mult și mă cuminesc. Apoi vorbesc, luminos, ca și tata; acum, acceptăm așa cum sunt. Zic, „cuvioase Daniel“, că a intrat rusul, cel cu funcție înaltă în bordeiul 21, așa cum mai intrase și în alte bordeie. A întrebat pe unul cum îl cheamă, pe altul căte proprietăți are și așa, din om în om, ajunge la printrile Gheorghiu. Sfinția sa, îmbrăcat ca un neam – cu barbă și părul argintiu și cu blândețe, mult blândețe în priviri. „Ce profesie ai, bătrâne?“ întrebă rusul. „Sunt preot, domnule ministru“. Rusul s-a oprit – pare interesat de ceva, și-a dat un bobârnac în apă de piele, ridicându-l pe părul câneț și descoperind o frunte îngustă, brădată de trei riduri adânci. Întrebarea: „Tu crezi în Dumnezeu?“ „Desigur, cu toată convingerea“. „Crezi că există Dumnezeu?“ „Fără nici o îndoială“. „Bine, să zicem că-i așa. Oare Dumnezeu, care-i puternic, nu-i ascultă și-i ajută pe cei ce-i roagă ceva?“ „Desigur că Dumnezeu poate și dacă vrea te ajută, după măsura credinței tale.“ „Bine, voi sunteți partizanii lui Dumnezeu și în timpul războiului, care acum s-a încheiat, v-ați rugat Lui, să vă dea victoria, vouă și nemților. V-a dat victoria?“ „Încă nu ne-a dat-o“. „Cum vine asta? Cred că tii – Lavrentiev se uită spre Comisarul politic – cred că și-a adus la cunoștință la 9 Mai, anul acesta, nemții au capitulat și odată cu aceasta, războiul s-a terminat în favoarea noastră; suntem învingători.“ „Tiu...“ „Vas zice, tii. Ei, asta te întrebă și eu; voi v-ați rugat lui Dumnezeu să vă dea victoria împotriva noastră, care-i negăm. Noi contestăm existența lui Dumnezeu, nu ne-am rugat nimănui, ne-am sprijinit numai pe forțele noastre și iată, v-am învins. Vezi că nu-i Dumnezeu? Și toată credința voastră e un fals? Dacă ar fi existat, logic era să vă ajute și să ne pună la pământ pe noi, care aruncăm cu noroi în toate fantasmagoriile religioase. Foarte curând îi vom face un război lui Dumnezeu, chiar în cerurile. Îl vom apuca pe moșul de barbă și-i vom întreba: ce zici moșule, de copiii tăi? Așa-i că se suie cu racheta la tine? Hai, poftim, dă-te jos de pe tron. Punem în locul tău, aici pe tron, țînă. Pa-ol von!“³

³ Ieși afară!

„După a mea nesocotită pierdere – reia printrile Todiri – războiul încă nu s-a terminat...“ „Cum nu s-a terminat? Acum, doar, am vorbit despre asta. De câteva luni flutur steagul nostru pe parlamentul din Berlin.“ „Așa este; cred că flutur steagul roșu la Berlin, dar asta nu spune nimic; războiul nu s-a terminat. Victoria e încă departe.“ „Nu te îneleg, bătrâne!“ „Eu socotesc că va trebui să vă război și cu americanii. Și cu ei e grea problema. Abia atunci îi va arăta El dreptatea. Și va da victoria celor ce vor crede în El. Eu observ că războiul

acesta, care abia s-a terminat n-a adus pace în lume. Mai observ c popoarele î i zâmbesc reciproc, dar se preg tesc pentru al treilea r zboi mondial. Domnule Ministru, s mai a tept m i s vedem ce se întâmpl î i cu acest al treilea r zboi. Eu tiu c Dumnezeu, care-i r bdarea personificat , totu i, pân la urm , nu se las batjocorit de oameni, ci- i face dreptatea sa.“ „Idealist b trân i smintit... “ i rusul d s mai spun ceva; parc un nod i se suie în gât i pe buzele ministrului apar pic turi de sânge, în accesul de tuse care-i cuprinde, repeta p tându- i batista cu sânge T.B.C.-ist. „Du-te-n m 'ta, banditule, du-te-n m 'ta! Las' c -i punem noi la p mânt i pe americani.. “

*

A plecat ministrul, cu batista la gur i cu umerii strân i, încovoiat de spate. Peste un ceas, a plecat i p rintele Todiri s - i murmure rug ciunea, în carcer la Oranki.

*

Ceasovoi s-au dat jos din copaci, ne num r i, cu câinii dresa i dup noi, revenim la bordeie. Din funduri de p duri, dinspre apus, se adun nori negri, ca ni te balauri uria i. Peste vârfuri de p duri, abia sim it, adie vântul. Furtuna, care- i adun aripile, este departe, foarte departe. Poate la noapte, poate în zori, c l torind spre r s rit, va ajunge i pe la noi, ca s r coreasc p mântul i s potoleasc sufletele însetate.

7

DREPTURILE NOASTRE SFINTE

Ieri a venit un neam lung, sp l cit, cânepiu, în bordeiul 6 unde m g seam, i întreab de mine.

- Eu sunt... Ce dori i?

- Poftim la comisariat, camera trei!

Am în eles c neam ul e planton pe acolo i m ridic s plec. B di a i cei din jur se uit la mine i, pe un ton încurajator m sf tuiesc: „Îmbrac -te mai gros, s-ar putea s ajungi la carcer .“

Desigur, în general, de la comisariat ajungi, pe câteva zile, la carcer .

Am plecat la întâlnire, echipat ca pentru iarn . Suntem în anul 1945 de la Hristos, în luna iulie i ora bate patru lovituri, în vreun turn, pe undeva. Aici la M n stârca nu bate în nici un fel. Avem noi ceasuri, ceasuri de soare, care nu bat în nici un fel, dar sunt mai precise decât cronometrele artileri tilor.

Bat la u a de lemn - comisariatul este tot într-un bordei - i peste o clip aud cuvântul de dezlegare: „Intr “. Socotesc c nu va trece mult i voi auzi comanda r stit : „Je i afar “.

Intru, dau bun ziua i, la poftirea Comisarului, m a ez pe un scaun.

Mi-e cald; e var , jocul m frige în spate, i apoi, ce-o fi vrând Comisarul?

- Fumezi?

- Nu fumez.

În timp ce Comisarul î i aprinde igara, privesc c m ru a: o mas , dou scaune i un cuier. Pe mas un borcan i în borcan câteva margarete. Comisarul tân r, sublocotenent N.K.V.D.-ist, deschide un dosar i noteaz acolo: cum te cheam , câ i din i ai în gur i alte referin e despre însur toare i copii.

- Vas zic , tu e ti?

- Eu sunt i v rog s nu ave i nici o îndoial asupra autenticit ii persoanei mele.

- Vas zic ..., apoi Comisarul tace un timp.

Dup glas, dup pronun ie este de undeva din Transnistria. tiu c a venit de curând pe aici.

Se uit pe geam i apoi c tre mine:

- M rog, la r zboi ai fost?

- Fost, cum s nu. Dovada c sunt chiar aici, în prizonierat.

- Da... , i iar fumeaz lini tit, f r grab . i pentru ce ai f cut r zboiul, po i s -mi spui?

- Desigur, v pot spune: am f cut r zboiul din dorin a de a readuce provinciile Basarabia i Bucovina la unitatea româneasc , în al doilea rând, am fost împotriva... .

- Nu m intereseaz cel de-al doilea i cel de-al treilea motiv, m întrerupe pu in iritat Comisarul. Este suficient pentru mine, primul motiv. Vas zic te-ai r zboit cu noi pentru Basarabia i pentru Bucovina. i dup cum vezi, n-ai reu it.

- Desigur, în istorie se întâmpl i înfrângerii. Noi, în decursul zbuciumatei noastre istorii na ionale, ne-am ap rat p mântul i hotarul sângerând i n-am atacat niciodat pentru poft de câ tig str in.

- A a... Dar nu voi i cu nem ii a i atacat Uniunea Sovietic , în r zboiul care l-a i pierdut?

- Mai întâi, eu nu am nici o obliga ie s ap r sau s explic cauzele care i-au decis pe nem i s se bat cu ru ii. Eu m rezum numai la cauzele care explic ac iunea româneasc . Eram gata s v ar t toate aceste motive, îns dumneavoastr m-a i întrerupt, afirmând c este suficient primul pentru chestionarea mea. Istoria de care ne ocup m noi nu este chiar atât de veche, ca s nu ne-o amintim amândoi.

- Tu cuno ti istoria?

- Destul de bine, pe cea din trecut, iar pe cea din prezent o scriem acum. Îmi da i voie s revin?

Comisarul fumeaz , se uit pe geam i revine la mine.

- Ei, s te aud.

- La 28 iunie 1940, Rusia, cu o not ultimativ , ne-a r pit Basarabia i nodul Bucovinei. Noi eram slabi i p r si i la ora aceea i preten ia ruseasc s-a împlinit. Ne-a i batjocorit armata i ne-a i r luit hotarul. Apoi le-a i dat bulgarilor jum tate din Dobrogea i când ungurii au intrat în Ardeal cu un milion de osta i, pe care-i avea i pe Prut, a i fost gata s v pr v li i peste ar . A strigat cineva de la Berlin, ceva mai r stit. Rusia s-a speriat i s-a oprit. Nu era la ora aceea înc preg tit de r zboi. Astfel, pe sl biciunea noastr de popor mic i neajutorat, Marea Uniune Sovietic ne-a pr dat ara.

- Îmi pare c te pronun i cam tare. i apoi dac voi a i f cut r zboiul pentru Basarabia i Bucovina, de ce nu v-a i oprit pe Nistru?

Într-adev r - m gândesc - de ce nu ne-am oprit pe Nistru?

- Parc ru ii ar fi r mas pasivi i mul umi i pe cel lalt mal al Nistrului... ?

- i apoi - m întrerupe repede Comisarul - Basarabia este o provincie ruseasc , pe care românii imperiali ti ne-au smuls-o în 1918, când tân ra Republic Sovietic nu se putea ap ra. A i inut Basarabia 25 de ani i ca recompens - e just nu? - v-am luat nordul Bucovinei, o trecere direct în Cehoslovacia.

- Da, r spund eu, dar Basarabia i Bucovina sunt provincii române ti i, ca atare, ele n-au ce c uta în Rusia. Pân în preajma anului 1800 noi cu ru ii n-am avut nici un fel de rela ii - nici hotar comun - i cum Rusia s-a apropiat de hotarele române ti - în 1812 - ne-a i r luit jum tate din Moldova.

- Pardon, noi am luat Basarabia de la turci! Basarabia la 1812 era provincie turceasc .

- La anul 1812, nici nu exista o Basarabie, ci doar o ar a Moldovei, care se întindea de la Carpa i pân la Nistru - i-n sud se sprijinea pe Marea Neagr i pe Dun re. Aceast ar a Moldovei, cu capitala la Ia i, se g sea sub suzeranitate turceasc . Atât. Moldova era ar româneasc ata at politic Turciei, îns se g sea în afara imperiului turcesc care- i avea hotarul pe Dun re i pe Nistru. Prin urmare, Rusia, la 1812, ne-a r pit nou , românilor, jum tate din ara Moldovei i nici m car un metru de p mânt turcesc.

- Eu tiu precis - relev Comisarul - c în 1812 nu exista România - i, ca atare, noi cu românii nu avem nici un diferent teritorial. Basarabia o avem de la turci, iar Bucovina ne-am luat-o drept dobând , în plus de aceasta, în Bucovina i Basarabia nici nu sunt români.

- Dar ce sunt?

- Dup cum vezi, chiar din titulatura republicii, acolo sunt numai moldoveni.

- Eu sunt extrem de mul umit, de afirma ia dumneavoastr . De altfel, chiar a a i trebuie s fie; dac acolo nu ar fi majoritatea moldoveni, nu i s-ar spune Republica moldoveneasc ci, lipoveneasc , evreiasc sau turceasc . Chiar am stat adineaori în cump n i m-am mirat c st pânitorii de la Moscova, care spun c la 1812 Basarabia a fost luat de la turci - m-am mirat, zic, c pe aceast

republic de la margine nu au numit-o republic turcească . Parcă a ar fi logic, după istoria voastră . Dar, dacă i se spune moldovenească , atunci înseamnă că totuși, pe undeva, va fi stând vreo însemnare despre faptul că această bucată de pământ a înut, până la acel an, de Moldova. Și apoi, poate că locuitorii, întrebați ce neam de oameni sunt, vor fi răspuns că -s moldoveni. Vedeți, lucrurile iau cu totul alt înfățișare. Eu am citit zilele acestea o geografie a Uniunii Sovietice pentru clasa a X-a. Și acolo sunt trei pagini care se raportează la această republică . De două ori, pe aceste trei pagini, se spune elevului - să memoreze - că în această republică sunt 76% moldoveni, restul găguzi, evreii și lipovenii. Și acum vin la subiect. România de astăzi este rezultatul actului de unire dintre Muntenia și Moldova din anul 1859, la care, în 1918, se adaugă Transilvania, Basarabia și Bucovina.

- Nu mă interesează istoria voastră . De altfel ce însemnați voi, în istoria lumii? Nimic și iar nimic.

- Și totuși, vă împiedicați de noi și vă stărnicați un junghi în coastă . Hei, cu ce plăcere vă-ați întinde până la Adriatică și Constantinopol!

- Nu ne este suficient atât. Astăzi nu mai suntem pe timpul arilor. Obiectivul nostru s-a mîrit. Globul, globul pămîntesc, stă ni-i hotărul!

- Încercați și cuceriți globul. Dacă veți reuși, înseamnă că acest glob, numai astfel de stăpâni merit să aibă .

- Revoluția merge înainte cu pași gigantici și nu-i departe ziua în care steagul proletar va fâlfâi la Paris, la Londra și la New York. Și atunci, va începe o eră nouă în istoria lumii, o eră în care proletariatul își va impune dictatura sa. Vezi cât de mici, cât de neînsemnate sunt problemele litigioase dintre noi și voi?

- Totuși, deoarece eu în aleg că aceste probleme mici nu sunt pe dimensiunile mari, rusești, da-i-ne înapoi Basarabia și Bucovina și hai să fim prieteni. Mai ales că dumneavoastră vizați niște timpuri nu prea îndepărtate, când granițele vor dispărea și voiți să fiți una cu pământul. Nu suntem atât de pretențioși încât să vă cerem ca, până la triumful universal al revoluției, să ne dați vreo provincie, ca despăgubire pentru exploatarea Basarabiei de la 1812 până la 1918. Noi ne mulțumim cu hotărele noastre și când va să fie steagul roșu și la Washington, atunci, n-avem ce face, venim cu toate pământurile noastre și cu toate bogățiile, în această horă universală , în felul acesta, noi vom înalege - și toată lumea va fi de acord - că Uniunea Sovietică nu-i imperialist , ci în aleg toare și corect ; da înapoi Karelia Finlandei, eliberează țăările Baltice și Prusia Orientală , pleacă din Polonia și se oprește pe Nistru, peste drum de România. Ei, atunci ați câștigat simpatia întregului glob pămîntesc. Și victoria de mâine ar fi incontestabil mai mare, decât câștigul de astăzi. Dar asta n-o să o faceți niciodată . Cine cunoaște ce vreți și vă stărnicați armele de care uzați, e lămurit; unde ați pus piciorul, nu mai dați înapoi, decât dacă se găsește cineva care să vă dea peste cap.

- Aproape că n-ai în eles, zămbete satisfăcut Comisarul. Dar nu acesta-i obiectul conversației noastre. Problemele care le-ai ridicat, în de creierul

genialului dascăl și învățător al popoarelor, Iosif Visarionovici Stalin. Avem de discutat, după cum vezi, probleme ceva mai pe înțelesul nostru; despre moldovenii și despre românii. Noi, iată, susținem sus și tare că moldovenii sunt un neam românii, alt neam.

- E prima dată când aud o astfel de părere, îndrăznesc să vă întreb, pe ce vă întemeiați în susținerea celor de mai sus?

- Pe părerile savanților etnologi sovietici.

- În elegențele ce spun savanții sovietici?

- Marii noștri cercetători sovietici - cei mai mari savanți din lume - spun că moldovenii sunt alt neam decât românii. Argumentele nu mi le amintesc, mai ales că nici nu sunt lucruri de competența mea. Numai că, dacă acești savanți afirmă așa, apoi așa trebuie să fie. La noi, când un savant se pronunță într-o chestiune înseamnă că a studiat problema până în miezul ei și orice greșală este exclusă. Nu sunt pe lume savanți de talia celor din Uniunea Sovietică.

- Nu-mi vine să cred cele ce afirmă dumneavoastră. Regret că nu pot lua cunoștință de părerile etnologilor sovietici, dar ceea ce știu din istoria noastră și din cercetarea acestei provincii, la fața locului, văzând satele și oamenii, auzindu-le graiul și tiindu-le obiceiurile, cântecele și jocurile, eu personal, alături de toți românii, credem că moldovenii sunt totuși cu românii și că nu sunt altceva decât o ramură românească, care au trăit 100 de ani sub stăpânire rusească și-au rămas cu numele de moldoveni, căci s-au tiut rupți din trupul Moldovei, după cum ardelenii, care au trăit 1000 de ani sub unguri, se numesc transilvăneni sau ardeleni, dar de fapt sunt români. Dacă după provincie ne numim ardeleni, bucovineni, olteni, munteni, moldovenii și dobrogenii, apoi totuși aceiași, având sânge comun, aceeași limbă și aceleași tradiții, la un loc formăm neamul românesc, unul și același de la Nistru și până la Tisa.

- De-ajuns, banditul! Iată, voi sunteți acei care înrăutățiți bunele raporturi dintre popoare, în timp ce noi, Uniunea Sovietică, cu gânduri frânte, vrem să vă ajutăm pe voi - răile astea mici - care până ieri ați fost exploatați de capitaliști, voi, zic, vă agitați și tulburați bunele raporturi și dragostea noastră în elegtoare. Noi vrem să vă ajutăm, dintr-un nobil sentiment umanitar. Nu vrem nimic de la voi pentru concursul nostru politic și social. Voi n-aveți nimic. Sunteți 20 de milioane de flămânzi cioră în fiecare zi ar trebui să vă dăm - de la noi - douăzeci de milioane de pâini. Stați să fiți beneficiul nostru, dacă voi ați cedea de acord, ca partidul din România să ceară intrarea Republicii românești în Uniunea Sovietică. Bineînțeles că abia atunci ați simți pe pielea voastră toată fericirea de a trăi liberi și sub un regim larg democrat.

- Și pentru acest motiv ați început - în etape - să ne fericiți: întâi Basarabia și Bucovina și în ordine naturală, vine restul? Pentru că proclamați oriunde largul dumneavoastră umanitarism, revin; n-ar fi mai bine să ne întoarcem și să pământurile luate și să fixăm armata pe Nistru? Ziceți că la noi e sărăcie. Las' că să fie așa, cum se știe aici. Atunci, ce căutați în sărăcia noastră? Dumneavoastră, care sunteți bogați? Nu cumva vă atrage petrolul nostru care-i în centrul Europei,

pe durile noastre de brad, care sunt la un pas de Orientul Apropiat, sarea din munii noi și pâinea din bazinul dunrean? Nu cumva, intrând în Basarabia, ați tresărit de bucurie că sunteți și stâni pe gurile Dunării? În România, până la acest orizont, n-a murit nimeni de foame. Dimpotrivă, avem prisos, pe care îl trimitem peste hotare. Iar despre Basarabia și Bucovina, ca să revenim la ele...

- Inutil să mai discutăm, deoarece ele nu sunt pe mânturi românești și vor rămâne pe totdeauna la noi.

- Dar noi avem în aceste provincii cinci milioane de români!

- Da, sunt cinci milioane de moldoveni, cum sunt și eu. Care moldoveni, domnule? Nu în alegi că pe voi, românii, nu vă vor?

- Vas ziceți că primesc pe dumneavoastră, ca să-i fericiți. Fiți buni și mulțumiri, și cu asta mă declar mulțumit. I-ați întrebat vreodată - pe basarabeni și bucovineni - printr-un plebiscit asistat de alții - dacă ei vă vor pe dumneavoastră sau revin la frații lor români?

- Astea-s forme goale și lucruri prea mărunt pentru cartea pe care o joacă acum Uniunea Sovietică. Noi suntem cea mai mare putere din lume și în alegem să nu ne oprim la lucruri neînsemnate în drumul nostru victorios. De altfel sunteți oare învinși. Și cu cei învinși, facem ce credem noi că-i necesar.

- Am în eles perfect punctul dumneavoastră de vedere.

- Și eu sunt mulțumit cu gândurile tale. Norocul răii voastre este că cei mai buni fii ai clasei muncitoare ne iubesc și se adună ca puștii sub cloacă, aici la Moscova. Cu dăni ne în alegem noi. Lor le dăm tot sprijinul și toată protecția noastră. Iar pentru acei ce gândesc că tine, avem noi ac de cojocul lor, îi jupuim. Deocamdată, mi se pare mică, te-ai cam înfierbântat. Pentru binele tău, treci pe cinci zile la răcoare. Acolo mai gândește-te încotro merge lumea. Și vino cu noi dacă vrei să-i fie bine. Constat că pe voi vă pierde absurdul idealism. Hai, vino pe pământ, vino și te fac bucătărar.

- Mulțumesc pentru dragostea și interesul ce-i purtați neînsemnatei mele persoane; am toată stima pentru bucătărarie, dar nu sunt bucătărar, nici brutar și nici altele. Sunt foarte bun în ham. M-am specializat chiar ca rota. Când va fi și mă întorc în țară, hei, îmi voi pune noua meserie în practică. Asta, ca să vă dovedesc că mi-am însușit regulile de viață din cea mai progresistă țară din lume; voi trage în ham, din milă și considerație față de cal. De vreme ce-i mă năncă ovăzul, se cuvine să-i preiau și obligațiile...

- Bine, pentru această logică europeană, vei mai sta la carcer încă zece zile... Ieși afară, mă garule!

*

Într-o seară, Hărmlăie mi-a dat drumul de la carcer. Bădiama mă tepta în colțul bordeiului 15 și primul lui cuvânt a fost: „Mă, cojocul chiar dacă-i lung până în pământ și în iulie este bun. Ce vrei să faci?”

În haine, în cojoc și în năstăruia miros acru de hârdău stătuț.

- S m sp l, B di , hainele put pe mine.
- Drept, m , dealfel, cu atâtea închisori, lag re, carcere, toat Uniunea Sovietic pute ca un closet public.

8

CULESUL CARTOFILOR

Oamenii a teptau cu mult ner bdare culesul cartofilor. Asta era o s rb toare a întregii regiuni.

Mi-aduc aminte de culesul viilor toamna pe la noi; voie bun i muzic . O lun de zile tot omul era frate cu vecinul.

i iat acum, când, la începutul lunii septembrie 1944 ajung, venind din Siberia, la M n stârca, g sesc o veselie general între prizonieri.

- Ce-i, m i cre tinilor?

- Bucuria toamnei; de mâine începe culesul cartofilor. Mergem, aici, aproape, la colhozul de la oniha.

A doua zi de diminea , încadra i de ceasovoi, trecem peste un pârâu ce- i mâna apele spre Volga. Suntem la 60 de km distan de Nijni-Novgorod. În poian o uli cu vreo sut de case de lemn, toate într-o rân parc cer ind ajutor. La marginea satului, grajd povârnit i o remiz peste ma ini cu acoperi ul spart, în mijloc, o tabl ro ie pe care scrie: „întreceri socialiste; brig zi frunta e“. Dar nici un nume nu st scris pe tabl . Oamenii din oniha sunt prea s raci ca s le mai ard de glume.

La partea de r s rit a satului începe gr dina de zarzavat i, ca atare, acolo vom lucra, în jur, toat taigaua. Apoi câteva pluguri trase de ni te mâr oage de cai, care vor scoate cartofii; colhoznicii le vor aduna. Nou ni se dau cazmale. Pe echipe de trei oameni ni se repartizeaz terenul. Al turi de noi, pe alt parcel , vor lucra sute de fete tinere, femei i babe. Câ iva mo negi mân caili. B rba ii sunt departe, la r zboi.

Adun m prima gr mad de cartofi. Dinspre sat se aude „imnul cartofilor“, cântat de coala primar . colarii i înv toarele se opresc la teren i dup înc un imn al recoltei, o înv toare se suie pe o gr mad de cartofi i ine un discurs patetic despre importan a cartofului pentru stat i datorია de a-i scoate din p mânt.

Pre edintele colhozului îi îndeamn pe colhoznici s lucreze bine i s dea randament mare. Apoi câteva recit ri - cu ceva zarzavaturi i mitingul fulger se încheie cu „Moscova mea, ara mea“, cântat de colari.

Soarele, foarte în eleg tor, ne înc lze te i trebuie s recunosc c m simt bine. Vedem c se aprind pe tarla focu oare - vreascuri berechet - i ici-colo, se fierbeau în gamele sau se coceau cartofi. Dup vreo dou ore de lucru, to i eram

cu cartofi copii în buzunare. Colhoznicii se uitau cu jind la noi; copiii de coal se furii au până la focu oarele noastre și cu ochii mari de foame și de poftă, ne rugau: „Dă-mi și mie, nene!“ și iată că, împreună prada, pe din două, cu acești copii flămânzi. Colhoznicii au încercat să coacă și ei cartofi, dar „prezidatele“ și brigadierii, înjurându-i, le împresurau focurile; nu era voie să risipească bunul comun. Apoi președintele colectivului se așeză pe o buturugă, scotea din geanta de mușama, care-i atârna de la oală până la căleie, o bucată de pâine albă, proaspătă, întindea frumos unt pe ea și mânca încet, tacticos; toate gurile colhoznicilor se umpleau de apă. Ei nu aveau pâine - de loc - despre unt, nici vorbă, iar zahărul nu-i văzuseră de cinci ani.

În zilele următoare ne-am organizat. Fiecare companie (erau două) a venit cu un cazan potrivit și cu sare. Înainte de a începe lucrul adunam în pripă găte și lemne, și până la două-trei sute de kilograme de cartofi și laș doi oameni să-i fiarbă și să-i coacă. Când totul era gata, fluierau. Ne adunam în jurul cazanului și ne primeam porția; ce nu puteam mânca, duceam în lagăr pentru prieteni.

Praznicul acesta avea loc în fiecare zi; mergeam să culegem cartofi, prin rotație. Ca atare, trebuia să ne facem rezerve pentru zilele de aspră postire.

Apoi noi am început a fierbe și a coace tot mai mulți cartofi; la ora mesei veneau toți copiii cu mâinile întinse și plecau cu brațele pline; pe tarlăua vecinilor îi așteptau mamele, surorile și bunicii, care ne strigau: „Mulțumim, mulțumim, Dumnezeu să vă binecuvânteze, căci dacă n-ați fi voi, noi am muri de foame lângă cartofi“. Președintele ne înjura pe toți, în bloc.

După vreo săptămână, o babă s-a apropiat de mine cu teamă mare și mi s-a adresat:

- Pleacăciune pînă! Măiertați căvin la dumneavoastră, dar avem noi, colhoznicii, o mare rugămintă și ne-am gândit să vă facem sfârșit voastre.

- Spune, mătușă, care vi-i necazul? Bătrâna îmi supune, tainic:

- Vă rugăm pe dumneavoastră, prizonierii, să nu scoateți toți cartofii din pământ.

M-am uitat la dânsa întrebător. Ea a continuat.

- Cartofii ce rămân în pământ, îi vom scoate la prim vară și ne-om încăzilele. Tare ni-i greu, ascultați-ne.

I-am umplut mătușii broboada cu cartofi copii.

*

A trecut iarna, s-au topit zăpezile și după ce s-a zăbicit pământul, pe tarlăua unde au fost cartofi în toamnă, pământul a fost răscolit, cu cazmale, de colhoznici și, în felul acesta, flămânzii au avut cartofi pentru un timp.

*

Trecuse o săptămână și timpul se meninea frumos. La cules, totul mergea

bine. Dar cât avea s mai în acest bine? La plecare fiecare îi umfla cu cartofi buzunarele, gluga de la manta, pantalonii, lega i jos cu sfoar . Ne opream la poart i, num ra i, garda ne preda apoi ofi erului de serviciu, în untru ne depuneam prada în rani e, sub c p tâie, fiecare unde credea.

Într-o sear , la poart , apar ofi erul de serviciu, pre edintele colhozului i al i civili. Suntem num ra i ca de obicei, dar poarta nu se deschide. De la coada coloanei începe perchezi ia. i ce s vezi atunci? Într-o clip s-au umplut an urile cu cartofi. Prima grup din coad a c zut victim ; la carcer cu ea.

Pre edintele i civilii adun cartofii, luptându-se cu ceasovoi din garda noastr - care- i umplu buzunarele i sacii de merinde. Coc i ei cartofi, în bordeiele lor.

A doua zi nu mai intr cartofi în lag r, în zilele urm toare îns , cu riscul de a intra în carcer , relu m atacul.

Uneori reu eam s -i trecem de poart , alt dat îi aruncam, ca la comand , în fa a pericolului.

Fapt este ca în ziua în care culesul cartofilor s-a terminat noi aveam sub c p tâi cartofi, s ne ajung pân la Cr ciun.

Garda de la poart , la fel, se aprovizionase frumos, furându-ne pe noi, prin perchezi ie. i a a, lucrurile s-au aranjat, încât toat lumea a fost mul umit .

*

Coceam cartofii seara, dup ce ne întorceam de la p dure. Venise iarna i p durile oftau de vânt i de z pad . Noi ne uitam în sus i constatam, cu adânc triste e, c cerul e prea sus pentru ca Dumnezeu s ne poat auzi.

Coceam cartofi i ne h r uiam la gura celor dou sobe, din bordei. Eram prea mul i i cartofii se amestecau în spuz ; era necesar o întreag contabilitate pentru p strat ordinea aici. Cartofii îi mânc m a a, pe jum tate cruzi, pe jum tate cop i. Nu vedeam o alt ie ire.

Dar Ni Hilchi avea o alt p rere. N scocitor, de la natur , f cuse aici multe n zdr v nii, din te miri ce. Printre altele, dou ceasuri numai din lemn i tinichele, care mergeau ca ni te cronometre. Ru îi de la poart îi controlau ceasurile dup orologiile lui Ni . Tot felul de opai e, pomenite în preistoria Dacilor, le-a reactualizat Ni pentru nevoi locale. A a c , tot el trebuia s g seasc o solu ie pentru coacerea cartofilor.

Într-o sâmb t , dup -mas , în bordeiul 14, într-un grup restrâns, Ni declar : „Am g sit solu ia. Haide i dup mine“. i-am pornit dup el, afar , în unghiul de c tre apus al lag rului, erau vreo trei bordeie, încercuite cu sârm ghimpat . Când venea un nou lot acolo îi f cea carantina.

Ajungem la acest gard, ne ferim de privirile rusului din prepeleac, i-l auzim pe Ni : „Rupe i câte un metru de sârm i apoi, pe c i r zle e, întinde i-o la bordeie“.

Aduna i la gura sobei, execut m poruncile lui Ni : „A a, scoate i ghimpii.

Bine. Întinde-i sârma. terge-i-o bine cu o cârp, întocmai! Acum face-i un cerc“, îl vedem pe Ni c trece sârma printr-un cartof, apoi prin al doilea și până la urmă se înfiră vreo 30 de cartofi, bine spălați. Noi facem la fel.

- Ascultă-i, zice Ni, asta-i un colier pentru balul de la Opera mare, aia în eles?

- Am în eles - r spunem noi atenți.

- și ce facem cu el? întrebă Sandu Muscă, intrigat.

- Ce facem cu el? îl punem la gât și ieșim la plimbare pe aleea principală; lămurit?

- Nu! r spunem noi în cor.

- Bine, haideți după mine; luați două bucăți de fier mai lungi și știeți.

Afară bate crivul și din pământ dure vine întunericul. Nișă o bucată de fier și un colier. Noi, tot cu ei și zgribuliți, îi urmărim fiecare mișcare. Nișă se urcă cu greutate pe bordei, se oprește lângă coș, așază bucata de fier pe coș și apoi înfiră pe această bară, atârând în untru, colier după colier. Trece la al doilea coș și figura se repetă.

- Haidem în bordei, vom vedea noi ce-am putut realiza cu asta!

Peste o jumătate de oră, Nișă ne face semn din sprânceană, invitându-ne să mergem să vedem ce-i cu cartofii.

Fierul frige la mână, colierele frig, crivul își taie respirația.

- Intrați în bordei, zice Nișă: luați o cârpă curată și frecați fiecare cartof, până se duce coaja arsă. Apoi, puțin bun.

Ce bucurie pe noi! Ce plăcere rar! Cartofii abureauă și răspândeau în boxe un miros plăcut de brutărie brașoveană. Bine copii, rumeni, delicioși. Ne lipsea untul.

- Trăiască Nișă, ura, ura!...

Nișă, mulțumit, ronțăie zâmbind un cartof rotund și neted, ca o piatră de râu.

Toate conflictele de la gura sobelor au încetat. Patentul lui Nișă a fost furat de toate bordeiele și de toate națiile. Noi i-am răsplătit patentul cu un cartof. Neamurile, când îl vedeau, zâmbeau satisfăcuți: „Brava Nișă, Brava Nișă!“ și totuși eram mulțumii; foc pentru copt cartofii era suficient.

Până într-o zi. După ce am venit de la pământ și repetam povestea cu colierele de cartofi, poarta lagărului s-a deschis larg și, în untru, a intrat un pluton de ostași; s-au împărțit câte doi, pe la fiecare bordei, s-au suit pe bordei și vai, nerușinați, ne-au descoperit invenția! Toate colierele au căzut pradă nes tuilor ceasvoi. Ostașii ruși, cu ochii oblici, râdeau cu gurile până la urechi și treceau dincolo de poartă, la braț cu colierele noastre.

- Ce facem, Nișă?

- Știu eu, mișă? Să vedem ce se întâmplă mâine, poimâine.

A doua zi, nu, dar a treia zi rușii ne-au furat iarși cartofii. Din nou înghesuială și scandal la gura sobei; iar cartofii copii pe o parte și cruzi la mijloc.

- Ce facem, Nișă?

- Să vedem, să mai chibzuim! Cea mai mare ciudă noastră era pe un

sergent b trân care f cea pe ofi erul de serviciu la poart . F cea totdeauna scandal, pentru orice nimic. Vorbea, vorbea mult, îpa i înjura. Se numea Ermolaiev, dar pentru g l gioasa lui atitudine, noi l-am botezat H rm laie i a a i-a r mas numele pentru toate na iile de la M n stârca.

Observasem noi c atunci când era H rm laie de serviciu ni se d dea atacul la coliere. Mai rar se întâmpla acest lucru la ceilal i ofi eri de serviciu.

- Se vede c lui H rm laie îi plac cartofii cop i. Ei, las c -i satur m noi de cartofi, încheie Ni .

Gândeam noi c nu-i dreptate pe lume! Dac ru ilor le plac cartofii, n-au decât s fure de la colhoz i s -i coac în bordeiele lor. A a, se reped ca hultanii i ne jecm nesc pe noi care, cu atâtea greut i, reu eam s -i strecur m în lag r; nu-i dreptate i cinste pe lume, nu-i!

Era o dup -mas de iarn , cu cer str veziu, în aer jucau stele aurii, stele verzi. Mercurul coborâse jos, jos de tot. Ar ta -47°; era „r coare“. Ni , pe patul de la u , preg te te un colier, dou . În loc de cartofi, aga cu sârm dou buc i de tabl pe care scria ceva, cu litere mari. La alte bordeie, dup comanda optit a lui Ni câ iva procedeau la fel, cu priviri piezi e spre poart . Ferindu-ne oarecum de ochiul viclean al lui H rm laie, a ez m coliere la toate co urile. De vreo trei zile nu mai pusese m la co uri nici un colier. Sim eam c în dosul por ii, inima lui H rm laie se înc lzise de bucurie. Pândeam din bordeie, s vedem ce va fi.

i a fost c , la ceasul convenit, ca i alt dat . H rm laie cu solda ii au n v lit în lag r. Cu mâini rapace apuc colierele. H rm laie a teapt lâng poart , cu mâinile adânc b gate în fundul buzunarelor. Solda ii scot sârmele înro ite, se frig, privesc t bli ele cu scrisul pe ele, înjur mânio i i le arunc . Un soldat aduce un colier lui H rm laie.

- Ce-i asta? Unde-s cartofii? întreb epos H rm laie.

- Cite te ce serie aici, tovar e sergent, i degetul uzbekului arat t bli a.

- Ce, ce? Eu s m nânc HUIA? Ha? Ce? Mama voastr de ofi eri români; las c v ar t eu vou !

H rm laie, cu întreaga trup , s-a retras ru inat dincolo de por i.

Colierele st teau risipite pe alee, printre bordeie. Pe t bli e, scris cu litere mari, se putea citi: „pajalusti HUIA“.

De atunci, am putut s ne coacem cartofii, nestingheri i de nimeni.

H rm laie s-a dat învins.

CARAVANELE CU FILDE

îi a început o vifornie, ca niciodată ieri pe fața a pământului. Taigaua se frământa și fluiera erpente, prin mii și mii de vârfuri de copaci. Zgomotul era mai puternic decât furioasele valuri, care bat rupând din zărmurile argintii.

Crivul bătătea cu biciul mâniei lui Dumnezeu, de-și lua și răsuflarea. Pe la coturi, se întindeau dune uriașe de zăpadă, pe care năprasnicul vânt le aduna, le fixa cu o presiune de năstău câte sute de metri pe minut, formând la suprafața lor o scoarță tare, zgrunuroasă, peste care se putea trece fără ca piciorul să se înfunde. Iar lagărul Mănăstărcă se tupila la pământ, de frica vijeliei. Printre bordeie, nămeții erau de doi metri înălțime. Luptându-se greu, cu lope și cocioarve mari, se putea face o părtie până la poartă și până la bucatărie.

Iar noi înfruntăm vijelia stihiei dezlănțuite. Cu crivul în coastă, înaintăm spre pădure (trebuiau lemne pentru lagăr, pentru Gorki). Cu căciulile legate sub brâu, cu erveț legat peste față și doar cu ochii liberi, care lăcrău fără pauză, cu haine vătuite, numai zdrențe pe noi, în picioare, cu bocanci de pânză.

Înaintăm unul după altul, călcând pe aceleași urme. Prin poiană numai dune de zăpadă. Abia scoteai piciorul și vântul cu zăpada acoperea urma imediat.

Când am intrat în pădure, s-a făcut o liniște de mormânt; sub bolta brădetului, vântul nu bătătea și era o pace, ca-ntr-o catedrală. Deasupra, cerul vântuț; sub el, se frământau vârfurile copacilor, dar jos, jos la rădăcina plopilor și pe crengile brazilor, zăpada se așeză liniștită.

Înainte mă înșir. Treceam prin poieni cu vârtejuri, într-o mare în cetatea lui Strâmb-Lemne. În adâncul pădurii nu sunt urme de animale, nici de păsări. Pădurea este lipsită de viață. Ierni fără sfârșit, zăpezi înalte; cum să trăiască vieuitoarele? Pe unde mai sunt, s-au strâns și ele pe margini de ape, lângă sate.

Ne întoarcem, cu câini și ceasovoi, fiecare cu o loasă de mestecăniță de 2 metri pe umăr. Înșiruri, precum duc caravanele deserturilor fildeului.

Albul zăpezii, argintiul mestecenilor și al plopilor, înțurările reci reeditează mersul caravelor peste deserturi, peste dune. Crivul se repede hoștete în noi și ne ia povara de pe umeri, trântindu-ne în zăpadă. Ce chin ca să te ridici cu mâinile ude - cu ciorapi pe mâini în loc de mănuși - cu vifornia care-și astupă gura. Inima bate până la spasm și se întrebă până când? Când ridici ochii lăcrămași în sus, norii sunt prea jos și Dumnezeu, care rămâne dincolo de ei, nu te aude.

Unul după altul, pe aceeași urmă de picior, o mie, două, trei mii de oameni... și crivul chiuie nebun!

„Caravanele“ intră în pădure la ceasul dimineții și bat la porți când umbrele înserării ne mână către adăpost. Purtăm pădurile de argint în spate așa cum caravanele poartă fildeul.

*

Toată iarna aceea am cărat cu spatele, blestemând zăpezii și oamenii. Apoi au venit alte ierni și la greutatea zilelor s-au adăugat alte greutăți.

Purtat printre lagăre, m-am întors la Mănăstârca, pe la începutul lui ianuarie 1946. Oamenii erau aceiași, parcă mai puțin, mai slabi, mai vineți. Pădurea stătea pe loc, drept și puternic bătându-și joc de vânturi și furtuni.

Noi am fost puși la săni. Patru înainte, la oțet și alți patru la epurare; o sută, două sute de săni - poate mai multe, și-n jur escorta și câinii lupi. Legați cu odgoane încrucișate pe piept, trăgeam sania după noi încercat până sus, un kilometru, zece, douăzeci de kilometri. Și asta în fiecare zi, fără repaus. Când urcam panta, curgeau pe frunțile noastre sudori, care înghețau îndată și simțeam apa curgând pe șa și spinării. Când ieșeam la locaș, înghețau hainele pe noi și țiștele și niștele. Iar la vale, sania se pornea în coborâșuri; te smulgea, repezit, din hamuri; trebuia să alergi ca vântul, cu ochiul mereu înapoi. Câte accidente, picioare rupte, coaste rupte!

Și parchetele țiate erau tot mai departe, prin locuri pe unde n-a intrat joacă de la facerea lumii.

Asta, în fiecare zi de iarnă; un an, doi, trei, patru...

*

Și într-o dimineață, pe la sfârșitul lui aprilie ne-am trezit cu ceuri dese peste păduri, încât nu se mai vedeau, și peste lagăr, unde nu se mai zăreau bordeiele.

O ceață deasă și caldă care te îneca. Ceuri curgeau ușor, dinspre nord-vest și se duceau la vale; pe Oka, coborau pe Volga, spre Astrahan. Zăpezile se topeau, se deșeau și pe dedesubt curgeau mări - spre Caspică.

Ceața topea zăpada. Peste o săptămână s-a arătat uscatul; pete negre, ici-colo vineții.

Și „Noe a dat drumul unui porumbel“... Iar noi când am intrat în lagăr, în seara aceea, am văzut un cârd de grauri pe acoperișul bucătăriei. Și „Noe a înalescopotopul trecut“. Iar noi ne-am bucurat că prin pădurea iernii a trecut. Pe aripile graurilor călătorea primăvara, spre nord.

Curgeau sloiuri de ape, iar pe sus dădeau glas becașele și găștele; se duceau spre Marea Albă, se duceau spre Polul Nord.

Și după luni de zile de absență, peste ceuri ce se trăgeau spre sud, apă rutătoare soarele frumos, tânăr, strălucitor.

La începutul lui mai se încălzete și-n două săptămâni - atât în primăvară - pădurea înfrunzete și poienile se acoperă cu flori de pădure, iar pășunile cântă, refcându-și cuiburile.

Este frumos afară - nu-i frumos ca la noi - dar primăvara-i luminoasă și noi, oțet, oțet. Am schimbat săniile pe cărușe, înhamă și la cărușe, cărușă pădurea

la vale.

Într-o zi, trecând pe lângă o tarla a colhozului de la Oniha, am văzut și n-am putut crede cele ce vedeam; un tractor stătea la marginea tarlalei. Fuseseră iarna pe câmp. De altfel și celelalte mașini unelte se „adpostiseră” în timpul iernii în curtea colhozului, sub cerul liber.

Am deschis ochii, iar i-am închis, m-am pînat de nas ca să mă trezesc. Totuși, asta era realitatea. Erau mai multe pluguri. La corman câte un bărbat și la hamuri, de fiecare plug, câte opt femei. Cel de la corman le îndemna „hai, hai, mână!” La marginea arăturii, prezidatele, contabilul și alți responsabili priveau și fumau.

După câteva zile, stăpînirea lagărului a încercat și cu noi această figură.

Ne-am opus hotărât, amintindu-le că suntem oameni. E drept că mâncăm și oțet și trageam la ham, dar la pluguri - am pus piciorul în prag. Înjurături, carcer, ciomege pe spinare...

Soldarii prizonieri au cedat. Trecând spre pădure, îi vedeam înhamate la pluguri, tot câte nouă oameni, cârând pe brazdă, ca vitele să bite. Seara, cu joacă pe urmă, veneam de la pădure. Priveam și mă chinuiam să înțeleg ce se petrecea aici? Este drept că și tefan cel Mare arase câteva coste cu mândrii polonezi. Dar asta a fost la anul 1500. Robii de atunci nu erau protejați de Crucea Roșie internațională și de legile umanitare care se cunosc și se aplică în rile civilizate.

De neînțeles pentru mine era faptul că și colhoznicii trageau la plug. Mai marii colhozului făceau planuri, fumau mahorcă și cântăreau normele. Ceilalți asudau, trăgând în ham.

Am constatat că era foarte interesantă istoria acelor zile. Și de necrezut.

*

Când ni-i sete bem seva din mesteceni. Ciocârliile cântă înalt - ca și pe la noi, iar cucul își cântă numele românesc.

Blestemat amestec de prim var și de chin. Bătăia, la ora când ne rezemăm de trunchiurile de brad, stînd la soare, își scoate fluierul de la cingătoare și ne cântă doinele de pe Rarău.

Dorurile noastre - sute - clătoresc spre apus, spre țara de sub Carpați. Acolo ni-i inima și rădăcina.

10 JOCURI DE CĂRȚI

În lagăr se jucau cărți; iarna în boxa de lângă sobă, iar vara la mesele dintre bordeie. Fiecare bordeie avea două intrări; coborâi așezându-se să scrii, deschideai încet ușile în fața intrării apăsând cele două poduri suprapuse - pe stâlpi - care închideau boxele, în jurul blocului, coridorul; la fiecare intrare era câte o sobă. Deoparte de la intrare erau două mici boxe. În una stăteau gamelele - pe rafturi - și în alta era lumina unui opai. Vara problema era mai simplă; se juca la mese, afară, sau se întindea o pătură pe iarba și jucătorii așteptau lungi, ca niște romani veritabili și nu auzeau decât: pas, parol etc.

La Mânăstârca situația era la fel ca în celelalte lagăre. Jocurile de noroc erau oprite; dar lagărul era mare - 35 de bordeie - și controlul era greu pentru ofițerul rus. Carcera era mereu ocupată de „delincvenți”. Stăpânirea neînținută a cărților sunt permise: șahul, tablele și bridge-ul - pe care ei îl numeau „joc englezesc”. Toate celelalte jocuri erau aspru sancționate. Se pare, cu drept cuvânt, că jocul cel mai întâlnit la Oranki și Mânăstârca era bridge-ul; urma șahul, pe ici-colo se mai distrau tablagii, zarurile și zarurile. Cărțile de joc erau confecționate din placaj subțire, sau din sită de plop sau tei, cu frumoase desene în culori - opere de migală din gama artelor minore. Pocherul, bacaraua, chemin-de-fer-ul erau interzise. Totuși, nu era bordeie care să nu aibă pasionații lui și care jucau, seara după seară, cu riscurile și amenințările de care am amintit. Moneda? Foarte rar rublele - pentru că erau puține și fără valoare - și, în majoritatea absolută, jocul se făcea pe igări. Când venea câte o secetă peste lagăr și igările lipseau, atunci jucătorii deveneau morocnoși și irascibili. După trei, patru luni de astfel de lipsă, când reapărea tutunul, lagărul era în sursă toare, în bordeie nu te mai puteai vedea de fum, iar atmosfera era de-a dreptul insuportabilă. Nefumătorii erau câștigați din această categorie făcându-se parte din ei. Am cerut să ne ducem în bordeie separate, spre a scăpa de acest blestem. Mai ales mahorca era puturoasă, acru, insuportabil.

Și pentru că veni vorba despre tutun, pot să afirm că fumatul este cel mai puternic viciu. Dacă m-ar fi auzit Bădiș, ar fi dat aprobativ din cap; și el este doar un fumător pasionat. Nimeni în lagăr nu a murit de dorul nevestei, sau al logodnicei; nimeni nu s-a ofticit pentru că și lipseau vinul și uica. Dar tutunul i-a dus pe mulți la tuberculoză și la cimitir. Ca să vedeți cât de puternic este această patimă, în săpăturile noastre au fost fumate paie din saltele - pe unde erau saltele - frunzele din copaci, fân de pe câmp. Pentru un stacan - un pahar de 1/4 litru de mahorcă - se dădea cămășă; pentru 2 stacane, vestonul; și alte cămăși sau vesteoane nu mai erau. Gol, iarna grea, omul se îmbolnăvea și murea. Sau, pentru un chițoc de țigară și doi deai răia de pâine. Anemie, tuberculoză, sau distrofici și sfârșitul se tăia. Nimeni nu și-a dat cămășa din spate pentru o stacană

de vodc ; s-ar fi g sit. Nimeni nu i-a sacrificat vestonul pentru vreo tic loas pornire animalic . Tutunul îns a ucis pe mul i.

i iat , revenind, ig rile însemnau o moned foarte pre ioas .

Erau juc tori care pierdeau i erau nec ji i de mama focului - dar erau i din cei care câ tigau - mai pu ini la num r, i care fredonau ferici i, fumând cu capul pe rani a plin de ig ri:

„Aprinde o igar ...

i-n fumul care zboar ...“

În timpuri de criz , am v zut oameni care se mul umeau s respire fumul de la igar , rugându-l pe fum tor s stea împotriva vântului - s ajung pân la n rile lui, larg dilatate, mirosul de mahorc .

*

A venit iarna i munca la p dure devine un chin. Z pada înalt de un metru. Cu lopata faci loc spre tulpina mestec nului i cu joag rul îl tai la această în l ime; în c dere, cu vuiet prelung, repetat peste creste, mai d râm înc cinci- ase copaci. De ger a înghe at i inima bradului, în c dere, dispare sub z pad . Ei, acu' începe chinul; îl scormone ti cu mâinile i picioarele prin z pad ; trebuie s -i tai la doi metri, s -i a ezi în metri steri, iar crengile s le aduni. i-i ger de trosnesc p durile. Prive ti în sus i-i cau i pe Dumnezeu. Deasupra se mi c vârfurile copacilor, c inându-ne: „Vai de voi, vai de noi“.

Când ajungi în bordei, cu bocancii toac i hainele scoar parc se face lini te. E ti gata s - i pierzi sufletul; se albesc umerii fe ii i lobii urechilor.

Sobele ard ca-n brut rii; dar ce pot bietelesobe împotriva criv ului?

Pe pere ii bordeiului st promoroaca groas , ca-ntr-un frigider. i totu i, dup cin , unii cânt acompaniindu-se cu chitara, al ii povestesc încet trecute întâmpl ri. Cei mai b trâni „torc“ din amintiri; între tineri se nasc contrarieri; ei nu au amintiri; mintea lor lunec , proiectându-se în viitor.

i-n semiîntunericul bordeiului, lumina vine de la gura sobei i de la câteva anemice opai e. Unul, nev zut, anun : „în seara asta, bacara la bordeiul 14“ i pasiunea îi scoate din bordei i-i mân , prin viscol, la apele nestatornicului destin.

Ru ii tiu c seara se joac c r i, pe bani i ig ri. Din timp în timp fac control prin bordeie i se aleg, foarte adesea, cu bogate capturi. Vând torul cel mai experimentat r mâne tot sergentul H rm laie. E sup rat pe români de când cu cartofii i, la rândul lui, se ocup , foarte îndeaproape, de bordeiele cu români.

i când d peste o mas cu juc tori înfierbânta i, îi „atinge“ ustur tor: confisc ig ri, c r i, bani i pe juc tori îi duce direct la carcer .

i nenorocita de carcer de la M n stârca-i blestem, nu alta. Tot un bordei, mai mic, cu boxe multe, desp r ite cu scânduri, cu geamuri sparte i f r foc. Ra ia? O zi, chipitoc - ap fiart , o zi, mâncare, por ie redus .

i totu i, au fost oameni care au stat i o sut de zile într-o astfel de carcer .

Juc torii se uitau la Ni cu subîn eles: „Scap -ne, bre, de H rm laie“.

Se apropie Cr ciunul. Gerul se mai domole te, în schimb

Z pada cade deas , ca ni te pene mari de gâsc . Nic ieri n-am v zut fulgi de z pad atât de mari, ca aici. Când stau vânturile i încep ninsorile, fulgii coboar încet, alene, se învârtesc u or i se a eaz în palma întins , acoperind întreg podul palmei; apoi se topesc u or.

E sear ; oamenii, obosi i, s-au culcat. Mi-a venit rândul s fac de planton, schimbul unu. La masa de dup sob , zece, cincisprezece juc tori i i încearc ursita. Geamurile sunt complet acoperite de z pad , nu vezi nimic afar . Las' c e i noapte, dar nu po i fi v zut nici în untru.

Ni Hilchi înalt, sl b nog, cu mantaua pe umeri, st rezemat de sob ; lâng dansul se afl un hârd u cu ap .

În lini tea bordeiului, doar ici-colo câte un suspin i, optite, cuvintele de ordine ale juc torilor.

Când trec, p ind încet, prin dreptul lui Ni , îmi opte te: Nu dai alarm când vine H rm laie. Vezi- i de serviciu.

- Bine, i trec mai departe, f când ocol i întrebându-m ce are de gând s fac .

Bordeiul este în întuneric; doar raze slabe de lumin , de la masa juc torilor, întind umbre diforme pân -n unghere. S fie miezul nop ii?

Deodat , observ c pe geamul din stânga intr rii se arat o minuscul pat neagr . Pata se m re te repede, pân la dimensiunile unei ruble de argint; observ o gur uguiat care sufl de zor în geamul înghe at; pe buza de sus, o musta cânepie. Apoi, în locul gurii uguiate, apare un ochi-oblic ce prive te - înghe at - spre masa juc torilor. Eu stau la trei metri, în dosul unui stâlp i sunt atent. Cât prive te ochiul, înghea geamul i atunci iar apar buzele epoase. Un minut, dou , ochiul lui H rm laie a fotografiat scena cu juc torii i apoi geamul înghea repede. H rm laie trebuie s fie pe la u . Ni îmi face semn: „L-ai v zut?“

Dac într-un bordei sunt 150 de oameni, se în elege c i noaptea u a de la intrare se deschide mereu. A a c nu suntem surprin i, Ni i cu mine, când u a se deschide u or de tot. H rm laie, în pufoaic i pâslari, cu c ciula legat pe sub b rbie, cu mii de precau iuni, p ind pe vârfuri ca o pisic ne face semne cu dou degete la gur , s t cem. Eu zâmbesc. Ni , iret, îl prive te pe H m laie în vârful c ciulii.

H rm laie arunc o privire fugar asupra oamenilor ce dorm - se vede în deplin siguran i, înc-odat f cându-ne semn s t cem din gur , se apropie de juc tori; i i pune mâinile la spate i prive te pe sub sub ioara unuia. E mic de statur ; încercase s priveasc peste umerii juc torilor, dar n-a fost posibil. Se vede c era un moment decisiv al jocului i to i juc torii, inclusiv cel ce d dea cartea, se ridicaser în picioare.

H rm laie se uit atent, foarte atent, cu respira ia re inut . Pe mas , câteva ruble i un morman de ig ri. Prada este bogat , îl v d c se ridic pe vârfuri, se

îndeas printre juc tori, îi face loc, ridic o mână cu gheare rapace și fulger toroasă pe cer și cu un glas răgușit: „Stai a-a“.

- Hrm laie! Strigar speriați juc torii și, val-vârtej, o întinser, cine cum și unde a putut, în această vlm eală, masa a fost rsturnată, cineva, în fuga lui disperat, l-a îmbrâncit pe Hrm laie și într-o fracțiune de secundă, mâna lui Ni l-a tras pe Hrm laie înapoi; împiedicându-se, acesta a căzut cu fundul în hârdul cu apă. Opaiul se stinsese, și-n întuneric, se auzeau tropotele fugarilor și ipetele desperate de spaimă ale celor treziți din somn: „Ajutor, ajutor, ne omoară-ru-ii!“

Hrm laie se căznea săiasă din hârdul, ipând necăjit:

- Planton, planton! Unde-i plantonul?

- Aici sunt, domnule Hrm laie.

- Acolo e-ti? Lasă-ți ar-tu-ție. Aprinde lumina! Când aprind un chibrit, nu-mi vine să cred ochilor; ă uile amândouă date de perete și în culcușuri, nici un om. Hrm laie, fixat pe hârdul cu apă, se zburtea săiasă, înjurând ca la nunt: „Mama voastră de ofițeri români, lasă-ți v-o plătesc eu!“

În timp ce eu aprind opaiul, Hrm laie reușește săiasă din hârdul și cu apăiroind după el se îndreaptă spre sobă.

Zgribuliți și speriați apar în bordei - cu pași neîncrezători - locatarii, desculți, în cămăși indispensabile. Intraser în zăpadă, până la brâu.

- Ce-i cu voi, mii? întreb eu.

Dârdâind și de frig și de frică, răspunde Mitrache transilvanul:

- Am crezut că ne împușcăru-ii și de frica morții am fugit până-n sârme. Mai să trag ceasovoiul din prepeleac. Ce-a fost aici?

Ni căutăm ciula lui Hrm laie și după ce-o scuturăm de marginea hârdului, i-o punem, udă, pe cap.

- Îți mulțumesc Ni, îți mulțumesc pentru căciulă și celelalte; mâine te prezint la carcer tu și plantonul și ceilalți de la jocuri, mama voastră de români, mama voastră de ofițeri români.

După ce lucrurile s-au lămurit - cu ceea ce se întâmplase în bordeiul nostru, căci se crezuse cărușii au intrat peste noi ca să ne execute și somnoroșii fugiseră peste paturi, călcând peste picioarele și capetele celorlalți - am râs, ă urași.

*

Când am ieșit din carcer și am intrat în bordei, toți l-au înconjurat pe Ni: „Mii, să-ți cede-ne-ai salvată ăgărire; de cinci zile Hrm laie n-a mai fost văzut în lagăr“.

Și nici în zilele următoare Hrm laie nu trecea mai departe de clopotul de la poartă. Cum ne vedea, ne înjura mânios: „Mama voastră de români“.

11 SCRISORI DIN AR

În lag r la M n stârca bordeiele aveau pere ii c ptu i i cu scânduri. La interior erau dou rânduri de paturi suprapuse. Mai corect, erau dou podine de scânduri, pe tot interiorul bordeiului, r mânând un coridor îngust, roat în jurul pere ilor. Câteva ferestre d deau o lumin palid , insuficient , iar noaptea ardeau opai e improvizate de noi din cutii de tinichea. Pentru luminat, contribuia fiecare cu câte un pic de seu din ra ia noastr . Asta pentru timpul iernii. Vara lucrurile st teau altfel. Ziua era extrem de lung , cu lumin suficient , dar opai ele r mâneau ag ate de policioar , pentru iarna ce urma s vin .

Suntem atât de mul i în bordeie încât st m în boxe precum stau sardelele „Robert“ în cutii - i d m b t lii sângeroase cu plo ni ele.

Odat cu prim vara, încep s soseasc scrisori din ar ; bucurii i decep ii. R zboiul a trecut, cu distrugeri grele, peste ara noastr , aducând pe lâng prefacerile sociale i o destr mare moral , un dez m , cum pe la noi nu era în obicei.

Când pentru prima dat în via a lag rului s-a anun at c la comisariatul politic au sosit scrisori din ar , mai întâi toat lumea a dat un chiot de bucurie; apoi s-a l sat o t cere de mormânt în bordeiul 14, unde domiciliam.

Patru ani de zile am fost total rup i de familii i mul i, mul i, cei mai mul i, au murit f r s mai fi tiut ceva de acas . Primele scrisori! Cine vor fi ferici ii ce le vor primi, cei dintâi?

Din când în când, ni s-au dat c r i po tale ca s le trimitem în ar . Am scris mereu, dar c r ile r mâneau undeva, la p strare.

i iat , suntem la început de prim var - 1946 i comisariatul s-a decis ne dea scrisorile venite de acas .

Star ele¹ bordeiului nostru s-a dus la club împreun cu ceilal i star i s primeasc scrisorile.

¹ eful

În bordei e lini te; dinspre apus bat în geamuri ultimele raze de soare. St m t cu i, cu nervii întin i strun de vioar .

A trecut un ceas, dar nou ni se pare c a trecut o lun , un an. Iat -l pe star ele nostru; apare dup col . Câ iva îi sar gr bi i în cale. Ceilal i stau pe marginea patului, cu sufletele chircite. S fie adev rat?

De necrezut, dar în mâna star elui, sus ridicat , sunt mai multe scrisori. „Lini te, domnilor - ca s citesc adresele...“. Pân i plo ni ele î i suspend dizgra ioasele lor plimb ri prin priciuri.

Vorbind rar, plin de importan , star ele începe un discurs, interminabil,

despre grija Uniunii Sovietice pentru prizonieri, c rora nu tiu câte feluri de binefaceri li s-au făcut... i, iat acum, aceasta, cu scrisorile. Primim sfaturi de a ne împrieteni cu st pânirea, de a ne înscrie în mi carea antifascist i alte comedii i când credeam c supliciu nostru este f r sfâr it, star ele se opre te, speriat de propria-i limbu ie. Apoi, continu , spunând c el este omul ru ilor i c pe ace tia îi reprezint în bordeiul nostru, iar noi lu m act de aceste declara ii repetate i pararepetate - le tiam pe de rost. În sfâr it, ridicând scrisorile în lumina de asfin it a soarelui, pronun vârtos: „Domnilor, soarele ne-a adus scrisorile acestea, nu Dumnezeu“. Mai târziu am aflat c to i star ii de bordeie, inclusiv star ele lag rului - maior român, supranumit de noi pentru calit ile lui eviden iate de comisariat, Boul apis - se aflau direct, ca vizionarii de pe vremuri, sub inspira ie nemijlocit a Comisarului Terle chi². Obosit, dup un discurs politic ca acela, cu voce maiestuoas cite te adresele, împ rind scrisorile celor în cauz . Rumoare, nervozitate; plicurile sunt cercetate pe toate fe ele: scris, timbre, tampilele oficiilor po tale - unele scrisori sunt venite de un an, un an i jum tate...

² evreu de la Cern u i, politruc.

M uit la cei apte ale i ai „soarelui“. Unul plânge, nu tiu dac de bucurie sau de durere; altul s rut isc litura mamei, al treilea înjur furios. So ia l-a p r sit.

- Las m , c - i g se ti tu o alt nevast , nu s-a terminat neamul femeilor - încearc s -L consoleze cei de aproape.

Mai departe, lâng geam, st cu un plic galben în mân Ion Boerul³ de la Iernea, de pe Târnav. Plânge u or, f r vaiete, f r scânceli.

³ medic veterinar - sublocotenent.

M apropii de el i-i pun mâna pe um r:

- Ce-i, Ioane?

- Nu îndr znesc s deschid plicul. V d c adresa este scris de sora mea mai mic . Dac va fi murit tata?

- Nu po i s tragi o astfel de concluzie, numai pe considerentul c altcineva i-a adresat scrisoarea i nu b trânul! Hai, s-o deschidem i ne l murim imediat.

Încet, cu grij , Ion rupe marginile plicului; scoate u or din el o fil de caiet, se uit în josul paginii i strig vesel: „tr ie te“. i izbucne te într-un plâns nervos. Suntem mai mul i lâng Ion i încerc m s -l potolim. Lacrimile lui stropesc i deformeaz isc litura tat lui s u. A r suflat odat din adâncul pieptului, i-a ters ochii cu mâna, se uit la noi cu aten ie: „tr ie te, în elege i? tr ie te tata“.

Prive te scrisoarea, zâmbe te i mi-o întinde mie. Citesc ce scrie acolo în

auzul celorlalți: „Drag Ioane, când s-a primit scrisoarea de la tine, am plâns cu toții și cu noi a plâns tot satul. Mort ai fost și ai înviat! Noi cu toții, din mila lui Dumnezeu, suntem sănătoși. Tatăl tău, Valeriu.“

Mă uit la scrisoare și citesc „și cu noi a plâns tot satul...“

Două lacrimi mici, mici, cristaline, îmi împienjesc vederea.

*

Pe urmă scrisorile au început a ne călta pe fiecare. Familii decimate, căsnicii distruse, foamete, lipsuri, boli. Oricum, prin ele, simțeam că arăstă dreapta noastră.

Într-o zi, ajungând în lagăr, s-a aflat o minune: că unui locotenent austriac îi sosise un pachet de 5 kg cu alimente, de la Viena. Pe recipis se arătă că pachetul fusese trimis de Crucea Roșie de la Viena, cu vreo 8 luni în urmă și că trebuie plătit la poartă o taxă de 800 de ruble. Austriacul s-a sfătuit cu prietenii lui și până la urmă a renunțat să-și scoată pachetul. Poate că-n 8 luni de zile alimentele se stricaser. Apoi, 800 de ruble reprezentau solda a 80 de locotenenti pe o lună, ceea ce a părut extrem de costisitor.

A fost singurul pachet venit unui prizonier, în toată această lungă și grea captivitate.

12

AL 8-LEA SINOD ECUMENIC

Am constatat că în lagăre sau pușcării problemele religioase sunt de mare actualitate și pasionează, în condițiile de viață pe care le ai aici, cu primejduirea vieții la tot pasul - raporturile cu venicia se echilibrează și sufletul este pus pe primul plan.

Probleme de conștiință, probleme de întoarcere la Dumnezeu, de trăire în duh a legii morale și multe alte aspecte ale manifestărilor spirituale - reafirm, niciodată și nicăieri nu se pun mai insistent decât în locurile de chinuire.

Războiul s-a terminat; sufletele au fost revărite și apoi își caută sprijin în pace în Dumnezeu. Salvarea pentru acum și pentru lumea de dincolo se caută și se află în Iisus. De aceea Biblia a fost cea mai întrebătoare, căută carte în lagărele rusești. Copiată și difuzată, lumina sufletului, a eză furtunilor, împacă pe om cu suferința.

În pușcării, problemele religioase erau aceleași dar Cartea ne lipsea. Tânjeam după ea. Și când puteam găsi câteva pagini din Sfânta Scriptură, acestea erau „sorbite“ și treceau, cu mii de precauțiuni, din celălalt în celălalt.

Când, la o minuiască percheziție - la Aiud în 1955 - a fost găsit așa de

comoar - nu ne-a îndurerat atât pedepsirea lui Leonid, cât faptul pierderii iremediabile a sfintelor pagini.

O alt latur a problemei o formau în lag re - Oranki, M n stârca - cercurile de ofi eri, care studiau i t lm ceau Sfânta Carte sub controlul activ al preo ilor.

Prin bordeie se n teau discu ii, mai ales în jurul problemei unit ii cre tine. Contactul cre tin cu lumea catolic i cea protestant - de diferite nuan e - ne-a pus în situa ia de a ne compara înv turile i manifest rile religioase. Trebuie s fac însemnare de faptul c , în lag re, dup ce ne-a fost permis serviciul religios, românii au organizat coruri religioase atât de bine puse la punct, încât la liturghiile de Duminic erau tot atât de numero i protestan ii i catolicii, cât i ortodoc ii no tri. Frumuse ea serviciului nostru divin a fost o revela ie pentru bisericile apusului. La M n stârca ortodoc ii slujeau pe la orele 8 diminea a; la cin - protestan ii; la orele 9 se oficia missa catolic . Eram invita i la serviciul religios i ne duceam, cei ce în elegeam ce se comemoreaz acolo. La orele 10 urma liturgia ortodox . Iarna, dar mai ales vara, când slujeam afar , pe platou, tot lag rul era prezent, ca la o manifestare cu drag a teptat , în duminicile de var , de prin poiene ap reau femei, copii, mo negi care stând la distan , în afara sârmelor, se închinau, se rugau i îngenuncheau odat cu noi. Pe acolo era mare lips de preo i. Dar to i mujicii erau cre tini; chiar dac biserica era pus la p mânt.

*

An dup an, această problem r mâne vie i întrebarea se pune tot mai limpede, în elegem; au fost multe cauze care au dus la ruptura dintre apus i r s rit, în anul 1054 i, mai apoi, desp r irea dintre catolici i reforma i, începând cu Hus, cu Luther, Calvin i Zwingli, pân la ultimii reformatori de mai mic importan , în elegem apoi, c pr pastia s-a adâncit cu timpul i pare imposibil de acoperit. Dar mai cu seam acum, în orele prezente, când cre tinismul - în întregul lui - este atacat, cu inten ia de a fi desfiin at. M car în fa a primejdiei comune, nu i-ar putea da mâna fr e te, f când front comun, to i acei ce-i m rturisesc pe Hristos ca Domn?

Salvarea culturii i civiliza iei cre tine nu poate veni din afara lumii cre tine. Deci, la lupt pentru unitate cre tin i, apoi, la lupt pentru salvarea sufletului!

i, dac din sânul credincio ilor se fac tot mai des auzite aceste chem ri la unitate, se în elege c oamenii de r spundere ai bisericii trebuie s se mi te.

Vag, ajunsese pân la urechile noastre vestea c -n apus, pe la Strasbourg i pe la New York, sunt ni te comitete de lupt cre tine,

În care intraser reprezentan i cre tini de toate nuan ele. Ivestia, gazet oficial , a pomenit odat sau de dou ori despre o „Interna ional neagr “ care atac ideologia comunismului.

Iat , strigau pasiona ii problemei, cre tinii de pretutindeni gândesc la fel, fie c tr iesc în America, fie c se afl în Karaganda.

Într-o seară, era la începutul lui mai 1946 - pe o bancă între bordeie st teamă că iva preoții români. Vorba noastră stă ruia asupra unei încercări de discuție interconfesională, ca să ne lămurim atât pe noi, prin acest contact direct, cât și pe credincioșii ortodocși, despre ce se poate face în problema unirii bisericilor. Eram așteptați la număr, în seara acelei zile. Preoții au căutat pe mine; să merg să stau de vorbă cu ceilalți „strane“...

Într-un bordei, aproape de mine, se aflau doi preoți italieni: unul cugr franciscan - don Armenie - de la o mânăstire din nordul Italiei și un preot secular - don Allai, din Roma.

Îl întâlnesc de don Armenie, seara - la o zi, două după ce promisem împuternicirea de la preoții ortodocși, și ne plimbam pe aleea din fundul lagărului, de la Mânăstârca. Îi întreb, după un timp:

- Don Armenie, mata ești catolic, iar eu sunt ortodox. Pe mine mă pasionează problema unirii creștinilor. Te rog să fii bun și să mă lămurăți, cum vedeți dumneavoastră această problemă?

Don Armenie mă privește cu teamă și mi-a răspuns:

- Să mă ferească blândul Iisus și fericita Fecioară că eu să discut astfel de lucruri. Acestea sunt exclusiv de competența Părintelui, Papa. Numai el - sau împuternicirii lui pot pune și rezolva astfel de probleme. Nu pot, nu pot... și, schimbând subiectul, povestii despre frumusețile munților din nordul Italiei. Don Armenie era alpin¹.

¹ vântor de munte.

Seara următoare stau de vorbă cu don Allai. Îmi povestii despre frumusețile Romei, de trei ori milenară, de trei ori imperială. Tot ce-mi spune este încântător și-mi întărește și mai mult dorința ca-n viitor - sperând că nu voi muri până la anul 2000 - să vizitez Italia. Dar timpul se scurgea și pe mine, deocamdată, altceva mă ținea aici.

- Don Allai, iartă-mă că te întrerup, vreau să te întreb ceva, care mie îmi stă la inimă. Uite, totul e bine și frumos, după voia lui Dumnezeu. Mata ești preot catolic și eu preot ortodox. Te rog să mă lămurăți - că lămurirea s-o duc mai departe la frații mei de-o lege și de-un sânge; în ce condiții se poate face unirea ortodocșilor cu catolicii?

- Vai de mine, o, Santa Maria, Iisus, Maria, ierta-mă, dar astfel de probleme sunt de resortul exclusiv al Sfântului Scaun.

- Bine, don Allai, îmi răspunde eu, dar părerile mamei nu angajează catolicismul, după cum ale mele nu angajează ortodoxia.

- Tău, răspunde don Allai - dar la noi nu se pun astfel de întrebări. Presupunând totuși că a vrea să discut cu dumneata problema unirii dintre noi, ar trebui să am o împuternicire din partea Părintelui, Papa.

- Exclusivă și o pot accepta - răspunde eu; nici nu are sens să pretinzi la Roma și la ceva. Eu însă nu am nevoie de o astfel de împuternicire de la București, sau

de la Constantinopol. Sunt preot ortodox și, fie că merg săsc aici pe Volga sau la Arhanghelsk, eu reprezint în fața dumatăle ortodoxia și pot discuta orice și concluziile mele nu angajează și nu obligă la nimic biserica. Dealtfel, discuțiile noastre nu ar avea alt caracter, decât acela de a schimba păreri. Și, de unde știți? Poate că aceste întâlniri dintre noi pot genera acțiuni frumoase în viitor.

Eu stau hotărât pe principiul că frontul este copleșit în această problemă trebuie făcut ceva; să ne apropiem, să ne unim în duhul dragostei Mântuitorului comun și a jertfei Lui mântuitoare, valabil pentru toți cei ce cred în El.

Don Allai mă ascultă, din cap afirmativ, dar totuși conchide: „Ce pot să fac? Nu am înțepunerică, adresa-i-vă Sfântului Scaun“.

Oare încercarea mea să se încheie atât de lamentabil? Nu, nu

Depun armele. Dacă Italia nu poate discuta, haidem în Germania. Cine știți? Poate acolo vom găsi mai multă independență de gândire, de acțiune.

Războiul meu a fost just. Părintele Dr. Alois Ludwig - de la Bonn, căruia mă adresez, zâmbește auzind povestea încercărilor mele.

- Da, este un canon pus de Sf. Scaun pentru a frâna aceste discuții, care niciodată nu ținem unde ajung, însă, eu personal cred că, contrariul canonului în speță, dacă acceptăm propunerea unei discuții ea nu angajează catolicismul și nici ortodoxia, mai ales că - eu cred - ne vom merge la informații din lumea noastră și din lumea ortodoxă.

- Eu merg mai departe, Dr. Ludwig, și cred că dacă Dumnezeu ne-a pus față în față, pe atâtă reprezentanți ai confesiunilor creștine, asta a făcut-o și cu scopul de a ne cunoaște. Și dacă ne vom cunoaște mai bine, s-ar putea că gândul cel bun al unirii noastre să nu mai sperie pe nimeni. Dumnezeu la Bonn, don Allai la Roma și eu la București am putea arăta căldura dragostei cu care ni s-au îmbăiat sufletele în credința mării minuni. Cine știți? Punem și noi un răsărnim carul istoriei, împotmolit la 1054. Apoi putem întinde o mână de frate și peste anul 1500.

Și am căzut de acord: pentru a fi scutiți de curiozitatea nedorită a Comisarului, vom discuta la o masă - între bordeiele 14 și 15 - trei preoți ortodocși, trei preoți catolici și trei preoți reformați.

Am plecat fericit la confrății mei și adunarea celor apte, convocat ad-hoc, a desemnat încă doi reprezentanți pentru edinele celui de al 8-lea „sinod“ ecumenic, în persoanele preotului Gh. Bechea-Buzău și Const. Popescu de la Muscel.

Până noaptea târziu am lucrat la programul sinodului: probleme în discuție, materiale de comentat, traducători.

Totul trebuia făcut în secret.

*

Dimineața, în „piața robilor”² de la poarta lagărului, a teptând repartizarea la lucru,

² locul de adunare a brigăzilor.

Am căutat pe Dr. Ludwig și luându-mă deoparte îmi spune:

- Tii că noi nu știm să putem face nimic?

- De ce? întreb eu contrariat.

- Dumnezeu voastră, pe noi catolicii ne socotesc schismatici și, aici-colo, ni se aruncă vorbe: că am fi eretici (din pricina dogmelor mai noi, pe care le avem). La rândul nostru vă socotim schismatici. Deci între noi putem discuta; nu-i nici un impediment. Ce facem însă cu reforma?

- Foarte bine, discutăm și cu ei: cât știu, ei sunt tot creștini!

- Ai dreptate; dar pentru noi și pentru voi ei sunt eretici. Ori cu ereticii noue este oprit să discutăm - sub amenințarea pierderii preoției - a cărei dificilă problemă a sinodului!

- Atunci, răspund eu, sinodul nostru va avea un dublu aspect; discuții între ortodocși și catolici și apoi între ortodocși și reformați; pe noi nu ne oprește nimic de la astfel de discuții.

- Prea bine - se luminează Dr. Ludwig. A adar, pe mâine. Dar, vă rugăm, ca în discuțiile cu protestanții să arătați, dacă se poate, și apărări pozitive catolice. Aseară am discutat cu preoții catolici, germani, austrieci și unguri - și lucrurile le-am gândit întocmai, cum le stabilim acum noi doi. Constat - încheie Dr. Ludwig - pentru a mia oară, prezența Duhului Sfânt între noi.

*

10 mai, seara - adunare în sala de mese, cu discursuri și cântece. Se preamărește regalitatea română - un rege democrat - și strânsă colaborare cu forțele poporului, sub conducerea dr. Petre Groza. Ce ironie, ce caraghioslăc! Rege - larg democrat - în fruntea unui stat ce merge rapid la schimbarea formelor sociale. Cum mai poate să stea un rege pe tronul său? Peste un an va fi nevoit să plece.

Deci, *10 mai seara*. La o masă mare, acoperită cu un cearaf - se deschidă edinile sinodului nostru. Față în față, delegațiile. De o parte cele conduse de Dr. Ludwig, Pr. H. Hartman de la Praga și Pr. D. Bader de la Fulda. De cealaltă parte, ortodoxia. La capetele mesei, profesor Profiru Pop de la Alba-Iulia - translator de limbă latină și, pentru limbă germană, colonelul Aurel Luncan de la Suceava și sublocotenentul N. Gabriel - teolog catolic din București. Pe masă, trei Biblii: una românească, una germană și a treia franceză, ediția Crampon. Deasupra noastră Cerul, iar la apus soarele.

În discuțiile au început frumos, a ezat, cuminte. Istoria celor două mii de ani de via creștină a curs limpede prin fața sinodalilor. Doar noi, ortodocșii, avuseserăm în mâinile noastre cândva - nu-i mult de atunci - cărțile pe care-și făceau învârtura apusenii. Apoi, a doua seară în celelalte care au mai urmat, până la numărul de 30 de edine - au însemnat serioase întâlniri pasionate apăriri de poziții. Ardea sufletul în mine cât eram la muncă, și a teptam seara ca pe A Doua Venire. Prințele Ludwig - înalt, alb la față ca hârtia, cu păr negru, lung, precis în informații și adânc cunoscător al bisericii sale, a observat just în argumentarea mea o sumă de contradicții. „Noi, zise el - ne fundamentăm gândirea pe Aristotel, iar ortodoxia pe Platon. Ortodocșii întrunesc spiritualitatea elină, iar noi ne legăm de moștenirea practică romană. Dar Hristos, același este și pentru noi și pentru voi. Când vor înalege oare popoarele acest lucru?“

„Sinodul“ și-a înut edinele la aceeași masă și la aceeași oră, tot timpul. Dar secretul n-a mai rămas secret, în seara a doua, în spatele catolicilor au apărut câșiva nemici; lângă banca noastră, câșiva români și lângă traducători, nemici și unguri, în serile următoare asistența a crescut considerabil, încât cei ce nu ne puteau privi s-au suit pe bordeiele vecine. Când discuțiile s-au stins, în spatele delegației catolice, alinași că la paradă, făcând zid, stăteau o sută de preoți catolici și, în spatele lor, sute de ofițeri catolici.

În spatele nostru, încă patru preoți români-ortodocși și sute de ofițeri români, în spatele traducătorilor, circa 200 de pastori protestanți cu credințele lor. Mai la un colț, cei doi preoți italieni.

Edinele erau urmărite cu viu interes și au devenit chiar motiv de discuții interminabile, prin bordeie, până noaptea târziu. La ultima edină, am rezumat concluziile la care ajunseseră sinodalii. Asistența din loje și de pe bordeie ne-a aplaudat frenetic - subscriind în felul acesta - hotărât - la concluziile noastre. Și când ne-am îmbrățișat - ortodocșii și catolici, în ochi aveam lacrimi de bucurie. Peste capetele noastre plana, în razele soarelui ce apunea, Sfântul Porumbel.

Era primăvară - nămol; cald, frumos, vreme bună. „Sinodul“ își deschide la 10 iunie 1946 edinele, pentru a doua întâlnire, dintre ortodocșii și reformași - la aceeași masă, în aceleași condiții, cu aceiași traducători, cu aceiași asistenți numeroși. Pe banca din față erau locurile Prințele V. Costa, pastor calvin de lângă Budapesta (orașul Baia), Prințele J. Lendan, pastor luteran de la Hansburg și Dr. Sneider, pastor luteran din Regiunea Sudeților.

Și cu aceiași buni amici, dar cu un ritm mai viu al discuțiilor, istoria reformei - cauze și consecințe - au trecut prin fața noastră. Se înalegeau cuceririle cu care a venit lumea protestantă în reforma creștinismului erau suficiente de cunoscute pentru noi, dar în susinerea temelor respective au adus argumente noi și originale referindu-se adesea - cu libertatea caracteristică discuțiilor celor ce vin din lumea reformatorilor - la pozițiile catolice pe care le atacau.

Temperamentele mai tari, pentru că observam pe fețele și-n privirile rândurilor catolice ascuindu-se o elul.

Convorbirile noastre au înut zece seri - zece edine, și încheierea lucrurilor a fost emoționantă. Prințelul Costa a afirmat lozinca dragă tuturor: peste granițe și peste împerecheri de cuvinte, mai presus de toate, stă același Domn Iisus - mrturisit de toți creștinii, ca Dumnezeu unic.

La ora închiderii „sinodului“ al 8-lea, ortodocșii și protestanții ne-am îmbrățișat și felicitat pentru reușita acestei întâlniri interconfesionale cu urmări rodnice - credeam noi, în viitor.

Era ora 11 noaptea și soarele se pregătea să apună. Peste pături aburea o boare rece. Rugăciunea noastră de seară a adus mulțumiri lui Dumnezeu Tatăl pentru gânduri bune și cereri pentru împlinirea gândurilor luminoase.

*

A doua zi am fost chemat la comisariatul politic. La fel s-a întâmplat cu Prințelul Ludwig și cu Prințelul Costa. Terlechi „politicianul“ - ne-a înut un discurs: „Aici fcut o adunare popească, călcând disciplina în picioare. V-am lăsat să o înțeleg; am știut de ea, dar ne-a interesat și pe noi spiritul nou, care domnește între creștini; noi nu avem specialiști care, ideologic, să vă combată și să vă arate netemeinicia credinței voastre despre inexistentul Dumnezeu. Dar nici vom face. Mai mult decât asta, ne-a interesat latura politică a acțiunii voastre de viitor. Concluziile la care am ajuns noi și autoritatea se vor aplica pe spinarea voastră. Vă dau eu unitate! Marș afară, umbre ale întunecatului trecut!“

Afară ne-am uitat unul la altul și-am râs dându-ne fruntele mâinile. Noi ne-am ajuns scopurile și hotărârile luate vor rodi. Unde și în ce condiții și cu ce greutate de cheltuieli materiale și-ar fi putut da întâlnire trei sute de preoți ai marilor confesiuni creștine ca 40 de seri la rând, să discute problemele pe care le-am pus noi?

Iată prezența lui Dumnezeu în lume. El ne-a adunat aici la Mânăstârca și ne-a optit în inimă: „canta i-vă, căci Eu sunt cu voi și cu toți acei ce se adună în numele Meu.“

După voia lui Dumnezeu, ne-am găsit și ne-am înțeles fruntele. Iată, zice Scriptura Sfântă: „nimic nu este mai bine și mai frumos, decât să locuiască frații împreună.“

-apoi, că știu Terlechi de noi și de fapta noastră, nu e de mirare. Iisus a avut lângă El numai 12 oameni și unul din ei s-a numit Iuda. În lagăr - și-n pușcării - mi un închinătorii lui Iuda. Pentru Iuda, blândul Iisus a indicat creanga de mslină și spânzurătoarea.

*

La Mânăstârca a fost atunci o grevă de lucru, care pornise de la Oranki și rburfise și la noi. Comisariatul politic, spre a sfârși greva, ne-a adunat și înfierat pe greviști. Rezultatul a fost că, în timpul numărătorii de seară, pe cei

socoti i a fi în fruntea ac iunii ne-a ales imediat i ne-a r spândit pe la alte lag re. A trebuit s plec m cu saltelele în spate, P rintele Ludwig, P rintele Costa i eu. Mai norocos decât celelalte loturi, cel de vreo 20 de români - la care am fost alipit i eu - a ajuns într-un ceas la Oranki spre izolare.

St team lungit sub pat, pe o rogojin - într-o camer bun pentru 10 oameni, dar în care eram ticsi i ca la „erp ria“ din Jilava, 153 de oameni - i m gândeam ce fericit ar fi cre tin tatea dac ar primi concluziile „sinodului“ nostru!

L sând la o parte, ca ni te bunuri inalienabile, dogmele i tradi iile fiec rei confesiuni, ce fericire ar fi dac peste toate acestea ar fi repus în func ie, ca în timpul bisericii de pân la 1054 - sinodul ecumenic, care s diriguieasc via a întregii cre tin t i iar hot rârilor lui s i se supun patriarhii, papii i super intenden ii. Cine tie? Poate c într-o sut , dou sute de ani se va putea ajunge i la unitatea cre tin .

Posibil este mai întâi unitatea de conducere. Primul nostru obiectiv - care se poate realiza integral - este sinodul ecumenic.

*

Peste doi ani eram din nou la M n stârca. La *8 iulie 1948* plecam spre Gorki i pân la poart m-a condus P rintele Ludwig; a l crimat pe umerii mei, optindu-mi:

- Adu- i aminte de noi i de reforma i, adu- i aminte de „sinodul“ nostru.

- Peste câteva zile, voi pleca în Patrie. Scrie-mi acolo. Când apele se vor limpezi, s începem b t lia pentru realizarea gândurilor noastre bune.

Am plecat la drum lung; anii s-au scurs unul dup altul i apele greu se a eaz , greu se limpezesc.

Din satul blestemat, în care îmi duc zilele, trimit un gând fr esc spre voi. În luminoasa via de mâine, v d realizându-se unificatorul sinod al 8-lea.

13

SPA IU VITAL

La începutul lui iunie 1946, am revenit în lag rul de la Oranki fiind pedepsit pentru dou lucruri: 1) pentru înjghebarea celui de al 8-lea „sinod“ ecumenic i 2) pentru o grev de lucru, pus la cale în lag rul M n stârca. Deci, cum am intrat pe poart - mai eram cu înc vreo 20 de români - m trezesc îmbr i at de b di a Costache Bicioga care, fericit de aceast întâlnire, îmi ia salteaua din spate, cum ai lua samarul de pe m gar (a a era obiceiul în partea locului, când te mutai dintr-un lag r într-altul, trebuia s cari cu tine, nu numai rani a cu lucrurile tale, ci i tot cazarmamentul).

Când se faceau astfel de schimbări de domiciliu, convoaiele de prizonieri erau niște caravane din părțile arabe - cu saltea, cu patură etc. Am fost renunțat la paie din saltea, dar iarna, fără ele, riscam să dormim pe blat.

Așa se face că bdi a Costache - care-i cu un an mai în vârstă decât mine - îmi pretinde să-i zică „bdi” - îmi luase salteaua din căruță, poruncitor, mă cheamă : „hai după mine”.

Celelalte nații din lagăr - italieni, nemți, unguri, spanioli, alături de români, se îngrămădiseră la poartă. După ce se lămuresc ei cu cine au de-a face - niște greviști, - se risipesc.

Românii, puși inițial număr, vreo 50 de ofițeri, ne conduc cu alai spre corpul 7, în biserica de iarnă mânăstirii, unde ne-o repartizase rusul de la poartă.

După orele 6, după număr toarea de seară, prizonierii se păsă de grija zilei, se plimbă pe alei, fumează mahorcă sau picotesc sub brazi. Sus, cerul este albastru spălăcit în jurul bisericii - decapitat de cruci, se învârtesc în zbor rapid sute de lăstuni ce fluieră sus și jos. Mă uit în dreapta, mă uit în stânga; situația aici este aceeași din 1943.

Clădirile sunt dintr-o primă vară care a ajuns și pe aici, nu reușesc să ascundă urâciunile și coveala zidurilor.

- Haide, mă, ce tot călăgărești? Mă năstărcă e tot așa cum o tii, doar că-n lagăr suntem ceva mai puși; poate să fim o mie de oameni. O parte din locatari s-a mutat în Europa; așa că locuri pentru dormit se găsește berechet.

Bdi a merge în fruntea grupului nostru și când intrăm în corpul 7, de pe „craci”, privesc cu vădită curiozitate, celelalte nații, care aflaseră că noi am fost cută o grevă de lucru. „Auzi-i, îndrăzneală ! Ei, da! Aici, unde nu se puteau imagina astfel de lucruri!? Greva este posibilă în occident, dar aici, în răstărit? Așa ceva nu s-a mai pomenit de pe vremea «tătușilor»”

- După cum vezi, tot „craci”, a cinci rânduri de pături suprapuse...

Mă uit la oameni, la pături; aici au stat, cu trei ani în urmă, două mii de prizonieri. Cred că în aceste cutii suprapuse, ca niște sicrie bune pentru trei oameni, să mai fie acum doar un sfert.

Privesc spre locul unde a fost altarul. Dușumeaua e ceva mai ridicată, iar în „boxe” foarte puși locatari.

Fiecare nou venit se așază pe lângă vreun prieten.

- Dumneata, unde stai Bdi ? întreb eu.

- Las' că vezi tu îndată, omul lui Dumnezeu.

Îvăd că salteaua mea pleacă spre altar. Eu, cu ochii după Bdi a. Ne oprim în dreptul unei ferestre mari, înalte, care deschide un larg orizont peste paturile fumurii.

- E frumos aici, zică eu mulțumit.

- Bine, fărtate, că-i plac locurile. Hai, sus după saltea.

Îvăd pe Bdi a cum se cățărește pe stâlpii dintre boxe, parcă ar fi electrician. De la înălțimea celor cinci metri - marca și pe platforma de la etajul cinci - mă îndeamnă : „hai, ce mai aștepti?”

Mă uit la „în lîmea“ lui, privesc împrejur și văd locuri libere, în boxele de jos, câte poftite.

- Nu viu, îți răspund hot răd.

- Ce face? Dar de cînd, mă rog mătăle, acest duh de răzvrătire, în subirelul tău trup?

- Bădiș, e prea sus locul unde te-ai cocoșat dumneata. E greu de suit și coborât pe stîlpul acesta. Pot să cad de acolo și să-mi rup gâtul.

- Nici o pagubă - se grăbi să-mi răspund Bădiș. Grăbește biete, și nătepta mult poftire.

- Hai să încerc, răspund eu nemulămit, și-i dau ranișă, pătura și mantaua.

Cînd ajung în dreptul boxelor de la trei, zic:

- N-ar fi mai bine să te cobori aici, Bădiș? Uite, locuri ar fi...

- Am spus eu că acolo nu sunt locuri? Ce tot te codești? Dă-măna încoace!

Cînd m-am văzut sus pe platformă, am răsuflat urât. Greu să te ridici pînă aici, pe stîlp geluit și încălătat cu bocanci.

Mă uit; în toată biserica, la etajul nostru, nici un alt locatar; numai noi doi.

Bădișă, mulămit de toate, îmi aeză salteaua, din care se ridică praf uscat. Paiele vor fi fost puse în saltea, pe vremea cînd Bunul Dumnezeu făcea Pământul. Peste saltea a întins pătura; ranișă a pus-o căpătăi și apoi cître mine:

- Bocancii și-i scoală și-i pui sub cap.

- Bădiș, curge praf în ochii celor de sub noi.

- N-au decît să se mute mai sus. Pînă ce-mi aprind pipa, poți să te uiți pe fereastră.

De la zidul ce înconjoară Mănăstirea și pînă la capătul pământului - oare nu-i acolo Vladivostokul? - p dure și numai p dure fumurie, taiga fărde hotare.

Mănăstirea e aezată pe o ridicătură de aici de la în lîme se văd vîrfurile brazilor și mestecenilor măcîndu-se încet ca o mare liniștită, în depărtări, spre apus, ceuri violete. Parcă mă strînge p durezza de gât. Prea mult p dure, prea mult pustiu.

Pe alături de noi, voci stinse povestesc întâmplări ce-au fost, se aud cîntece abia optite și fum, mult fum înecăcios de mahorcă, în mijloc, sub mica boltă centrală, atîrnă, de un fir lung, un bec ce împrătie lumină slabă, palidă, mută.

Bădișă și-a aprins pipa și trage dintr-însă cu vădită plăcere. Cu un zămbet mulămit, care-i luminează fața, zice:

- Mai întăi trebuie să-și mărturisesc că te-am ațeptat. Cînd am aflat de răzmerișă de la voi, am bănuțit că veți veni aici. Și mă-am zis că trebuie să te primesc frătește și să te fixeț aproape.

- Bine, zic eu - totuși puteai să te azezi ceva mai jos.

- Nu, biete, căci aici e locul nostru și tu nu poți să stai decît lângă mine. Trei sunt motivele care mă-au determinat să te aduc aici sus și al patrulea și-i voi spune la urmă. Ai răbdare - eu încercasem să deschid gura - ai răbdare. Va trebui să răspunzi doar la întrebările mele. E adevărat că tu ești cîlăgăr?

- Adev rat, B di .
 - Pe cât tiu eu, e ti chiar preot.
 - i asta-i a a, cum zici - r spund eu domol.
 - i, m rog, po i s -mi spui unde se cade s locuiasc monahul i preotul?
- Eu ridic ochii întreb tori.

- Lâng biseric , p rintele, i anume chiar lâng altar. i dac aici oamenii dorm i fumeaz în biseric , apoi ie i se cade s dormi în altar. De fumat tiu c nu fumezi. A a, s tii, omule, c te-am adus la loc priincios f pturii tale. Asta, mai întâi. Al doilea: s -mi spui tu, pentru ce-au f cut nem ii acest r zboi - pe care, dup cum consta i pe propria- i piele - l-au pierdut?

- Cred c nu mai aveau loc acas ; trebuiau s roiasc .

- Drept ai gr it; se cunoa te c cite ti înc din pruncie Sfintele Scripturi, i poruncile Domnului i-au intrat în oase. A a-i, cum ai spus. Nem ii aveau nevoie de spa iu vital, au încercat s - i m reasc apartamentul. Dar tu? Tu ce-ai c utat încoace? Ai vrut Basarabia, Bucovina, spa iu vital, nu? Nu po i s te plângi de rezultate. Ai din bel ug spa iul vital.

Privesc peste p duri; pustiu i gol f r de sfâr it, f r margini. Peste taiga începe s bat vântul dinspre Volga. Simt în ira spin rii, un fior rece.

- Alo, unde te ui i? Uit -te aici, pe platforma de la cincii; locuri multe, multe pentru tot natul. În fine, i-ai atins scopul, i-ai asigurat un bogat spa iu vital. Noi doi am câ tigat b t lia. Eu cred c i nem ii de acolo, ba chiar i italienii - care nu mai dovedesc s se înc lzeasc de când au plecat de acas - au suficient spa iu vital. Vezi, to i am pierdut r zboiul, dar în schimb am câ tigat spa iu vital.

- Zi mai departe, B di , îl îndemn eu curios.

- Mai departe... S i-l spun deci pe al treilea. Tu vezi c eu stau cu capul sus; am pus - drept c p tîi - toat averea mea. F i tu la fel, pune sub cap i bocancii i tinicheaua din care m nânci, ca s ii fruntea mereu sus, cât mai sus. În felul acesta g sindu-ne la al cincilea etaj i cu capetele în nori, oamenii vor în elege c noi avem tendin e înalte. Chiar i când dormim, ne rezem m frun ile de cer... Al patrulea motiv fiind de natur strict confiden ial - personal - i-i voi comunica mâine.

S-a l sat întunericul peste p duri i-n poart rusul a b tut clopotul pentru stingere, în prepelece ceasovoi strig nop ii cu glasuri aspre, mongole, în boxe vocile scad, tot mai pu ine se aud i, în curând, lini tea se a terne, ca o p tur rupt . Unii ip în somn, al ii se vait . Ne urm resc în vise co maruri, lupte i icoane din îndep rtatele noastre c mine...

Diminea a, soarele- i trimite razele luminoase i-n boxele robilor; el r sare deopotriv i pentru cei drep i i pentru cei p c to i.

B di a, ridicat într-un cot m prive te atent; îmi întoarce fa a la dreapta, la stânga, se uit la mâinile mele i oarecum mul umit zice:

- Acum ai în eles, „cuvioase Daniele“, care a fost al patrulea motiv de bucurie între noi? Nu? Poftim, prive te-te în oglind !

Când m-am uitat într-un ciob dintr-o fost oglind , am în eles; peste noapte

fusesem atacat de plo ni e.

- Ei, vezi, a a mi-am f cut eu socotelile i a a-i drept, dup iscusin a mea, s
împ r im necazurile cu plo ni ele pe din dou . În fiecare noapte vei da tribut de
sânge. M , zice B di a, confiden ial, nic ieri nu am v zut mai multe i mai
lacom plo ni e, ca la Oranki. Ne sug, nu altceva. Orice b t lie cu dânsel este
pierdut . Le-am op rit, nimic. Le-am udat cu ap i ast iarn le-am l sat s
înghe e la -50°, nimic. Rezist la teren. Dar, tot stau i zic, punând în cump n
lucrurile; nu se poate câ tiga spa iu vital, f r s sângerezi.

Încerc m disear alt stratagem , dormim în submarin.

- Adic , ce vrei s spui?

- Las' c te l muresc eu disear . Acum nu-i vreme. Hai s ne mânc m casa.

14

I PE SCAUNUL AL ASELEA N-AU EZUT...

În perioada aceea, la Oranki, nem ii erau na ie majoritar . Star ele de lag r i
toat administra ia interioar erau nem e ti. Noi, românii, formam o companie,
cu efectiv redus i st team sub comanda unui c pitan. Comandantul nostru pus
de st pânire era omul ru ilor - i era inut, de noi, la distan . Totu i, printr-însul
primeam i executam ordinele st pânilor. Nem ii care „se înro iser “ se uitau la
noi ca la ni te ciurma i - era nemaiauzit pe-ntinsurile ruse ti, s existe grevi ti.
Ceilal i nem i, italieni, unguri - care nu se convertiser la comunism - se uitau la
noi, cu o v dit admira ie „îndr zne neam de oameni...”

Într-o sâmb t , dup ce am venit de la lucru - greva se încheiase, cu arma la
picior, i ni se îmbun t iser condi iile de munc - îmi spune B di a:

- Vezi, c peste cinci minute, mergem la frizerie; e ziua noastr la b rbierit i
tuns.

Ca în toate pu c riile din orient, de inutul este b rbierit odat pe s pt mân .
Zic:

- Vin i eu, mai la urm .

Peste um r, B di a îmi arunc o verb pe care eu nu o iau în seam .

- P ze te-te de scaunul al aselea...

i în acest serviciu erau nem ii. Ca-n toate muncile din interior mai u oare,
i foloasele erau mai mari. Rupeau din ra ia noastr .

Când am ajuns la frizerie m-am a ezat la coad . La u st tea un neam care,
pe m sur ce se f cea loc liber, d dea câte o fi , cu un num r de ordine. Cu
num rul acesta, te prezentai la scaunul i frizerul respectiv. Frizerii nu erau de
meserie i lucrau cum puteau. S pun de rufe - cea mai de jos clas - i nici un

pensoană. În frizerie i se spunea ritos: „freac - i barba cu mâna; freac-o bine c ci bricele-s de o el sud-african, s-ar putea s r mâi f r piele.“

În aceste condi ii, b rbieritul era o pedeaps i nu o pl cere, ca-n Europa.

Cei care ie eau din frizerie erau cu fa a ro ie, se pip iau i înjurau cu necaz, înaintând spre u , sporovoiam încet cu Ioni Hângule teanu. Aten ia îmi era inut la ve tile dintr-o scrisoare a lui Ionic . i tot înaintam câte un pas.

B di a iese din frizerie - nu l-am v zut când - i, cu dou degete, îmi ridic capela de la ceaf spre ochi:

- Fii atent, fii atent la ce i-am spus...

Zic:

- A teapt -m , c imediat ies de la m cel rie.

Iat -m în frizerie: o camer mare, scund , cu zidurile mâncate de lepr , împrejur, 12 scaune cu gât de contrabas - strujite cu barda, din lemn de brad. Câ iva frizeri lucreaz ; cei mai mul i dintre ei a teapt clien ii, în timp ce m s punesc, privesc halatul unui frizer, mai de aproape, încerc s num r peticele i m încurc; de fapt nu este un halat ci a adunare de petice, cusute unul de altul. Totu i neam ul l-a sp lat - acest presupus halat - i a f cut chiar o încercare de a l c lca.

- Domnilor, ni se adreseaz , curtenitor, eful frizeriei: freca i bine b rbile... Ast zi am avut mult clientel i s-au tocit bricele.

Ionic - s punit gata, îndreptându-se spre scaunul lui, zice tare, tiind totu i c nem ii nu-l în eleg: „bricele sunt tocite înc din fabric ; a a li-i neamul“.

Eram singurul care mai r m sesem; îmi s puneam barba - ziceam eu - foarte bine i c utam din ochi, un frizer liber.

- Pardon, ce num r ave i indicat în fi ? Scot fi a i i-o ar t. Cu un gest - din ochi - îmi indic scaunul respectiv. Deocamdat fiind ocupat, a tept. Simt cum se strânge s punul pe fa . Încep iar s punitul i, pu în contrariat - toate scaunele erau libere, în afar de cel indicat pe fi a mea - m îndrept zâmbitor spre frizer, c ruia îi cer favoarea de a m b rbieri.

- Ce scaun indic fi a dumneavoastr ?

Îi dau fi a. Neam ul purta ni te ochelari gro i, lega i cu o a neagr , în jurul capului, era înalt, uscat, str veziu, osos, de culoare le ietic . Întoarce fi a pe toate p r ile - era un num r scris cu creion chimic, pe un p tr el de placaj - i st în cump n .

- Nu tii, spune el, e num rul nou sau ase?

- Dumneavoastr ce num r de ordine ave i la scaun? Îl întreb eu, de i dac a fi fost atent a fi v zut pe peteaza scaunului un ase cât o zi de post.

- ase, îmi r spunde calm frizerul; îns eu cred, c fi a dumneavoastr este pentru num rul nou i socotesc c acolo trebuie s v adresa i.

M duc - mul umindu-i pentru indica ie - la num rul nou . Frizerul, mic, bondoc, albastru-n priviri i cânepiu la frizur - se uit la fi i mi-o înapoiaz imediat: „domnule ofi er, este pentru num rul ase“. Foarte mul umit, salutându-l cu respect - m întorc zâmbind - la cuno tin a mea de adineauri, frizerul de la

scaunul ase.

- Domnule frizer - zic eu - iat c nou m trimite la ase. Pofti i fi a.

Le ieticul de la num rul ase ia fi a în mân , se uit la dânsa, surâde; nu-mi spune nimic, îl v d c se duce la num rul nou i discut ceva. Fi a trece dintr-o mân în alta. E o mic neîn elegere asupra unui punct, ce-ar fi trebuit s indice - precis - dac -i ase sau nou . Cei doi frizeri, amabili, se adreseaz , pentru mediere efului lor; eful este un b iat tân r, blond, sub irel. Se uit la fi i apoi spune: „este pentru num rul ase“.

Ce bucurie pe mine! În sfâr it, voi fi b rbierit: frizeria era golit de clientel . Frizerul de la ase îmi face semn s m a ez pe scaun. Fa a m ustur îngrozitor. S punul de rufe î i f cea efectul.

Ceilal i frizeri se uitau - alene - pe geamuri. Privirile lor treceau peste p duri, ori poposeau obosite pe Oder, Elba, Nekar, Rin. Tare-s departe Heidelberg-ul, Feilda, Munchen-ul, Bonn-ul...

Ca un preot, în oficiul s u, sluje te frizerul meu. Ce gesturi largi, sacramentale! Îmi pune un fel de cear af în jurul gâtului - cear af s fie? Îmi fixeaz capul pe gâtul contrabasului i cu ajutorul unui ou de lemn - care a fost cândva penson - m s pune te; observase c pe fa a mea, dup atâta târguiala, se uscaser punul.

Ridic de pe mas un brici - singurul de altfel - i-i prive te atent, cu ochi miopi. Se pare c briciul a ie it bine la inspec ie, deoarece neam ul nu-l mai trage pe curea. Cu un „ia“ - care nu spune nimic bun - î i îndoiaie ira spin rii, se apleac , m apuc cu mâna stâng de barb - cu degetele lungi i osoase ca de mort - i începe.

Ochii mi se umple de lacrimi; strâng, scrâ nind, din m sele, apropii genunchii, îmi înfig unghiile în scaunul pe care stau i îndur suferin e de martir.

Frizerul lucreaz încet, calm; d mereu cu pensonul i din când în când „ia, ia“; („da, da“) i d cu scuipat. Ceilal i frizeri privesc t cu i, spre al aselea scaun. Când ajunge cu briciul sub b rbie, simt c trebuie s urlu i s fug. Neam ul îmi în elege inten ia i m lini te te: „ia, ia“ („da, da“) i lucreaz mai departe. Se pare c lucrul merge greu. Printre lacrimi observ pe fa a neam ului broboane de sudoare. Ceilal i frizeri optesc ceva. Chinul e supraomenesc; satârul - pardon, briciul neam ului - este plin de sânge. Se apropie câ iva frizeri i privesc la mine. Ochii lor îmi spun c -i r u. Omul meu începe s tremure, nu mai este sigur pe brici i când ajunge la m rul lui Adam, har ti! Rapid mi-l niveleaz . ip ca-n gur de arpe, sar de pe scaun i â nesc, ca fulgerul, pe u . În urma mea r mân frizerii z p ci i, cu gurile c scate.

Afar m a teapt B di a i al i am râ i. Pricep, dintr-o privire, ce mi s-a întâmplat. Galop, cu mine la infirmerie. Doctorul m spal , m unge, m cârpe te.

M reazem afar , de un brad; în jurul meu mai to i românii m c ineaz , îmi suflu zgomotos nasul; parc m-am mai lini tit.

B di a abia- i st pâne te râsul.

- Îmi pare că te-am prevenit! Deh, dacă umbli cu capul în nori. Măi, tinere căfrăb trâne ești viața fără de moarte, ia spune-mi, ai citit tu vreodată Cartea psalmilor?

- Pe mine mă întrebi, cretine? Ripostez eu, mângâindu-mi fața scrijelită la mărșăzătorie; desigur că am citit-o.

- Dacă-ia a, îi tu minte ce se spune în psalmul numărul 1?

- Desigur.

- Spune-l!

Eu, forțându-mi puțin în memoria, recit: „Fericit bărbatul, care n-a umblat în sfatul necredincioșilor. / În calea porocilor n-a ezut, și pe scaunul batjocurilor nu s-a aezat. / Ci în calea Domnului va cugeta ziua și noaptea...”

- Destul... Am înțeles; tu ai rămas tot ortodox. Bădișă ridică un deget și, adresându-se mie, spune ritos, ca la bară: „Din moment ce Luther a răsturnat conceptul dogmatic catolic, aderenții lui, mergând pe drumul trasat de reformator, au adus serioase modificări, chiar în Sfânta Scriptură. Mai aproape de timpurile în care ne găsim noi astăzi - luteranii se forțază să înnoiască cretinismul. Reforma merge într-acolo, ca însuși Hristos să fie decapitat. În cele mici, reforma se ocupă de lucruri de amănunt, în susinerea celor de mai sus, adică faptul că frizerul - mărșăzător este de profesie pastor luteran. Din cercurile luterane - pe care le frecventează Pop Porfirie - știu precis că pastorul mărșăzător se ocupă de modernizarea Sfintei Scripturi și, cu o muncă planificată - na, un termen nou - a ajuns cu adaptarea Sfintei Cărți, la capitolele cu psalmi. Dar de unde știu că un călugăr athonit - care trăiește în mare măsură cu Scriptura încremenit sub - de trei ori - amina Apocalipsei, și cu tradiția în sân - despre astfel de preocupări la nemici? Aăc, precăvășioșă sa, precăvășiosul și multă pătimitorul Daniel de la Oranki cu nevinovăția caracteristică monahilor din Carpați - s-a dat în gura leului, cum făceau cretinii, sub Nero. Și leul l-a păcănit și l-a scrijelit. Socotesc eu, cu mintea mea cea nesocotită de moldovean, că dacă pastorul - mărșăzător ar fi știut că miel nevinovat i-a venit sub satâr, i-ar fi tăiat complet beregata, punând la pământ ortodoxia.

Dar, se vede că ochiul lui Dumnezeu priveghează atent peste biserica strămoșilor noștri. Și doar așa, ca o încercare, l-a spărțuit puțin, prin intermediul briciului reformat, pe preaalesul nostru duhovnic și reprezentant al cretinismului celui adevărat. Și acum, cuvioase, fii atentă și vino la realitate. „Vezi, știu că greștii din nou - zice Domnul nostru Iisus că știu că se întâmplă ceva mai rău” - și rămasă fără cap - de exemplu. Fii atentă la poveștile mele și nu disprețuiești nuiaua gurii mele, fiule - așa mi-ai adresa mie, părinte ieremit, că știu că mi-ai tăiat scripturile.

- Și eu și-o întorc, și-i fac cunoscută Noua Scriptură, ediția modernă a reformei, la psalmul 1, sună așa: „Fericit bărbatul carele în frizerie nemăsurată n-a intrat, cu și pun de rușine nu s-a și punit și pe scaunul alăselea n-a ezut... Ci cugetă ziua și noaptea ca, după Legea Domnului, și-l lasă barbă până la genunchi... Că știu că Domnul călăuză călugărilor poroci, care își pun briciul în

barb și scrijelirea gâtului este sfârșitul lor“... Învață-l, ca să poți să prind bine. Amin, Bădiș, închei eu, râzând.

Se vede că Dumnezeu este ortodox. A făcut El ce-a făcut și pe pastorul luteran l-a dat afară de la frizerie.

Am răsuflat urât și mi-am făcut o mie de cruci, sub zidurile plângerii.

15

MINUNEA CU PEȚII

La începutul primăverii anului 1946, mai mult de jumătate din prizonierii de la Mânăstârca au orbit. Cum apunea soarele, ni se puneau ochii până la răsritul soarelui, eram orbi de-a binelea. În ziua aveam greu să vedem (în lumină ne jucau puncte negre) care ne oboseau îngrozitor, silindu-ne să închidem pleoapele. Dar nu se putea lucra la pământ, sau la colhoz, cu ochii închiși.

Azi unul se plânge de această boală, mâine se gâtesc mai mulți; fapt cert este că, mai mult de jumătate dintre noi căpșasem, după spusa medicilor, tradus pe linia neînțelegerii în probleme medicale, orbul găinilor.

În acest timp lucram la câmpul unei poieni de vreo 300 ha, unde era vorba să se semene cartofi și alte zarzavaturi. Lucrul era greu, ca să se pământ cu cazmalele într-o mlaștină. Din loc în loc, crescuse usturoi și lăbatic și mărișor verde urși pe care le „păteam” imediat. Lagărul ne dădea la masă tărâțe de orz, ovăz cu pleavă semi-coapte în forme, numite impropriu pâine, și la gamelă, tărâțe fierte - „casa primitivă”. Avitaminoza era în floare.

Din sursă medicală - medicii erau tot prizonieri și lucrau la infirmerii sub controlul medicilor sovietici - a ieșit zvonul că infuziile de crengușe de brad verde sunt salvatoare. Și totuși cei atinși de orbire, pisam crengușe, făceam beam un fel de zeamă verzuie la culoare și greoașă la gust. Răul era prea adânc, ca să poată fi îndreptat pe această cale. Ceilalți, ce rămăseseră întregi la vedere, dăuseră într-o boală chiar mai grea decât a noastră; unii din ei se umflau, deveneau puștăni, la apăsare, degetul se ducea până la os, lăsând un gol în mușchi - iar alții aveau pielea uscată pe oase, ochii erau mari și obosiți, buzele livide, fața galben-verzuie. Fie, candida și la moarte. Medicii ne spuneau că e distrofie și ca exie.

Primăvara a venit târziu... Abia pe la începutul lui iunie a apărut soarele și mestecenii au înflorit. Printre bordeie, distroficii care nu mai puteau fi puși la lucru - făceau plajă. Noi, orbeții, când reveneam în lagăr, de la lucrul nostru, ameam când vedeam scheletele acestea hidoase, prăjindu-se la soare. Parcă ar fi fost câmpul plin de oase goale, din vedeniile profetului Ezechiel.

Venise o comisie rusească - medici moscoviți - care ne examinase sumar.

Tot examenul sta în aceea că ne trageau de piele pe spate și pe burt, și totul ră mânea, după plecarea lor, cum fusese mai înainte.

La infirmerie erau cozi nesfârșite. Toți erau bolnavi, în afară de comunarzi care, sub protecția stâpanului de la comisariatul politic, Terlechi, foloseau ceea ce era răștie din hrana celorlalți.

Într-o zi, întors de la lucru, îmi spune un paralytic O.K.-ist¹: „Du-te la infirmerie, a venit untur de pe te și rusul vopune această licoare în ochi. Ferice de voi orbeșilor, că a voastră este împărțirea cerurilor“.

¹ O.K. - odihnă comandă. Era categoria celor mai slabi noi dintre distrofici care după poruncă medical-rusească trebuiau să stea tot timpul înținși, în box, pentru „odihnă, la comandă“.

Supraț, mă uit cu atenție și îmi dau seama că glasul era al mult ispititului preot George Bechea Mărcineanu, ce se afla în aceeași orbire ca și mine. Venea din alt lagăr, unde viața era la fel. Pui în trup și slab de îndelungi posturi, cu ochelarii pe vârful nasului, cu o barbă mică, frumos îngrijit - avea foarfece și oglindă - vine la mine și îmbrățișează frumusețea noastră inimile.

*

Aici, la Oranki, erau mai puțini orbeși. Toți eram destui cei căror doctorii ne picurau untur de pe te în ochi.

Într-o zi Bădișă a rămas în lagăr; n-a mers la muncă. Când vin seara, mă așteaptă la poartă și-mi spune fericit: „A venit un vagon de pe te; gata cu boala, băieți!“

În a doua zi dimineața, iată-ne în sala de mese. Nemții sunt bucătari, nemții sunt chelneri. Ne așezăm la o masă și cel care stă în capul mesei ne împarte mâncarea, în fața fiecăruia dintre noi apare o grămjoară de pețimici - hamzi - nesplăși, cu măr și frunze, așa cum au fost prinși din Volga. Lua și cu lopata, puși în butoaie, tescuiți acolo, vor fi stat câțiva ani, tim noi pe unde? În aceeași iată-lă masă, sub ochii noștri flămânzi.

Stăm pe la mijlocul mesei; în față, stă Bădișă iar alături, la dreapta mea, prindele Mitrache Bălcușă - transilvăneanul (subțirel, delicat, nălțuș, cu ochii vii, bine dispus și mereu înconjurat de ucenici într-ale dogmaticii ardelenene).

Măncăm pețimici cu multă poftă, așa cum sunt, fără alegere. Și apoi, privindu-ne, ne răsă ochii. Am scăpat de orbire.

Esărbătoare în lagăr; toată lumea e veselă; a venit pe tele, s-a dus orbul găinilor. Chiar și comunarzii se bucură; în viitor vor vedea mai clar.

Porția de pețimici orișărească în fiecare dimineață pe masă.

Într-o zi, după ce am mâncat 2-3 pețimici, restul l-am lăsat pe masă. Bădișă se uită cu un ochi la mine, cu altul la pețimiciorii rămași. Mitrache mă năncă, atent,

pe ti or cu pe ti or. Am în eles chemarea mut din ochii B di ei.

- Poftim, m nânc vecine, eu m-am s turat de pe ti.

- Auzi, s-a s turat de pe te? Zice B di a în auzul celorlal i, i u or, mâna lui grebl se f cu.

Peste câteva zile, renun i Mitrache la pe te. B di a m nânc trei por ii - circa 150 grame - nu-i cur deloc, câte 5-6 pe ti ori disp reau u or în fl mândul lui gâtlej.

Când termina cu pe tii ne mul umea c lduros i repeta zi dup zi admirativ: „Buni-s m i! Parc a fi la mine la munte; nici p str vii din pâraiele de sub Rar u nu sunt atât de dulci; bine c vou nu v plac!“

Eu i Mitrache eram foarte mul umi i, pentru pl cerea pe care zilnic i-o f ceam prietenului nostru.

Prim vara a fost scurt , cu o repede înfruntare i înflorire i la început de var , p durea fumega s n tate. Peste taiga pluteau nori albi de vat i cea , iar în lag r via a era mai luminoas .

Într-o duminic diminea , cald, soare, cer albastru. Nu mergem la lucru, în sala de mese, anima ie. B rbieri i, îmbr ca i, peria i, ne aduceam aminte c i noi, cândva, am cunoscut binefacerile civiliza iei. ara i c minurile erau departe. Gândurile, mai ales în zile de s rb toare, poposeau pe crestele Carpa ilor, sau în luncile dun rene. Dorurile dup Dun re i dup Ceahl u ne m cinau sufletele. Nu exist nici un sentiment mai puternic, decât dorul de ar . Deschideam larg n rile când peste p duri b teau vânturile dinspre apus i adulmecam - doar va ajunge pân la noi, parfumul florilor de sânziene.

Duhul florilor i al amintirilor ardeau în noi, numai în noi. ara cu mun i i viori i cu ape albastre era departe, prea departe...!

Suntem la ceai i B di a, cu aceea i pl cere i i m nânc întreita por ie de pe te. Mitrache se uit neîncrez tor la ca a din fa a lui; eu beau ceaiul c ldu .

B di a m nânc , se uit la mine, îl prive te pe Mitrache i parc ar avea ceva de spus:

- Zi, B di - ce mai stai în cump n ?

B di a întrerupe masa, se uit la mine - fa a-i este luminat de un gând interior, i spune:

- P rinte D nil , e adev rat c Domnul Hristos a f cut o minune i a înmul it pe tii?

- Desigur, B di , a a este. La Sfânta Evanghelie se arat c Mântuitorul a binecuvântat 2 pe ti adu i de apostoli în fa a sa i, în mod minunat, pe tii aceia au fost suficien i ca s se sature cu ei câteva mii de oameni. i acest lucru, s-a repetat înc odat . Prin omul Iisus, lucra puternic harul lui Dumnezeu.

- Tu crezi c a fost cu putin , a a ceva?

- Tot la Evanghelie st scris c ceea ce la oameni pare o imposibilitate, la Dumnezeu este o lucrare natural . Desigur, eu cred ca realitate absolut tot ceea ce st consemnat în Sfânta Carte. Dealtfel, Mântuitorul ni s-a adresat - mie i ie - i la al i întreb tori - spunându-ne c dac în sufletele noastre se afl credin ,

m car cât un bob de mei, cu aceea i credin vom fi în stare s mut m i mun ii. Vezi, El încheie - frumos de tot - cu această f g duin : „toate sunt cu puțin celor ce cred“.

- i, tu crezi?

- Da.

- Bine, a a s r mân , cum zici tu. Te întreb mai departe: ai spus c prin har divin, Mântuitorul a realizat minunile care sunt pomenite în Biblie. A a zic i eu. Mai departe: Mântuitorul i-a ales un num r de apostoli, cu scopul precis de a-i duce mai departe înv turile. Mai mult decât aceasta, Domnul Hristos le-a dat din harul s u i scrie la c r ile de dup Mântuitorul, c prin mâinile apostolilor se f ceau nenum rate minuni, la fel ca prin mâinile Lui. A a-i cum spun eu, sau ba?

- A a-i, zic eu, atent la argumentarea B di ei.

- Bine ai zis. tim apoi c sfin ii apostoli n-au luat cu dân ii, în ceruri, harul primit de la Mântuitorul, ci, grijulii pentru viitorul omenirii, i-au ales numero i urma i, c rora, prin punerea mâinilor, le-au predat i înv tur i har. i a a au mers lucrurile de la apostoli la ucenici, de la ucenici la episcopi i prin episcopi la preo i pân în zilele noastre...

- Dreptu-i cum le ar i, B di ; dar cu asta, m rog matale, unde vrei s ajungi?

- Unde vreau s ajung? La tine vreau s ajung. Ei, bine, e ti sau nu e ti preot?

- Sunt, p catele mele...

- E ti în ordine apostolic cu această preo ie a ta?

- F r nici o îndoial .

- Bine. Atunci o p rticic din harul lui Dumnezeu i-a revenit ie. Logic, nu?

- Mi-a revenit.

- Prin harul lui Dumnezeu s-au f cut minuni. Prin p rticica de har care a ajuns pân la tine, oare nu se poate face o minune - micu - a a cum îmi trebuie mie?

- Mai întâi de toate, mata B di , gre e ti un lucru; socote ti c mie mi-a revenit o firimitur de har; realitatea este c , prin hirotonie, am primit de la Mântuitorul, prin intermediul p rintelui episcop Tit, tot harul preo iei cre tine...

- A a? Cu atât mai bine. Am în eles. Eu m mul umesc cu o minune mic , bun doar pentru mine. Te rog fii bun i - aici - în fa a tuturor românilor care ne aud i ne v d, fiind i sfânt zi de duminic - te rog, fii bun i înmul e te pe tii ace tia, s v d i eu fapta i s m satur odat i, din ceea ce-mi va prisosi, s împ r im celorlal i fl mânzi. A a ar fi i frumos i dup pravila cre tin . Nu scrie la Cane, s -i osp tezi pe fl mând?

- Bag de seam , omule, zic eu c tot la Lege st scris: „s nu ispite ti pe Dumnezeuul t u“.

- Ei da, acum fugi de r spundere? Î i cau i o retragere cre tineasc ? Cuvioase, cuvio ia ta, o mie de argumente nu fac cât o minune, oricât de mic ar

fi ea. S te v d.

M uit la confratele meu, Mitrache Transilvanul; ortodox habotnic, se uit sperios în toate p r ile i e gata s bat o mie de m t nii i s fac o mie de cruci pentru a îndep rta ispita de la noi.

M uit la ceilal i români, t cu i i interesa i. To i a teapt riposta mea.

- B di , ceri minuni de la Dumnezeu?

- Cer...

- Bine. M ridic de pe scaun i u or trag în dreptul meu - fundul de lemn cu pe tele ce înc nu fusese mâncat de B di a.

Privesc înc odat la comeseni. Mitrache este de-a dreptul îngrozit; ar vrea s m opreasc . Nu care cumva s fac vreo gre eal i s m pedepseasc Dumnezeu. Ceilal i privesc la mine i la pe te.

În t cerea plin de semne de întrebare, vocea mea sc zut murmur : Doamne Iisuse Hristoase Mântuitorul lumilor. Tu care ai s turat, în pustie, cu pu in pâine i pe te binecuvântat, mii de Galileeni fl mânzi i s-au ridicat resturi suficiente de la masa acelor înfometa i pentru a hr ni o companie de prizonieri în r s rit, ascult -m , în aceast zi i-n aceast or , când ispita pune în cump n pu in tatea harului meu i iart -m pentru ispitire. Mântuitorule, prea bunule, în fa a Ta st acum, un om al foamei i sufletul lui s-a lipit de pe ti orii sco i din Volga. F , Doamne, te rog fierbinte, minunea pe care i-o cere fl mândul din fa a ta i satur -l de pe ti, încât s mai r mân i pentru al i doritori. Iar noi te vom l uda pe Tine, St pânul nostru i vom m ri lucrarea Sfintei Treimi, pe care o cinstim în persoana Tat lui, a Fiului i a Sfântului Duh. Amin.

M-am închinat, am f cut semnul crucii peste pe ti ori i u or, i-am împins în dreptul B di ei.

Parc un duh a trecut printre noi; l-am sim it cu o înfiorare.

În jur oamenii discutau în oapt . Mitrache privea int gamela, în sufletul lui se d dea o lupt cumplit . Nu cumva a asistat la ispitele lui Dumnezeu?

B di a mânca tacticos, tiindu-se privit de zeci de ochi; mânca, atent la mine. Zâmbea uneori câte unui gând ascuns...

Deodat , când mâncase doar jum tate din pe te, se ridic de pe scaun i scoate din gâtlej un sunet dezarticulat. Fa a-i devine palid , g lbuie, ochii se m resc i cu ar t torul ne indic ceva, pe mas .

Privim i începem s râdem, de se cutremur sala de mese. Între pe ti orii de pe mas , st tea o broasc mare râioas , turtit , ve tejit , cu ma ele afar ...

În timp ce B di a ap sa cu mâinile pe stomac i- i croia drum spre ie ire, eu totu i mai am timp s -i strig tare: M i, B di , pentru un cre tin ca tine, se cuvenea o astfel de minune.

Cât a mai stat în lagăr, Bădiș a nu s-a mai atins de pe te, înaintea lui stătea imaginea broscoiului râios. La aducerea aminte a acestei întâmplări, Mitrache Ardeleanu își făcea repetate cruci și murmură: „L-a pedepsit Dumnezeu; bine i-a făcut. Au nu scrie la lege? Să nu ispitești de Domnul Dumnezeu Tău? Vezi, tu, Dumnezeu nu doarme și mai ales nu se lasă batjocorit de oameni“. Și își făcea din nou o cruce cucernică.

tiu eu ce să mai zic? O fi avut dreptate transilvanul.

16

DIN CERURI SE SLOBOADE PLOAIE...

Era pe la începutul lunii iulie, în 1946. Lucram cu Bădiș și cu încă alizeze în i la stivuit lemnele în dosul lagărului. Acolo, în afara zidului dinspre răsărit mai erau câteva clădiri vechi - înși în bună stare - pe care le folosiseră pe vremuri cugăreii, în dosul acestor clădiri - locuite acum de administrație - era un lac mic și pe mal o clădire de cărmidă roșie cu etaj, unde locuia șeful atunci când vizita mânăstirea. Lângă stăvilarul lacului, la cinci metri distanță, este o fântână largă, cu apă zidită tot în cărmidă, la linia terenului. Din această fântână, din timp în timp, se ridică un zgomot surd, din afund, un isbuc care clocotește puțin la suprafață, apa se învârturează și apoi încet, încet se așază. Fântâna aceasta o îngrijeam noi. Oamenii din partea locului ne spuneau că numai oamenilor buni li se arată isbucul clocotind și că, dimpotrivă, celor răi, ori de câte ori ar aștepta glasul izvorului, fântâna tace. Tot localnicii ne spuneau că izvorul acesta, Izvorul tămăduirilor - cum îl numeau ei, aduce, celor ce cred, vindecări miraculoase și liniște sufletească.

Pentru acest motiv, noi îngrijeam izvorul și cu sfială, stropeam fețele noastre necăjite. Gustam de fiecare dată, când ajungeam până aici, din apele izvorului.

Îmi aduceam aminte că era, lângă una din porțile Ierusalimului - pe timpul Domnului - un lac, în apele căruia, din timp în timp, se pogora un înger care unduia apele. Și cel care intra întâi în aceste ape, mi cădea de aripa arhanghelului se făcea sănătos de boala sa.

Cu această aducere aminte cu rezonanță biblică, mă apropiam de izvor și așteptam; izvorul îndată fierbea și cu smerite închinăciuni beam din apă dulce și plăcut la gust și-mi stropeam crețetul, lăsând să curgă picăturile cristaline pe fața mea. Și toate suferințele care veneau peste mine, ușor mă ocoleau și eu am rămas tot timpul întreg și nevătămat de vreo stricăciune.

Pe malul lacului, de jur-împrejur, perdeau de sălcii bătrâne și de plopi uriași...

În anul acesta a fost secetă cumplită peste aceste locuri și mai departe.

Seceta a plecat de la apa Volg i i a c l torit ca un curent peste toat Ucraina, oprindu-se tocmai în ara Româneasc , prin preajma Bucure tiului. În urma ei r mase câmpul ars, holdele mici, rare i f r rod în spic. Frunza mestecenilor se f cea tutun. Deasupra, cer albastru iar între cer i p mânt, vânturi aspre, pustiitoare. Norii se opriser undeva deasupra oceanelor i m rilor; pe aici nu ajungea umbr de nor cu ploaie.

Apoi p mântul a cr pat de secet ; poienile s-au uscat i vitele, ca i oamenii speria i de spectrul foamei, se uitau în sus i a teptau de acolo mântuirea. Dar cerul r mânea neînduplecat. P catul oamenilor era greu în cântarul divinit ii; urâciunea pustiirii fusese a ezat pe scaunul Celui prea înalt i acum acestuia i se aduceau osanale, ca unui Dumnezeu: „Slav marelui Stalin, dasc lul i înv torul popoarelor“.

Oamenii, tri ti, se gândeau la ziua de mâine; ziua de mâine însemna moarte chinuit .

Iar noi stivuiam lemnele care veneau din p dure, sub soarele acesta care pedepsea p mântul. Când se p m de supravegherea ceasovoiului, ne rezeam pân la izvor. Câmpul de ov z i zarzavaturile din gr dina colhozului se topeau i oamenii în zadar b teau cu sapele în p mântul tare ca piatra. Seceta usca, ardea câmpuri i p duri.

Într-o zi, când soarele ar ta ora nou , din p duri, pe c r rile ce duceau la izvor, au ap rut cântând grupuri de b trâni i tineri. Parc la o singur comand s-au pus în mi care satele de prin poieni. Pân la noi ajunge cântul lor implorator: „d ruie te, Dumnezeu, ploaie p mântului celui însetat...“ Grupuri lâng grupuri, oamenii se adun încet lâng izvor iar ceilal i care vin mereu se a eaz în spatele lor, pân ce malurile lacului sunt acoperite de mul imile care-i cânt pe Dumnezeu.

P durile trimit necontenit cre tinii c tre m n stare, c tre izvor.

Într-un ceas s-au adunat aici mii de suflete. Mii de voci într-o armonie natural cânt lui Dumnezeu i-i roag .

La fel f ceau cre tinii primelor veacuri. Ascun i de ochii persecutorilor, în catacombe sau prin p duri, se adunau i cântau innuri în cinstea Dumnezeului om, Iisus.

Cântecul miilor adunate se ridic pân la tronul marelui Dumnezeu. Un lucru cer aceste suflete înl crimate: „Doamne, nu ne pedepsi cu foamete pentru p catele noastre i, pentru îndelungata Ta r bdare, îndur -te de nevinov ia copiilor i de ne tiin a animalelor. Pentru aceste suflete curate, d ruie te Mântuitorule, ploaie p mântului celui însetat...“

În mijloc, lâng zidul izvorului, sunt a ezate mai multe mese. Pe mese apar colivele cu lumân ri i mirosul t mâii plute te deasupra mul imii. Lâng izvor e un preot b trân, chiop, îmbr cat în haine lungi. P rul alb, ca z pada, iar fa a br zdat de riduri adânci. Din ce ocn va fi ap rut? Al turi de b trân, un preot tân r, cu p rul i barba ro ie, cu ochi cutez tori.

Mul imile se închin i cu lumân ri aprinse în mân îngenuncheaz .

B trântul preot se roag i din ochi îi curg lacrimi. Poporul suspin i murmur cu umilin : Doamne miluie te... Amin“.

În timp ce rug ciunea continu , m uit împrejurul meu. Pe acoperi urile cl dirilor din lag r stau - ciucure - prizonierii; privesc t cu i i se închin , în prepelece ceasovoi s-au oprit pe loc i nu tiu ce s fac . Se închin , pe furi , cu gesturi mici. De dup perdele caut , iscoditor, ochii politrucului i ai celor din administra ie. Ah, cu ce pl cere ar împr tia Terle chi această mul ime „proast “! Comisarul se fr mânt ca-n frigurile mor ii; câteva minute st la birou, apoi iese gr bit afar , caut spre izvor; îl sup r mul imea aceasta care se roag i pe fă a-i pistruiat apare sufletul lui negru, sufletul lui Iuda. Nu are nici o putere. Scrâ ne te din m sele, înjur murdar: „pro ti, turm , dobitoci“.

Mul imea se roag .

Ceasovoiul nostru s-a strecurat pân -n dosul unui plop, s-a descoperit i st în genunchi.

Noi st m mai la o parte, sus, pe o movilit , lâng casa arului i, îngenunchia i ca i mul imea, ne rug m. B di a, cu mâinile cruce la piept st mut, extaziat de cele ce vede.

Icoanele str lucesc, auriu, în b taia soarelui, iar chipul Maicii Domnului împarte binecuvânt ri peste capetele credincio ilor s i.

Serviciul divin s-a apropiat de sfâr it. Glasul preotului tân r se ridic puternic, cu vibra ii de bas pedalist, pream rind timpurile de glorie ale genialului general Stalin. Pentru c acesta a dat pace i libertate popoarelor i tot el asigur bun starea omenirii. Ascult i nu-mi vine s cred. B di a se închin murmurând: „Ptiu, ucig -l toaca; credeam c -i preot, când colo iat unde s-a aciuit dracul...“

A teptam ca tân rul preot s pomeneasc ceva despre ajutorul pe care îl a tept m de la Dumnezeu i despre binefacerile care numai de la El pornesc. Din gura cuvânt torului ie eau panglici i osanale pentru libertate i conduc torul popoarelor. Nici o fraz în care s se pomeneasc despre aciunea mântuitoare a Galileanului. Stalin a zis, Stalin a f cut a a, Stalin lumineaz orizontul.

Iar B di a conchide: „Stalin a f cut lumea în ase zile i, ca atare, lui i se cuvine laud - în Kremlin - pentru veci de veci“.

Terle chi, lâng noi, cu apca pe cap i cu mâinile în buzunare, ascult , aprob , se bucur : „A a, a a, asta-i adev rul“.

La sfâr it e gata s -l aplaude pe vorbitor. Intr fluierând în biroul lui. Î i freac mâinile satisf cut: „Prea a fost bun predica; ar fi fost p cat dac nu se g sea cineva care s spun gloatelor despre ce a f cut marele Stalin. i când stai i te gânde ti c ace ti preo i propagandi ti se mul umesc cu foarte pu in; o sut , dou sute de ruble... Al i agitatori cer mai mult. Iat c biserica i-a în eles rosturile ei sociale, în sfâr it, a în eles c trebuie s stea în slujba poporului. i cu propriile ei mâini s plece grumajii mul imilor, s o supun st pânirii i s o accepte nu ca pe un r u necesar, ci ca pe suprem fericire“.

Iată cum acest fel de preoți și sapa, cu propriile lor mâini, o groapă mare, adâncă, lată, unde să fie înmormântate toate cătigurile și toate bunurile spiritualității creștine...

Tânărul preot încheie: „Lui Stalin îi se cuvine toată lauda pentru toate binefacerile lui... Amin“. El îi face o cruce mare, plină de cucernicie, până la pământ.

În timpul osanelelor de mai sus, bătrânul preot a stat mut și surd, cu ochii la pământ. Mulțimile privesc pământul sleit de roadă și apoi caută spre înălțimea cerurilor. Vorbele predicatorului ajung sus și torpănesc la urechea credinciosului; dar în inimile nu au ce căuta, acolo tronează blândul Iisus și cuvintele lui stau și pătăsc pe pereții inimii: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața... Rămâneți întru mine și eu întru voi; nu slujiți la doi domni. Nu-i slujiți lui Mamona - slujiți numai lui Dumnezeu.“

Bătrânul preot, cu pletele albe ca neaua de pe munte, încheie serviciul divin cu fraza: „Frații mei, căutați înălțimea cerurilor. Inima mea, cea mult încercată, îmi spune că suspinele noastre au ajuns până la Dumnezeu. Și el va slobozi ploaie pe pământ... Lui îi se cuvine lauda în veci de veci. Amin.“

Cu mâna dreaptă stropește în cruce peste capetele descoperite, în rânduri liniștite, mulțimile se apropie, și rătăcesc din mâna bătrânului și se duc iar pe vechile locuri.

A trecut de amiază. Dinspre apus începe să bată un vânt la început abia simțit, apoi din ce în ce mai tare. Peste pământuri dure, departe s-adună norii ca niște ceuri plumburii la vedere. Vântul bate liniștit prin ramuri, iar mulțimile se-nchină.

Ploaia vine cu vântul și tunetele se aud din ce în ce mai puternic. Cerul s-a acoperit de nori și soarele, cu o ultimă privire la icoana Mântuitorului, dispare după perdeaua norilor. Frunza plopilor fluieră și se zbate. Un fulger violent despice cerul în două și se face pentru o clipă o liniște de mormânt. Apoi, cu vântul lung cad, repezi, trâmbele de ploaie.

Glasul mulțimilor, acompaniat de orga tunetelor și de freacățul pământurilor repetă, repetă mereu: „dăruie-te Mântuitorule ploaie pământului celui însetat...“

Și ploaia cade repede, deasupra, ca o revărsare de ape. Mulțimea descoperită stă în ploaie și pe față se citește biruința credinței.

Ceasovoiul de lângă noi, tot în genunchi, cântă și se închină. Politrucul dezorientat se încuie în camera sa.

Plouă mereu și mulțimile stau fericite sub ploaie, cântând

Lauda lui Dumnezeu. Bătrânul preot stă în picioare lângă izvor, iar ploaia îi șterge fața și îl ține de atâtea suferințe. Ceasovoiul din prepelece se închină.

*

Ploaia a înținat un ceas, două, iar din urma ei a venit altă ploaie și tot așa, o șterge mâna, la rând. După o ștergere mâna s-a arătat soarele, luminos și tânăr. Pe dură cu poienile înviorate și firul ierbii se arată verzi ca la început de

prim var .

Minunea se făcuse; natura renăscuse. Ceea ce se păsea de arși a soarelui (ogoarele de ovăz necăzite și poienile cu cartofi) s-a redresat. La vremea coacerii, toamna, va fi ceva de cules. Bucatele nu vor fi suficiente, dar suferințele vor fi ceva mai puțin, vor fi cartofi măcar...

În ultima oră a ultimei zile când mai lucram la stivuirea lemnelor, am mers călăvășii-am pregătit izvorul pentru iarnă, făcând o prisă de nisip în jurul lui și acoperindu-l cu scânduri de mesteacăn.

Plopii îmi așteptau frunza plog, iar dinspre nord băteau vânturi reci de toamnă.

Izvorul avea să rămână singur, prăsit și troienit de zăpezi. Până când va ajunge și pe aici vântul cald de prim var !

Și îngerul Domnului va atinge, cu pana aripilor, unda apei cristaline. Iar minunea se va arăta pentru oamenii buni. Ca să potolească suspinurile și durerile.

17

I VOD CANTEMIR A FOST PE AICI

În noiembrie 1946 eram încă la Oranki. De vreo lună venise aici și Alexandru Muscă fiind prietenul nostru, încercat pe întinderea celor 20 de ani, de când ne cunoașteam - cu zgomotoasă bucurie i-am făcut loc lângă noi, la etajul cinci - pentru aceleași motive, care mă fixaseră și pe mine aici. Și el plecase la război pentru spațiu vital și, ca atare, trebuia să-i facem porție de plonie. S-a întâmplat că sus, când țigăsem întrucâtva bătu-lia cu sângerosul nostru inamic. Făcusem rost de ceară afurită - umbrele ale celor ce-au fost cândva - le cususem ca pe saci. La culcare ne băgăm în ei, legăm gura sacului pe deasupra capului - și dormeam în „submarin“. Pentru aerisire, cususem un petec de tifon, în dreptul nasului.

Ploniile ne-au dat târcoale - le-am auzit fugind pe capul nostru o săptămână, două și apoi, extrem de amănate, ne-au întors spatele, trecând la etajul patru.

Bădița avea vise rele; știu eu? Scena de pe front, alte aduceri-aminte - fapt că într-o noapte s-a ridicat în picioare așa cum era în submarin, și-a strigat înfiorător, trezind tot dormitorul: Spune-mi, ești dracu' sau ești Dumnezeu?

S-a liniștit greu.

A doua zi, îmi spune: „Se făcea, în vis, că vine asupra mea un om, când împrăștiat în lumină orbitoare, când în roșu de foc și cu coarne de apă. Din mâna luminoasă a omului ieșeau raze aurii, din coarnele apului, numai limbi roșii de foc. Și această figură venea de departe, spre mine. Eu eram singur-singurel, pe un nesătins, gol, sub un cer încremenit... și de spaimă am strigat...“

Acum iat -l pe Sandu lâng noi. Vom împ r i cu dânsul bucuriile. Sandu nu poate suferi „submarinul“, se teme s nu se sufoce. N-avem ce-i face. Lupt -se, cum va putea, cu plo ni ele.

Sandu-i de statur mijlocie, spate bine legat, cu privire ce trecea dincolo de prezent. Umbl - var i iarn - cu c ciul , cu o bucat de p tur veche la gât, c reia el îi spune fular i cu genunchiere. Îl auzi mereu: „Curent, bre, curent“. i Curent i-a r mas numele. Marele du man al lui Sandu este curentul. „Ai putea s r mâi cu f lcile strâmbate, bre...“ i pe acest temei, Sandu, care-i simpatic tuturor, este cunoscut nu sub numele patronic de Musc , ci de Sandu Curent.

Mai are el o meteahn , care pe noi ne distreaz : e tob de carte - a a zice el - i la dânsul alerg m dup r spunsuri pentru istorie, literatur fran uzeasc , filologie i drept. Totu i, pasiunea lui e instabil la aceast or ; o lun e istoric, i-n cea imediat urm toare, se zbate înv ând limba turc sau japonez . Recunosc, le tie pe toate. Mândru, îmi spune într-o sear : „Bre, l-am întrecut pe Dimitrie Cantemir, chiar i pe Iorga. Vorbesc mai multe limbi decât ei“.

Dar pasiunea cea mai mare a iui Sandu r mâne totu i istoria - el o spune, o afirm tare, la diferite ocazii - dar nu orice istorie, ci numai a Imperiului roman. Este încântat la maximum de trecutul glorios al str mo ilor no tri. Pân aici, nimic neobi nuit, în general, fiecare om are o pasiune sau chiar mai multe - i totu i r mâne, foarte pl cut cercului prietenilor s i. La Sandu, pasiunea roman s-a transformat într-o meteahn . B di a i cu mine ne c znim s -l vindec m, luându-l când cu bini orul - c ci doar ni-i prieten - când cu asprime - c ci doar ne face de râs; m rturisesc c pân la aceast or , nu am reu it nimic.

Auzi i popoare i v cutremura i, Sandu vrea s refac Imperiul roman - pe toat întinderea lui, împingând pe slavi spre locurile lor de origine - iar capitala s o mute la Piscu. De ce la Piscu i nu în alt parte? Mai întâi, pentru c Sandu s-a n scut la Piscu - i asta-i cel mai important eveniment petrecut în istoria acestui sat de lâng Gala i. Al doilea, pentru c Dimitrie Cantemir în Descrierea Moldovei pomene te i noteaz în hart - despre Piscu i în al treilea rând, tot atât de important ca i primul, pentru c satul Piscu este sat numai cu români, f r nici o lift str in pe acolo. Prin urmare, Sandu se agit pentru refacerea Imperiului roman, cu re edin a împ ratului la Piscu. Despre cine va fi acolo împ rat, înc nu se pronun . Cine tie? O fi având el vreun gând i pentru acest sc unel împ r tesc.

Încolo, Sandu-i b iat bun - bun român i bun cre tin, ca i Brâncoveanu Constantin - fumeaz câte dou kilograme de mahorc pe lun i scuipl lat, printre din i. To i nefum torii prieteni depunem ra ia de mahorc la picioarele lui.

i iat -m acum la etajul cinci, cu B di a la stânga i cu Sandu la dreapta. B di a viseaz , este violent i m tem c în furia lui m va arunca jos de pe crac , iar Sandu m t mâiaz i noaptea cu miresme mahorcieni. Dar dac suntem prieteni - vorba lui Sandu - de pe vremea lui Han-t tar, se cade s ne îng duim unii pe al ii. Ce vre i? Am avut din pruncie aceea i soart , ne-am

întâlnit la Universitate și am făcut politică la fel, războiul l-am făcut împreună, pe cât se vede, și captivitatea împreună.

Seara, când ne întoarcem de la muncă, prietenii mei mă aflu, stând lungi pe saltele, cu capetele sus. Pe urmă Bădiș scoate cavaliul - făcut dintr-o căva de alamă - și cântă doinele și horele din munții noștri.

În jurul nostru se adună, încet-încet, românii, ca să audă cântecele Bădișei. Și când încetează fluierul, prinde povestea Sandu. Sandu-i bun povestitor, se entuziasmează de propriile-i imagini și nu așteaptă mult poftire.

- Vedeți voi părțile și locurile acestea străine? Au întrucâtva legături istorice cu trecutul Moldovei.

Sandu se uită dincolo de geam; noaptea-i neagră și părțile vuiesc. Își confecționează țigara dintr-o bucată de țigar, o aprinde și observând curiozitate în ochii noștri, se hotărăște să înceapă.

- Aș vrea să vă aduc aminte că, la anul 1771, a venit la cărmă Moldovei cărturarul Dimitrie Cantemir. Și printr-o politică greșită, s-a atașat total de pulpana lui Petru cel Mare, arădărușii. Arădărușii se prezenta drept protectorul creștinilor ortodocși și se căznea să scoată popoarele acestea de sub domnia otomană. Pe cât se înțelege acum, nu era vorba de-o libertate în care trebuiau să trăiască aceste popoare, ci de o trecere a lor de la domnia turcească, la una - cum zice cronicarul Neculce - moschicească. Se pare că gândul lui Petru era de a se apropia de mările calde. Pricepuse acest rus cu manifestări de geniu, și de brut, necesitatea ieșirilor la mări deschise. Dar el agita problema creștină, încercând o întârziată colaborare cruciată - cu scopul de a pune mâna pe Constantinopol - pentru ieșirea în larg. Ideea proastă „ortodoxă” - aceea a panslavismului, pentru întinderea lumii slave - sub sceptrul arilor moscoviți, până la Marea Mediterană, Marea Baltică și Capul Nord.

Testamentul politic al lui Petru, vorcăuta să-i realizeze pe rând toate ariile Rusiei. Se pare că acest gând, de dominație slavă, este încă și mai intens și astăzi. Mesianismul slav ortodox, mesianismul cu panslavismul și-au schimbat firma astăzi, dar tendințele sunt aceleași, de la Petru cel Mare încoace. Ba, pe cât se pare, noul mesianism rus - rușii sunt înșurubăți socialismul la popoare - este la acesta oricât de agresiv. Moscova nu mai este a treia Romă precum ziceau cei de până la 1918 și Moscova de azi pretinde dominația, indiscutabil, peste cele cinci continente. Altă fașă a lucrurilor! Petru cel Mare a fost ceva mai modest. Moscova de azi îi execută ad literam testamentul și conform evidențelor îl depășește chiar în pretenții. Iată un nou imperialism agresiv, tutelar, dictatorial. Petru cel Mare poate fi mândru de urmașii lui.

Deocamdată, să ne întoarcem la povestea noastră. Deci, Dimitrie Cantemir primește asigurarea că familia lui va deveni ereditară pe tronul Moldovei și îl primește pe arhiepiscopul Iași, cu muzică și urale. Țara Moldovei trece prin pârjol rusesc. Doar armata luminatului împărat intrase în teritoriul unei țări, ce stătea în acest veac slabă și sub tutela otomană! Că în realitate aici era un neam creștin, cu un domn român, pentru rușii nu avea importanță. De vreme ce turcii erau

suzerani, ara trebuia pr dat i batjocorit ! „Vai, vai i iar vai - se vait cronicarul timpului - de a a dragoste cre tineasc ; s-au bejen rit oamenii prin p duri i prin rile vecine, de a r mas biata Moldov de izbeli te i ocar .“

Dealtfel - reflecta am rât Sandu - ori de câte ori ru ii „ne-au ajutat“ împotriva cuiva, a fost vai de noi; ne-au furat ca-n codru i ne-au batjocorit sufletele, l sându-ne doar ochi ca s plângem. i nu s-au urnit de la Dun re, pân nu s-a g sit cineva mai tare s -i loveasc peste bot; curat porci s lbatici, înr i i la jir...

i crede i voi c ast zi lucrurile stau altmintrelea? Vom vedea, de vom tr i. Prietenia moscovit -i extrem de periculoas : te îmbr i eaz , î i ia ceasul, te sufoci i, tu, prostit de spaim i ame it de vorbe, nu mai stai s ra ionezi, ci urla ca nebunul, la mitinguri; e bine, e bine, ura, ura. Ce sistem de îndobitocire! Istoria înc n-a v zut a a ceva. S - i strângi cureaua de foame, s tresari în somn pentru nesiguran a vie ii i totu i în strad , tâmpit, idiot, s strigi: sunt fericit, s tr iasc salvatorii!! Ce idio ie! Curat idio ie... A a ceva înc nu s-a pomenit pe p mânt.

i s revin, bre. R zboiul din iulie 1711, de la St nile ti, de lâng apa Prutului, a fost pierdut. Vod Cantemir, cu întreaga familie, a plecat am rât, într-aceast am rât pribegie, la ru i. A tr it aici cum a putut i a murit la ceasul când i se pusese sorocul. Asta înseamn c el a gre it i sim ul politic nu-i prisosea. De aceea eu stau i zic: în eleptul n-are ce c uta în politic .

A a... Vod al Moldovei s-a aciuit la Moscova i osta ii care-i urmaser s-au topit acolo, în masa slav .

Cantemir sta zgribulit, cu uba pe umeri i scria c r i. Aici avea pricepere, iar arul, când se trezea din be ie, trecea pe la Cantemir i st teau la taifas. A a s-au n scut Academia i colile ruse ti. A a poate fi socotit Dimitrie Cantemir, ca un împ rat cultural pe care l-am dat Rusiei, al turi de Petru Movil , Sp tarul Milescu etc. Noi i-am ajutat cu ce-am avut mai bun, Ei ne-au r spl tit, de dou sute de ani încoace - de când au ap rut în istorie - numai cu obid i cu lacrimi, strigând la noi: „zi m c i-e bine, s-aud lumea întreag i s se cruceasc de dragostea noastr ...“

Dimitrie Cantemir avea o fat de teapt . Nu era frumoas dar înv ase carte mult la Constantinopol i cu inteligen a ei natural i, prin contactul c rtur resc cu oameni ale i, cu care se vedea tat l ei, se dovedise a fi superioar tuturor rusoaicelor care nu erau în stare s dezlege o buche. Petru - am spus c aceast brut avea momente de trezie i de sclipitoare inteligen - a observat fata, a discutat cu ea,

R mânând uimit de cuno tin ele ei i de gândirea ei s n toas . Vizitele la „ex vod “ al Moldovei se îndesesc; ciocniri de pahare, vodc , discu ii.

M ria Cantemir devine amanta arului i va r mâne pân la moarte, „împ r teasa neîncoronat a Rusiei“. A a o numesc istoricii ru i. M ria Cantemir îl domina pe ar, prin inteligen . Petru se vedea mic în fa a ei.

Dup a mea p rere, aceast ru ine o suport cu greu Vod Cantemir. Dar el

ii familia lui sunt absolut la cheremul arului. Se înlege c împ r teasa Ecaterina afl de această prin es moldoveanc care ar putea s dea arului un urma . Atunci ia m suri împotriva M riei. Petru tia c M ria r m sese însrcinat i- i f cea calcule c din unirea lui cu inteligenta prin es moldoveanc va avea un mo tenitor de geniu, care s -i duc mai departe testamentul.

Împ r teasa Ecaterina - în timp ce arul i Dimitrie Cantemir se r zboiau în Caucaz i la Astrahan - a otr vit-o pe M ria.

În frigurile chinurilor M ria a n scut un f t care nu era de toate lunile i a murit. Cu ajutorul vracilor, prin esa a fost salvat de la moarte.

Petru, întors victorios de la Astrahan, afl imediat de toat întâmplarea i în v zul întregii cur i, î i bate nevasta cu cnutul, cum ar fi f cut cel din urm mojiic.

Apoi, s-a lini tit. i dându- i seama c Ecaterina va c uta s se r zbune pentru ru inea f cut , îndat l-a silit pe Dimitrie Cantemir s plece cu toat familia la M n stirea Oranki, unde va tr i între monahii c rturari, care-i vor sluji ca pe un Domn.

i iat c Domnul Moldovei cu familia au locuit la Oranki cinci ani de zile i cu lege împ r teasc li s-au dat aici trei mo ii de pe care s se hr neasc el i casa lui. Pe cât în eleg, p durile, poienile, care se învecineaz cu cele ale M n stirii, vor fi fost, acum 200 de ani - date în proprietatea Domnului Moldovei. P durea nici acum nu aduce mare folos, pe aici, dar acum dou veacuri i ceva?

Aici, la Oranki, Vod al Moldovei va fi stat la sfat cu în elep ii monahi i va fi fost ajutat la tiparni . Iar fata a stat la canon - în c su a hexagonal , cu etaj - de lâng zidul de lâng nord.

P durile i poienile l-au am râp pe Domnul Moldovei. Unde-i apa Nistrului i unde-i br detul din Carpa i? i-n serile de iarn aspr , la stran , al turi de c lug ri va fi psalmodiat nazal: „dore te s se sfâr ease sufletul meu dup tine Moldov (Doamne) ca un p mânt de ert i f r ap ...“ i-a a teptat, an dup an, ca arul s - i adune o tile din nou i s le mâne împotriva turcilor.

arul a venit la un Pa ti - trecuser cinci ierni i tot atâtea anotimpuri i dup ce s-a închinat la Sfântul Altar, în timp ce clopotele b teau în clopotni salutul pentru împ rat - a venit la strana lui Dimitrie Voievod, a l crimat i i-a cerut iertare, pentru exil i pentru uitare.

Petru avea un mo tenitor. Ecaterina îi n scuse între timp pe viitorul ar Paul I. Amenin area trecuse i când arul se întoarse de la Moscova, cu dânsul pleca i Vod cu toat familia. La vremea lor, la 1724 - vor muri i vor fi îngropa i la Moscova, Dimitrie Cantemir i prin esa M ria. Apoi, a a precum ti i, în 1935 trupul lui Vod Cantemir a fost adus în ar i îngropat la biserica „Sfin ilor Trei Ierarhi“ din Ia i.

i iat a a, peste veacuri, oasele domnitorului c rturar au revenit în patrie i se odihnesc în p mântul Moldovei. Sufletul voievodului se va fi lini tit acolo, unde se afl i acum. i-a isp it scump ata amentul de politica r s ritului. ara

l-a primit cu cinste, culcându-l lângă rana strămoșilor ca pe „ale sale, dintre ale sale“.

Acum, de ce s-a ne mirăm, când coborâm în poieni și ținem pe durile de pe aici, ce ne simțim stăpâni? Suntem în moștenirea lui Vodă Cantemir...

Afară bat vânturile iernii și-n depărtare văiesc pe durile, în altar, în jurul nostru, se ridică norii groși de puturoasă mahorcă. Becul cu lumină galbenă, când se vede când dispare în ce uri. Prietenii mei fumează țigări, trăgând în piepturi sineliul fum înecăcios.

Bădișă încheie:

- Mă fărta ălor, hai la culcare; mâine mergem să-nfăcăm vreo sută de sănii de lemn din pe durile lui Vodă Cantemir. Ce ne-am face noi de lemn, pe o iarnă atât de cumplită, dacă n-am avea proprietăți pe aici? Cred că asta a fost motivul, de ne-au adus rușii la Oranki. Sandule, să-i întrebi tu, mâine, pe comisari, dacă-i așa, sau ba? Să vedem ce zice Terlechi de povestea ta?

18

ALEGERI ȘI REFLEXE

Eram la Mănești când s-a terminat războiul. La 9 Mai 1945 - am fost dus în dosul lazaretului; azezați, în careu, așteptam. De sus ninge și plouă - norii erau jos, umezi, murdari. Parcă plângea cerul. O femeie apărută pe o estradă de pe mânt. Bătrână, țearsă, comisară politică Gurlaciova citește o telegramă scurtă: „Germania a capitulat“.

În ochi se ivesc lacrimi, pentru înfrângerea de pe front. Cerul plânge alături de noi. Asupra lagărului s-a lăsat liniște de moarte.

Ne gândeam: pe ce mâini rapace a intrat Europa? Și cât va dura prăpădul?

*

Apoi, muncă de rob. Zile, și luni de zile sterpe, fără salturi, fără nimic.

A mai trecut un an și iar ne-am felicitat la 1 Ianuarie. A venit Paște cu primăvară și iar am cântat „Hristos a înviat“.

Apoi greutățile lui 1946 - cu consiliul ecumenic și greva de lucru - și iată-ne iar la Oranki. Ceea ce se petrecea în politica românească - și peste granițe - mă interesa și nu prea. Văgătușă la Paris, către sfârșitul verii, s-a ținut o conferință de pace și când veneam de la lucru, nu puteam rămâne nepăsător la informațiile pe care le purta unul sau altul, dintre cei ce lucrau în lagăr. Fiind în categoria slab-nogilor - cu pasiunea politică în ochi - ei te informau în cinci minute despre tot ce se petrece pe fața pământului și despre tot ce au zis Truman și Stalin.

Desigur că nu puteai rămâne indiferent la aceste informații și mulțumeai

admirativ pentru cele aflate. De altfel, lucrul era și simplu și clar. Comisarul Terlechi aducea zilnic șvestia în lagăr și perivocii (translatorii) o citeau la Clubul celor ce doreau să știe ce-i în lume. Și apoi, noi aveam acolo, prezenți la datorie, doi camarazi pasionați după noutățile politice - unul era căpitanul Costin Bucur de la Galați și celălalt, căpitanul Ghișănescu de la Buzău, între aceștia doi pare era o concurență: care să fie mai precis și mai clar în informații. Ca nu cumva să se nască vreun diferent, îi notau informațiile pe niște plăci de placaj și apoi, după ce le vedeau, ne cereau „puțin liniște” și ni le citeau tare, răspicat. Surd să fi fost și tot îi intra în cap; te aflai complet informat, fără să fi mișcat un deget mic.

Așa se face că, întinzându-ne osemintele pe aternut, discutăm cu Bădița și cu Sandu politic.

- Ați auzit că la Paris s-a încheiat pacea? Zice Bădița către noi.

- Auzit, răspunde Sandu, trăgând dintr-o țigară de mahorcă, groasă cât degetul.

- Și, n-ai nimic de obiectat?

- Cum m-a chemat și pe mine acolo?

- Ce vorbești, românule?

- Tu n-ai auzit ce-a făcut Tătaru acolo? Gușă-pandurul, Gușă-megafon a dat Basarabia și Bucovina ca pe ceva care îl incomoda. Nici n-a adus vorba de aceste provincii românești de cetile de pe Nistru, îmi pare că rușii au fost modești; trebuiau să ceară până-n Carpați. Sigur că Gușă-le-ar fi oferit-o ca pe o țigară: „fumați Carpați?”

- Mă, Sandule, degeaba îți ciulești urechile la șvestia. Ce le trebuie rușilor Carpații, când au în mână Elba și se plimbă pe uliele Berlinului, ca la ei acasă. Degeaba filosofăm pe marginea informațiilor auzite! Nici o bucurie; asta, nu-i pace. După neînsemnata mea părere, ce s-a semnat la Paris este doar un intermezzo, o pauză, pentru că popoarele sărăcite și trag sufletul și sărăcite și bițele tocite. De vom trăi, vom vedea. Dacă vom muri, vor fi suficienți care să experimenteze această pace pe propria lor piele. Că noi nu ne bucurăm pentru actul semnat la Paris, este lucru ușor de înțeles, dar ceea ce observăm - și nici voi nu sunteți chiori, stă în faptul că nimeni nu joacă de bucurie pentru o astfel de pace.

- Cam pesimist, Bădița, cam întunecat îți pare orizontul, constată Sandu.

Stau cu mâinile sub cap și privesc peste pârâuri până-n hotarul cu cetății, până în apa Nistrului. Bădița are dreptate, între oameni nu-i bună voie.

*

Bat vânturi de toamnă și frunzele cad din copaci. Ion Bolnavul¹, slab, gâlbuj, cu căciula trasă pe nas, le mătură și le duce la gunoi.

¹ învârtător rămas bolnav după tifos.

Lui Ion îi pare rău pentru moartea frunzelor; pe cele mai mari le ia în mână, le întoarce și le privește nervurile vișii și fața galbenă de ceară. Apoi, nemulțumit pentru moartea verii, zvrâle cu pumnii frunzele vechi, în aer. Pe Ion îl îmbolnăvește chiar numai gândul că vine iarna.

- Când te gândești că la noi abia se coc strugurii în podgorii și începe culesul prunelor brumate pe dealurile Muscelului!

Ion suspină, după dragi aduceri-aminte și îl crimează pentru frunzele moarte.

Au venit apoi dinspre apus ploile reci și în noaptea următoare, peste pământuri și peste noi a nins cu fluturi albi.

- Ce facem, bre, cu iarna asta?

- Luptăm, Sandule, ca-n poveștile cu Strâmb-Lemne. Iarnă să fie, că are cine degera.

- Valeu, bre, că tare-i frig, n-ai o țigară? și Sandu-și încălzește mâinile în vârful nasului, la cărbunele mahorcii.

Au început nopțile negre și lungi; în corpul apăsător plutește o duhoare acridă și umedă; se usucă obielele și oalele.

² camera 7 - un grajd al mănăstirii.

Stăm pe paturi cu mantalele pe picioare și ascultăm. La trei sau patru, sub noi, e discutiție aprinsă. Pe ziua de 19 noiembrie vor fi alegeri parlamentare în România. Liberalii cu Dinu Brătianu³ și Maniu⁴ cu rânjii lui, vor lupta cu coaliția guvernamentală; comuniștii, socialiștii, tinerii științifici și o fracțiune de rânjiți, cu necunoscutul Anton Alexandrescu, vor candida pe listă comună. Lupta e grea, liberalii candidează separat și rânjiții la fel.

³ Mort în închisoare la Sighet.

⁴ Mort în închisoare la Sighet.

Jos, discuțiile se învârtesc în jurul greșelii pe care o fac partidele istorice că nu colaborează. Frontul democrat - așa se numesc guvernamentalii - are sprijinul larg al armatei rusești și al autorităților de ocupație. Pe cât se pare, acum se debăte politica de afirmare a comuniștilor. Dacă vor reuși, se vor scutura de resturile burgheze pe care le folosesc deocamdată ca trambulină și încet-încet, având timp, susinută de Moscova, se vor trezi stăpâni pe țară. Se pare că partidele burgheze, care colaborează cu comuniștii - socotesc că, prin politica lor, îi duc pe comuniști să tergiverseze sau întârzie procesul de îndoctrinare comunistă. Nesocotind aceasta și în aceea că nu-i cunosc pe comuniști, programul lor, tactica lor; vor vedea foarte curând de ce sunt în stare.

Discuțiile merg mai departe. Liberalii și rânjiții în eleg încotro este împins țara. Văd interesul Moscovei și fac gesturi neputincioase de împotrivire. Apusul - necunoscător al problemelor comuniste - tratează totul cu ușurință și

crede în vorbe și-n cuvânt. Cine tie când și-n ce condiții se va dezmetici acest Apus?

Deocamdat , pentru alegerile din 19 noiembrie, stânga este prezent , mobilizat , pentru această hotărâre brută, iar partidele istorice, speriate de propaganda de năst care se face în afară , încearcă să facă ceva, încearcă să ajungă până la alegători, încearcă să vadă ce spun românii...

Noi așteptăm rezultatul atenți, dornici de a fi așa cum ne este sufletul.

Am rămas și mai puțin aici. Pentru alegerile ce vin, pentru propaganda ce trebuie făcută , în vederea reușitei blocului de stânga, stăpânirea rusească , în elegtoare, a făcut „cadou“ românii douăzeci de mii de prizonieri; aceștia vor trebui să ajungă la București în preajma zilei de alegeri, ca să facă zărvă în propagandă .

Așa că am rămas și mai puțin; a plecat acasă marea majoritate a celor cântăgitori pentru comunism. S-au strecurat dintre noi, cu umerii căzuți, cu ochii în pământ, vinovați.

Terlechi, la huiduielile noastre adresate vinovaților, în loc de „drum bun“, ne înjură în bloc, ameninându-ne: „vovă , imperialiștilor, aici au să vă putrezească oasele“.

- Da, îngână Muscă , scuipând hăț , până la cinci metri. Auzi cine ne vorbește de imperialism? Noi am furat oare sudul Poloniei și am alipit Ucraina subcarpatică , care de o mie de ani a teaptă nefericită ora alipirii la scumpa mamă sovietică ?! Noi am furat Karelia, țăările Baltice, Prusia Orientală , Bucovina și Basarabia?! Auzi, prostule, imperialism românesc..., și iar scuipă Muscă , cu năduf.

și dacă am rămas puțin, ne lipim și mai mult unul de altul; ca să simțim un rulare vecin.

*

Da, astăzi e ziua de alegeri în România. Terlechi trece prin fața noastră mândru; noi îl sfidăm. Simțim și tie că nu-i iubim; îl disprețuim pe el și pe uneltele pe care și le-a recrutat dintre noi. Își dă toată osteneala ca să ne înșenuncheze. Muncă grea, în condiții neomenești; carceră - a ezat pe o gheră, cu ciment pe jos, brută în biroul lui.

Dar noi stăm cu frunțile senine și când ne îngrămădim în carcere, cântăm tare cântecele noastre, de răsărit în tot lagărul: „Nu-i temniță să ne-nșenuncheze“.

Terlechi ne-ar rupe-n colți, dacă ar putea. Scrânelte din masele, pândite și așteptate. Așteptăm momentul potrivit.

și așa a trecut ziua alegerilor; a venit noaptea și-n dimineața următoare, ca-n fiecare zi, plecăm la pâră.

Când venim, după-masă , uzi de zăoadă , obosiți și flămânzi, pe urmă să lii de mese, pe un afiș mare, cu litere de-o chioapă , citim rezultatul alegerilor: au învins comuniștii.

Simt un cu it înfipt în inim .
Ce-au f cut ranii?! Cu cine au votat?!

*

Nu-i timp pentru întreb ri, nu-i cine s ne dea r spunsuri, în u a comisariatului apare Terle chi, rânjind turbat:

- Voi, voi câinilor, a i crezut c-o s reu ease Maniu i Br tianu?! Da, le-a apus steaua! Am reu it noi! Ei, acum o s v ar t m noi ce putem, în ham, fuga mar - i se repede în noi cu pumnii, cu picioarele, cu din ii.

- Stai, domnule, ce dai în noi? Doar venim de la lucru. Nici n-am mâncat ast zi.

- Las' c v dau eu vou mâncare, pui de c ea ce sunte i⁵. Noi ne ferim din calea lui i intr m buluc în sala de mese. i-am mâncat, dar vai de masa noastr !

⁵ Pui de c ea, adic fiii hr ni i de lupoaic - noi, urma ii lui Remus fi Romulus, Ana Pauker, Terle chi i ru ii d deau un sens peiorativ expresiei.

Când am ie it de la mas , Comisarul se îndrepta spre poart . Noi am intrat în corpul 10 - un grajd - unde fuseser muta i românii, de câteva zile. Frig, înghesuial mare, mizerie. i acum a tept m ce se va întâmpla. Terle chi era beat de fericire, dup victoria din alegerile recente.

De când a teapt el un ceas ca acesta! An dup an a strâns veninul în gu i în elegem c -i imposibil s se mul umeasc cu pugilistica de odinioar . Din zilele c derii noastre în captivitate, noi am r mas aceia i: tari, rezisten i, inflexibili. Toate protestele la adun ri i pe terenurile de munc , împotriva neomeniei autorit ilor, de la noi plecau. Ne-am socotit în permanen în lupt cu comunismul.

Când în 1943 i urm torii doi ani s-au dat b t lii ideologice pentru îndoctrinarea noastr , pentru formarea diviziilor „voluntare“ ce aveau s aduc sprijin militar partidului comunist, noi ne-am ridicat - f i - împotriva acestor ac iuni. Noi am lansat atacuri împotriva acestor ac iuni ruse ti, în edin ele provocate de agitatorii lor, i l muriri de la om la om, între români. i-am oprit pr bu irea! Ei, ru ii, agitatorii, aveau toat puterea. Noi? Noi aveam credin a în virtu ile neamului nostru i dinamita aceasta a înfrânt i încovoiat pe inamic.

i-au urmat disloc ri i trimiterea noastr prin lag re mizerabile, cu tratament s lbatic, încarcer ri, pe sute de zile i munci de rob.

i când am socotit c muncile dep esc condi iile sclaviei, ne-am ridicat, cu pre ul vie ii i am spus: „nu mai lucr m“.

Iat , au trecut patru ani. Atâtea frecu uri, atâtea neîn elegeri trebuiau s fie pl tite. Doar Terle chi, numai acum câteva minute, ne scuiase în obraz: „Pui de c ea, acum, noi am biruit la voi acas . Las', v ar t m noi vou “.

St m cu privirile pe geam, gândind; toate celelalte na ii sunt disciplinate;

accept r ul ca pe o fatalitate. Totu i, când li-i team , ne strâng mâinile cu entuziasm i se mir în dosul ochelarilor: „Ce fel de oameni sunt ace tia?“

- Vin! 70 de glasuri anun , ca la comand . Repede bloc m u a i ferestrele cu paturile noastre. i a tept m, în dosul baricadelor. Terle chi, cu câ iva ofi eri, tot personalul administrativ i un pluton de solda i vin în pas gr bit c tre Corpul nostru.

La noi e lini te, ca-n fa a marilor b t lii. Se încearc u a i în elegând c ne-am baricadat, Comisarul r cne te:

- Deschide i, c v omor.

- Intr , îi r spundem noi, hot râ i. i solda ii pun um rul. Noi sprijinim baricada, pe din untru. Cu ni te pari în mân , solda ii sf răm geamurile i cu lomurile sparg u a. Pe deasupra baricadelor - printre paturi - începe b t lia; pumni, picioare, ciomege. Dau ei, d m i noi; numai icneli i of-uri. Terle chi, cu mâna însângerat , se retrage din lupt . Atac m vijelios i-i respingem pe inamici, zvârlindu-i afar din „cetate“.

Baricad m din nou ferestrele i u a. Ne sufl m nasurile i ne preg tim pentru atacul ce se preg te te afar .

Apar înc dou plutoane de ceasovoi i, la comanda unui locotenent major, cu bâte în mân , vin la atac. i lupta începe, f r ca gornistul s fi sunat semnalul de b t lie.

Ne loveau pe unde nimereau; loveam i noi cu sete, cu n duf, cu obid .

Pe care-i prindeau, îl zvârleau afar i târât de picioare sau de chic - cum s-a întâmplat cu Ion Vod cel Cumplit - se trezea în afara por ilor.

Iat -m c m aduce i pe mine afar , dup ce fusesem târât, ca o sanie; cei doi ceasovoi, m l saser în pace i zâmbeam gândind la toat întâmplarea: „m i, ce interesante-s i alegerile de parlament...“ Nu b gasem de seam când, dar iat -ne pe to i cei din cetate, cu excep ia a apte lupt tori, du i la spital. Iat -ne în fa a colonelului Grisciuc, comandantul lag rului - sus pe parapetul podului; noi jos, înconjura i de o sut de ceasovoi.

- Câinilor, nu vre i s munci i?! - ni se adreseaz r stit colonelul. Las' c pun eu aua pe voi.

Terle chi cu vân t i pe fa i plin tot de praf se fr mânt . Colonelul ne arat s niile cu mâna:

- În ham, fuga mar . Nu ne mi c m nici unul.

- A a?! Nu r spunde i la ordinul dat?! Bine. Tovar i solda i - se adreseaz ceasovoiilor - începe i biciuirea cailor.

i abia acum a început b t lia adev rat , „viforni a cea mare“. Pu i la p mânt, b tu i cu epu ele de la s nii, strângeam din m sele, r bdam i rar dac de pe buzele noastre sc pa câte un vaiet.

Apoi, ceasovoi ne-au ridicat pe picioare i peste piepturi ne-au pus hamurile...

Pân la miezul nop ii, am f cut dou transporturi. C deau ceasovoi de oboseal ; nu mergeau s niile. Noi eram b tu i, înghe a i i fl mânzi. Trebuiau s

pun mâna și ajute; altfel, horh iau și ei toată noaptea în p dure.

Înjurau ceasovoi și împingeau la șanii. Noi abia ne înțeam în hamuri; tremura carnea pe noi, și deasupra noastră înghețase cerul sticlos.

Peste vreo două zile, cu saltelele în spate, încadra și de ceasovoi, George Fonea, Aurel Șta și, Mircea Rădulescu și alții pleacă la Mânăstârca.

și acolo, ca și la Oranki, toată iarna, chiar și sârb toarea, vor căra lemne, înțham și la șanii.

Terlechi, de câte ori ne întâlnea, întorcea capul în altă parte. Noi, chiar înțham și, nu am acceptat zâmbetul și pânului. Am fost bătăi, am răspuns la bătăie cum și cât am putut. Terlechi simțea că suntem de fier, neînfrânabili. Uneori, vânt de mânăie, se păpe buzele lui subiri, pastii când pe „tanti” Ana: „Pui de căea, ah ce otrăvitor trebuie vou. Las' că vâșusuc eu suflelele”.

Dar noi râdeam. Eram mai tari decât moartea, căci acceptaserăm moartea.

- Vezi, tu, miș Sandu Curent, cât de cuprinzător e proverbul cu „unde dai și unde crap”? Alegerile-ș la Dunăre și bătăie pe Volga.

- Da, Bădiș, proverbu-și cunoscut și pe la Galași. Arde-o-ar mama focului de politic; a vrea și-și dau foc pământului și nu știu de unde și încep.

- Uite că, miș Sandule, eu te știu viteaz mare - nu miș sus înțhai tu cu focul artileriei la Orhei? Eu și-a și spune și te potolești și și-mi scaperi un foc pentru lulea. Poftim, fii și tu o țigară. și-apoi, cu prea cuviosul între noi, și cântăm marșul de bătăie al rzeșilor lui Ștefan cel Mare:

„Hai frății, hai frății

La năvală și,

ară v-ară și”.

- Hei, miș Bădiș - răbufnesc eu - pe Ștefan Vodă al Moldovei și -l aud din corn sunând și Moldova adunând! Tare mi-e dor de Nistru și de cetășile de la hotar!

„Măriașă, Ștefane Voievod, ridică-te din mormânt. Noi flăcășii neamului, te așteptăm. Trece în fruntea noastră și du-ne peste vaduri. La biruință. Vino, Măriașă Ta, vino, și rotunjim ară.”

19

CÂND L-AM BOTEZAT PE MIȘA

În ianuarie 1947, și-a lăsat asupra regiunii un ger năpraznic. Și-a înșeninat și aerul și devenit transparent. Peste lagăr - la Mânăstârca - trec ștoluri de corbi cenușii, mari cășg inile și rgușii la glas, și din urma lor am simțit cum curge, peste ape și peste p duri, un curent rece.

Soarele e gata și coboare sub orizont și-n razele roșietice joacă ștele verzi, joacă ștele aurii. Frigul, gerul te cuprind și te mumifică. Și miș cum acele în eap

fa a i plângi, plângi cu lacrimi mari. Î i treci un ervedet peste fa i peste cap, l sând doar ochii s priveasc printre lacrimi. Picioarele i le înf ori în cârpe i a tep i s te prefaci în stana de piatr - pardon, de ghea . Este ca i cum ai fi gol; c ma a i pufoaica se fac scoar , i te mi ti în oale - op ind, ca s te înc lze ti. Sim i c în ele te-ai contractat i te învârti - mic orat - ca-ntr-un cilindru. Te mi ti pu in la dreapta, pufoaica r mâne eap n , te întorci la stânga, pantalonul st pe loc ca un burlan. Pe ira spin riî parc te unge cineva cu spirt alb. Ferestrele bordeiului sunt bocn , pere ii sunt bruma i i sobele ard, absolut neputincioase. Când se deschide u a, frigul n v le te aburind, de nu se vede om cu om i imediat prefac pic turile fine din respira ia noastr în chiciur .

Afar s-a înnoptat, i-n gerul care curge ca o ap - spre sud, spre apus - totul tace. Oameni i animale stau la ad post, o s pt mân , dou , pân ce trece gerul. E o îndr zneal necugetat s te avân i pe afar . Dac localnicii s-au pus la ad post, cu lemne, ap i hran în locuin , i noi în elegem c trebuie s facem ca ei.

Deocamdat m uit la cerul încremenit; stele mari, bogate, lucioase, foarte aproape de capul meu. P durea e vân t i de frig trosnesc copacii. Z pada a înghe at i când arunc o can de ap în sus, la picioarele mele cad pic turile imediat înghe ate.

- Frig, m i b ie i, frig de crap pietrele - remarc Mircea R dulescu, mângându- i barba mare, lat i tr gând când de o musta , când de cealalt , auzi i voi? Sunt - 56°C.

- R mânem în bordei, care va s zic - r spunde unul, dârdâind.

Era lege pe aici ca, atunci când termometrul ar ta sub -40°C s nu fim sco i la lucru. Nu de mila noastr , ci pentru c înghe au ceasovoi.

Mai trecusem noi prin astfel de situa ii. P cat c din pricina gerului nu puteai nici s cite ti, nici s co i; un singur lucru î i era îng duit: s tremuri.

A trecut o zi, dou , trei, o s pt mân i gerul st pe loc; tremur m, deger m i ne consol m: „frig, m , dar o s treac “.

*

Într-o sear , aproape de ora stingerii, vine la mine un b iat tân r, într-o manta lung nem easc i-mi spune c m caut .

- Dac pe mine m cau i, eu sunt acela. Pot s tiu cum v numi i i pricina care v-a adus înceace, pe gerul sta?

- De i am venit într-o misiune destul de delicat , totu i in s v spun c m numesc Ion Ionescu - numele nu-mi spunea nimic - i sunt sanitar la spital.

- Bine, domnule Ionescu, v ascult.

- P rinte, cred c -i bine s nu ne aud i s nu tie nimeni ce vorbim.

- Atunci, e ceva de mare secret... i m uit la Vili, care î i dezghea nasul la igar , m uit la Gioni, care lungit pe blat, tremurând, dezleag probleme matematice. Mai încolo al ii, fiecare cu preocup rile lui. Po i fi lini tit domnule,

în bordeiul nostru lumea-i luminoasă .

- Nu mă îndoiesc p rinte, deloc; tu eu cine st în aceste bordeie de la margine. Dar e absolut necesar ca nimeni să nu cunoască vreodată obiectul întrevederii noastre.

- Bine, domnule Ionescu, să fie așa cum zici dumneata.

- P rinte, iată despre ce-i vorba. Un copil al unei familii din serviciul lag rului, de curând n scut, e slab și se prea poate să moară .

- și doctorii, ce zic?

- Zic că o să moară . Acum tatăl și mama în, neapărat, să - i boteze copilul,

- Foarte bine.

- și eu îi felicit pentru gestul lor creștinesc.

- și-acum, de ce au nevoie?

- De un preot.

- și n-au găsit?

- Dintr-o discuție cu tatăl copilului, am înțeles că, din pricina gerului, nu poate pleca la Gorki, să-l boteze acolo și nici nu crede că vor putea afla, pe o sută de kilometri în jur, vreun preot. Prin urmare, cu multă precauție, m-am întrebat pe mine, astăzi, după-masă, dacă nu cumva a putea trata această problemă cu vreun preot din lagăr. El și-tăc sunt aici tot felul de preoți. Sigur, i-am promis că mă voi interesa. Și după ora așeză, am început căutarea preotului. Vă rog să-mi credeți că nu sunteți primul căruia mă adresez. Peste tot locul am găsit în alegere și la catolici și la protestanți și la ortodocși, dar când a fost vorba să merg cu mine careva, nu am găsit om. Vă spun că lucrul necesită oarecare curaj. Acum o jumătate de oră a venit tatăl copilului și m-a rugat - insistent - să mă caut prin lagăr, poate găsească undeva în alegere. Și iată, am venit până aici, la bordeiul din fundul lagărului, unde, cum spuneți, stau oameni luminoși...

- Bine, merg chiar acum.

- Mergeți p rinte?

- Desigur, și citesc o mare bucurie în ochii tânărului sanitar. Uor, îmi strecoar în sân Sfânta Carte și o cruce de lemn. Mergem.

Când ieșim afară, într-o cameră-n spirt... Sus pe cer, o jumătate de lună, înghețată .

- în să vă avertizez, p rinte, că veți ieși afară din lagăr; la poartă vă va aștepta un sergent, care vă va conduce la ușa locuinței respective. Vi se va face percheziție. Fiți atenți, ofițerul de serviciu a dat aprobare, împotriva tuturor ordinelor, ca un medic să mergă să consulte copilul. Medicul sunteți dumneavoastră. Mai departe vă descurcați cum știți.

La o privire a mea - întrebătoare - reia:

- Eu mă opresc la spital, dumneavoastră vă duceți singuri la poartă și anunțați-i: „sunt medicul“.

și Ionescu Ion dispăre după un bordei. Singur rămas, mă gândesc: N-o fi o ispită? Nu de la diavol, ci de la comisar?

Îmi fac o cruce mare, cucernică și c-un „Doamne ajută“, pornesc spre poartă .

În lagăr nu-i ipenie de om; mîmi cîsingur, ca într-un pîmînt pustiu i
l crimez de ger, nu de jale. Iar luna-i nesuferit de spîl cit .

Bat la poart , o dat , de dou ori...

- Intr , r spunde o voce joas de dincolo. i am intrat, dînd bun seara.

- Tu e ti doctorul? Mîprive te iscoditor Hîrm laie.

Gata sî-i spun adev rul: nu, domnule Hîrm laie, eu nu sunt medic, ci sunt
preotul cutare i dac îmi da i voie sîm duc sîbotez un copil, care-i gata sî
moar . Dar mîopresc i - p catele mele - r spund curajos: da, da, eu sunt doctor
de copii.

Mîperchezi ioneaz cu mult aten ie. Dar i eu mîntorc cînd cu spatele,
cînd pe o coast i scap întreg cu Sfînta Cruce însîn - Cartea-i îngrai
fran uzesc i Hîrm laie o socote te vreun manual de medicin . „Treci dincolo“,
i-mi face semn sîies înafara por ii. E greu sîfii medic, cînd înfapt e ti preot.

Din dosul por ii se dezlipe te un ceasovoi gradat i cître mine: „Sîmergem
repede, doctore“. i porne te pe o cîrare înaaintea mea. Trecem pe lîng gater,
apoi ne abatem pe o alt cîrare, spre dreapta; acolo-s locuin ele personalului.
Nîme ii, înghea i bocn , stau ca ni te ziduri ce str juiesc cîrarea. Doar cu
capetele de ie îm deasupra zîpezii. Peste rîu i pîn -n îoniha, pustiu alb. Sub
picioare zîpada scîr îie strident. Am ajuns înfîa unei case de lemn lung i cu
u i multe. Sergentul îmi face semn, sîm apropii de o intrare, unde el bate încet.
La geamul de al turi, e lumin îpalid . La celelalte locuin e, lumea doarme, e
întuneric.

Tocmai e minutul cînd Hîrm laie bate înclopotul de la poart

Ora stingerii i u a de aici se întredeschide, înantreu e întuneric, i o voce
stins mîîndeamn sîîntu. Ceasovoiul mîîndeamn , „intr “. Fac un pas, u a
se îchide înspatele meu i o mîn întredeschid o alt u i-n lumin mî
trezesc înfîa sublocotenentului Ivanov i al Soniei, comisar politic pe aici.

Strîfulger prin minte: „iat o curs bine întins ; sîvedem cum ies de aici“.

Privesc la Sonia, mîuit la Ivanov; vîd înbra ele femeii un copil i-i aud
scîncetul. Nu-i curs . Dar ce-i atunci? Spun respectuos, bun seara.

- Pofti i domnule pîrinte, intra i, nu vîfie team , mi se adreseaz femeia, cu
un zîmbet stins. Copilul e bolnav; s-ar putea sîmoar nebotezat, a a spun
doctorii, i noi nu vrem sîmoar nebotezat. Pofti i mai aproape i ajuta i-ne.

Mîuit la Ivanov, care înt re te spusele femeii, repetînd: „A a-i, a a-i.
Dorim sîbotez mîcopilul. E primul nostru copil. i-am dori atît de mult sî
tr iasc ! Poate cîDumnezeu ne va ajuta, ce crede i pîrinte?

În ochii femeii i-n privirile bîrbatului sunt lacrimi. Copilul scînce te -
sl bu - i se frîmînt .

Mîgîndesc la Dumnezeu i le spun, încurajator: „Copilul va tr i“.

- Crede i pîrinte?

- Da.

- Ah, dac ar vrea Dumnezeu sîv ajute!

Mîpreg tesc pentru botezul copilului. Ivanov îmi aduce - la cerere - un

lighean curat și apă. Avea pregătit o lumânare.

În timpul acesta mă gândesc: sublocotenentul Ivanov este ofițer de carier, erou al Uniunii Sovietice, cu fapte de bravură pe front și soția sa, Sonia, este evreică și pe deasupra comisar politic. Dar, dacă Dumnezeu vrea, se biruiesc rânduiețile firii.

Sonia desface copilul și când aprind lumina, se aude nițel pașii grăbiți, sub geam și apoi câteva bătăi la ușă. Soții se privesc speriați. Bătăile se repetă și nu-i timp pentru tergiversări. Ivanov deschide ușa de la sală și o trage discret după el, apoi se aude cheia în broască și

Prin ușa întredeschisă, întreb cineva: „A venit doctorul? Ce-a zis? Vreau să văd și eu copilul...” Ivanov se apără de vorbărea sanitară Asea. Cu greu reușește să decidă să plece și după ea încuie ușa, învârtind cheia de două ori în broască, vine la noi, zicând: „să facem lumina mai mică. Asea e o fată indiscretă”. (De fapt Asea era o fată mai mult decât indiscretă; era chiar foarte periculoasă, fiind informatoarea comisariatului politic, pentru sectorul spitalului). Sonia în elegeră pericolul prin care trecem și pune repede o pătură în geam.

Sonia, la dreapta lui Ivanov, ținând copilul în brațe - și eu officiez taina mântuirii: Botează-se robul lui Dumnezeu, Mihail, în numele Tatălui - amin, al Fiului - amin - și al Sfântului duh - amin. Ivanov, ca și cum ar ține cineție ce îndepărtate amintiri din copilărie, repetă cu mine „amin” și apoi „gospodipomil” (doamne-miluiete). Ivanov citește frumos, rar, Crezul (Verui), iar la citirea fragmentului evanghelic „mergând în toată lumea, botezați în numele Tatălui, al Fiului și al Sf. Duh”, soții stau în genunchi. Sonia ținând brațele încrucișate pe piept. Ivanov se închină, cu crucea mare, ca orice pravoslavnic rus.

Serviciul botezului s-a terminat. Mama înfăoară copilul în scutece și-l ține în brațe, legându-l ca orice mamă, „nani, nani pui oră...” Tatăl pune totul în ordine și mă copleșește cu mii de mulumiri. Sonia îmi pomenește despre un pahar de vodcă și când Ivanov e gata să toarne în pahar, se aude pașii scârțâind pe zăpadă și bătăi în ușă.

- Cine-i acolo? Întreb sublocotenentul.

- Eu, sergentul Ioachimov. Am venit după doctor.

- Bine, a teaptă tovarășe, și Ivanov se întoarce imediat, toarnă trei pahare de vodcă: „Beți, prieteni, un pahar de rachiu, vă încalziți.”

și ciocnim toți trei, cu urări de sănătate, pentru copil și pentru prietenii.

*

Când ies în prag, mă izbește în față frigul năpraznic. Sus luna a lăsat de frig. Stelele clipeșc din pleoape și picură lacrimi de gheață peste lumi. Pe bolta cerească un cercuriș portocaliu, pe care se înscrie o cruce perfectă, albă, cu luna pe jumătate, exact la întâlnirea brațelor crucii.

Mănănat fenomen ceresc, care se poate vedea numai în regiunea nordică și

pe timpuri de geruri mari.

Totul a încremenit, p duri i ape sub lumina palid a lunii m rite, sub straja crucii de ghea mat de pe firmament.

Sergentul Ioachimov sare i i izbe te c lcâiele unul de altul „frig, doctore, frig, ca pe Decisei, i la r spunsul meu, ca-n balad , „stra nic frig“ - încerc i eu figura cu c lcâiele i cad în z pad .

Sergentul Ioachimov, înjurând frigul de mama focului, remarc : „Doctore, nu tii cazaciocul. Las' c te înv alt dat ; acum e prea frig pentru lec ii de c z ceasc . Hai fuga, c murim amândoi de frig“.

i d m buzna peste H rm laie, pe care-i g sim trop ind - jucând m runt, lâng soba de tabl : „Mama ei de sob , n-are nici o putere...“ i c tre mine: „Du-te doctore i te culc ; vai de oasele tale, românule!“

Cu un „sdrastvuite“¹, îmi iau r mas bun de la cei doi care se antreneaz la joc, în jurul sobei - i mul umit c am trecut pe aici f r perchezi ie - când intru în lag r, printre bordei, o iau la fug ca un alerg tor de fond i cu sufletul la gur - gata-gata s m p r seasc , cobor boc nind în bordeiul 14. Aici, întuneric, miros acru, înghe at i plantonul doarme. Mai bine a a. Taina s r mân tain , pân la o vreme.

¹ s n tate

Apoi gerul a plecat de la noi i trecând peste Urali, s-o fi oprit pe Decisei sau pe Obi. Mai departe nu ne prive te ce s-a întâmplat cu gerul. Ne prive te altceva, c noi am pus hamul la gât i hai la p dure; nu-i s rb toare, nu-i zi de odihn .

De câte ori, de departe, am v zut-o pe Sonia! Când intra sublocotenentul Ivanov de serviciu corect î i vedea de serviciul lui.

Nici un semn. Ca din întâmplare, am trecut pe la spital. Sanitarul Ionescu fusese mutat la Oranki. Asea era prezent , cu ochii ei iscoditori, de mongol . M chinuia întrebarea: Ce-o fi cu copilul? N-aveam pe cine s întreb.

Pân într-o zi. Era pe la sfâr itul lui februarie i începuse iarna ruseasc ; ninge zi i noapte f r pauz , lini tit; i când ninge, nu-i atât de frig. E un viscol s n tos, cu rare r bufneli de vânt, care ine pân c tre aprilie. Ninge, ninge, iar n me ii cresc cât casa.

Într-o zi dintr-astea, de iarn s n toas , lucram la gater. Asta era chiar lâng lag r i munca era u oar ; aduceam trunchiuri mari de brad pân lâng fer straie; acolo le luau al ii în primire. i tot a a, cu lungi pauze. Eram pu ini aici la lucru i aveam unde s ne înc lzim; era o locomotiv care purta gaterul, iar lemne se g seau mai mult decât suficiente.

Brazii i mestecenii troieni i, a teptau dormitând raza prim verii, care s -i desprov reze de n me i. Nici o pas re, nici un iepure m car. E prea lung iarna, e prea înalt troianul; pier jivinele de foame. Toamna c l toresc i p s ri i jivine pe ape, spre sud, spre soare apune.

Pe la ora dou , trece în inspec ie sublocotenentul Ivanov i se uit la noi;

împingem un trunchi uriaș, pus pe un c rucior, c tre fer str u.

Peste o jum tate de or , în spatele nostru, un caporal din gard întreb de mine. eful gaterului m cheam .

- Eu sunt. Ce dore ti?

- Eu nu doresc nimic - r spune caporalul, îns te cheam sublocotenentul Ivanov - i-mi pare c n-o s - i fie prea moale.

i-am plecat cu garda dup mine, sub privirile comp timitoare ale celorlal i: „S racul, iar o nimere te la carcer “!

N-am ajuns la, carcer ; dimpotriv , am ajuns într-un loc foarte pl cut.

Intrat în locuin a sublocotenentului Ivanov, acesta m prime te la u cu priviri aspre i r stit: „Vas zic tu e ti, banditul? Ei, las c ne r fuim noi. Intr în untru“. i c tre caporal: „Tu du-te tovar e; îl aduc eu în lag r“. i caporalul a plecat, a f cut stânga-mprejur.

Am intrat în camera unde mai fusesem într-o noapte cu ger aspru i cu lun am râț . i imediat, am dat de Sonia vesel , vesel , cu copilul în bra e:

- Pofti i, p rinte, bine-a i venit p rinte, iat -l pe Mi enka: s n tos, voinic i râde. Îl aduce lâng mine; copilul se uit cu ochii mari alba tri; deschide guri a mic rumen i d un chiot, parc mi-ar spune: „ura, tr iesc“. Tr ie te p rinte, e mare i s n tos, mânca-l-ar mama! Ce mul umit sunt, Doamne!

Sublocotenentul Ivanov râde i mi se adreseaz : Nu se putea altfel; iart -m ! i râdem to i trei. Sonia pune copilul într-un co ule de nuiele i priceput , expeditiv , a eaz masa. Bucate obi nuite, dar g tite ca acas . F ceam compara ie cu ov zul din casa de sear . Doamne, pe lume se poate tr i i altfel decât cu varz fiart i tarate coapte.

- P rinte, spune Ivanov - dup toat rânduiala, ast zi, cum vezi, ne-am învrednicit s facem masa pentru cumetrie. Dumneata l-ai botezat pe Mi enka i tot dumneata e ti cum trul nostru. Hai s ciocnim un pahar de Cotnar. i-mi pune dinainte o sticl cu trei sferturi, din vin vechi românesc. M uit la etichet , m uit la vin i întreb tor, la Ivanov.

- L-am cump rat de la Moscova, drag p rinte, pentru s n tatea lui Mi enka al nostru.

i-am ciocnit. Am sim it în cerul gurii buchetul i-n n ri parfumul Grasei de Cotnari. Sorbeam pic tur dup pic tur , parfumatul vin de lâng Dealul C t linei.

- Nu- i place vinul, p rinte? M întreb amfitrionul.

- Cumetre, zic eu - sta nu-i vin; asta-i nectar ceresc; pe vremuri îl beau doar zeii; dar de când Olimpul a fost deposedat de legend , uite c -i bem noi, aici pe Volga. Cum trul Ivanov pricepe, râde i spune:

- Eu am fost pe la Cotnari, în 1944, i cunosc valoarea vinului de acolo, de la fa a locului. Eram cu r zboiul i satul fusese evacuat, trupele române se g seau la Târgul Frumos i la Podul Iloaiei, spre Ia i. Am tr it acolo, la Cotnari, o a a via , cum nic ieri n-am g sit în alt parte. i doar am fost la Bucure ti, la Praga i la Berlin. Era acolo prim var i p s ri multe, multe i cântau frumos i

p durile erau verzi pe crestele de deasupra Siretului, iar vinul era ca mierea, a a cum îl vezi...

- Eu sunt de pe acolo, cumetre, i multe toamne le-am petrecut la cules de vii...

- Ei, da? Asta-i tare interesant! Era acolo o pivni mare... i începu o povestire cu am nunte despre Cotnari i bun t ile p mântului, strânse în cramele de acolo.

Îl ascultam i m gândeam: tare-i plin de cotituri via a omului! Iat , un om din toat lumea, pe care soarta l-a dus la pragul casei p rin ilor mei, m cinste te azi cu vin de pe dealurile noastre.

- Cumetre, zic eu, hai s v ar t cum se bea Cotnarul, ca s -i sim i tot farmecul. Mai întâi m nânci ce ai pe mas - i abia când ai ajuns la pr jitur , sau la pl cint , cum e cazul nostru, torni a a, ca un degetar, în pahar i-i sorbi încet, pic tur cu pic tur , î i parfumezi sufletul nu alta.

Sonia râde vesel ; b use un pahar cu vin. Cotnarul î i f cea efectul. Sonia remarc , ar tând sticla, c ru ii beau direct cu sticla i nu se opresc pân ce n-o golesc. C dup ce se ame esc - i asta-i toat fericirea lor - cânt , se s rut i plâng. A a-i obiceiul la ei!

Cum trul Ivanov m l mure te:

- Sonicica e fat bun , dar ea n-a fost în Europa i nu tie cum tr iesc europenii. Am de gând s m duc la Bucure ti. Acolo o s vad ea multe lucruri frumoase i-o s vad c este i o alt via decât a noastr . O s vad i o s cread .

- Nu cred, Vova, r spunde Sonia - cu fa a serioas . Poate c voi ave i dreptate, dar lumea merge dup noi i poate c atunci când vom ajunge la Bucure ti lucrurile s fie i acolo întocmai ca aici. i, s beau vinul direct din sticl .

Ivanov r spunde: Ce po i s tii? S-ar putea ca Sonicica s aib dreptate!

*

La poart , Ivanov m pred în ordine lui H rm laie i trecându-m prin u i în lag r, îmi strig de acolo: dac înc-odat te mai prind cu vreo abatere cât de mic , te bag la carcer i acolo î i putrezesc oasele, bandit nazist ce e ti! Pleac la bordei!

H rm laie m prive te atent, atent: parc m-ar cunoa te de undeva, î i r suce te musta a aspr , cânepie i întreab : îl bag la carcer ?

Ivanov îi face semn de lehamite, parc ar zice: las -l în pace. i-a luat el plata.

Cu buzunarele înc reate cu pl cint - Sonia mi le pusese în buzunare - am intrat în bordei. To i cu ochii pe mine. Vili m întreab comp timitor: Te-a b tut, p rinte?

Eram ro u la fa ca bujorul; am t cut i m-am culcat. Auzeam primprejur

vorbe: s racu', r u l-a sf râmât; nu i-ar mai r bda p mântul de asiatici!

Târziu, noaptea, m scol i-i trag de picior pe p rintele Be chia.

- Ce-i, Daniele, i-i r u?

- Ba, mi-i foarte bine. Scoal i m nânc .

Ia din pl cint - în bordei e întuneric i dându- i seama c -i pl cint - întreab , cu gura plin : ce-i cu asta? De unde-i?

- Nu cerceta aceste legi, c -i periculos de le în elegi. M nânc i s fii s n tos. Am s te l muresc peste zece ani. i pe nesim ite, m-am strecurat în patul meu.

*

În zilele ce-au urmat, dac întâmpl tor Ivanov d dea cu ochii de mine îmi optea: Na e p rinte, finul e s n tos. i m bucuram. Pe Sonia o vedeam mai rar. Se uita atent în jurul ei i-mi f cea semn cu mâna: Mi enka e s n tos.

A venit prim vara, cu repede dez pezire i iat c suntem la început de var .

Lucram, în acea zi, în dosul locuin elor celor din administra ie; nu-mi aduc aminte ce corvoad f ceam pe acolo. i, dup u , l-am v zut de aproape pe Ivanov, care mi-a spus bucuros:

Plec la Bucure ti. Apoi a ap rut Sonia cu Mi a în bra e i se juca cu el tot mai aproape de noi. A sc pat ceva jos. Eram mul i pe acolo, dar eu am în eles i m-am apropiat repede de ea. Am ridicat de jos un pache el. Sonia îmi opte te: „pune-l repede în buzunar... i apoi, p rinte, drag p rinte, plec m chiar acu în România; sunt bine; Vova spune c am s v d i s înv acolo o alt via ; c pâinea e mai dulce i c se g sesc struguri. Drag p rinte, î i mul umesc pentru ceea ce ai f cut cu Mi a. i s fii bun ca s te rogi lui Dumnezeu pentru noi. Vova spune c dumneata e ti omul lui Dumnezeu. i eu cred c Vova are dreptate! Nici noi nu te vom uita. Eu cred c-o s vii repede acas . O s - i scriu acolo.”

Peste o or , caporalul ce ne p zea ne-a trimis pe câ iva s ridic m, într-un camion, pu inele bagaje cu care plecau Ivanovii în România.

Când ma ina a plecat, Ivanov i Sonia, cu mânu a lui Mi enka ridicat în sus, ne-au salutat pe cei de jos. Ru ii socoteau c lor li se adreseaz salutul. Eu am în eles c pe mine m salutau, în bra ele Soniei, Mi a surâdea gângurind. În ochi mi-au ap rut dou lacrimi calde, pentru c l toria spre sud, pe care cine tie când o voi face i eu c tre m noasa ar dun rean .

Mi enka se ducea s m nânce acolo struguri. Sonia s vad o alt lume, iar Vova, cum spunea el deschis, s tr iasc bine.

Eu? Mai am de t iat p dure.

S TRAG ARTILERIA!

Pe front, când plecau ru ii la atac i se apropiau de liniile noastre, infanterii cereau rapida intervenie a artileriei, spre a le frânge avântul atacanilor. Strigatul lor, repetat în lungul frontului, până la Stalingrad, ne-a rmas înfapt ca un cui în creier: S trag artileria, s trag artileria!

Este vara anului 1947. La poarta lag rului erau patru bordeie, unde era cazat compania de ceasovoi. Mai muli ofi eri erau în serviciu aici. Fiecare cu calit ile i cu sc derile lui. Locotenentul Tihonov, tân r, sp l cit, mai cur el decât ceilal i, la num r toarea de sear îi pl cea s fie înconjurat de un întreg stat major de t lmaci, star i i al i efi de serviciu. Când, dup ce b tea clopotul pentru num r toare, companiile erau aliniate pe aleea principal , star ele lag rului, Boul Apis - se ducea la poart i-i poftea s numere. Venea, cu tot grupul amintit mai sus, până în dreptul bordeiului nr. 1. Aici star ele lua pozi ia i-i raporta în române te efectivul prezent i absent, din care, Tihonov, care st tea stan de piatr , cu ochii int la star e, nu în elezea nimic. Apoi, începea num r toarea, companie cu companie. Tihonov p ea pe dinaintea nostr mândru i înfapt ca un mare al. Pentru aceste neb nuite calit i, noi l-am botezat Mare alul Tihonov i a a i-a r mas numele.

S nu uit. Unii ofi eri ru i, la num r toare, ne cereau s ne a ez m în coloan de câte 5, al ii de 4 i într-un singur caz, de câte 3.

Când afar era timp frumos, se mai producea câte o încurc tur la num r toare. Cu voie - mai adesea, uneori din neaten ie, ne a ezam pe cinci, tocmai când era de serviciu ofi erul rus, care tia s numere până la 4.

Încurc tura era i mai mare dac o companie era a ezat pe 5 rânduri, alta pe trei i cea de al turi pe patru.

Se înfuria rusul i striga la star e: Eu am dat ordin s fie oamenii a eza i pe cinci i când colo sunt companii pe câte patru!

Când era vreme urât , nu mai f ceam nici o glum ; num r toarea inea o or i uneori chiar dou . În astfel de cazuri, ne interesam noi singuri ce ofi er într de serviciu. Cel cu 5, cu 4 sau cu 3? Ca s le u ur m num r toarea.

Singur Tihonov nu se încurca, era tare la matematic .

i a a, la num r toarea de sear , pe care vreau s o amintesc, apare Tihonov. Statul major îl salut i în momentul când star ele îi d raportul, se aude clar un strig t: Vin ru ii, vin ru ii! i, molipsi i de această nou joac , companiile din fundul aleii, strig sacadat: S trag artileria, s trag artileria.

Tihonov i statul major r mân de piatr . Privesc în toate p r ile cu spaim i nu în eleg nimic. Ce-i aceasta, star e?

i star ele, speriat, încearc s explice ceva c va lua m suri, c nu se va mai întâmpla i apoi tace sugrumat de spaima r spunderii lui.

Un t lmaci se apropie de urechea lui Tihonov i-i poveste te cum st teau lucrurile pe front cu atacurile, cu infanteria i artileria...

Tihonov ascult explica iile - intrigat la început - i apoi i i manifest o v dit simpatie, pentru aceast glum : Tot ofi erii români au f cut-o i pe asta! i, f când cu ochiul la star ele prostit de întors tura lucrurilor, înjur i râde cu gura c scat pân la urechi: Hara o, bun glum .

i Tihonov a dat urm toarea dispozi ie: Când intru eu de serviciu i vin la num r toare, companiile de la poart s strige: „Vin ru ii, vin ru ii“, iar cele din fundul aleii s r spund : „S trag artileria, s trag artileria“.

i contractul dintre noi i ru i - adus la cuno tin a general - s-a executat întocmai. Trei mii de oameni strigau de la poart , c tre p dure „vin ru ii, vin ru ii“ i dinspre p dure c tre poart „s trag artileria, s trag artileria“!

Nem ii i ungurii strigau doar atât: „artileria“, „artileria“ i era o frumoșe de petrecere prezidat de Tihonov. Vuiiau p durile de strig tele de r zboi. Tihonov se b tea cu mâinile peste burt , vesel nevoie mare, iar ceasovoi din prepeleac strigau în corul general; „artileria“, „artileria“.

21

DESPRE PLANIFICARE I ALTE NECAZURI MUNCITORE TI

Asear a venit la mine George Ciurel - supranumit primul oltean din lume. Asta nu înseamn c Georgic e primul om din clanul indo-european care a pus piciorul pe p mânt oltenesc! Nu, ferit-a sfântul! Dar este primul oltean deportat pe B r gan. La scurt timp dup el, a venit Costic Stanciu, al doilea oltean împ mântenit aici, la Dun re. i acum cei doi olteni îl a teapt pe cel de-al treilea. Ca s fie - zicea Georgic - „trei Doamne i to i trei“... Georgic e profesor de gimnastic ; înalt, bine legat olteanu', i caut s se însoare. Vorbe te tot timpul; tie o mul ime de lucruri pe care le t lm ce te oltene te i pe fa a lui nu s-a v zut umbr de îngrijorare. Numai ce-i auzi: las' c -i bine.

Cum zic, într la mine. El vorbe te, iar eu tac i ascult.

- Î i mai aduci aminte p rinte, de „sfânta“ noastr Rusie i de b ie ii de acolo?

- Desigur, câte ceva îmi mai amintesc; unele lucruri au trecut îns în umbr ; deocamdat vine Cr ciunul, drag Georgic i sunt contrariat de un lucru pe care îl în eleg, dar nu-i pot rezolva.

- Care anume?

- Anume c eu caut la cooperativ zah r i vânz torul îmi ofer sare; când întreb de ulei, îmi arat c se g se te suficient o et iar când, speriat c nu mai am ce arde în lamp , întreb dac este gaz, vânz torul ridic din umeri i-mi recomand totu i s cump r o perie pentru bocanci. Lâng mine, o femeie a

cerut chibrituri, alta un fitil de lamp , un altul, mai îndr zne , a întrebat de o baterie pentru lantern . Vânz torul, ca trezit din reverii, îi r spunde invariabil: „a a ceva n-am v zut de mult; cred îns c mai târziu, vom avea suficiente. Mai trece i pe aici...” Trec eu, dar degeaba trec. Vorba din b trâni despre s r cie i despre capete p trate: când e sare nu-i m lai i...

- S nu uit, am s -i povestesc un fapt petrecut în Rusia despre această planificare. i nu-i de mirare c la noi lucrurile se petrec aidoma. Cum e st pânul, a a-i i sluga. Mai ales c sluga româneasc este slugarnic fa de st pân pân acolo încât linge i... mâna st pânului care-i love te cu nuiaua peste ira spin rii. S vezi aici întâmplarea cu planificarea i cu roadele ei.

Lucram în port la Gorki (Nijni-Novgorod) cu o brigad de români. Desc rc m ni te lepuri sau vapoare care veneau pe Volga. Asta nu înseamn c numai noi f ceam pe hamalii. Mai erau - separate - brig zi de nem i sau unguri i, la o parte, hamalii lor; erau mai multe femei decât b rba i; ciol noase, deformate de munc , porcoase la vorb ; femeia de azi, eliberat din sclavie i c reia i s-au acordat toate drepturile, în deplin egalitate cu b rbatul; iat , deci, femei - hamali, dup cum în alt parte am v zut femei - fierari sau femei - fochi ti pe locomotiv . Eu stau i zic: dac femeile doresc astfel de ocupa ii, nu au decât s le fac . Totu i, înclin a crede c în statul pe care eu îl visez - va trebui ca b rbatului s i se asigure un beneficiu de pe urma muncii lui, astfel încât so ia s r mân acas i s -i in casa. Chiar dac se vor sup ra femeile pe noi - socotesc c legiuitorii nu se vor speria de manifest rile lor de strad - trebuie ca ele s fie lipsite de „drepturile“ de a deveni hamal, fierar, fochist i s se întoarc la ocupa iile lor naturale: c minul i copiii. Cum e mama, a a vor fi i copiii. Pe noi ne intereseaz la maximum ace ti copii; copiii de ast zi sunt ara de mâine. Nu vezi dezm ul i dezorientarea celor ce se ridic acum? Drag p rinte, grea munc ne a teapt mâine; redresarea genera iei viitoare i întoarcerea femeii la bunele sale îndatoriri.

Hai, socotesc c , în societatea de mâine se va g si loc pentru femeie, pentru orele ei libere, în art , în înv mânt, la spital... Da, sunt ocupa ii care se potrivesc cu ging ia ei natural , îns nu vreau s mai aud de femei-mili ian sau anchetator de securitate.

Dar m-am îndep rtat prea mult de la subiect. Cum spun, eram hamal în port; asta se petrecea în prim vara anului 1947. Lag rul în care nimerisem era tocmai la marginea sudic a ora ului, cu bordeie c ptu ite cu plo ni e. Veneam cu ma ina i plecam, seara, tot cu ma ina. Ora ul era ora - pentru c str zile erau pietruite i avea lumin electric , dar via de ora nu exista. Uneori întârziem la lucru pân la zece, unsprezece noaptea; veneam spre lag r, str b tând tot ora ul care era pustiu; toat lumea, supraobosit i fl mând , dormea. Din loc în loc, câte un mili ian fluiera ca s nu adoarm .

În vitrinele restaurantelor - frumos expuse, pâine alb , mezeluri, fructe de lemn vopsit. Era mare foamete. Statul era neputincios i sl b nog; înc rea vitrinele cu lemne i pietre colorate, a teptând ca s se produc minunea;

lemnul și pietrele, la invocarea dascălului popoarelor, trebuiau să se prefacă în pâine și carne și ca poporul să se sature în carodată în viața lui - și apoi întâmpl - se ce-o vrea bunul... Stalin.

În port, când era de lucru nu aveai timp de fumat o țigară de mahorcă iar când venea pauza, apoi puteai să înziua întreaga. Cu ochii în zare, peste întinderile apelor Volga și peste Oka, așteptam vapoarele. Primăvara târzie - era prin mai - scosese colțul verde al ierbii, iar sălcii și plopii se îmbrăcau în haine noi. Malul drept era înalt, abrupt și de la fața apei până sus se ridicau trei sute de trepte. Malul stâng se pierdea la orizont în mlaștină și pârâuri. Apa bătea în malul drept. Aici, într-un loc mai larg, mai liniștit, era portul cu administrația, cu magazinele, cu hamalii. Pe o placă mare era anunțat mersul vapoarelor de pasageri spre Astrahan sau către Moscova; dar vapoarele nu se puteau încă de orarul fixat pe această placă; veneau când puteau și ajungeau la destinație când voia natura. Aici, nimeni nu era grăbit și mai ales respectarea programului nu intra în obligațiile și riturile: „facem ce putem și când putem, timp este berechet“. De ani de zile aud mereu acest refren, de la ceasovici până la năcealnic, încât a devenit o obsesie: „domol, domol, vreme este berechet și Rusia-i mare!“ De la o vreme ne lăsașem și noi la voia întâmplării și nu ne mai speteam cu lucrul. Căram ce căram din vapor, și numai ce striga unul: nada pauza! - și rusul, bucuros, accepta vesel, adăugând: „trebuie pauză, trebuie să fumăm“, și aștepta o țigară de mahorcă de la noi. Hârtie nu era, și atunci, conform locului, făceam un cornet din *Izvestia* sau din *Pravda*, turnam în el o mână de lemne tocate - rădăcină de mahorcă - și dădeam foc la un capăt și pufiam înțin și pe iarba.

Lucrând în port, am observat că toată lumea fura; fura ce putea: un lemn, un kil de sare, fier, pește etc., mă rog, nimeni nu pleca spre casă cu mâna goală. Ca și la colhoz. Găsisem aici un ofițer, de prin Cernăuți, ucrainean de neamul lui - care aducea cu camionul fier în port. Pleca de la moară încărcat cu saci și pe drum îi dijmăia; spre ora se întorcea cu sare sau cu pește și operaia cu dijmuirea se repeta. „Dacă te prinde, măi, Colea?“ îl întrebam eu. „Domnule ofițer - măi murea Colea - nu se poate trăi altfel; toată lumea fură. Furi și nu-ți ajunge, dar dacă ai mai fi și om cinstit?! Mori sigur de foame! Dacă mă prinde, mă judecă și condamnă o fac tot pe mâna ta, a a-ți obiceiul aici. Numai că schimb locul. Dacă ești condamnat, poți fura mai liniștit; nu mă mai judecă. De altfel, liber ori condamnat, aici, în Rusia, e tot un drac. Dacă ești liber, te mîntuie pe o suprafață mai mare - așa se presupune - de îți ocupația te obligă să faci același lucru, în aceeași zi, pe același teren, dacă vrei să mă nânci. Și după cum vezi, de dimineață până seara, e un du-te vino, încât nu ai timp să gândești la ce se petrece în jurul tău. Seara cazi obosit și adormi undeva pe un pat suprapus, trântit ca un animal. Sâmbătă seara te îmbeți - dacă ai adunat ceva din furat căci dacă-ți vorba de salariu, apoi nici de țigări nu-ți ajunge. Din salariu oprește statul pentru cantină, pentru dormit, haine, rufe, baie, încălzit etc.... și la chenzin primești de la contabil o hârtie explicativă. Vai de tine dacă ai cumva femeie și

copii! Stau în gândește că parcă tot mai bine-își fii condamnat; cel puțin în aceste condiții statul îți asigură existența: casa și masa. Deocamdată uite că sunt liber și fur. Pe cât se știe, aici hoțul care nu-ți prins e socotit negustor cinstit. Domnule ofițer, ca un om care am cunoscut multă lume căci am trăit sub trei stăpâniri, ei, bine, zic că nicăieri nu se fură ca aici și sub acest regim; parcă ar fi apărut o lege de stat strigată la difuzor: furați, cetățeni, furați, că al nostru este pe mântul și roadele lui. N-ar fi rău dacă Sovietul Suprem - parlamentul nostru - ar lua în dezbatere articolul 12 din Constituția stalinistă și l-ar modifica așa: «cine nu fură, nici să nu mănânce!» Iar în *Pravda*, Ilia Erenburg al nostru scrie articole mari asupra „dreptului la furat“. Atunci ar înțelege bine Europa pentru care motivele îi numesc „trofeu“ lucrul de furat.”

Colea a plecat de lângă mine, încântat de convorbirea avută, ochind ce putea „substitui“ pe drumul de la port la moară. Auziți, prietene, ce pretindea cetățeanul sovietic Colea - și nu era singurul - legiferarea furatului!

- Să se facă asta. N-ai citit articolele de fond din *Pravda* semnate de vorba lui Colea - Ilia al nostru? „Ați auzit ce s-a zis celor de demult: iubiți pe aproapele vostru. Iar eu - adică «Ilia al nostru» - vă spun: urâți pe aproapele vostru“. După a mea nesocotință, Kremlinul cu „dascălul poporului“ ar putea modifica integral Biblia și atunci Decalogul ar trebui să sune așa: Să negi pe Domnul Dumnezeu tu! Să-ți faci chip cioplit - sau de ghips - și să-ți așezi în parcurile publice, la răscruci de ulițe, sau prin grădini și strigi cât vei putea: „Slavă marelui Stalin, dascălul învâtorul popoarelor“. Să-ți urți prietenii în vreme de foamete și mănânci fierți, în câldare. Să te odihnești la lămași la alte sărbători „roșii“, muncind ca un rob. Să furi! Să ucizi! Să minți cu nerușinare! Să juri fals! Să întinzi mâna la bunul aproapele, și-ți despoii apoi și-ți arunci în stradă ... Așa se limpezesc zărilor și se precizează elurile. Iar în coli, să se deprindă copilul cu „marile virtuți“: ura, minciuna, hoția; și știe că dacă-ți revoluție, apoi revoluție să fie. Să înțeleagă toate popoarele că revoluția pretinde întoarcerea omului la viața primitivă. Și biserica, alături de sinagog, să cânte „slavă marelui Stalin, pe pământ războaielor și între oameni revoluție permanentă“.

Georgică râde zgomotos:

- Ce-ar fi să trimiți astfel de propuneri Sinodului de la București? Cred că te-ar surghiuni Iustinian, la schitul din Rarău - să trăiești acolo numai cu pâine și cu apă.

- Ei, acolo măcar aveau lemne cu ce să fac focul.

- Tocmai, vreau să te întreb prietene, de ce nu închideți ușa? Vă e prea cald?

- A! După părerea mea e mai cald afară, decât în untru la mine; și atunci, în elegiți Georgică, las ușa deschisă ca să intre câldura de afară.

- Îmi pare că-i frig aici la mătale.

- De unde! Înclină să crede că-i abia răcoare. Vom vedea noi ce vom face cu ușa la iarnă.

- La care iarnă? Peste câteva zile vine Crăciunul și pe cât înțeleg, Crăciunul

cade iarna. Da i-mi voie să închid ușa; nu de alta, dar m-am învinovat de frig.

- Închide-o Georgică și hai să încercăm, poate-om ajunge la planificare...

- Să încercăm. Unde rămăsesem cu povestirea? Da. Deci fumam mahorcă și vedeam primvara că ajunsese și la Volga de sus. Într-o după-amiază, portul s-a umplut de lume; femei și fete, copii și moșnegi, grupuri, grupuri, se așezau pe iarba și te priveau în lungul apei. Cu privirile voiau să străbat zărilor și să ajungă până la Caspica. Ce era cu atâtă lume în port? De ce atâtă agitație? Parcă tot orașul îți dăduse întâlnire aici. Venea vreo persoană simandicoasă? Nu se vedeau steaguri! Era vreo manifestație pentru ziua apelor, cumva? Nu se vedeau pancarte. Și totuși lumea era din ce în ce mai numeroasă, oamenii îți teau ciucure, ca în stadion, la o întâlnire sportivă internațională. „Uite-l că vine“ - au izbucnit mulțimile cuprinse subit de o veselie nebună, în zare apăru un vapor. Vaporul venea încet și creștea greu la orizont. Sus, pe faleze, cânta o armonie și tineretul dansa în stradă. Dansau - numai câte două fete. Nu erau băieți suficienți. Vaporul se apropia ocolind spre malul stâng, apoi, trecând pe la revărsarea Ok și cu un sunet răgușit, de step, a ancorat la chei. Mălăieștii pâneau cu greu mulțimile: „Ce-i domnule? Ce-i cu mulțimea aceasta?“ întrebăm pe un moșneag din apropierea noastră. „Ce să fie? După cum vezi e mare bucurie în orașul nostru. Vaporul, care acum a ancorat, aduce mei de la Cazan. Și se împarte populației, aici, pe loc“. „Ei, da, catadixim noi să spunem, mare bucurie, mare, vor avea oamenii de mâncat că bun“ și ne vedem de treburi.

Rapid s-au format, una, două ... zece cozi și până noaptea târziu funcționarii desemnați cu această treabă, au împărțit populației cota de mei. A doua zi aceeași operație, până ce vaporul a fost complet murtat, în oraș era veselie. Toată lumea era fericită și discuțiile au înțeles despre că a de mei: cât este de hrănitoare și cum găinile se ouă mai mult - chiar de două ori pe zi - decât mănăncă mei.

Când s-a cercetat cu de-amănuntul, s-a aflat că-n tot orașul nu se găsea nici o găină. Doar la președintele unui colhoz din apropiere „mai trăia un clapon bătrân“ care mai apucase vremuri de foamete - he, he, pe vremea țarilor - și care se speria de „înnoirile“ epocii noastre.

Neavând găini pe care să le hrănească cu mei spre a dubla producția de ouă - și după ce întreg orașul a constatat că claponul nu este numai bătrân, dar nici nu e bun de ceva, tot orașul, zic, nevoit de această întâmplare, a mâncat că a de mei.

Femeile, ca și fetele, erau vesele că nu s-au aflat găini care să le mănânce din rație. Trăiește lumea și fără ouă, dar fără mei nu te poți mișca.

Trecuse o săptămână și lumea parcă nu mai era atât de veselă. „Ce-i moșule, ce stai pe gânduri?“ îl întrebăm noi într-o oră de pauză pe moșul Vasea, care mătura prin port.

Moșul ridică din umeri, se uită peste ape și înjură. Sperios, privi în jur; nu l-o fi auzit cineva? La necaz, omul înjurase statul. Și aici Statul are o mie de urechi care prind vorba și o duc la securitate. Acolo te bate și te chinuie ca pe

Hristos. „Ei, spune mo' u' Vasea, ce te doare?” „Ce m' doare, întreba i dvs? M' doare prostia altora. Gândi i-v' singuri. A venit vaporul de la Cazan și a adus mei. Toată lumea i-a primit poria și bucuroasă a pus-o la fiert în oală. Ap' este, slav' lui Dumnezeu, c' mai avem fântâni; c' ci dac' ar fi vorba s' te mulumești cu apa de la conduct' - apoi ar trebui s' alergi ca nebunul și te adăpi din Volga... A a, pe la margine mai avem fântâni, neîngrijite, a a cum se prezintă, dar se cheamă c' avem apă la îndemână ...

și cum v' spuneam, am fiert mei cu apă; f' r' pic de gr' sime și f' r' o mână de sare. Mâncăm a a - când i-i foame nu alegi - o zi, două și pe urmă te îngrezozezi, nu mai merge. M' car sare dac' s-ar găsi. Când te întâlnești cu un prieten pe stradă, îndată, în loc de „bună ziua”, te întreabă: n-ai pu în sare? Ridici din umeri și te duci

La alimentarea din col' întrebi pe tovar'ul vânzător, și i dai seama c' strici doar o vorbă. Acesta și r' spunde: «a fost, dar s-a isprăvit», în altă parte, la o altă alimentară, tovar' a vânzătoare te chestionează ce vrei să faci cu sarea!? Mormoni nemulțumit o înjurătură la adresa sării, din care vânzătoarea în elegeră vrei să o bagi undeva și te duci, ca nu ucul mai la centru. Peste tot locul, același neschimbat r' spus: «nu-i sare dar în planul nostru luna aceasta trebuie să primim; mai veni și pe aici, peste vreo zece zile». Plictisit și necăjit te lași de întrebări cu r' spunsuri negative și m' nânci meiul fiert în coaja lui și când nu mai poți, scuipi sup' rat și pleci la lucru. și mai este încă un neajuns. Hai să zicem că eu lucrez opt ore și g' sesc timp ca să m' plimb pe la „alimentare și să caut ce-mi lipsește. Dar după cum vezi, mai peste tot se muncește câte 12 ore - de, construim socialismul și sacrificăm o generație, două, pentru fericirea celei de a treia, care doarme încă în ghiocul ghiocului celui care azi a ieșit din ghioc - și bietul om, necăjit, după 12 ore de muncă de rob, când să apuce și el un pic de sare, bate în zădar la ușa alimentarei; e închis; alimentara lucrează și ea un anumit număr de ore, care sunt exact aceleași din fabrică. De aceea îi spuneam eu aseară lui Miha, care doarme în patul de deasupra mea: «Miha, tovar' e drag, tr' iasc planificarea. Dac' n-ar fi ea, oamenii ar tr' și mai mult». Miha însă, care a făcut puțicărie de două-trei ori, nu poate răbda și înjurătorul: de mama m' - și i de toți dumnezeii care răbdă blestemurile pe pământ“. și mo'ul Vasea, uitându-se în josul apei mai adaugă: „trebuie să vină un vapor cu sare, nu se poate altfel, trebuie să vină...” și trece, chiop tând, la datorie. M' tur, hărțuindu-te, cu m' turoiul și se uită peste ape.

*

Într-o dimineață, când am ajuns noi în port, sosise un vapor și lumea se b' teacă cu distribuitorii de sare.

Mo'ul Vasea ni se alătură și cu ochii veseli îmi spuse: „Ei, nu i-am zis eu că vine vaporul? Iată, avem și sare acum, e bine“.

Binele n-a durat mult; sare era destul dar, între timp se isprăviseră meiul. și

sarea nu se putea mânca a a cum se m nânc zah rul. Mo u' Vasea se întristase i nu mai st tea bucuros de vorb cu mine. Cu greu îl scoteam din mu enie i din ursuzenie: „Na, zice el, sare am dorit, avem sare s ne punem i în ochi. Te duci la o alimentar i vânz toarea, dac întrebi de zah r, f in , ulei, ridic din umeri i repede: «alo, tovar e, te putem servi cu sare». A venit vremea de ni-i scârb i de sare; zah r, da, ei zah r dac i-ar mai da, Cine tie când vom mai gusta i dulcea a zah rului!“ i mo ul Vasea, am râț, mâna tomberonul mai departe - ron ind o coaj de pâine, primit de la noi.

Mi-aduc aminte, dar s nu-mi uit cuvântul - reia Georgic povestirea - c în vara trecut , coseam la ov z, la un colhoz, nu prea departe de Oranki, în urma noastr femeile îl adunau cu greblele, îl legau snopi i-i f ceau cl i. La amiaz - ni se aducea mâncarea. Odat , câ iva copii, mai îndr zne i, s-au apropiat de noi. Fl mânzi, se uitau în gurile noastre. I-am chemat mai aproape i le-am dat i lor din mâncarea noastr . Dincolo de cordonul de paz colhoznicii osp tau i ei. Am scos dintr-o cutie pu in zah r i am vrut s -i dau unui copii, care p rea mai vioi. Copilul s-a uitat la zah r i l-a refuzat. L-am îndemnat s m nânce, explicându-i c -i dulce i foarte bun. Copilul n-a acceptat. Atunci mam -sa a strigat, de dincolo de cordon: „M nânc , Mi a, m nânc , aceasta-i zah r i-i tot ce-i mai bun pe lume!“ Mi a a pus pu in zah r pe limb i când i-a sim it bun tatea, a mâncat repede tot zah rul oferit i apoi râzând m-a întrebat: „mai este, nene?“ „Nu mai este Mi a, s vedem dac st pâinirea ne d mâine!“ Mam -sa ne-a spus: „S nu v fie de mirare, copilul e înc mic i n-a gustat zah rul pân azi“. Mi a avea îns 7 ani.

- Georgic , hai s revenim la subiect.

- Las' c -i bine i a a. Iar vorba lui mo u' Vasea s-a adevărit întocmai. Adic nu chiar întocmai. E adev rat c într-o dup -mas de mai frumos, c tre sfâr itul lunii, a sosit iar i un vapor cu alimente pentru ora . Veselie, muzic , voie buna i dans, sus, pe falez . Ora ul era în s rb toare; venise un vapor cu pe te s rat, „Na - zicea mo u' Vasea. Trântindu- i apca de p mânt - a tep i f in , zah r, ulei i când colo dai peste pe te s rat. Ce bine c avem sare. Îl s r m înc odat i apoi bem la ap , s ne umflam. Pe urm strig m ura!“

- Peste câteva zile, c tr nit r u, mo u' Vasea se dest inuie cu ciud : „nu-i pe te s rat cum poate a i crezut, ci-i pe te otr vit de s rat. Cu zece ape reci i alte zece ape c ldu e i tot nu-i po i scoate s r tura. Atâta sare i s-a turnat acolo la Caspica, încât sarea a mâncat i carnea pe telui. Nu alegi mai nimic din el. Atât doar: to i cet enii din Gorki au f cut spuz sub nas. Fântânile pe la noi au secat iar statisticianul de la uzina de ap a dat un comunicat c consumul de ap în aceast s pt mân este de trei ori mai mare decât cel de la Londra - pe toat luna trecut . De atâta s r tura, îmi simt limba mereu cleioas ; cere ap , altfel mor. Iar burta mi-a crescut enorm i abia o port la lucru, nici nu m pot apleca s ridic gunoiul. Ce vre i oameni buni? Torn în fiecare zi în burt o vadr de ap . Pe tele înoat vesel în stomacul meu. Pute ora ul a pe te s rat“. i mo ul Vasea - aici vesel, peste o clip întunecat, ne asigur : „mâine, ei, las , mâine vine i

fina“.

În sfârșit, vaporul a teptat de moșul Vasea sosise în port. Să-i fi văzut pe moșul Vasea stând sprijinit în coada măturoiului, privindu-ne cu ochi strălucitori de fericire, în fine, cu fina pe care o va primi îmi va face câteva turte pe vatră și le va mânca, a a fierbinți. Să simtă el în cerul gurii pâinea caldă.

Lumea forfotea în port și în imediata lui vecinătate. Pe buzele tuturor se auzeau cuvintele magice: fină, zahăr, ulei.

Cozile se și aranjaseră oamenii, presa și unii într-alții, ca sardelele în cutie, a teptau, comentau, se felicitau.

Când cei ce răspundeau de planificare au luat contact cu competența vasului, au le înat. Câte planuri, ce triumf pe cei ce planificau în slujba poporului, dacă în vapor ar fi fost fină?! Sau măcar ulei?! Când colo, auzi și dumneavoastră batjocur! Vaporul adusese pentru frumoșele Nijni-Novgorodului, lenjerie intimă, femeiască.

„Na, am plesnit-o măi rău decât cu pețele sărat - protest repede moșul Vasea. Când să-ți îndulcești tu sufletul cu un pic de zahăr, sau să-ți ungi cu ulei, poftim ce-ți pic sub nas! Chiloșii, cămășiile și alte nenorociri. Măi domnilor ofițeri români, turbez nu altceva; măi ales că-mi pute sufletul de pețele sărat și, pe deasupra se adaugă acum și chestia cu chiloșii. Măi duc să-mă dau cu capul în Volga, să scap odată de planificare, mama ei de via...” „Potole-te-te, potole-te-te moșul Vasea, las' că trece și asta. Dacă mâine sosește vaporul cu ulei și dumneata eți înecat, ei, atunci ce te faci? Dacă și-i sete, poftim să bea din bidonul meu“. Moșul Vasea bea toată apa din bidon, se uită la rundul lui, îl scutură și oftează, of, of, of și iar of! Nu mai spune nimic; se duce încruntat la meseria lui. Îl văd cu câtă mânie mătur; e-n stare să ridice și pietrele de pe drum. „Lasă, moșule, pietrele în pace și nu mai fi supărat, mâine sau poimâine sosește vaporul cu zahăr și va fi bine“. Moșul scutură din cap și înjură oltenește: „Mama lor de chiloșii și cine-i poartă“. Apoi râde singur, vorbește singur: „na, mă rog, îmi pune sub nas chiloșii și muiereții - numai că, aici s-a amestecat dracul“. Și îmi varsă necazul pe tomberon, apoi pleacă cu tomberonul, la canal.

Stând culcați pe iarba, la fața apei, unde briza aduce miros acru de mături și mormoloci, nu știu cine, citind în *Isvestia*, la rubrica de țiri interne, ne-a atras atenția asupra următoarei informații: „Pe bordul unui avion de transport, au fost aduse din Caucaz la Moscova, o tonă jumătate de ciree. Transportul s-a efectuat în bune condiții, iar populația Moscovei a primit cu vie satisfacție știrile despre acest succes al aviației noastre de transport“.

- și? Citește mai departe.

- Nu mai scrie nimic.

Ne gândeam că luna iunie și orice căruță cu doi cai transportă pe piața Bucureștilor câte o tonă jumătate de ciree și aici se publică la țiri - de importanță mare că, în luna iunie, serviciul planificării a reușit să aducă pentru populația Moscovei o tonă de ciree? În vitrine și în abecedare copiii Moscovei văd zugrăvite două fructe frumoase colorate, cu codițe lungi și cu

frunze verzi-negre, sub care scrie caligrafic: „acestea sunt cire e“.

*

- i acum, încheie Georgic - mai dori i ceva, P rinte?

- Nu mai poftesc nimic. Cum a fost acolo, este acum la noi.

Ast zi am citit în „România liber “ - i titlul acesta este un banc - cum un gazetar se plânge c în Bucure ti nu g se ti ciorapi de iarn i c în schimb vitrinele sunt bogat asortate cu osete b rb te ti. Vezi, planificarea a ajuns la concluziile bunicilor: s - i faci car din iarn , c la var nu se vor g si osete, în schimb vei putea cump ra ciorapi de lân pentru iarn .

Cum m voi seula mâine, m duc la cooperativ . Am z rit acolo ceva lumân ri, bineîn eles dac nu le cump r altul pân ajung eu acolo. Dac nu-i gaz, ard lumân ri i când se vor termina lumân rile, îmi fac opai . Iar dac povestea cu opai ul se va sfâr i, atunci tiu eu ce am de f cut: m culc devreme i m scol târziu. Deh, am i eu socotelile mele; bune, planificate.

Georgic , înalt i drept ca un brad, se ridic , îngândurat. Cine tie? Poate c mo u' Vasea m tur i acum prin port la Nijni-Novgorod. Poate c a teapt cu aceea i speran , mereu în elat , dar ren scut din propria cenu , mereu vie, poate c a teapt vaporul care s nu-i în ele speran ele. S se sature i el odat de pâine alb , proasp t , rumen , iar pe limb s simt dulcea a zah rului. Pe urm poate s dea ochii chiar cu Tat l ceresc. C ruia s -i exprime mul umiri, pentru realizarea integral a planurilor sale.

Georgic s-a topit în noaptea de c rbune. Pe deasupra b l ilor, dau chiot nop ii negre cârdurile r t cite de gă te s lbatice.

Dun rea vuie te surd sub biciuirea vântului de iarn . i, ca mâine, Ajunul. Mo Cr ciun, ce-i de f cut?

22

FOAMEA STRIG LA DRUMUL MARE

Urmele secetei din anul 1946 s-au resim it puternic, mai ales în vara anului 1947. Faptul c Ucraina a trecut prin pârjol, ea fiind grânarul Rusiei - a însemnat o calamitate general pentru întreaga ar . Aplicând defectuos sistemul de planificare i sprijinindu-se numai pe schimburi interioare, s-a ajuns la situa ia c au murit mii i zeci de mii de oameni. Fl mânzi, sl bi i, oamenii se umflau - fenomenul de ca exie este cunoscut în astfel de epoci - i apoi mureau, care pe unde-i apuca sfâr itul. Cu privirea pierdut , la vestea c în Cuba s-a f cut pâine, sau c pe fluviul Amur e bine i se g se te de mâncare, omul, înnebunit de lipsuri, pleca la drum. i pentru c nu erau bani, oamenii c l toreau pe

acoperi ul vagoanelor, sau pe tampoane; mureau ca mu tele prin g ri, se pr p deau în aceste lungi c l torii.

Mai întâi au mâncat ce s-a mai g si pe acas . Apoi s-au adresat colhozului - prin magaziile c ruia fluiera vântul a pustiu i a gol i, când totul a fost terminat, i-au p r sit satele i hai, la drum, spre inuturile mai norocoase. Statul neputincios în fa a unei astfel de probleme i insensibil la suferin ele mul imii, ridica din umeri a nep sare. Statul - prin stat în elegându-se partidul i autoritatea administrativ - mânca pâine alb , zah r i unt. Mujicii cr pau de foame sub ochii vicleanului stat. Mujicii î i mâncau copiii, iar vârstnicii î i fierbeau în oal p rin ii.

Nici o veste nu trecea dincolo de hotare care s arate lumii pr p dul de aici. Dimpotriv , gazetele se ocupau de ajutorul în grâu, pe care ara Sovietic l-a dat României. Grâul furat din România trecea Prutul pe la Reni i se întorcea pe la Ungheni. La Ia i se strigau lozinci pentru a l uda m rinimia ruseasc , în acest timp, în Basarabia, i de aici pân la Stalingrad, foamea striga la drumul mare. Foamea îi mâna pe oameni la furturi. Organiza i în bande, atacau magaziile de prin g ri - unde erau depuse cotele ranilor, bie ii de ei, scutura i pân la ultimul bob de mei - i pe la magaziile alimentare. Solda ii de paz erau omorâ i i acolo urma pr p dul; armata tr gea i culca la p mânt pe înfometa i.

*

În acea var a lui 1947 eram la M n stârca; lag rul trecea prin mari lipsuri alimentare, totu i nu ne lipsea ra ia de pâine neagr ca p mântul, cu pleav de orz în ea. În ciorb , urzici amestecate cu alte ierburi, a a cum fuseser cosite de prin an uri. Ca a de ov z, jum tate decorticat i alt jum tate în teci. Mâncând, ne r neau gingiile i cerul gurii scui pând tecile la fiecare îmbuc tur . La p dure, p team m cri . Totu i se chema c avem cu ce tr i. Din când în când veneau butoaie cu pe te împu it, putred, sau vagoane cu carne de c mil - putred , stricat . Pu ea atât de cumplit, încât nu te puteai apropia de buc t rie. A trebuit s facem scandal enorm ca s nu se mai pun la cazan i s nu ni se mai serveasc astfel de putreziciuni.

Tot pe timpul acesta ne sosiser , în gar la Soniha, câteva vagoane de varz crud . Veneau de la Astrahan; plecaser acele vagoane din toamna anului 1946 i au ajuns la noi în luna mai 1947. Era putred i b loas . Medicul rus a poruncit s se pun la cazan; vai de mâncarea noastr ! Cât g l gie, câte interven ii, pân când ru ii au fost nevoi i s renun e la varz i s-o arunce la an .

Totu i, de i nu era pic de ulei i de zah r, ra ia noastr era asigurat . i sensibili la suferin ele celor de dincolo de sârme, t ceam i rodeam cu suspinuri pâinea robiei.

Alt dat , când plecam la lucru i ne întâlneau copii de coal , ace tia, sub directa îndrumare a înv torului, ne strigau: „moarte fasci tilor“. Cei mai mici

copiii fugeau de noi, ipând speriați. Așa li se spusese, că noi mâncăm copiii fripi pe cârbi. Ani de zile, până s-a terminat războiul, acesta fusese raportul dintre noi și copii.

Dar a venit vremea aceasta de foamete și copiii și-au învins spaimetele. Cum ne vedeau ieșind din lagăr, alergau înaintea noastră până lângă cordonul ceasovoiilor și cereau: „dă-ne nene, o bucată de pâine, căci murim de foame“. Ne uitam la ei: mici, slabi, gălbeși, neîngrijii și cu lacrimi în ochi. Măinile lor mici, slabe, numai oase, se întindeau, tremurând, spre noi. Glasurile lor erau ca ale unor pisici, aruncați la gârlă. „Dă-ne o bucată de pâine, în numele lui Hristos“... Soldații îi fugăreau, înjurându-i. Noi scoteam din buzunar o bucată de pâine - era via noastră - și le-o aruncam pe iarba. Se repezeau ca uliul asupra porumbelului.

În acest lucru se petrecea în fiecare zi. Noi nu puteam rămâne insensibili la suferințele lor; împărtășeam cu acești micuți dumiștii noștri.

Dar cei mai în vârstă, ce făceau?

Mai întâi au scotocit pământul, căutând cartofi, pe locurile unde fuseser semănate anul trecut. După aceea, au adunat brațele de usturoi sălbatic - dar numai cu atât nu se putea trăi. Au început a paște, în rând cu noi, mări. După aceea ne-au concurat la urzici și când au apărut ciupercile, îi vedeam pe lângă cina brazilor, scormonind frunzarul.

Pe măsură ce înaintam în vară, foamea devenea și mai cruntă. Numai cu buruieni de câmp, nu te puteai ține. Cartoful nu dăduse încă în rod, varza încă nu înverzise, iar morcovul era ca un fir subțirel. Caprele fuseser mâncate, pisicile - puține, câte mai fuseser, de mult nu mai erau, iar ovăzul, frumos la păi, încă nu făcuse bob.

În totuși, în fiecare zi trebuia să mănânci ceva. Munca, la colhoz, mergea greu de tot; cei ce nu muriseră aici de foame, plecaser spre sud după hrană; tinerii se găseau sub arme iar moșnegii și babele își făceau crucea, resemnați, așteptau moartea.

În această epocă, lucram, împreună cu alte câteva sute de oproși și ai soartei, la grădina de zarzavat, în partea de vest a lagărului fuseser defrișate cincizeci de hectare de pământuri, de câțiva ani, pe acest teren se cultivau zarzavaturi. Vorba vine că erau zarzavaturi, pentru că, în fond, nu se semănau aici decât varză, pe aproape toată suprafața și într-un colț, un hectar, două, de morcovi, încolo, nimic. Ba, să nu mint, într-un an au fost semănate aici și puțin țelgeleț și, înșurubă-i scurt, căldură puțină, și roșiile nu s-au roșit, ci au rămas verzi.

Lucram deci la această grădină de zarzavat. Munca nu era grea: primeam varză sau rășeam morcovii, în jurul grădinii, pe latura din fundul pământului de mestecăn, și brădet pe celelalte laturi. Cum intrai în pământuri, la dreapta se făcea un drum care ducea, câțiva kilometri, până la o moară de apă.

Pe acest drum apăreau într-o zi mai multe femei și câțiva moșnegi. Stăteau dincolo de cordon și așteptau ca ceasovoiile să întindă cordonul și fiecare să se ducă la postul lui.

Când am început pritul, femeile și moșterii s-au apropiat de noi, într-un col unde grâna intra chiar în pământ dur. Supră de foame, veștezi, întindeau mâinile spre noi, cu capetele descoperite și ne implorau: „În numele milostivului nostru Dumnezeu, ajută-ne fraților! Nu ne lăsați; dați-ne câte o coajă de pâine, că pierim!“

Și le-am dat ce aveam noi. A doua zi, mai mulți flămânzi au apărut din pământuri și cerșeau cu voci slăbite: „Ajută-ne fraților, nu ne lăsați!“

Ce puteam să facem noi, pentru potolirea flămâzilor, care creșteau la număr, pe zi ce trecea? Ceasovoi îi înjurau și-i goneau. Nenorocii se retrăgeau - împleticindu-se pe după copaci și în dosul brazilor cerșeau și așteptau...

Și ne-am hotărât să-i ajutăm organizat. Erau o mie cinci sute de români aici, toți ofițeri; și cuvântul de ordine a plecat din bordei în bordei; dimineața, în sacii de merinde duceam ajutorul nostru flămânzilor din pământuri. De pe buzele lor plecau spre noi binecuvântări: „Dumnezeu să vă răsplătească. Mântuitorul să vă aibă în sfânta lui pază, voi sunteți frații noștri, voi sunteți creștini... Vă mulțumim, domnilor ofițeri...“

O lună, două, trei am purtat de grijă oamenilor pământurii, până când cartofii au înflorit, floarea lor s-a vestejit și-a căzut la pământ și mâinile flămânze au prins a scotoci în cuiburi. Apoi a venit un vânt uscat și paiul de ovăz s-a înlăbit. Spicele au fost frecate în palme și boabele fierte în gamelă. Atunci oamenii pământurilor s-au întors la viață...

A venit toamna cu roadele și cei ce-au scăpat de la moarte le socoteau ca un dar de la Dumnezeu.

Toamna, copiii ne ieșeau în cale ronând morcovi cruși - alte fructe nu se aflau pe aici - și ne conduceau, până departe, cu veselia lor zgomotoasă și cu sensibile manifestări prietenești. Bărbații și femeile râdeau spre noi fericiți: „mulțumim domnilor ofițeri, vă mulțumim pentru viață...“

Politrucul era de-a dreptul speriat pentru această pactizare a populației cu „inamicul“.

Oamenii ne citiseră inima noastră bună și în alegerea noastră pentru nevoile lor; puteam să facem deosebire într-o falsă propagandă politică și între fapta noastră. Un bătrân, la culesul cartofilor, la nagoda, îmi spusese deschis: „Voi sunteți oameni întregi; voi aveți suflet. Stăpânirea noastră -i fărâșuleț“.

*

Tot în toamna aceea, pe la începutul lui octombrie, cu încă vreo treizeci de pleni¹, am fost dus la Gorki. Mult n-am stat acolo și peste vreo zece zile, poate chiar mai puțin, am revenit la „bază“, la Mănăstârca.

¹ prizonieri

În garaj, la Gorki, lume puțin; peronul aproape pustiu. E seară cu slab

lumin electric ; trenurile trec spre Moscova sau c tre Siberia. Pe acoperi urile i pe tampoanele vagoanelor, lume mult , ciucure, în interiorul vagoanelor, pu ini c l tori. Ca s intri în vagon trebuie s ai bilet. i ca s ai bilet, trebuie s - i pl te ti; biletul cost scump, prea scump pentru punga anemic a ranului, sau a lucr torului. Dac îns te sui pe acoperi sau te fixezi pe tampon, po i c l tori f r plat , cu riscul vie ii, cu mii de accidente. De aceea vagoanele sunt goale, iar acoperi urile lor i tampoanele sunt arhiocupate.

Stau, privind la un astfel de tren, care merge spre Astrahan i m gândesc: unde e ti Europ s vezi pe cine i-ai ales de st pân i cu ce binefaceri vrea s te fericeas lumea r s ritului?

Câ iva indivizi, zgribuli i în hainele lor de doc, încearc s se urce pe tampoane i nu reu esc. Nimeni nu se mi c , nimeni nu-i ajut , nimeni nu le face loc. Înjurând, nec ji i, se reîntorc pe peron i când ne z resc pe noi, cunoscând cam ce neam de oameni suntem, strig s aud toat gara: „M , când ve i ajunge acas la voi, s spune i Europei c noi, aici, murim de foame. Nimeni nu ne ajut , nimeni nu ne acord drepturile câ tigate cu sânge; murim de foame, murim ca ni te câini pe drumuri.“ Lumea îi ascult i se uit la ei în t cere.

Spre cap tul peronului, un invalid, târându-se pe dou buturi, ofer cump r torilor cruciuli e i iconi e. Asta-i o mare noutate pentru noi i pentru mentalitatea sovietic . Iat , într-o gar se vând cruciuli e! Cump r una, oferind chiar mai mult decât mi se pretinde. Ceilal i fac la fel. Noi avem cruciuli e s pate-n os de c mil ; noi le sculptaser m i aveam preten ia c acelea reprezint art . Cruciuli a pe care am cump rat-o de la invalid este de plumb, fumurie, ne lefuit i cu bra ele inegale. O întorc, pe dosul ei citesc: „S se ridice Dumnezeu i s risipeasc vr jma ii s i“... De acord, gândesc eu; ar fi timpul ca Dumnezeu s - i fac dreptatea Sa. Varga mâniei Lui ar trebui s loveasc peste spinarea nebunilor...

Cump r i o c rticic de rug ciuni; hârtie proast , bun de împachetat m sline, iar litera mâncat de carii. M uit la tipar. Tiparul este al Patriarhiei din Moscova. Trag concluzia c la Patriarhie-i mult s r cie sufleteasc i nepricepere. Oamenii de acolo se tem s se arate pe pozi ie ortodox , în hain s rb toreasc , cre tin , încearc s se strecoare, în a a fel încât lor s le fie bine i vânt de b nuial s nu-i ating , în prefa a c r uliei cei de la conducerea bisericii ruse ti - sinodul - se ostenesc s umple câteva pagini, pream rind „libertatea în care progreseaz biserica, sub conducerea genialului conduc tor de popoare, în compara ie cu lipsa de libertate în care tr iau oamenii pân la 1918 i mai cu seam , cu jalnica stare de lucruri din Europa apusean i mai ales din America...“

M gândesc: ce tragedie sufleteasc s tr ie ti în situa ia în care e ti obligat s te mi ti aici i s încerci s te min i pe tine - c -i bine a a cum e - iar pe cititor s -l socote ti de-a dreptul idiot.

Îmi pare mai reu it inscrip ia de pe dosul cruciuli ei: „s se ridice

Dumnezeu își risipească vrjma și...“ Da, începând această risipire a inamicilor lui Dumnezeu, chiar cu sinodul rusesc.

Când trenul nostru se pune în mișcare, invalizii iar strigă la noi: „Măi, spune-i Europei că ne înțelegem aici; murim, căpăm de foame, și cât de bine-i aici... Măi, spune-i Europei...“ iar vântul nopții bate aspru dinspre Volga către Oka, purtând spre apus frânturi din gemetele înfometaților: „măi, spune-i Europei...“

23

COLHOZUL IAGODA ȘI FERICIREA OPINCII

- Ce-ai spus tu, frățioare de la munte, dacă noi doi am merge, începând de mâine dimineață, la coasă? Mă chestionează Bădiș.

- Mai întâi, îmi spune că nu merg - dacă îmi vorbești pe alea - și eu prefer joacă cu care parcă m-am înfrățit. Al doilea, tu din moment ce muncă mai grea decât coasa, la țară, nu există. Și, în al treilea rând, asta mi se pare că e principalul - nu îți scosesc. Am cosit de câteva ori la tata acasă, dar totdeauna i-am rupt coasa tatii. Numai ce punem mâna pe ea, o învârtim de două-trei ori prin lucerna și, cu ochii după vreo ciocârlie din înaltul cerului, înfigeam coasa, cât ai zice pe te, într-un mușuroi... N-a avut ce-mi face bietul tata! Uităndu-se în lungul câmpului plin de rod, îmi spusese într-o seară, am râs: „Măi biete, nu ești bun de nimic...“ și dacă am văzut eu că nu-s bun de nimic, am plecat la drum, lăsându-mi peșteră la poartă cu ochii în lacrimi pe urma mea, i-am bătut la poarta sfântului schit de pe Rarău. Și iaca așa, pentru că n-am fost bun la coasă, am devenit locuitor al pădurilor dând război cumplit cu șerpii cele înveninate cu poftire la păcat ce pleacă din arcuri diavolești. De aceea, Bădiș, eu rămân la pădure - fiind și dintr-un neam de oameni pădușari - iar mata, du-te la coasă, dacă într-acolo te mână vrerile Celui de Sus.

- Cuvântul e bun și plin de mireasmă duhovnicească, prinde Daniel, dar, pe cât se pare, ai uitat că te gesești în război și că vrerea noastră-i hotărârea strășinilor - nu-i vrerea robului, ci-i vrerea domnilor - și tot așa, pe cât observ, ai uitat cuvântul cronicarului moldovean: „nu-i vremea sub mână omului, ci bietul om sub mână vremii...“ și ca să fiu mai limpede înțeles, mergem la coasă pentru că acolo am fost repartizați. Și anume, mergem la colhozul din satul Nagoda. Și nu te sperii; mai întâi că lângă unul ca mine și alții - care ținem mânuim coasa, vom cosi și unuia ca tine - care nu-i bun de nimic; veși aduna din urma noastră. Bun cuvânt am spus, cuvânt schimnice, din taiga rusească?

- Bun, Bădiș, la o astfel de muncă m'prinde și eu; cred că aici, cu o greblă în mână, voi putea să-mi fac norma, bătu-o-ar porțile iadului și pe cei ce-au inventat-o...

- Opre-te, cuvivoase! Până la acest ceas, al erei noastre, care a început cu anul nașterii Mântuitorului, nu s-a aflat c vreun monah să fi blestemat vreodată ; f - i cruce, închin-te. Uite, necuratul - ucig-l toaca, cruce de aur, duc-se pe pustiuri, î i d târcoale, te îmbolde-te la p cat. Ca să înfrângi ispitorul, mâine, drept canon, să faci două norme.

- Aa, așa se cade să fac, Bdi. Iată, vezi, când eram la schit, în p durile Rarului, ispitele erau mai lesne de biruit; mai târziu, m t niii cu sutele i prin apropiere, b trântul duhovnic, în plus, fiind acolo mai mulți nevoitori, i diavolii trebuiau să se împart i se mai încurcau în planurile lor. Pe când aici, de la Nistru i până la Vladivostok, vezi bine, eu singur sih strec. Mai mult decât asta, fiind pe aici ar mare i întins cât nu vezi cu ochii, diavolii sunt atât de numeroși, încât au ajuns să se ispitească unii pe alții și se vând marelui Scaraochi. Când diavolii din p r ile acestea au minit c peste Nistru a p it un sihastru din Carpa i, au dat alarm, sunând din negre trâmbițe, i-au adunat o tîrea încornorat. i acum, Daniel sihastrule, lupt-te cu silniciile din taiga. Norocul meu st într-aceea c, înc din tinerele mele, am simit aripa ocrotitoare a marelui arhanghel Mihail. Când îl v d la dreapta mea, diavolii le în ...

- Ei, las, dac te vei încurca cumva în norm, nu te-om lsa i te vom scoate la liman. Plata o să ne-o faci la schit, cu bureți în o et i câiva p str vi afuma i. Poate-om găsi acolo i un pahar, două de rachiu de afine.

- Nu cred, nu cred c-ar putea să se mai afle a ceva pe acolo. Sunt ani de când „l costă“ pa te munții, dealurile cu podgoriile i esurile cu roadele... Poate ap să se mai găsească i aer; dac nu cumva i astea-s puse la porții.

*

A doua zi ieșim pe poarta de la Oranki, în timp ce un neam slab și lung, cu ochelari de miop pe vârful nasului își ascuțit: „zu fir naine hîrn, zu fir“ (pe patru, domnilor, pe patru...). i după ce ocolim lagrul, trecem p durea cu stejari - încovoia i i noduro i de aspre ierni - i apoi, o luăm pe un drum de ar (toate drumurile din Rusia sunt așa cum au ieșit din barda lui Dumnezeu). Omul înc n-a îndrznit să se gândească ar putea să a tearn piatra pe ele. P trundem în p durea de pini i haide, haide, cu ceasovoi pe lâng noi. După zece kilometri, ieșim într-o poian larg unde, pe cursul unei ape, se în ir casele de lemn ale satului Iagoda. În poian un lan de grâu, alături o tarla de ovz, apoi lâng apă, grdina cu cartofi i varză. Ne oprim la coal. Peste drum, o magazie, două grajduri i o remiză pentru mașini agricole, toate cu acoperișul spart, în curtea colhozului, câteva pluguri ruginite, câteva c ru e bune de pus pe foc i gunoi, mult gunoi, împrtiat prin toată curtea. Nu mă mir deloc, de cele ce v d la Iagoda.

F când r zboiul prin Ucraina, prin Caucaz i până la Stalingrad i având condiția de rob, am văzut suficiente colhozuri i destule sovhozuri - ferme de

stat. Peste tot murdărie și proastă administrație. Pese tot se fură ca-n codru. Iar munca, toată munca se face în derândere. Și atunci nu e de mirare că toate colhozurile și toate fermele de stat sunt falimentare, într-o vreme, comisarul politic ne dădea ziarul și-l citim la bordeie. Era vorba de oficiosul *Isvestia*. Toată distracția noastră erau informațiile de pe a II-a și a III-a pagină - despre hoziile de pe la colhozuri, de pe la alimentare și despre falsificările contabilești. Aflând politrucul că noi ne băteam joc „despre cea mai avansată agricultură din lume“ ne-a interzis ziarul și, venind el în persoană la club, indica translatorului ce să ne citească. De câteva ori am cerut să ni se aducă *Pravda* - oficiosul partidului. Comisarul, strâmbând din nasul lui coroiat - toți comisarii pe care i-am întâlnit eu prin Rusia aveau nasul coroiat și făcuseră pistruiați - ne răspundea, plin de importanță: „stați nu-i pentru nasul vostru...”

Totui nu mai simțeam nevoia de a fi informați din pagina II-a și a III-a. Doar noi lucram pe la colhozuri și vedeam cu ochi noștri ce este acolo. Oricât ne înneau de izolație, nu se putea ca, în timpul muncilor, să nu luăm contact cu populația locală. Nu era nevoie să-i întrebăm nimic. Când erau doi sau trei de față, lăudau regimul, ca și cum ar fi fost superfericiți. Dacă-i întrebai așa, în glumă, pe colhoznici, de ce poartă opinci din coajă de tei, se uita speriați unul la altul, puneau ochii în pământ și tăceau. Când în față rămânea unul singur, după ce se uita atent în toate părțile și după ce se încredințase că nu-i ascultă nimeni, răsufla ușurat și-i spunea tot, Așa cum ne-a spus nenea Grișă: „și noi am fost oameni, care purtau cizme și pe masa noastră se găsea o bucată de pâine dulce ca mierea, încât puteam primi pe flămândaș pe câlător. Am ajuns să purtăm acum opinci de tei și să întindem mâna pentru o coajă de pâine la dumneavoastră. Rău ne-a bătu Dumnezeu! Ce frumos era la noi în sat, când aveam și noi pământul nostru, vitele noastre de muncă. Ce plăcute erau sărbătorile Crăciunului și ale Paștelui! Pe atunci era cozonac și la noi pe masă. Casele stăteau drepte, nu ca acum, într-o răsturnare și toate curțile aveau gard primprejur; în grajd erau o vacă, oie și un porc sau doi, de tăiat la Crăciun și păsări multe, multe. Dacă mă crezi - încheie nenea Grișă - am uitat gustul oulilor. Numai ovăz și varză iar pâinea - și asta când este, că mai mult nu-i - e neagră ca pământul, cleioasă și amară. Și la noi a fost bine pe vremuri și avea gospodarul la masă și un pahar de vodcă. Pe vremea aceea în Rusia era loc și pentru Dumnezeu. Acum, parcă toate s-au stricat, și omii pământ și toate s-au sălbăticit. Numai hoziile și foamete. Omul, întrebai de ce muncește prost, îți răspunde: „căci interes?”¹ Dacă gogorul rodește te mult, tot ce-i peste ce-are fi trebuie să producă, înlăina statul.

¹ ce interes am?

Dacă-i mai puțin, statul îi ia întreaga lui parte și pe tine, colhoznic, te lasă muritor de foame. Uneori, statul milostiv îi lasă ceva în magazie, sub formă de împrumut. Vei plăti la anul cu dobânzi, omenește. Anul viitor vin alte angarale,

alte obligații și a a rămașe treaba cu datoriile an după an, dobânzile cresc și statul nu se poate lăsa p gubit. Vine într-o zi și-i scutur magaziile și cenușa din vatră, și ia toate vitele și „la bun vedere“ tovarșii - noi rămânem să roadem mestecenii din p dure. Iată, nu mai departe, ci chiar cu colhozul nostru, așa o să se întâmple în acest toamnă. De zece ani datoriile noastre tot cresc la stat. Și doar tu și dumneavoastră o datorie veche-i comoară nesfârșită. A teptăm cu spaimă apariția statului, și ia drepturile după lege. Iar noi ne-om duce să căutăm de lucru pe la oraș și în bășchi și femei. Vai de viața noastră! Vai de răni! Și când te gândești că dictatura proletară ne socotește părtași la domnie! Noi, răni, înștim bine cuvântul nostru încă nu ni l-am spus. Ne uităm seara și dimineața la opincile de țes și înjurăm „natura“. Când va veni vremea să ne spunem și noi cuvântul, vom încălca cizme de iuft, noi-nouă, iar pe masă vom avea pâine albă plămădită cu lapte de la vaca noastră. De ne-ar scăpa Dumnezeu odată de „natura“ asta, care ne sufocă cu atâta dragoste.“

Și nenea Grișă - om de cincizeci de ani, cu bărbuș și mustăți cânepii, zâmbete cu ochii plini de lumina zilei, în crucea amiezii, și încheie: „Tineretul nostru, băieții și fete, nu pricepe nimic din viața oamenilor de ieri; dacă s-au trezit într-această stare de lucruri și cum nu cunosc altă ca să o compare, tr iesc așa ca animalele și uite-i colo cum se zbuguiesc fără să priceapă rostul vieții... Pentru ei, tot una. Totuși, tot eu stau și zic: băieților noștri care au ajuns în Europa, trebuie să li se fi schimbat puțin gândurile. Vor fi văzuți ei pe acolo altă lume, altă viață. Nu poți să rămâi nesimțitor în fața unei vieți care se tr ie te dincolo de hotarele rusești. Dealtfel, eu am luptat în primul război - ca prizonier prin Germania. Acolo am văzut orașe și sate, fabrici și mănăstiri și drumuri ca-n palmă. Stau eu și zic, ca un om de nimic: ce-o fi prin America? Mai anul trecut, după războiul care acum s-a încheiat, statul a trimis la vatră câteva contingente. Peste o lună de zile, aceste contingente au fost rechemate sub arme și trimise la granița Chinei. Am în eles că oamenii aceia, care văzuseră Europa, vorbeau tare frumos despre acele locuri și despre viața oamenilor din Europa. Și statul a văzut că lumea celor tineri, înuși până ieri sub obroc, s-a molipsit de bine, că deschisese ochii mari și vedea altceva decât îi era îngust și vadă - și el, statul, a în eles pericolul. Războiul s-a terminat de 2 ani și nici un soldat nu e slobod să vină acasă. Se primesc din când în când scrisori de prin Siberia; acolo li se face reeducarea...“

La umbra unui pâlă de mestecenii, un grup de tinere femei și plâng tinere ilet și viața lor ticloasă.

„Bărbatul e dus la graniță ...

De câteva ani nu l-am văzut

și moara nu macină

Of, of, și iar of.“

Mai vorbim noi într-altă zi, p rinte, îmi spune nenea Grișă, dându-se mai la o parte. Un ceasovoi se apropia de noi.

Lucram la Iagoda de o săptămână. Căci îi puneau iarba la pământ și noi, cei ce mânuiam greblele și furcile - o adunam în câmpie, din câmpie făceam stoguri. Alți căștiau ovzului; erau colhoznicii și colhoznice. Toată munca o făceam în reversatul zorilor și cître seară, când cădea soarele spre apus.

Bucuria lui Bădișă era mare. La adunat erau un oraș, în rînd cu ceilalți, reușeam să-mi fac norma. Dacă terminam lucrul, ne culcam pe fânul proaspăt cosit, parfumat de florile câmpului și tîrșeam.

La toate îndemnurile președintelui colhozului - bine împrăcat, bine hrănit, cu apcă de piele pe cap, și cu manta pînă la călcăie - de a face supranormă, noi am rămas surzi și muși. Nu se plîtea.

Mirarea noastră era mare când vedeam colhoznicii apărînd la lucru pe la ora 8; lucrau pînă la ora 4 după-amiază, apoi plecau la stalovaie (sala de mese). Adunau ovzului exact când nu trebuia. La orele acelea, când soarele bătea puternic, la coasă, căci la adunat și legat, ovzului se scutura pe brazdă. Munca ar fi trebuit să se facă dimineața și seara, pînă tîrziu. Ovzului a fost cosit și legat, apoi câștile au început a fi cărate și făcute cirezi. Lucrul era aproape terminat. Ne uitam că cireada mai avea nevoie să se facă acoperit din snopi. Cître ora patru veni de peste pîduri o ploaie mare. Norii au acoperit tot cerul. Furtuna a cuprins pîdurea și colhoznicii - pentru că era ora patru - au lăsat cireada neacoperită și au plecat lălmășind spre sat. A venit o ploaie repede de vară care a speriat totul și care a pîrșit pînă în mijlocul cirezii. După ce norii s-au scurs spre sud, la orizont a apărut o altă ploaie; atmosfera s-a răcit; pîdurea a cerut alte ploi și trei zile apele s-au scurs molcom pe pământ.

Cînd cerul s-a înseninat și noi am revenit la Iagoda colhoznicii în irau snopii uzi de pe tot câmpul. Apa străbătuse prin cireada pînă la pământ.

Nenea Grișă, cînd găsește un ceas potrivit, se apropie de mine și stă la soare lîngă câmpie de fân. I-am adus o cruciulă de os pe care el o sărută respectuos și apoi o bagă în sân. Îmi strînge mîna mulțumit: „spasiba, spasiba, batiu ca“.²

- Nenea Grișă, ce-ai făcut cu ovzului?

- Ei, ce-am făcut! Nu tii că noi, aici, lucrăm ca la birou; de la 8 la 4? Că se strică vremea și pot veni pagube după asta? Căci interes?³ Dacă -i mult și bun, statul îl ia tot; dacă -i puțin și muced, tot statul îl ia tot. Căci interes? Lucrăm ca la birou. Dacă face rod, este rău și noi n-avem nici un folos; dacă nu se face nimic, este tot atât de rău ca și atunci cînd se face mult. Căci interes? Pe noi statul ne înștrînsă în brațele lui „pîrșite“ și ne dă mîncare cu linguriță, cu porcioara căsănușă și îngrășăm. Îi e teamă statului că dacă ne murește porcia, prindem putere și începem să gîndim. Ori noi nu trebuie să gîndim. Aici, gîndul e pericol pentru stat. Așa. Îi dă porcia astăzi; dacă mâine gîndul îi încrește fruntea și încercăm să-i exprimăm o părere proprie, te pune la post, nu-ți mai dă porcia și așăși frînge vrerea. Asta nu-ți numai cu noi, colhoznicii; lucrul

st la fel i poate înc mai r u cu lucr torii din fabrici. Eu lucrez greazn i robota⁴ în fabric . Muncitorul scrâ ne te din m sele i- i înghite am r ciunea în murdare sud lmi.

² mul umesc, p rinte.

³ ce interes avem?

⁴ munc la negru

Pe vremuri, i-o îneca în b utur . Acum, cu salariul muncitorului obi nuit, pe o lun , po i cump ra patru sticle de vodc ! Dar trebuie s te gânde ti i la mâncare, îmbr c minte, nevast , copii. Dumneavoastr , europenii, nici nu v pute i închipui ce via chinuit duc lucr torii no tri. Locuin proast - dormitoare comune, murdare, p duchioase; dac ai o camer , în ea pot locui pe paturi suprapuse, i dou familii cu copii. Apoi, asta-i via ? Mai r u decât la pu c rie. Pe deasupra, muncitorului i se spune mereu c el este st pân pe fabrica sa i c trebuie s asude f când supranorme pentru ca poporul s aib ce mânca. Nu tiu ce s mai zic! Fabrici sunt, lumea lucreaz i totu i pe pia nu se g se te ce cau i. i dac g se ti lucrul c utat, este de proast calitate. Apoi m rfurile noastre, dac nu sunt bune i suficiente pentru interior, vor putea vreodat s se impun pe pie ele interna ionale? Vor putea s le fac concuren ? Ferit-a sfântul! Uit -te dumneata la secerile i coasele cu care lucr m aici. Cele noi sunt de fabrica ie ruseasc . Cele vechi - pe care a trebuit s le depunem când am intrat în colectiv - au ajuns ca a ele de sub iri i totu i colhoznicii se bat pe ele. Ce vre i, p rinte, acestea sunt marf veche, nem ease . tim, ne d m seama i noi ce e bun. Am vrea s purt m i noi haine de lân esute în apus i s lucr m cu unelte ie ite din fabricile europene... La coal , la club, se pream re te st pâניה sovietic i regimul proletar. Proletarilor le chior ie ma ele de foame i nu pot striga pe uli e c li-i foame. Aici, grev nu se poate face. Împotriva cui? Dac -i regim muncitoresc i dac noi muncitorii conducem ara, împotriva cui s facem grev ...?

Ei, vezi, în aceste condi ii, muncitorul scrâ ne te din m sele, iese la l Mai în strad i strig ura, ura, tr iasc nu tiu cine i tot strânge cureaua pe buric. Asta-i via a muncitorului sub regimul „muncitoresc“. i tot la club ni se spune: « ara noastr -i mare - a 6-a parte a globului - este foarte bogat , avem de toate, suntem ferici i! Nu numai c noi suntem ferici i, dar ne ostenim s export m i peste grani din surplusul fericirii noastre.» Vai de bietul lucr tor apusean - am git de propaganda noastr , hr nit cu propaganda pl tit din sudoarea noastr . Vai de tine lucr tor apusean, cuprins de „nebunia ro ie“! Vai de via a ta i a copiilor t i!

Nenea Gri a ofteaz , r sufl i încheie: Te duci la club, agitatorul politic î i spune c „este tovar e, este“. Te duci fericit la magazin, c , în sfâr it, este ceva. Acolo vânz torul imperturbabil î i r spunde: „nu mai este tovar e, a fost, dar s-a terminat.“ În ara asta, ara p catelor - a a ar trebui numit , to i mint: te mint

de la obraz, cu neru înare; învâtorul la coală spune copilului minciuni, îi crește în minciună, urâșii desfrâu; când iese din coală și părăsește în viață, toate instituțiile îl iau în brațe și-l adorm în melodii mincinoase.

- Nene Gri a, cu intelectualii cum stați?

- Cum stăm? Citește statistica. Nu sunt pe lume așa și învățatori, doctori și ingineri câtă sunt - se scrie la gazetă - la noi în țară. De aceea suntem țara cea mai avansată din lume. Ții dumneata unde a fost descoperit cel mai mare arici din lume? Ei, vezi că nu ții?

Eu râd și privesc în ochii lui inteligenți.

- Să-i spun tot eu; ei bine, cel mai mare arici din lume, la noi s-a găsit. A fost găsit pe lângă Tiflis și a fost adus la Moscova. Acum trăiește între zidurile Kremlinului.

Nenea Gri a râde zgomotos, pe urmă se uită speriat împrejur. Deasupra noastră - i cer albastru și toată lumea se odihnește pe lângă câmpurile de fân, sau lângă câmpurile de ovăz. De mâine trecem la ovăz, la cosit și adunat. Nenea Gri a zice:

- În sat sunt foarte puțini bărbați și la lucru mai greu, oricum ar fi, nu e locul femeii. Acum, vara, lucrez pe câmp, înșurător, plec iar la fabrică.

- Te întrebasesm, nene Gri a, despre intelectuali.

- Să nu crezi că-am uitat, dar categoria aceasta de oameni nu-mi este prea bine cunoscută. Dacă-i vorba de învățator, de moșă comunală, de felcer și agronom, ei, da, pe ția îi cunosc ca pe buzunarele mele: fricoși, supuși, terorizați de stat. Încolo, pe la orașe, cât se pare, dacă cineva te știe și scapă, devine imediat membru al Academiei din Moscova și statul îl decorează cu titlul de savant emerit. Iată, eu citesc gazetă. O citesc în fiecare zi, până ce simt că otrava mi-a ajuns la beregată; atunci scuiptă, tai gazetă felii, felii și o pun în buzunar; mi-aduc aminte, că n-am altă hârtie pentru fumat. Am citit în gazetă că marea savantă - să-i zicem Rașela Davîdova, că i-am uitat numele cel adevărat, a descoperit, uitându-se pe cer, o stea pușin cunoscută. Eu în eleg să descopăr ceva necunoscut, dar să îi mori că savanții sovietici au descoperit telefonul, electricitatea și radioul - asta nici eu, dedea Gri a, nu pot să cred; cei de peste granițe se strămbă de răs când citesc gogomniile din cărțile și gazetele noastre. Uită-te și dumneata la cea mai avansată agricultură din lume. Mie mi se pare că se lucrează mai bine pe câmpul arului Ivan cel Groaznic, decât astăzi. Și totuși la gazetele noastre scrie altfel. Iată, *Isvestia* spune în numărul de ieri că recolta medie record, atinsă în Ucraina pe timpul domniei sovietice este de 1200 kg grâu la hectar. Apoi, eu, dacă a fi „stat”, n-a publicat astfel de lucruri. Asta-i record? 1200 kg la hectar...?

Nenea Gri a fumează, vorbește, dar cu ochii din ocol împrejurimilor. N-o fi Iuda pe aproape?

- Părinte, eu sunt om prost - așa cum mă vezi, încă lăsat cu opinii de țea. Dar am umblat mult prin țara asta și cum i-am spus am trecut și granița ca prizonier. Când am umblat, nu-i mare lucru, dar mi-am dat osteneală să văd și în eleg ce se

petrece în lume și cum trăiesc oamenii. Pe la începutul îmbolnăvirii rusești, eu m-am opus destul de hotărât din această pricină am fost prin închisori și deportat. Acolo am cunoscut multă lume cu care și de la ei am deprins eu multe lucruri bune. În Siberia, la oamenii deportați am găsit scrieri multe și crite de valoare. Am citit mult și unde nu mă pricepeam, oamenii aceia îmi artau și așa, în 10-15 ani de pedeapsă, eu m-am luminat, întors acasă, după o absență îndelungată, nevasta se mîrșăsea cu altul. Copiii n-am avut și iată trăiesc și eu cum pot. Ridic ochii la cer și aștept milostivirea lui Dumnezeu. Mult nu aștept eu de la viață. Totuși aș vrea să trăiesc și să văd luminându-se și cerul rusesc. După aceea mi-a luat Biblia în spate și m-a dus la mîna stîrsei. Acolo, să-mi răcoresc sufletul, să scap de otrăvire și apoi acolo să fiu îngropat.

- Nene Grigora, dacă Dumnezeu vrea, poate, când El va socoti că paharul blestemărilor s-a umplut de răutate, va găsi un om, sau un popor, prin care să se refacă echilibrul lumii.

- Eu mă rog seara și dimineața lui Dumnezeu spunând: Doamne, vino și judecă pământul.

Ochiul atent al lui nenea Grigora îl privea sub observație pe președintele colhozului, și-i urmărea pe pași. Când socotea că pericolul s-a îndepărtat, reia firul discuției.

- Vedeți, prietere, președintele de astăzi nu-i altceva decât proprietarul de ieri. Ba, pe cât cunosc eu, aceia erau mai cu milă pentru nevoile țărânului. La aceia nu găseai în alegere. Colindând eu prin țărnițe, lucrând la fermele de stat sau prin fabrici iar acum aciuindu-mă la colhozul de aici, după atîta viață și după atîta frecură cu lumea, am ajuns la convingerea că în lume nu va putea fi niciodată dreptate. Iată, la noi în țară s-a făcut o revoluție împotriva țărânului și a stăpînirii lui. Se spunea la revoluție că stăpînirea trecutului a fost tiranică și exploatare. Că trăiau bine proprietarii de pământuri și de fabrici iar poporul făcea foamea. Eu ce observ astăzi? Că trăiesc bine directorii de fabrici și președinții de colhozuri. În locul vechilor proprietari s-au ridicat alții noi. Iar aceia, cu ajutorul securității - exploatează și mai crunt pe muncitor, care nu crăcnește, iar pe țărân l-au adus la opinci de țărnițe. Adică s-a întîmplat așa: „ridică-te tu din capul mesei, ca să mă auzi”. Cei care au luat locul fiind mai răi decât ceilalți, mă gândesc tot, iar poporul striga ura! la 7 Noiembrie. Am mai înlesnit bogăția pământului nici pe departe nu se împarte egal între muncitori. Nici vorbă de așa ceva! Cei care trăiesc bine în țară la noi, sunt mai întîi membrii de partid. Aceia, pornind de la Tătuca în jos, pînă la președintele colhozului Fogada, au luat locul țărânului și al vechilor proprietari și dorm chiar în paturile lor; bine îmbrăcați, bine hrăniți, în posturi de răspundere, cu lefuri mari, trăiesc, benchetuiesc și se îngrașă, au mâini și trăsuri la scară. Ei reprezintă poporul și trăiesc împreună în numele poporului. Iar poporul răbdă, în toată țara sunt aproape ase milioane de țărnițe. Exact de zece ori mai mulți decât proprietarii de pe timpuri, în alegere și prietere, că pe spinarea noastră nu-i un singur om - proprietarul, ci sunt zece. Pe timpuri proprietarul avea un vechil și

un contabil și lucrul mergea bine la moșie; astăzi pentru administrarea colectivei noastre - circa 1000 ha - există pe lângă președintele încă 15 oameni; casier, contabili, ajutoari de contabili, brigadieri, pontatori. Aceștia toți au lefuri. Pe urmă, mai pune la număr pe cei ce conduc efectiv munca, efii de tarlale, efii de culturi, efii de echipă, care nu pun mâna la muncă, dar care trag din norma lucrătorilor și vei înțelege ce jaf este pe spinarea bietului țărân; toți îl întind și-i fur cum pot. De ce crezi că scrii nescăzuții din masele? De bine? Eu nu pot sta degeaba; legile lor îmi spun să supraveghez munca. Dar nu pot să-i vând pe oameni muncind și eu să le fur din sudoarea lor. Și atunci, pun un rîu alături de ei. Apoi, după membrii de partid, trage-te bine armata. Când zice armata, mă refer la cadrele oficiale și la subofitieri. Dar în fruntea lor trebuie puși cei din securitate. Pe securitate se sprijină regimul și de aceea se îngrijește partidul încă lăzindu-i la sânul părintesc. Aceștia sunt viperele veninoase, cu limba despicată, cu pumni tari și cu mână neagră cu care ridic noaptea din aternuturi pe cei ce îndrăznesc să gândească, în al treilea rând vin funcționarii - intelectualii - toți într-o aia - cu lefuri și cu pensii.

Noi, țărani, nu avem nici cea mai mică încredere în ei; instabili, fricoși și trădători. Pentru lefuri oara lor, sunt în stare să-i vândă și mama.

Urmează lucrătorii din fabrică cîrora, dacă tac și ascultă câinește, li se asigură o locuință de mizerie și masa la cantină. Le este greu, și poartă foamea-n burta lor, nu-i pot rezolva lipsurile, dar nu au încotro - este regimul lor; n-ai cui pretinde vreo îmbunătățire, nu poți ieși în stradă.

În fabrică, pe zidurile fabricii și în stradă se plimbă securitatea, atent. De altfel, doi lucrători când stau față în față, chiar dacă este tatăl și feciorul, nu fac altceva, decât laudă regimul. Lucrătorul este tutelat de propria-i dictatură și din pricina botni ei care i s-a pus la gură și a cîtușelor de oel care i s-au pus la mâini, tace, rabdă și de câteva ori pe an, strigă pe străzi, lozinci...

Și, în sfârșit, țărani cu opinci de țesut în picioare, care asudă pe ogoare pentru fericirea reprezentanților poporului. Am auzit că în India este o păratură socială care se numește „paria“. Ei, bine, aici noi, țărani, suntem paria. Noi muncim pe mîntul, tragem în plug mai rău decât vitele, dar de roadele lui noi nu ne bucurăm; alții se îngrașă de pe urma noastră.

Sus, la conducere, să vezi ce se întâmplă. Să zicem că Ivanov a ajuns director de fabrică, fiind membru de partid. Pe feciorul lui l-a dat la coală și azi este inginer. Foarte bine, trebuie să ai ingineri. Când s-a însurat feciorul lui Vanea - inginerul - a căutat o fată cu carte și a găsit pe doctoresa Lidia. Ei au doi copii, care cresc altfel decât copiii colhoznicului Teodorov, pentru că părinții au cu ce-i crește; îmbracă-i, hrăni-i, educa-i și asta-i bine. Copiii nu trebuie să simtă lipsurile. Inginerul și doctoresa - unul fecior de lucrător și ea fiică de țărân - i-au uitat repede originea pentru că au lefuri mari - trăiesc bine și se gândesc să-i facă, la rândul lor, copii ingineri sau savanți. Și asta-i bine, că are nevoie de savanți. Rîul începe abia ele aici. Pînă anul acesta, orice copil inteligent, bun la carte, era trimis pe cheltuiala statului la coală. Așa că mulți băieți de la țară sau

dintre feciorii de lucrători au învățat la colici pe seama statului și astăzi au rosturi bune în administrație. Dar la Kremlin s-a dat acum o lege care reduce numărul burselor în colicile de toate gradele. Deci o bursă se va obține prin concurs. Stau, citesc și mă gândesc. Băiatul lui Teodorov, Miha, învață foarte bine, scapă de inteligență. Să presupunem că tatăl său îl duce la concurs. Aici, la liceu, sunt puține burse și vin nu numai copii buni la carte. Miha lui Teodorov stă la concurs alături de copilul inginerului Ivanov. Miha-i inteligent, dar nu este educat. El pătește oile. Ivanov tot inteligent este, dar este și educat. La concurs Miha, care n-a cunoscut altă lume decât satul său și oile, amare te și se pierde. Ivanov, care poate-i mai puțin inteligent decât Miha, dar a trăit și a fost educat într-o casă de intelectuali, reușește la concurs și ia bursa. Miha se întoarce la oi iar Ivanov devine inginer în locul tatălui său. Legea, acu' apărută, mai spune că cei ce nu pot lua burse, vor putea învăța la carte, plătind taxe scolare. Presupunând că feciorul lui Ivanov n-a reușit la concurs, ei, bine, în acest caz, părinții lui, având bani îl vor da totuși la coală și-i vor forma o carieră. Dintre feciorii celor ce se găsesc în posturi de răspundere, nici unui nu se mai întoarce la seceri și la ciocan. Miha rămâne de azi înainte și înfrunte viața cum va putea. Statul nu-l mai ajută; și-a format suficiente cadre și din mijlocul acestor ajunși se recrutează cadrele de mâine. După părerea mea s-a format, în timp relativ scurt, o nouă clasă care a împrumutat de la nobilime cravata de la gât, și de la burghezie masă bună și salariu gras. Ei, împotriva lor vor trebui Miha și ceilalți feciori de răniși și-i fac revoluția lor. Pentru că țărânul, care e majoritar în țara aceasta, încă nu și-a spus cuvântul.

Toamna am fost trimiși la colhozul din Iagoda ca să scoatem cartofii. Ce bucuros a fost nenea Grișă când ne-am revăzut. Ceasovoi erau departe, pe marginea tarlalei, și noi doi ne-am așezat pe o movilă de cartofi.

- Nene Grișă, cum se face că n-ai treierat nici acum?

- Cum se face? Asta-i legea pe aici, întâi să putrezească cirezile și după aceea treierăm. Nu sunt batoze. Cele care sunt la stăvia de măști din apropiere, încă n-au fost reparate, poate pe după Crăciun să fie bune de lucru. Eu, cum se termină scosul cartofilor, plec la fabrică. Nu mai stau nici un ceas. Dealtfel ceea ce am eu de primit de la colhoz în urma muncii mele, e mai nimic. Trebuie să scurm în altă parte.

- Nene Grișă, fii bun și lămură-te-mă ce cote aveți de plătit și cu ce rămâneți în palm, la urmă?

- Despre cote mă întrebi? Și cu ce se alege colhoznicul toamna?

- Desigur, despre asta te întreb; am citit o carte despre colhoz și foloasele lui, însă mi s-a părut că autorul exagerază.

- Dumneata pârinte, te ferești de a spune neadevărului minciună. Eu însă care am citit mai multe cărți și broșuri despre colhoz și fericirea colhoznicului, îți spun direct: toate cărțile lor spun minciuni. Și acum, hai să te lămuresc. Noi avem aici o mie de hectare. Statul a venit și a clasificat pământul pe categorii: I, II, III și IV. Pe urmă ne-a dat un plan de însămânțări și sămânț selecționat.

Apoi ne-a trimis la S.M.T. i-am făcut contract și vinurile și are și treiere. Toamna, după cules, la socotele, statul și S.M.T.-ul sunt prezente. Statul ridică drept cote convenite 33%, iar S.M.T.-ul 17%. Mai rămâne pentru colhoz 50%. Destul de bine; ca la boier pe vremuri - nimic nu s-a schimbat; a plecat boierul și a intrat în locul lui Statul. Dacă rămâne cu jumătate din produse ar fi bine și colhoznicii ar avea ce mânca. Ce se întâmplă însă? Se întâmplă că Statul vine apoi și ia și mâna 2% - asigurarea recoltei 3% - pensie pentru bătrânii colhozului 2% - până acum nici un colhoznic bătrân nu primește pensie de la colhoz și moare neagă dacă nu muncește foarte mult de foame - apoi pentru casă 3% și apoi pentru Armata Roșie 11%. Vas zice rămânem, noi, colhoznicii, cu 29% din produse. Conducerea colhozului reține 10% ca rezerve pentru anii secetoși, sau pentru vremuri de calamitate, 5% pentru repararea utilajelor și micilor unelte agricole, 2% pentru club și restul - 12% - se împarte pe zile lucrătoare și ni se dă sub formă de porțioară. Așa ar trebui să fie după lege. Dacă nu e lege, lucrurile stau așa: Statul a venit cu inginerii și specialiștii lui și-au spus: pentru nivelul de calitate I-a de la Nagoda trebuie să se dea 2 000 kg la hectar, cel de calitate a II-a atât și așa mai departe. Toamna nu se ține cont de recolta reală, ci vine statul și din presupusele 2 000 kg și ia 666 kg drept cota, S.M.T.-ul la fel, și celelalte procente - așa cum le-am arătat mai sus, se calculează tot după planificare. Nu vom mai face socoteală. Nu numai că nu rămânem cu ceva, ba încă ne rămânem îndatorați. Așa se explică de ce colhozul nostru e dator vândut. Pentru și socotele singuri dumneavoastră dacă noi realizăm nu 2 000 kg ci 1 000 kg la hectar, recolta noastră nu poate acoperi cotele cerute de stat. Statul nu stă la discuție; îți scutură magazia și ridică și cel din urmă bob de grâu.

S-a întâmplat ca într-un an bun, bun de tot, din mila lui Dumnezeu, să realizăm 2 500 kg la hectar. Ne făceam noi socoteală: e bine, vom mânca pâine până la iarnă. Când colo, ce să vezi? Statul și-a luat frumusele cota planificată pentru 2 000 kg - și după ce s-au reținut toate cotele și procentele - zăbind, a ridicat în întregime cele 500 kg pe care le realizasem peste plan. Noi am rămas fluierând a pagubă. Muncim dar nu ne putem hrăni de pe urma muncii noastre. Statul ne împrumută cu propriile noastre grăunțe și de aceea vezi dezinteresul pentru muncă al colhoznicilor - a putea afirma chiar batjocur în muncă - și nu găsim nici o scărție; fugim la oraș și căutăm acolo de lucru.

Statul, marele proprietar și marele capitalist a făcut o lege, care acum îl jenează: s-a obligat să ne dea de lucru. Eu am ajuns la convingerea că statul este un prost organizator și administrator și că el este cel mai mare hoț. Un hoț care, dictatorial, „îți face singur legile după care haiduce te”.

Nu mai pot plânge! Mă înbușă doar când văd îndolența fraților mei! Oși bune pentru mulși și pentru abator. Unul nu-și ridică fruntea să vadă cât de frumos e cerul. Toți, în opinci de tei, cu umerii aduși în față, ca niște găini prinse de holerași cu nasul în pământ... Ca să nu izbucnesc cumva, plec în lume, chiar mâine plec în altă parte. Vă rog să nu mă uitați și să mă pomeniți în rugăciunile dumneavoastră. Nu-l uitați pe dedea Griță Mihailovici...

*

În anul care a urmat, am trecut - cu lucrul - prin Iagoda. Întrebând de nenea Gri a mi s-a spus că plecase de cu toamnă și că n-a mai revenit acasă. O bătrână care știa cine sunt mi-a optit speriat: „a ajuns iar la pușcărie, printr-o rinte, nu putea suferi și biciunea noastră...”

Da, nenea Gri a Mihailovici de la Iogada privea cu drag cerul albastru și gândea. Statul însuși îi avea socotelile lui și în ea mori că lumea se încovoia la pământ. Cum apărea un gând, îndată îi încarcera.

Nenea Gri a, dumneata ești poate la muncă în pușcăriile Siberiei sau în Urali, cine te unde-ți poți și răzvrătiți gândurile! Iată, eu nu te-am uitat și de aici, din satul pușcărie, de la marginea Bărganului unde ucenicii dăruiești, copiii pe dascăli moscoviști, ne-au trimis, ca să încercuiască gândul nostru și să-l ucidă, și trimite o caldă salutare.

Să te și la noi închisorile gem de obidă și de răzvrătiți; și la noi se încearcă și stăgînire gândului curat. Dar peste vremuri, peste vreri și peste cazne, gândul nostru triumfă luminos.

Nenea Gri a, ascultă cântecul înalt al ciocârliei. E cântecul biruinței ei gândului albastru.

De aici, de la Dunăre, din închisorile și deportările noastre te salută muncitorul strungar Stan Tăicuș și zăranul Nicolae Cenuș. Noi tot și gândim senin, privim cerul și ne place cântecul ciocârliei. Vino cu noi. Te-am simțit că ești din lumea noastră. Vino...!

24

VINE TEATRU-N SAT LA NOI...

Când am început cositul și strânsul ovzului la colhozul din Iagoda, după lungi deliberări cu stăpânirea de la poartă, ne-am înțelese că, pe tot timpul acestei campanii de lucru, să rămânem în sat. Până atunci, făceam în fiecare zi zece kilometri dus și alți zece kilometri la întors, către Oranki. Drumul era lung și obositor. Pe deasupra era și munca. Când însuși s-a dat învoirea de a rămâne în sat - rapid ne-am instalat la coală; am pus paie pe jos, deasupra pușturilor și la capătăi bocancii.

Era pe la sfârșitul lui august și coala nu funcționa. Sergentul și cu ceilalți ceasvoi, ne puzeau atent; se temeau să nu evadăm. De aici era ușor de plecat la drum, dar n-aveam ce mânca! Nici populația nu avea ce fierbe în crati! Și totuși, chiar în aceste condiții grele, evadări au fost...

Șteapă la coală. Printre mesteceni am instalat un câznel și pe cei mai

priceput în arta culinar , l-am l sat buc tar. Produsele le primeam s pt mânal de la Oranki. Colhozul nu ne d dea nimic.

Diminea a, pân pe la ora 10, ne f ceam normele i pân seara timpul era al nostru. La toate presiunile de a dep i norma, la toate avantajele ce ni se promiteau - de exemplu foi de varz în ciorb - la toate laudele pentru felul nostru con tiincios de a munci, noi am r mas de neclintit. Atunci ne-au l sat în pace i st pâinii i ceasovoi i pre edintele de colhoz. Odat norma f cut , B di a fluiera încetarea lucrului i cu instrumentul de „tortur “ pe um r, ne ducea în jurul buc t riei de campanie. Aveam cu noi c r i, iar B di a pe lâng fluier mai purta cu dânsul i câteva d l i; în orele de repaus, sculpta.

Seara, num ra i de sergent, eram închi i în coal . Pe lâng u i f ceau de gard ceasovoi. Lumin ? Un opai cu seu de oaie.

i iat , duceam via rural , fiind aten i la bucuriile i triste ile satului din taiga. Câini nu sunt în sat; cu ce s -i hr neasc oamenii? Ici-colo, câteva capre i altceva nimic.

Cum se f cea sear , lumea se culca; dormea s n tos! Casele toate de lemn - brad încheiat în cepuri i printre bulumaci, b tut mu chi de copac. Pe din untru, lipit, v ruit i câteva s r c cioase boarfe. Peste tot, în toate casele, multe icoane spre r s rit. Candelele nu ard demult, nu-i ulei. În jurul caselor, încerc ri nereu ite pentru gr dini de zarzavaturi; nici un fel de gard; pustiu i b l rii. Fete i b ie i, pân la 16 ani. De la 16 ani b ie ii sunt pleca i la armat . B rba ii sunt la grani . Doar câ iva b trâni, care te miri cu ce se în.

coala, la marginea de r s rit a satului i, nu departe de ea, d r p n turile colhozului. La colhoz, un clopot luat de la vreo biseric i în mijlocul satului o în de fier atârnat de un ru . La anumite ore sun clopo elul i bate toaca. Atunci colhoznicii pleac pe brig zi, la lucru. Pe urm mai sun odat clopotul si toaca, iar brig zile se întorc în sat. Ce fac oamenii în casele lor? Stau i privesc pe geam afar . Ce s lucreze, când în untru i afar e gol?

Duminica i în zilele de s rb toare - oamenii in s rb torile cre tine ti - toat lumea se îmbrac mai cur el. Diminea a nu-i nici o mi care în sat. Dup -mas îns , pe la ora 4, tineretul se adun la o margine de sat, sub ni te s lci i b trâne, în jurul unei armonice. Se cânt ceva i toat lumea ascult . Pe urm , dup ce s-au adunat to i b ie ii i toate fetele, începe „guliaiul“. i guliaiul pleac la drum, ca într-o preumblare, de la o margine a satului pân la cealalt . Fetele se iau de bra , în iruri cât l imea drumului - un ir, dou , trei - câte sunt; în spatele lor st cânt re ul din armonic . Urmeaz irurile de b ie i la bra , ca i fetele. M r luiesc încet, prin sat. Muzicantul cânt ceva. Fetele strig ceva tare, s aud tot satul. B ie ii r spund, pe acela i ton. Apoi în acordurile armonice râd: ha, ha, ha. i tot a a, plimbare cu chiuitori. R gu i i de atâta ipat - pe aici, ru ii nu tiu s cânte - guliaiul se consider încheiat i oprindu-se sub s lciile de unde plecaser , începe dansul. Odat cu noaptea, petrecerea se termin ; nu mai auzi nimic pân la miezul nop ii când d un „cucurigu“ voinicesc coco ul de la colhoz, singurul coco supravie uitor în acest sat.

Când am văzut prima dată guliailor și când am auzit urlatele de junglă, m-am gândit la Tarzan. Pe urmă am fost mai atent la strigătele lor. Observasem că întâi spuneau ceva fetele și abia după aceea bărbații spuneau vorbele lor. N-ori fi cumva niște strigăte, ca la horele noastre?

Așa a fost; tineretul își făcea autocritica și critica satului. De exemplu, strigau fetele; „Ce-a făcut Mihaela seară?” și bărbații răspundeau prompt: „Stă cu Zoia sub mestecăniță”. Și fetele: „Unde-a fost primarul seară?” Iar bărbații: „La Nadiu a lui Colunea.” Și tot așa, până ce se încheie critica, cu o recunoaștere generală a celor două tabere - bărbații și fetele - că „nici ieri pe lume celovecul nu trăiește mai liber și mai fericit ca-n Uniunea Sovietică”. La auzul acestei concluzii, Bădișă totdeauna fluiera de mirare. Bădișă nu credea - sub nici un cuvânt, că, aici, trăiește cel mai fericit om din lume. Cum auzea pornirile guliailor, striga vesel: „ca-n junglă, mami, ca-n filmele cu Tarzan”. Iar cocoșul, nepăsător, cânta fregăla, la miez de noapte. Bădișă asculta cele trei-patru cucuriguri, și-mi spunea: «stătie și cânte, nu ca „Africa”...»

Nenea Grișă-i tare mulțumit că stă în sat. Și mulțumit că află de la mine cum mai e viața în lume. Nu-i mult până ce vom termina și cu ovezul. Va trebui să ne întoarcem în lagăr.

Într-o zi - era sâmbătă - îmi spune nenea Grișă:

- Tăii că mâine, vine teatrul în sat la noi?

- Nu, n-am știut până acum nenea Grișă. Mă bucur. Să vedem și noi cum stă mami cu arta teatrală.

- Vedeți că serbarea va fi la coală... Căutăți și veniți, și prietenul nostru se duce în treburile lui.

- Bădișă, ziceți - mâine mergem la teatru!

- La care teatru?

Uite cum și uite ce - și-i relatez Bădișăi tot ce-am aflat de la nenea Grișă.

- Ascultă, române, strigă Bădișă peste lan, și-l aud întreaga brigadă - mâine după-masă e teatru la coală. Și cătreșorul nostru, inginerul de pături Codre: Vezi, aranjează cu ceasovoiul cel cu grade...

Ceasovoiul cel cu grade - sergentul - nici nu vrea să audă de cererea noastră. Dis-de-dimineață ne scoate din coală, cu toate boarfele și ne instalează lângă bucătăria de sub mesteceni.

Era o duminică ca la început de toamnă, cu o lumină dulce, molcomă, sub un cer albastru, înalt. Peste pături pluteau ceuri viorii și vârfulurile copacilor stăteau în nemi care, așteptând evenimentul. Veneau artiști de la Nijni-Novgorod să descrie ease frunzele colhoznicilor amărâți.

Învingătorul adunase copiii de la coală și cu ei încerca să facă curtenie prin curte. Scosese băncile afară și pe bănci improvizaser o scenă în aer liber, rezemată de peretele colii, în fața oștii și două cearafuri, în restul de bănci vor sta privitorii. Cei ce nu vor avea loc, vor putea să stea pe iarba, jos.

În preajma amiezii a început forfota prin sat. Tot satul se adună în curtea

colii și a teaptă, învârtorul se frământă. Președintele colhozului privește peste sat, cu mâinile lungi adânc înfipite în buzunarele pantalonilor bufanți, iar primarul asudat. Au mai văzut iagodenii lui spectacole la club, dar să vină artiști adevărați în satul lor, asta încă nu s-a întâmplat. Să improvizeze arcuri de triumf? Să scoată steagurile? Nu știu ce să facă. Nimeni nu-i dă vreun sfat și atunci neavând și negându-și un rol precis pe la coală, aleargă prin sat, bate toaca, îndeamnă pe oameni să vină la serbare și transpiră: „Of, de-ar trece și asta!“ Auzi dumneata, ce onoare pe satul nostru. Artiști! Artiști adevărați, ca la Moscova! Ce cinste pe noi, ce onoare pe satul nostru!

- Bădiș, ce facem? De mâncat, după cum vezi, am mâncat, soarele arată că-i după-masă, artiștii presupunem că vor veni; dar noi, ce facem? Mergem, ori ba?

Și iar începem negocierile, tratativele de grea diplomație, cu sergentul nostru. Dacă ar fi m. car rus! Poate că ne-am înțeles cu el! Dar cu un calmuc e greu să te înțelegi. Mereu se apără, dacă fugim de acolo - de la serbare - intră el în pușcărie... Că, oare ce va zice colonelul de la Oranki când va afla că ne-a dus la teatru? Auzi, tu, nemaipomenit! Un sergent al armatei ruse s-a dus prizonierii la serbare? Și asta iar învoiere scrisă de la Kremlin. Unde mai este autoritatea Sovietului Suprem? Auzi, tu, pretenții pe prizonieri, să mergă la teatru?

Și calmucul se frământă că-n fața unei probleme pe care nici O.N.U. cu toată autoritatea ei nu e în stare să o rezolve. Inginerul Codre îl ia mai deoparte și îl murește că nu vom evada. El garantează că va veni pentru asta. Vom sta mai la o parte, pe iarbă și sub paza ceasovoilor. Dacă nu ne duce la teatru, noi intrăm în grevă, să ne ducă la Oranki. Noi nu mai lucrăm la colhoz.

Calmucul încearcă să înțeleagă ce anume vom face dacă nu ne duce la teatru. Târziu, pricepe despre ce este vorba; își dă un pumn în cap și aleargă la coală, îl vedem gesticulând în grupul învârtorului, primarului și al președintelui.

Toți patru, ca la o comandă se întorc și vin grăbiți spre noi.

- Ce doriți dumneavoastră, domnilor ofițeri? Ne întreabă ironic președintele.

- Cerem grăzii să ne ducă la teatru - răspunde Codre,

- Nu se poate. Dumneavoastră sunteți prizonieri și nu puteți să vă bucurați de binefacerile de care au parte cetățenii sovietici. Dacă dumneavoastră ați fi oameni înțelepți și ați face...

- Domnule președinte, răspunde Codre - noi nu suntem subordonați dumneavoastră. Dacă aveți vreo autoritate asupra grăzii noastre, atunci determinați-o să ne ducă la teatru. Dacă nu ni se aprobă această neînsemnată cerere a noastră, e bine știți că ne considerăm în grevă chiar din acest minut, și-n consecință cerem sfârșit imediat la Oranki.

- Ce grevă? Ce fel de vorbă-i asta? Ovăzul a teaptă să fie cosit și dumneavoastră vorbiți de grevă? Și știți că pentru aceste vorbe puteți ajunge la judecată?

- Nu-i nimic, mergem la judecată și ne vom lămurii acolo cu judecătorii. La ceas suntem buni? Dar binefacerile cu teatrul nu sunt și pentru noi? Cerem încă

odat s fim trimi i în lag r.

Hot rârea noastr -i pune în mare încurc tur pe notabili. Pleac t cu i din mijlocul nostru; se opresc în r stimpuri i gesticuleaz .

St m pe fân i-i ascult m pe B di a. Fluierul lui mângâie apele, p durile.

Aproape c am uitat de teatru, când deodat pl cuta muzic româneasc este zgomotos întrerupt de strigatele guturale ale sergentului:

- Hai s mergem, c vin arti tii. Dar s nu fugi i, v rog s nu fugi i i s nu le face i nimic arti tilor... L sa i-i s joace frumos.

- Nu fugim, fii f r team ; garant m pentru via a arti tilor... Ne-am a ezat pe iarb jos, cu doi ceasovoi de paz . Lumea se uit la noi; ne cunosc colhoznicii de la munc i copiii pentru pâinea care o cap t de la noi.

În scurt timp se arat un camion, din care coboar ase b rba i i trei femei. Satul, în picioare, îi prime te ca pe o minune. Primarul i celelalte autorit i se fr mânt , vorbesc, transpira. Pe scen se urc colarii, înv torul trage cortina - cele dou cear afuri - i ine un discurs puternic despre teatru i despre arta sovietic , de la care omenirea nu tiu ce are de înv at. Corul cânt ceva cu „întins ar avem noi i nu-i pe lume alt ar în care cet eanul s respire atât de liber ca aici“. Apoi vorbe te pre edintele colhozului: „Iat cet eni grija de mam a regimului nostru; ne d teatru i ne înal sufletele...“

Ochii lui nenea Gri a m caut i parc ar spune: „mai bine ne-ar da pâine i ne-ar l sa sufletul în pace“.

Primarul vrea s spun ceva; se uit în ochii unei actri e gr su e, îmbr cat cu haine europene, se încurc în ceea ce ar fi vrut s spun i atunci strig disperat: „tr iasc dasc lul i înv torul noroadelor, generalisim Stalin“, Corul îl salveaz , cântând „Mul i ani“!

Cortina cade i se în elege c suntem în pauz . Privesc publicul, în fa stau fetele i b ie ii; mai în fund b trânii. Copiii, pe unde pot. E drept, tot satul s-a adunat la spectacol. Deasupra cerul e limpede i soarele domol.

Când se ridic cortina, în elegem c a început piesa. Câ iva b rba i i câteva femei, pe scen - reprezentând un grup de partizani, se c znesc cu gesturi largi, teatrale, s ne fac s în elegem m re ele lupte pe care le-au purtat i str lucitele victorii ce le-au câ tigat împotriva fasci tilor. Lumea îi ascult la început cu aten ie. La al doilea act, interesul scade i în timpul ultimelor scene, înainte de c derea cortinei, teatrul se transform în comedie. Pe scen , singur , artista gr su , în haine militare, cu pieptul plin de decora ii, poveste te cu patos b t liile ei cu nem ii i arat cum punea la p mânt câte un regiment de fasci ti, a a, ca pe ni te mu te.

B trânii tac i ascult . Notabilii, lâng scen , îi sorb orice cuvânt i cu ochii dup fiecare gest care-i scot în eviden formele carnale.

Fetele i b ie ii î i fac cu ochiul i zâmbesc negativ. La un gest al artistei care arat cum a ucis, la un pod, un grup de fasci ti, dinspre grupul b ie ilor se aude „huia“. Fetele chicotesc, notabilii, rapid, sâsâie i artista continu povestirea. La un alt pod, o divizie întreg cade r pus . De pe alt banc se

aude iar i: „huia“. i pe m sur ce artista se înfierbânt , b ie ii i fetele strig : „huia, huia“.

Nu se mai în elege nimic; artista dezorientat , speriat , se opre te; sufleurul iese, cu cartea în mân de dup cear af, to i arti tii într în scen , s vad ce s-a întâmplat. B ie ii i fetele, cântând pe melodia lui aliapin Luntra ii de pe Volga repet mereu acela i cuvânt porcos huia, huia.

Spectacolul a c zut. Tineretul se încoloneaz pentru guliai cu armonici la mijloc. Pleac spre locul de adunare, sub s leiile b trâne, urlând melodia lui aliapin. Copiii se zbenbuie i se fug resc printre b nci, în timp ce b trânii cu mâna la gur sau cu ochii în p mânt întreab : „ce mai fu i asta“?

Arti tii cer explica ii, se aud cuvinte despre art i muzic , despre educa ie i stat sovietic. Autorit ile, consternate, caut explica ii i nu g sesc, nici m car în buzunarele adânci ale tovar ului pre edinte de colhoz.

Soarele mirat i el de-o astfel de întâmplare d din cap a neîn elegere i trece peste p duri; obosit de-atâta drum, se culc dup o c pi de fân, într-o poian .

Când camionul cu arti ti d s plece, din grupul nostru pleac , frenetic, aplauze c tre arti ti. Ace tia nu în eleg: e batjocur ? Ca s nu r mân cumva datori, din mers ne salut : „pa, pa, la revedere“.

*

A doua zi cosim, adun m i treaba merge strun . Nenea Gri a, g sind un moment prielnic, se apropie de mine: „Ai v zut, p rinte? Tineretul nostru nu-i chiar a a n uc, cum îl cred autorit ile; e s tul pân în gât de atâta propagand i, cum ai observat, nu o mai poate suferi i a reac ionat a a cum s-a priceput. Tineretul ascult la o muzic str in , vede o revist sau un ziar care vin din Europa; i cei care au fost pe front s-au luminat; i la întorsul lor acas , n-au t cut. Acum îi reeduc statul în Siberia. Degeaba; lumea noastr s-a „îmboln vit“ de europenisme. „Doctorii“ de la Kremlin, alarma i de Jdanov, au prescris m suri „medicale“ i-au pornit s t m duiasc tineretul de influen a str in : c r i, filme, haine, tehnic etc. i s trâmbi eze zi i noapte prin toate mijloacele c cei mai mari savan i ai lumii, cei mai valoro i arti ti etc. La noi sunt! Tineretul a teapt ner bd tor s se ridice cortina. S -i spun lumii tot dorul lui dup libertate. i s cunoasc toat via a cea adev rat . S se adape de la această nou via .“

DE VORB CU VOLODEA DESPRE DREPTATE ÎN SATUL LUI

Lucram la Iagoda; patruzeci dintre noi trageam la coasă, iar zece adunam fânul în câmp. După aceea colhoznicii veneau cu cârurile, îl încercau și undeva, mai lângă sat, clădeau stoguri; să aibă la iarnă pentru vite și pentru oi. Însă lucrul mergea încet, încet de tot. Venea câte o ploaie repede și răpăia peste pământuri. Stogurile, fără vârfuri, se udau de ploaie. A doua zi, peste fânul ud se puneau alte paie de fân uscat, și tot așa, până într-o zi când am observat că din stoguri iese fum; se încinsese și fumegea acru. Întinde din nou fânul; alege-l, care a mai rămas bun, neputrezit și fă-l din nou stog. Și atunci, nu-i de mirare că primăvara vitele colhozului trebuie să ridice de jos cu parii.

Mi-aduc aminte, că într-o primăvară, în Oranki, am fost aduși și scurșim blegarul din grajdurile colhozului. Nu ne venea să credem: când am intrat în untru, blegarul era până la genunchiul vitelor. Și bite din cauza inaniției, câteva vaci au fost ridicate cu niște otgoane de țesături - legate de două ori pe sub burta vitei și apoi, capetele funiei înnodate de grinda de sus.

Doctorul veterinar, la fel ca și doctorul uman, împărțise vitele în patru grupe: grupa I și a II-a erau socotite bune de lucru, grupa a III-a la țiere și grupa a IV-a - cele distrofice - bună de trimis la gărlă. Hrana li se dădea conform acestei categorii medicale.

La Iagoda. Lucrurile stăteau la fel ca și în alte sate. Pentru iarnă, vitele rumegau paie și fân putred, mușcău.

„Doamne, ce păuni bune erau! O minte chibzuită și cu tragere de inimă, ce-ar fi putut scoate din poienile acestea! Ce folos, dacă Dumnezeu îți dă și tu nu îți știi de folosul de mână și mântului?”

Nenea Grișă oftă: „Când erau ale noastre vitele și poienile, altfel înseamnă la moară. Acum praful și pulberea se alege de toate.”

*

Era în preajma Adormirii Sfintei Marii; trageam cu grebla și mă gândeam. Acasă, în copilărie, la fel ca acum, mânuiam grebla cu colți de lemn. Uoară că o pănă, fânul uscat la fel de ușor, și de jur-împrejur pământuri dure și netoase.

Într-o după-masă, văd că se apropie de mine un ceasovoi tânăr, foarte tânăr, și mi-a avut 17-18 ani. Și buș, cu ochii albaștri, roșcovani; în picioare avea cizme de pânză. Mi-a dat târcoale, mai pe departe. Pe urmă, s-a apropiat mai mult. Parc-ar fi vrut să-mi spun ceva și se ferea. M-am oprit din lucru, m-am uitat la dansul întrebător și am așteptat. L-am văzut încurcat și i-am făcut semn cu mâna,

- S n tate! Mata e ti p rinte?

- Da, sunt preot.

- Chiar ortodox?

- Da, sunt ortodox.

- Dar nu ave i nici p r mare, nici barb i sunte i tân r.

- Se poate. De bun seam nu am barb , nici plete, sunt chiar tân r i totu i sunt preot i anume preot ortodox.

- Pe la noi preo ii - pe unde mai sunt - poart barb i haine lungi.

- Când eram liber - acolo în ara mea - aveam i eu haine lungi, preo e ti. Aci, dup cum vezi, în picioare sunt înc l at cu bocanci române ti, pantalonii sunt nem e ti, tunica italian i capela ungiureasc , adic sunt îmbr cat în uniform de prizonier. i totu i, a a cum vezi, sunt preot ortodox i, dup legea mea, m închin Mântuitorului Hristos.

- Da, în eleg acum; nu se poate s fie altfel, doar sunte i prizonier, îns pân acum eu nu am v zut decât unul sau doi preo i de-ai no tri i am socotit c a a trebuie s se poarte to i preo ii din lume, cum i-am v zut eu pe ai no tri. Am auzit c sunt în lag r i preo i nem e ti. Dar eu am vrut s cunosc un preot ortodox, din Europa...

S-a uitat la mine, m-a m surat din cap pân în picioare i apoi, cu un salut de „s n tate“, s-a retras.

Peste vreo jum tate de or a reap rut ceasovoiul meu, cu un buchet de flori într-o mân i-n cealalt cu mure coapte. Mi-a zâmbit timid i mi le-a oferit zicând:

- Eu sunt cre tin, p rinte. Tata, mama, surorile i fra ii mei, to i suntem cre tini. Ba, pot s v spun c tot satul nostru este cre tin. Avem i biseric ; revolu ia i-a dat jos crucile i a f cut din ea magazie; dar tot satul se sf tuie te acum s o facem iar biseric , pe urm o s c ut m un preot s se roage pentru noi.

- Cum te cheam ?

- Acas îmi spun ai mei Volodea - se în elege c m numesc Vladimir.

- Îmi dai voie s - i spun la fel ca familia dumitale?

- Da, p rinte, parc -i mai cre tine te a a.

- Bine, Volodea, a a s r mân cuvântul între noi. Faci de mult c t nie?

- De un an.

- Da. Spui c tot satul vostru e cre tin. Eu auzisem c voi ru ii v-a i p gânit!

- Ei, da, s-a f cut mult propagand ca s nel s m de credin . i peste satul nostru au trecut suferin e grele; au murit destui pentru credin , al ii se g sesc înc i acum, dac vor mai fi tr ind , prin Siberia sau pe la canale. Taie p duri, fac terasamente de cale ferat sau leag prin canale m rile i apele unele de altele. Se chinuie s racii, mor, dar nu- i vând sufletul. i au a face la fel ca ei, dar acum revolu ia s-a mai potolit i nu mai este persecutat, în mod direct, nimeni pentru credin . La coal , la club, în armat , peste tot, este batjocorit credin a. Dar nimeni nu te mai ia de gât s te trimit la canal sau s te împu te.

Zice propaganda lor ca-n fa a tiin ei progresiste credin a va muri singur . Tot a a st pânirea se c zne te s fac tineretul ateu. Îns i eu am f cut coal , sunt chiar agronom, am terminat coala medie i vede i, n-am devenit ateu din pricina lui Darwin. Eu, in timp ce profesorii î i f ceau propaganda lor, m gândeam de ce dasc lii no tri, în loc s fac spume la gur demonstrând c ei se trag din maimu - eu nu am nimic cu dâni dac se mândresc cu o astfel de descenden - nu repet la începutul fiec rei lec ii „Elevi, iubi i-v unii pe al ii! To i sunte i fra i i fii ai aceluia i P rinte creator“!? Cred c atunci omul ar deveni om.

Noi, b ie ii de la ara, suntem mai s n to i la suflet. Sunt i al ii pe la ora e, pe la mahalale, care nu cred în nimic. Singurii care se bat cu pumnii în piept, pentru necredin a lor, sânt membrii de partid. Dar membrii de partid sunt pu ini la num r. Ace tia, prin institu iile lor, aleg un num r limitat de tineri, de care se ocup mai îndeaproape, pionieri i apoi comsomoli, din ace tia vor s - i fac pentru mâine cadre.

Deocamdat , dup cum se vede, dac ne-au l sat în pace, iat ca tot satul nostru se gânde te s repare biserica i s aduc un preot. Mai înainte p rin ii se închinau în ascuns, se temeau de copiii lor, colari. Au fost cazuri când, întreba i de înv tor de înv tori, copiii i-au divulgat p rin ii c au icoane în cas i c r i sfinte. Destule neazuri de pe urma unor astfel de înv tori i a unor copii ca aceia pomeni i mai sus. Acum lucrurile s-au mai potolit i eu cred c Dumnezeu, ca un bunic de treab , în elege i rabd pân la un timp. Pe urm te bate cu nuiua la fund în satele noastre - i la ora e la fel - înv torii au otr vit genera ia care s-a ridicat acum. Pe ei s-a sprijinit st pânirea în propaganda „progresismului“ i lor li se datore te dezmul i dezorientarea genera iei tinere. Eu, când trec pe lâng un înv tor, scuip: iepure, ling u, slug , neam de robi.

- Volodea, dar în armat cum sta i cu credin a?

- La fel ca-n sat la noi. Cei mai mul i sunt feciori de rani i credem în Dumnezeu; ne închinam sub p tur . Ne ferim de cadre. Propagand ateist se face destul. Ne frige inima când se vorbe te de r u biserica. Nu avem ce face, r bdam. Seara, în a ternut ne rug m Domnului, s ne ajute pe noi i s -i lumineze pe îndr ci i. Eu, p rinte, cred c este drac, adev rat drac, care se amestec între oameni i-i mân la r u. tim de la tata c dracul nu face m n stiri. i dac nu zide te a a ceva, apoi le d râm . Iar noi ne împotrivism.

- Dar rug ciuni cuno ti, Volodea?

- Da, tiu mai multe pe de rost. Acas aveam o carte veche cu molifte i o Biblie, pe care le-a sc pat tata cum a tiut el. Pe peretele dinspre r s rit, avem 12 icoane, frumoase i o candel . Pe policioar , inem o cruce de metal, pe care a adus-o bunicul de la Kiev. Tata cite te în c r i seara i de s rb tori. Noi, copiii, citim, la fel. De la p rin i am înv at rug ciunile. Eu am citit Biblia de dou ori, toat , iar partea cre tin de mai multe ori. Totu i, trebuie s v m rturisesc c sunt multe lucruri neîn elese pentru mintea mea. Tata spune c mai înainte erau c r i f cute de sfin i, care-l l muresc pe om despre lucrurile greu de în eles, din

carte. A a ceva mi-ar trebui i mie. Dac am avea un preot, în sat, l-a întreba.

- Po i s -mi spui „Tat l nostru“, „Crezul“?

- Pot. i Volodea, pare ar fi în biseric . Se descoper , st cuviincios, prive te spre cer i se roag cu mâinile cruci pe piept: „Tat l nostru carele e ti în ceruri... “ Apoi „Cred într-unul Dumnezeu, Tat l atot tiutorul, f c torul cerului i al p mântului... “ i în continuare „N sc toare de Dumnezeu fecioar , bucur -te, ceea ce e ti plin de daruri...“ Când pronun , abia auzit, ultimul amin, peste noi i peste p duri am sim it pacea lui Dumnezeu.

*

A doua zi Volodea n-a venit; l-am a teptat. Abia peste trei zile l-am v zut rezemat în arm , lâng p dure. St team pe un bra de fân. Volodea a venit la mine iar cu fiori, iar cu zmeur :

- Pofti i, p rinte!

- Mul umesc, Volodea. Iat i-am adus i eu ceva. i din col ul batistei scot dou buc ele de anafura.

- Sfânta anafura! Aici în p dure, iat am g sit Sfânta anafura! V mul umesc, p rinte, v mul umesc mult de tot.

Volodea ia firimiturile de pâine sfîn it , le înf oar într-o bucat de ziar i apoi le pune în buzunarul stâng. Apoi, c tre mine:

- S vede i, p rinte, ce-am p it noi la Pa ti, tot satul, nu numai familia noastr . Tot postul l-au inut b trânii, a a cum se scrie la lege. Dealtfel, stau eu i m gândesc dac iei seama la lipsurile de ast zi - toat lumea poste te, îns , dup socotin a mea, asta-i post for at i n-are nici o valoare moral , nu-i o jertf din inim , a a cum am în eles de la tata c trebuie sa fie postul, ca s -l primeasc Dumnezeu.

Eu de Pa ti - a a a rânduie Dumnezeu - am fost în concediu. Tata plecase la Moscova. Noi suntem destul de aproape de Moscova - la vreo trei sute de kilometri spre r s rit - i tata, dorind s se spovedeasc i s se împ rt easc , a plecat la Patriarhie. Acolo sunt vreo doi c lug ri credincio i. Dealtfel tot satul tânjea pentru sfintele taine. i când a plecat tata, i-au spus oamenii: „Venea, frate, s nu ne la i; vino cu Sfânta anafura. Noi nu ne înfrupt m pân ce nu te întorci la noi. i tata a plecat cu aceast f g duin . Dealtfel, la fiecare Pa ti, de câ iva ani încoace, pleac un om sau doi din sat, pân la Moscova i aduc Sfânta anafura.

Satul nostru-i frumos i mare, are vreo 200 case, are câmp pentru sem n turi i apoi p dure. Oamenii se preg tesc de Pa ti. Din ce au, din ce nu au, preg tesc ceva de mâncare mai deosebit - pe vremuri se f ceau cozonaci - coloreaz ou i tinerii preg tesc dansul. To i ne îmbr cam cu ce avem mai curat. Chiar dac nu avem tot ce ne trebuie, totu i satul e în s rb toare. Eu parc nici nu pot s -mi închipui prim vara cu flori i l stuni f r Pa ti. Pustie ar fi via a f r s rb torile cre tine ti. Noi inem zilele Cr ciunului - avem cântece frumoase cu na terea

Mântuitorului Iisus Hristos, ne felicităm la Anul nou, iar la Bobotează mergem la râu. Râul și fântânile le sfințim cu apă sfințită la Moscova. Tata spune că înainte era încă mai frumos. Noi cei tineri ne mulțumim cu ce este. Ce ținem noi despre viața cea adevărată și despre frumusețile ei? De la tata țiu o întâmplare, cu trei oameni din satul nostru, care s-au dus pe jos la Ierusalim și acolo s-au închinat la Sfântul Mormânt. Când povestește tata despre călătoria lor spre locurile sfinte, tot să stai și să te minunezi... Oamenii aceia bătrâni, vor fi murit în Siberia. Și pâinea i-a ridicat într-o noapte și i-a dus.

E greu să fii creștin în zilele noastre! De o bucată de vreme, să fie vreo trei ani - odată pe an, ajunge și-n sat la noi un preot călător. Rămâne la noi câteva zile și botează pe cei nebotezați, cunună pe cei necununați, iar la cimitir cite te rugăciunile morților. Apoi, într-o dimineață dispăre, mergând spre alte sate. Tata spune că-i bine și așa, dar e puțin. Tânjim după cuvântul Mântuitorului și după rugăciune. Simțim că nu-i de ajuns ceea ce facem noi...

Și cum vă spuneam, tata a plecat la Moscova și rămas acolo până duminică dimineață, ca să ia sfânta anafură pentru tot satul. Povestea el, după ce s-a întors, că mulțumit de reușita lui și cu sufletul limpede, venise la gară târziu, pierzând un accelerat. A mai așteptat o oră, două și s-a urcat într-un personal. Dar personalul merge încet, abia pe la miezul nopții s-a dat jos în gara noastră, în vreo două ore de mărșărire prin pădure a ajuns acasă. Era luni dimineață, tocmai la răsăritul soarelui. Cum au aflat de sosirea lui, toți consătenii s-au grăbit la ușa noastră și primeau din mâna tatei sfânta anafură și câte un pic de aghiazmă. Oamenii de închinău și plecau pe la casele lor. Și noi de altfel, șaplași, curățăm imbracăși, după ce ne-am închinat, cântând de trei ori Hristos a înviat, am primit de la tata câte o bucată de anafură și câte o picătură de apă sfințită. Numai după aceasta, am ciocnit câte un ou colorat și ne-am așezat la masă.

Vreau să vă spun că am postit chiar în prima zi de Paști și nu ne-am îndulcit decât după ce a venit tata cu anafura. Și tot satul a făcut la fel ca noi.

*

Într-o zi îmi spune Volodea:

- Zilele acestea plecăm la unitate; ne vin schimbații. Mie îmi pare rău. Am atât de multe lucruri să vă întreb și văd că timpul s-a scurtat. Nu țiu cum să mă exprim; mă frământ mereu întrebarea: pentru ce Dumnezeu îi îngăduie pe cei răi și nu-i trznețe odată; să vadă și orbii puterea Lui?

- Volodea, planurile lui Dumnezeu nu sunt la fel ca ale oamenilor. Și e greu ca noi, cu mintea noastră puțin, să descifrăm gândurile Celui Atotputernic. Răul e tot atât de necesar, ca și binele. Numai cu ajutorul răului se lămurește virtutea și numai alături de întuneric strălucește lumina. Pe câmpurile lui Dumnezeu crește și grâu dar crește și neghină. Grâul va fi adunat în magaziile cereștii, iar neghina trece la foc. Pentru cei răi sunt pregătite caznele fără sfârșit. Pentru credincioși se deschid pentru veșnicie ușile cerurilor. Sunt epoci

în via a omenirii când p catul, r ul i aderen ii lui triumf , pentru un timp. Dar lui Dumnezeu s nu-i pretindem nimic; în general lucreaz tot prin oameni, sau prin intermediul popoarelor. i vremurile de cump n pentru credin înseamn pedeaps cereasc pentru abaterile noastre de la linia moral , sau, tiu eu ce s zic? Uneori pedepsele sunt trimise de Dumnezeu pentru încercarea rezisten ei noastre suflete ti.

Cine nu rezist se pr bu e te, dar cine rezist pân la sfâr it, acela se mântuie te, îmi pare mie ca acum Dumnezeu caut în lume un om, sau un popor, prin care s echilibreze lucrurile. La orizont se arat , prietene drag, zorile unui veac de întins tr ire spiritual . Poate c atunci - pentru oamenii ce vor tr i în acei ani - îngerii lui Dumnezeu se vor pogorî pe p mânt i vor intona, al turi de noi: „Hristos a înviat din mor i“.

Eu în eleg, Volodea, c sufletul t u strig dup dreptate - pentru c observi c nedreptatea triumf pretutindeni, în aceste zile de aspr b t lie dintre duh i materie. i arunci ridic -te cu mintea pân la u a cerului t vezi ce-i acolo. Dac aici nedreptatea a triumfat i cei r i î i târâie nestingheri i existen a lor murdar pe p mânt, dac ace tia, r i fiind, calc în picioare dreptatea i obijduiesc pe semeni, apoi, în elege tu, c undeva, dincolo de lume, trebuie s se g seasc cineva Atotdrept care s fac dreptate, r spl tind virtutea i p lmuind p catul. Pentru aceasta sufletul t u îl caut pe Iisus i-i cere dreptate pentru p mânt.

Dumnezeu care ine în mâna sa cump na vie ii, î i va face la ora pe care n-o tiu nici îngerii din cer dreptatea sa. Pân atunci ferici i sunt cei ce rabd prigoanele...

*

Volodea a plecat chiar în acea sear . Disperat, a venit pân la mine s - i ia r mas bun. În mân i-am strecurat o cruciuli de os. S-a uitat la ea, a s rutat-o i atent a b gat-o în sân, lâng inim . Pe cre tet i-am pus mâna binecuvânt rii i i-am optit: „R bdare, Volodea, mult r bdare. Sunt semne c Dumnezeu nu ne-a uitat! Prive te spre Apus. Dintr-acolo vine mântuirea!“

26

CE-A V ZUT DOCTORUL VASILIEV ÎN EUROPA

Pe solda ii i grada ii din gard - ceasovoi - nu-i cuno team i mai ales nu aveam nici un interes s -i cunoa tem. Pe urm , ca nu cumva s pactizeze cu „inamicul“, îi schimbau destul de des. Veneau de la unit ile lor, î i îndeplineau rosturile cum se pricepeau - cu înjur turi, ghionturi - for ându-ne la munc „bîstreii, bîstreii“¹ - i în memoria noastr rar dac se înscria câte un nume

propriu. Pe ici, pe colo, printre ei se găsea câte un om care se purta omenește, sau chiar încerca să fie civilizat. Dacă, cine știe pentru ce întâmplare, vreun ofițer, sau vreun ceasovoi îi icăra ceva pumni în cap, ca prin farmec, rusul se oprea holbat - r mâna cu mâna ridicată - mârâia înc-o înjurături printre mselăi te lsa în pace. A ac, de câte ori începea, vreun antrenament pugilistic pe spinarea noastră, sau repezeau câinii pe noi, numai ce strigam a mirare: „unde vi-i cultura voastră“?!

¹ Repede, repede

Dealtfel nu puteai pretinde soldatului uzbek, sau mongolului, comportament civilizat. De i purtau guler scrobite, sub gulerul vestonului, asta ca să ne impresioneze pe noi „europenii“ - tiam că acest guler ias un sector gol, până la veritabilul guler al c m ii. Pentru că acesta n-avea guler; avea un croi special al hainei - gâtul i umerii pe jumătate goi. Cam la aceasta se rezuma civilizația lor; gulerul scrobite. La vremuri de conflicte, din mulțime se găsea câte unul care să-i aducă aminte și să-i apostrofeze: „p cat de gulerul tău scrobite“.

Recunosc - rar de tot - se găseau totuși printre ceasovoi și oameni corecți. De exemplu doctorul Vasiliev. Eu nu l-am cunoscut personal, dar la lucru - mai corect spus, în timpul repausului - venea în grupul nostru și ne povestea multe. Noi tiam, de la dânsul, că fusese războiul în Europa și ne interesau impresiile pe care i le fusese lui această Europă.

Tânăr, înalt, blond, sergent. De felul lui era de prin regiunea Moscovei. Fusese medicina veterinară la Moscova și războiul l-a găsit proaspăt laureat. A plecat la război; l-au făcut locotenent și când s-a încheiat războiul, fiind demobilizat, a avut parte de o lună de concediu, întors acasă, în sat, la familie, lângă Moscova, vechilor lui colegi le-a povestit cele văzute prin Europa. Se pare că se arăta entuziasmat de contactul cu civilizația apuseană - și acest fapt a fost observat de unii din prietenii lui, care, pe căi întunecoase, l-au dat pe mâna securității. Entuziasmul lui i-a fost fatal. A fost trimis pentru reeducare în lagărele de la granița chineză - unde se găsea toată armata ucraineană - contaminată de europenism și care, se pare, ar fi mică - în frunte cu mare alții ei - pentru o independență ucraineană. Din locotenent, l-au făcut sergent și după doi ani de frecătură, cum se exprima el - iată - l în gardă la noi. Vesel, tot timpul fredonează - fals - ceva melodii învățate în Europa.

Noi coseam, adunam fână și Sura Vasiliev ne cânta. Pe urmă, obosit de atâta cântare, striga să-i audă și morții: „nada pauza,“ trebuie pauză - „veniți înapoi să fumăm“.

Nenea Griță „l-a citit“ - și se dădea la o parte bucuros, în elegtor. Precedentele colhozului mereu îl apostrofează: „ce atâta pauză, tovarșe sergent?“ Sergentul Vasiliev se făcea că n-aude.

Tomii Popa - pe care Vasiliev l-a îndrăgit din pricina vocii sale frumoase - stătea lângă rus și-l îndemna: „ei, domnule doctor, ce-ați mai văzut în Europa?“

Vasiliev atât a tepta; nu se lăsa prea mult rugat.

- Mai întâi să ne cânte domnul slt. Tomi ceva frumos, ca la dumneavoastră acasă - și după aceea vin eu la rând.

Tomii, odată voinic ca un brad, uscat acum ca un schelet - nu-i place ovezul cu teci fiert în apă de Volga - cu mâncăile suflecate și cu cma a desfcut la piept începe:

În zbor trec peste mine anii
Departez între străini mă frâng
Îmi plâng de mil maghiranii
și romani ele mă plâng...
Tu vântule cu oapte line
Ce arome îți a busuioc
Dă-mi triste țile cu tine
și cântă-mi dor și nenoroc...

Sergentul Vasiliev ascultă - cuvânt nu în elege, dar pricepe răzvrătirea și nenorocul nostru. Tomii trece prin romană a bdi ei Nicoară :

„Dar în portul trist
Nu mai fluturau
Măinile ce atât se-nclinău;
Te vedeam cum te rogi zbuciumat ;
Să nu mă mai vezi, niciodată ?“

și cu gândul întors la vatra părintească, strigă aprins răzvrătiri:

„Căruie, căruie, care duci la București,
Tu să-ți copleșești la vetre, întorcându-ne într-o zi,
Te-om zidi, dar nu cu pietre,
Cu du-măni te-om netezi...“

Ultimul acord îl obliga pe Vasiliev să se trezească din reverie; varșă plătută, fân proaspăt cosită și vocea de aur a lui Tomii !

- Eu - începe doctorul - am fost la București. Trebuie să vă spun că orașul dumneavoastră este vesel. Lumea circula, pe străzi și în nopți. Am văzut acolo și mașini multe și foarte frumoase. Pentru mine a fost curios faptul că mașinile stăteau pe străzi parcate - chiar în nopți, și nu le fură nimeni...

Noi facem ochii mari: „Cum să le fure domnule? Ce, suntem pe timpul tarilor?“

Doctorul nu în elege în miezul ei riposta noastră, dar reflectează cu amărăciune: „La noi la Moscova sunt puține mașini - nu așa luxoase ca ale dumneavoastră. Dar nopțile stăteau sub lacăt. Dealtfel, la Moscova - în general în orașele noastre lumea doarme obosit. La București, lumea petrece. Sunt multe restaurante, iar băutură de ajuns. Româncele sunt ochioase, dar să vă spun drept, fugeau de noi. Cum ne zăreau, treceau pe celălalt trotuar. Am fost și la teatru, dar acolo n-am înțeles nimic. Am văzut câteva filme apusene. Sunt șutul până în gât de filmele noastre, cu colhozuri și partizani; nu-i nimic vesel în ele. Să nu uitați! Cu multă greutate, dar totuși într-o seară am reușit să intrăm la

„T nase“. Mare artist, domnilor ofi eri! Am răs atunci, de m-au durut f lcile o s pt mân .

S vede i cum a fost. Mai întâi, la Moscova, nu am v zut niciodat acest gen de teatru. Am auzit ca-n apus sunt teatre de operet i de revist . Asta, pe când înv am la institut. Dac am ajuns la Bucure ti, iat am avut pl cerea de a vedea o revist cu T nase. Am încercat s le-o povestesc prietenilor mei, la întoarcere; s-au ar tat foarte încânta i de acest gen de teatru. Dar eu stau i m gândesc acum; acest teatru trebuie s -i vezi; în timpul spectacolului râzi, te distrezi i dup aceea ui i ce-au spus, sau ce-au cântat arti tii, dar r mâi pentru mult timp cu inima vesel . A a am în eles eu revista i de atunci cânt mereu vesel.

ti i, la sfâr it, a ie it T nase pe scen , îmbr cat ca un soldat rus; la gât avea un ceas mare i pe amândou mâinile, multe ceasuri de diferite m rimi.

Spectatorii când l-au v zut, s-au cutremurat de răs. Când aplauzele s-au potolit, artistul a spus:

„Greu era cu der, die, das
Da' mai greu cu davai ceas”

Lumea a le inat de răs. T nase iar a spus:

„Am spus eu ceva?
N-am spus nimic...
Tac, tic, tac, tic
Tic, tac, tic, tac,
Iaca, tac!“

A a de vesel am fost, încât în entuziasmul meu, am aruncat c ciula pân -n plafon. C ciula a c zut pe nasul unei babe care, sup rat , atât doar a spus: „vai, asta nu se face“! Nu se face - în eleg i eu - dar era prea târziu, o f cusem deja. Prietenii mei de la Moscova au spus c -i vorba doar de o glum foarte reu it , în sus inerea p rerii mele, m-am folosit de o poezie a lui Victor Hugo în care se poveste te c , dup b t lia de la Borodino, câ iva solda i ru i l-au înconjurat pe mare alul lui Napoleon, Ney - i nu i-au f cut nimic altceva, decât i-au luat ceasul. Vezi, ru ii au pasiunea ceasurilor i mai ales a ceasurilor cu b t ile puternice. A a c T nase a priceput dragostea noastr f r limit , pentru ceasurile cu tic-tac-ul tare.

- Dar cu vinurile, cum te-ai împ cat?

- Noi, ru ii, nu suntem b utori de vinuri; la ru i, stacanul de spirt; asta da. S -i sim i pân mai jos de ficat. Am trecut pe la Cotnari; spuneau oamenii locului c acesta-i cel mai extra vin românesc.

Pe urm am stat la Foc ani - acolo era un lag r de nem i - am trecut apoi în Banat i pe acolo am b ut o uic fiart de dou ori; asta era bunicic ; se apropia de spirt. Ceea ce mi-a pl cut cel mai mult în România, dar mai ales în Banat, au fost colhozurile de acolo.

- Ce colhozuri, domnule? În România nu exist a a ceva!

- Ba, sunt peste tot locul...

Ne gândeam: uite c , în câteva luni dup catastrofa de la 23 August, ranul

român a i trecut, rapid, la colectivizare.

- i cum arat , domnule doctor, aceste colhozuri? întreb neîncrez tor Tomi .

- Ah, arat foarte bine.

- Adic , fi i bun i ne spune i ce înseamn „foarte bine“.

- Iat cum sunt colhozurile din Banat. Credeam c pân la acest or , a i aflat despre ele.

Noi ridic m din umeri.

- Acolo în România, am v zut colhoz lâng colhoz. Fiecare cas are gard împrejur, grajduri i magazii, c ru ; plug i alte unelte agricole. Apoi, în curte sunt cai, vaci, porci i p s ri multe, multe. Oamenii fac pâine mare, alb i-o m nânc cu sl nin . Dup aceea beau uic tare.

- i sunt multe colhozuri a a?

- Peste tot locul, în fiecare sat, cas lâng cas i colhoz în curte...

- Atunci e bine, doctore, râde Tomi i, al turi de el, izbucnim i noi în râs vesel.

- Era chiar foarte bine. Când le-am spus acest lucru prietenilor mei de la Moscova, mi-au spus c a a f cuser românii, numai pentru propagand . C în realitate ranul din Europa tr ie te mizerabil, moare de foame. Eu le-am r spus c i eu a vrea s mor de foame, cu pâine alb , sl ninu i uic . Prietenii mei se uitau neîncrez tori la mine. Tata i mama i al i oameni din satul nostru m-au crezut i spuneau: „ i la noi a fost a a mai de mult; avea omul gospod ria lui cu vite i p s ri în b t tur . Pâinea pe acele timpuri i b utura erau ieftine”. Tata spunea îns ca el se teme de ceva; el crede c i-n România i peste tot locul în Europa se vor face colhozuri adev rate i va fi i acolo ca i la noi; toat lumea la por ioar ; toat lumea la cantin ... M tem c tata are dreptate. Am v zut ara dumneavoastr destul de bine. Sunte i oameni bogai: sare, grâu, petrol i oameni cu inim bun .

- Din cauza bun t ii firii noastre, unele popoare i str inii prip i i la noi, ne socotesc pro ti i sug, sug ca plo ni ele bog iile noastre i mana rii noastre. Noi, ace tia mai tineri, am în eles lucrul acesta i lu m atitudine hot rât împotriva celor ce ne fur via a, f când din st pânul acestui p mânt, robul hr p re ilor i neomeno ilor str ini.

Românul a a a fost: bun cu cel ce cere mil i ad post. Dar milui ii no tri nu cunosc m sura; s-au îngr at la masa noastr , s-au f cut st pâni pe casa noastr ; i-au adus pe oameni la sap de lemn, îngr di i de legi f cute de ei, sau strecurându-se printre paragrafele legilor, storc mana p mântului nostru: mun i, ape, câmpii i trimit peste grani .

Domnule doctor, noi avem un mare poet, cel mai mare talent al literaturii noastre, Mihai Eminescu. El are poezia intitulat : Doina. Acolo plânge el jalea românului în fa a cotropirii str ine, i tot el arunc asupra noastr cel mai greu blestem pe care l-a rostit cândva gur omeneasc :

Cine-a îndr git str inii,

Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia,
i neamul, nemernicia...

- În eleg, în eleg - r spune doctorul - am văzut oameni la voi, în ar , care nu seamănă cu românii; făceau negustorie, aveau fabrici și strigau: Ura! Ura! Când am intrat noi în Iași. Și pe la noi sunt, dar mai puțini. Trebuie să-și caute și pe undeva, prin posturile de sus...

După trei zile, grupa sergentului Vasiliev face iar de caraul în jurul nostru, în aceste zile pauzele sunt foarte numeroase și lungi; ceasuri întregi. La îndemnul președintelui de colhoz, doctorul ne ia apă rădăcină cu „las tovarșe, este timp destul“.

Garda se depărtează, rezemându-se pe dăru. Sub capul de fân, povestea cu Europa se desfășoară mai departe.

- La dumneavoastră este bogăție multă și multă veselie, reia doctorul Vasiliev, firul povestirii. Am fost doar la câteva botezuri și la o nuntă - m-am îmbătat tare - și a fost foarte bine. Frumoșii oameni, buni oameni! Abia după ce am trecut în Ungaria, am văzut că acolo se macină altfel; nu mai era bogăția și bunătatea românului. Era mai greu cu mâncarea, iar de băutură trebuia să te ferești; puneau otrăv în ea. Pe urmă câmpul acela era gol, îmi aducea aminte de stepele ucrainene.

Mie mi-au plăcut munții; sunt mari. Până la Carpați eu n-am văzut munți, dar asta nu-i de ajuns. Am fost la Sinaia - satul regelui dumneavoastră - și-am vrut să mă ridic până la vârful unui munte. Am obosit și m-am oprit la o stâncă. Acolo un moș frumos la chip mi-a dat și m-a mâncat cu ligă caldă cu brânză și cu unt - și bun ?

În Cehoslovacia am văzut drumuri bune - asfaltate, iar rânii mergeau la prăjit cu bicicleta. Mă gândesc la opincile de țesut, cu care se încălzește și la drumurile noastre, care-s așa, cum le-a croit natura.

Am fost la Bratislava și la Praga. Frumoase orașe, frumoși mahalale, așa cum se vede pe la noi...

Când am intrat în Germania, abia atunci am înțeles ce înseamnă civilizația și tehnica avansată. Autostrăzi largi, lustruite, periate cu du-te-vino al mașinilor. Toate drumurile-s asfaltate. Satele, ca niște mici orașe, cu casele aliniate, mari, frumoase, spațioase, tot pe lângă fabrici. Nu este sat fără o fabrică sau două. Cu adevărat o țară industrială. Și totuși neamul este un individualist; îi vorbește de fabrica lui, de atelierul lui, de casa lui. Însă neamul, e neam; ordin, curățenie, punctualitate. Războiul abia se încheie și ei, fără să teptă biciuirea străinilor, au și prins să-și reface casele, fabricile și celelalte stricăciuni. Nemții nu ne iubesc. De altfel, astea sunt raporturile - normale - dintre învingători și învingător. Nici eu nu-i iubesc pe nemici, în eleg că sunt mulți și le e greu acasă; dar nu sunt de acord cu ochiul liber, care se uită - lăcom - spre grâнарul ucrainean. Aici, ne ciocnim, încolo ar fi posibil o înțelegere; ei să ne dea mălai, iar noi să le dăm pâine. Mai întâi, să avem noi, pâine... Cred că numai așa, noi, rușii, ne vom

putea în elege cu nemii.

Am fost și la Berlin. A fost stricat rău de bombardamente și de artilerie. Ceea ce te uimește la nemici, în orașele și satele lor, este perfectă simetrie: străzi, case și oameni, toți sunt trași la rindea. Toți nemicii gândesc la fel despre politici și despre lume. Curios pentru mine, acolo, în Germania, nimeni nu-l condamnă pe Hitler pentru politica lui; dar îl condamnă până și copiii, pentru că a pierdut războiul. Tot la Berlin am văzut soldați englezi, americani și francezi. Sunt și ei oameni ca noi, numai că fumează țigări de foi. Am vorbit cu un cizmar neam. Pe față mi-a spus că el îi urăște pe englezi. La întrebarea mea, pentru ce-i urăți atât de mult, mi-a răspuns flegmatic: „dacă englezii cu americanii lor nu v-ar fi ajutat, noi văbteam măr!”

Am râs amândoi și din acel minut ne-am socotit prieteni, în Germania nu te saturi de pâine, iar băutura, numai bere. Tinerii fac sporturi și duminica toată lumea iese din oraș.

Când am plecat de la Berlin într-un camion spre patrie am trecut prin toată Germania, până la granița poloneză. Aceea e bună impresie pentru o țară civilizată; neamul însuși țace și se uită la noi chioră.

Cum am trecut în Polonia, mi-am dat seama că mă aflam în altă lume. Satele mai așă, oșelele doar pietruite, iar pe lângă orașe, mult mahala. Și oșărie cruntă.

Dacă măpăit în Uniunea Sovietică aerul era sărbătoresc, ca acasă, în alegi graiul, te salut omul. Dar nu-i autostradă și nu-i oraș european și satele sunt necăjite și sărace, parcă noi am pierdut războiul. Și teamă într-o zi și reflectam. Lumea din apus este înaintea noastră cu cincisute de ani. Noi lucrăm așa cum nu-i firea noastră. Totuși, vrem să ajungem într-un totuș apusul; ba, chiar, să-i depășim. Vorba e: oare apusul va sta pe loc, așteptând mersul nostru, ca de melc?

*

Apoi sergentul Vasiliev a dispărut într-o zi, fără să mai fi primit răspuns la ultima întrebare.

Tomii conchide: Bun băiat, a priceput ceva. N-a vânturat degeaba Europa. Bădiadauă: E periculos să gândești liber...

27 SPORT

În lag re erau oameni de toate vârstele și de toate gradele. În timpul liber fiecare grad avea preocupările lui. De bun seamă că tineretul ducea greul muncilor; dar, tot acest tineret era în fruntea inițiativelor de tot felul.

S-ar putea crede că preocupările celor din lag re erau înute departe de manifestările sportive, din pricina muncilor mrunte la care erau supuși. Și totuși, n-a fost așa. Contrar celor afirmate de știința medicală despre hrană și rezistență, despre calorii etc., războiul și nenorocirile care au urmat au dovedit că omul, cu potențialele lui fizice, se adaptează și supraviețuiește condițiilor vitrege care în viața normală îl ar pune. Puterea de a rezista în aceste condiții vine din altă parte; vine din puterea cuvântului, puterea sufletului și încordarea voinței, voința de a birui și de a te depăși. Atrăgătorul omului în condiții foarte bune - de abundență, cu calorii și vitamine, dar din pricina unui moral scăzut nu a rezistat, s-a pierdut.

Așa stau lucrurile și cu sportul. Sportul cere antrenament și consum mare de energie.

Când a început să se juca fotbal în lag r, a fost ca o glumă. Era primăvara lui 1944, pe mântul se uscaseră doi, trei tineri, pe terenul dintre bordeie, bătău cu picioarele o minge de cârpe. Lovit cu piciorul, mingea se deplasa câțiva metri și apoi încrămenea. Jucătorii încercau să facă ceva, dar mingea rămânea pe loc, tot de cârpe.

La grupul celor doi, trei, s-au alăturat alții și când într-o duminică s-a anunțat un meci de fotbal, toți am zâmbit și am zis cu neîncredere: „hai să mergem, să vedem ce comedie poate să mai fie și asta“.

Cele două echipe, cu un arbitru între ele, au început jocul; noi, ceilalți, așezându-se pe iarba la peluză sau sus pe bordeie la tribună - priveam încercarea sportivă de pe teren.

Cele două echipe loveau mingea de cârpe care nu reușeau să ajungă până la poartă. În timp ce jocul se frământa pe loc, în jurul mingii, apăsându-se pe iarba și fuma frunze de paie. După vreun sfert de oră, înaintarea a obosit încât jucătorii nu mai erau în stare să lovească mingea. Atunci au trecut cei din apropiere în locul lor. La sfârșitul primei reprize, amândouă echipele stăteau frânte pe iarba, cu mingea la un pas de ele. Arbitrul în elegător, a fluierat sfârșitul meciului. Iar noi i-am adus pe jucători la bordeiele lor, pe brațe; nu pentru frumusețea jocului, ci, pentru motivul că nu-și mai puteau urni picioarele din loc.

După vreo două săptămâni, s-a anunțat un alt meci, de data aceasta întâlnirea era internațională; românii i-au provocat pe nemici. Înănd seama că întâlnirea era atât de importantă, tot lag rul a fost prezent.

Meciul începe și jucătorii încearcă să facă ceva. Nu e un joc propriu-zis, ci o mișcare care se desfășoară în jurul mingii care cu greu se decide să se miște un pas la dreapta sau la stânga. Nemții atacă masiv - extremele fug în jos, în sus, în funcție de intențiile cu care cei de la centru încearcă să le trimit mingea. Portarii rezemă de bare, lăncezesc; apărarea se joacă cu pictricelele de pe teren. La centru, jucătorii transpiră.

Într-o clipă de undeva, de peste porți, se arată un nor prăzrit, străveziu, când ajunge deasupra lagărului, stropete cu dintr-o dată terenul.

Peste cinci minute soarele apare vesel de după geam și ne invită să ieșim din bordeie. Meciul e mediu și după toate regulile jocului, pe timp ploios, disputa continuă, până când cronometrul arată ora sfârșitului.

Pe teren sunt bătătoace; mingea s-a încălcat de noroi și de apă, tricourile jucătorilor sunt ude leașă, iar la lovitură, mingea îi împinge pe jucători cu noroi pe picioare, pe mâini, pe față. Mingea a devenit și mai nesuferită. Jucătorii o lovesc, punându-și mâna în dreptul ochilor, și aceasta, nesimțită, îi stropete și se așază lenșă, ghiftuită, în vreo bătătoacă alăturată. Gică Dumitrescu, micșulbuș, numai inimă, o roagă stăruitor: „hai draga mea, ieși din bătătoacă, să te bag odată-n... poarta mării, că ne-am săturat de fandoselile tale“. Mingea nici nu clipește. Stă în baltă și jucătorii se-nvârtesc în jurul ei, neîndrăznind să intre după ea.

Un neam tânăr, blond, uscat, încearcă apă cu vârful bocancului spart - și conform proverbului românesc căudul nu se sperie de apă, intră odată în bătătoacă, apucă mingea de ceafă și fugă cu ea spre poarta românilor. Ajuns în fața porții, se oprește la doi metri, o așază jos, în timp ce portarul s-a dat la o parte ca să vadă ce va face neamul cel uscat; acesta se dă trei pași înapoi și, cu o viteză de fulger, lovește puternic mingea pe direcția porții. Mingea, umflată și deformată, nu înțelege intențiile neamului de a înscrie golul, se mișcă flecălit și se oprește la picioarele portarului. Neamul înjură de mama focului: „unde o trimiți unde ajunge.“

Toată asistența, cu echipe și arbitri, râde de încercarea neamului. Meciul se sparge cu acest rezultat nedecis iar jucătorii sunt băgați în baie.

*

Până în primăvara anului 1946 nu s-a mai jucat fotbal. Atunci, pe teren, a apărut o minge care voia să spună că este o veritabilă piesă pentru acest joc. De undeva se făcuse rost de o cameră de la o roată de automobil și cu ceva petice de pe la cizmarie s-a înfiripat o minge. Pompă de aer nu era, dar se umfla cu gura. Când se considera suficient de umflată, apărarea privirilor ca un dovleac lunguie. Totuși, reacționa la lovituri. Și chiar dacă nu se ducea acolo unde dorea jucătorul să o trimită, totuși pe sus, opărea la atingerea cu pământul și undeva tot ajungea. Dacă vântul era mai puternic, apoi această minge plutea ca un balon de la Moși și se oprea prin copaci.

În fiecare duminică, pe timp frumos, mergeam la meciuri. Nu ne interesau nici jocurile, nici rezultatele finale; toți eram cu ochii la figurile și la icanele pe care le făcea mingea. Când primea un atac puternic, pleca glon din piciorul jucătorului și toată înaintarea, după ea. Mingea se oprea în aer, se învârtea câteva clipe nedecise, privea galnic la jucător și apoi o cotea la dreapta sau la stânga, după dispoziția inimii ei. Jucătorii înjurau, n-aveau nici o siguranță în ea. Când se rostogolea pe jos, se mai învârtă de trei ori, dar cum se ridica în aer câțiva metri, toată lumea se uita la dânsa. Ce va face? Încotro o va lua? Jucătorii, socotind că le citește intențiile, alergau după cum se mișcă mingea pe sus. În sfârșit, decis, se așeza pe capul sau în brațele cuiva de la peluză. Acesta, cu un atac, încerca să o trimită în teren. Mingea, supărată pe nedreptățile jucătorului improvizat, se hotărâse brusc și intra întins, între sârme. Meciul se încheia, pe loc. Urmau discuții mult diplomatice cu stăpânirea până ce mingea se reîntorcea acasă. De obicei, deformată scul fotbalistică rămânea până seara la ceasovoi, care încercau cu ea un fel de cazacioc. Lovit în mod barbar de nemiloșii ceasovoi, sfârșea lamentabil cu un sășăit scurt, sunător, de gânsac supărat. Se spergea și rămânea în mâna lor oțteapă. Abia atunci ne-o aruncau peste sârme. Aici, o luau în primire jucătorii și după ce o lipeau pe unde se găurise camera și o coseau pe unde crăpase anvelopa, era unsă cu seum și pusă la odihnă, pentru spectacolul următor. Și așa a mers, o vară întreagă.

Peste iarnă, în hamatul la sanie era singurul sport practicat de noi. Ne întindeam în hamuri de neplăseau ochii. Sportul acesta de iarnă era un fel de încercare a puterilor. De obicei se solda cu sârme sfârșite la cotituri și cu picioare rupte. Când stai și te gândești la plăcerile sârmei și la bucuria elea te transformă în cal: se ține doar cu mâncămovz. Trageam în ham și ne căzneau să înlocuim calul.

*

A mai trecut un an și a venit iarăși primăvara. S-au uscat bătătoacele și terenul de fotbal s-a uscat.

Când am revenit la Măntârca am găsit o situație înfloritoare; fiecare nație își avea mingea de fotbal. Ba chiar, mai la o parte, se juca volei, și pe lângă porci și baschet.

Sandu m'ă lămură-te:

- Să vezi în fiecare seară câte 22 de nebuni care fug după o minge mare, câte o lună! Iar duminică, anunțuri peste anunțuri: Mare meci de fotbal sau de handbal - asta-i boala nemăsurată - între reprezentativele austriacă și cea japoneză, sau între nemții și românii. Mă rog, nu-i chip să te poți ocupa de alte treburi; tot lagărul s-a îmbolnăvit de sportomanie.

- Măi Sandule, nu care cumva îți te repezi că „zărghitu“, după minge?

- Eu? Da' ce-am că pierdut? Eu învăț acum limba japoneză; nu mai am timp pentru ocupații atât de periferice.

i totu i, într-o duminic , ne-am dus amândoi la meci. Jucau românii cu unгурii, în prima repriza românii au înscris dou goluri. Ungurii erau nervo i. Sandu, cu fa a radiind de bucuria victoriei, strig mai tare decât to i:

- Bravo Gic , ura T lp anule, ine-te bine Drago ... Ai v zut cuvioase, cum se ap r culorile române ti? Bravo b ie i! Trebuie s -i hr nim...

- Cum s -i hr nim, Sandule?

- Cum? Nu tii? Hai s -i spun ce facem. Când se anun un meci interna ional cu participare româneasc atunci, noi to i românii, punem mân de la mân i-i hr nim pe juc tori, cu o s pt mân înainte, îi scutim i de munc - le facem noi lucrul lor - i-i preg tim pentru ca la întâlnirea anun at s în sus culorile...

- Minunat, Sandule, subscriu la această necesar ini iativ . Te pomene ti c de la tine a plecat ideea?

- Da' de unde? Îmi pare c m iei peste picior. Hot rârea a plecat din alt parte i de vreme ce-i solidar , eu o respect.

Între timp, începu repriza a doua. Ungurii atacau înver una i i tot jocul se purta pe teren românesc. Apoi unгурii au marcat un gol. Sandu înjura i d dea din mâini. La scurt timp, unгурii au egalat i la sfâr itul meciului scorul era doi la doi. Echipa româneasc era obosit , extenuat , iar unгурii, veseli i mul umi i pentru acest rezultat.

- Vezi, bre, reia Sandu dup ce s-a calmat pu in. Noi nu avem rezisten de lung durat . Ungurii p reau l lâi în prima repriz dar în urm toarea s-au redresat i joac admirabil. Totu i eu continui s cred c va trebui s le m rim ra ia de zah r fotbali tilor. Mai mult chiar, va trebui s le asigur m b ie ilor câte o por ie respectabil de zah r, în pauza de dup prima repriz .

- M i Sandule, îmi pare r u c nu-i B di a s te aud . Dup cum v d eu te-ai îmboln vit r u de sportomanie. Parc v d c -n viitoarea întâlnire cu unгурii apari i tu în chilo i i tricou, în înaintarea româneasc .

- Nu cred. M voi m rgini s fac dou lucruri: s dau zah r, gr sime i pâine pentru b ie i i la meci s sus in, ca unul din galerie, na ia i culorile noastre. Crezi c asta poate fi socotit grip infec ioas ?

*

Cea mai bun echip de fotbal a r mas pân la urm tot cea româneasc ; nem ii, în schimb, fie c erau vienezi sau berlinezi, erau imbatabili în handbal.

În vara anului 1947, de trei ori s-a întâlnit echipa românilor cu cea unğureasc . Dup a doua întâlnire, rezultatul a r mas tot nedecis, cu toate c a doua repriz a fost prelungit cu un sfert de or . Ambele echipe au plecat de pe teren, sfâr ite de puteri.

Tot lag rul tia c această întâlnire se disputa cu atâta înver unare pe teren, din cauza interesului politic, în spatele românilor era Transilvania.

Sandu îmi spune: „Bre, aici ap r m hotarul de la apus. Ungurii î i dau seama

de acest lucru, iar nemii vor să vadă cine învinge.“

Apoi a venit o duminică frumoasă cu cer înalt și cu tribuna plină de rusărie. Terenul de fotbal este complet închis de cei trei mii de spectatori europeni. Amândouă echipele, cu oameni tineri, sănătoși, viguroși, joacă elegant. Parcă e o întrecere de artă sportivă între București și Budapesta. Loviturile de pedeapsă sunt foarte rare. Este cel mai frumos meci internațional văzut aici. Maiorul Vuia, de profesie arbitru internațional, arbitrează cu o corectitudine și o suplesime care impun respect. Pe teren nu se aude decât loviturile.

Prima repriză se soldează cu scorul de 2 la 2. Spectatorii fremătesc. Echipele, reconfortate după regula introdusă de Sandu, reîncep. Mingea extrem de ascuțită toare se supune tuturor ordinelor ce pleacă din picior sau din cap. Ilarion Stănescu, Aurel Gulan cu Gică Dumitrescu, într-un triunghi perfect echilibrat, duc mingea până la poarta ungurească, cu o mișcare lovitură peste cap, Gică înscrie perfect a treia lovitură în favoarea României. Furtuni de aplauze, de fremătesc pe dură. Panică în echipa ungurească, care trece cu totul în apăsare, înaintarea noastră bate, fără pauză, la poartă. Ungurii și-au pierdut cumpătul și încep să juce dezorientați, trimițând mereu mingea afară.

Cu trei minute înainte de încheierea meciului, Aurel trimite o minge puternică, în unghiul din stânga sus, și arbitrul fluieră pentru al patrulea gol înscris de români. Două minute de zăpăceală la poarta ungurească urmate de fluieratul prelung al arbitrului care anunță sfârșitul meciului. Galeria, în delir, aplaudă și aruncă cu epice în aer.

Sandu cu mâinile întinse ca o pasăre prinsă de furtună strigă: „bravo Gică, ura Aurel, străieșteți Ilarion. A noastră -i Transilvania...”

Rând pe rând, lot după lot prizonierii au plecat spreările lor, ducând cu dânșii rămășițele hamurilor, dar și amintirile luminoase.

Sub pleoape văd întâlnirile spectaculoase de la Mănăstârca, sau de la Oranki.

Iar în urechi răsună strigătul de biruință al lui Sandu: „A noastră -i Transilvania...”

Să audă tot natul, măi! A noastră -i Transilvania!

Dunărea duce către mare apele sale înghețate. Dinspre răsărit bat aspre vânturi cu spic de ninsoare. Sunt singuri! Și mâine-i Crăciunul!

28

CONCURENȚA ARTISTICĂ

Fără de celelalte nașii români au fost cei mai tari atunci când s-a ascuțit lupta politică prin lagăre - în legătură cu comunizarea noastră și cu formarea de unități militare, voluntare, care urmau să plece pe front, pentru eliberarea României de „români” și pentru întronarea Anei Pauker la București.

Românii erau în fruntea tuturor națiilor prin atitudinea bătăioasă față de comisariatele politice și de administrațiile lagurilor.

Mândria noastră se sprijinea, poate în primul rând, chiar pe viața noastră spirituală și pe frumusețea acestei tradiții și pe manifestările de cultură și de artă. În condițiile acestea de „concurință internațională”, ceea ce ne-a scos pe noi în evidență a fost unitatea de nezdruclinat care, de mulți ani, ne plasase pe o țară curată românească și creștină. Nemții, italienii și ungurii, la fel japonezii au fost obligați să recunoască unitatea cu care veneam noi în lume - punerea accentului pe viața spirituală și pe manifestările uluitoare ale acestei tradiții: renunțări, suferințe, atitudine hotărâtă, iar între noi frățească unitate, o inimă. Dacă era cineva bolnav în spital, ajutorul nostru îl salva. De întra cineva la carcer, cu mii de greutate și se strecura acolo hrana. De pleca cineva la drum, în sacul lui de merinde și se punea ajutorul nostru. Nu existau suferințe, lipsuri, pe lângă care noi să trecem nepăsători; conform moralei noastre, îi ajutam și pe inamici, punându-i pe picioare.

Cartile noastre de preț erau: Sfânta Scriptură, Memorialele lui Pârvan și altele, găsite pe la prizonieri; circulau din mână în mână... Duminică și de sărbători, toți ca unul, eram prezenți la rugăciune. Corul nostru religios și liturgiile noastre săvârșite ca-n prima creștinătate - cu greutățile acelei epoci de grele persecuții - i-au cântat pe toți străinii de partea noastră.

Cei ce păstrasem viața românească în sufletele noastre - a așămărit, neclintit, până la urmă. Dintre cei ce-au căzut sub greutate, și-au dat crezare propagandei comuniste, pe unii - mulți la număr - am reușit să-i salvăm, trăgându-i de guler, afară.

Stăteam de vorbă odată la Mănăstârca cu profesorul Kaufman, de la Viena - profesor de limbi neo-romanice - îmi relatează că-n universitățile germane se crede că noi reprezentăm o mișcare spirituală, mai bine zis o mișcare de revoluție morală în sânul bisericii ortodoxe. El socotea că nu-i suficient și nici complet această definiție: ar fi mai aproape de realitate dacă s-ar defini atitudinea noastră față de viață ca o mișcare de redresare morală și politică, în sânul poporului român și ca o tresărire, o revoluție înnoitoare, în sânul întregii biserici ortodoxe.

Profesorul Kaufman avea dreptate.

În ochii națiilor de la Oranki sau de la Mănăstârca - am crescut și din pricina reușitelor noastre manifestări artistice. La un an după încetarea războiului, pe rând, pe măsura pregătirilor făcute cu mult atenție, fiecare nație, care era în stare să organizeze o serbare, o eztoare, o expoziție de artă, se prezenta pe scenă în sala de mese, iarna, iar vara, în dosul spitalului. Românii au fost cei dintâi care au încheșat o orchestră cu vioară, chitară, contrabas - confecționate din placaje, sârmă electrică și cozi de cal. Din aducere aminte s-au refăcut notele, scrise tot pe placaje, în doi ani orchestra noastră număra 50 de persoane, iar corul, admirabilul nostru cor bărbătesc, perfect pus la punct, număra o sută de persoane. Au încercat și celelalte nații să alcătuiască coruri și orchestre; n-au

reu it. Totu i, sunt obligat s recunosc c vienezii au înjghebat la Oranki în 1948 o orchestr care s-a plasat imediat dup cea a românilor. Au încercat i ungurii un taraf de igani, destul de reu it - dar acest gen de muzic nu putea sus ine un spectacol... Singurul cor pe toat Rusia, a r mas pân la urm corul românesc, în fa a lui, toate na iile i-au plecat capetele.

*

În vara anului 1947 la M n stârca s-au înmul it ungurii. Numeric erau cei mai mul i. Totu i, administra ia interioar a r mas pân la urm în mâna antifasci tilor români. La Oranki conduceau nem ii.

Fiind, din punct de vedere numeric superiori, ungurii au socotit c vor putea s ne concureze la manifest rile artistice din lag r. Conform obiceiului, au organizat o ez toare, în dosul spitalului, pentru dup -amiaza zilei de 1 august. Ru ii din administra ie erau prezen i ia locul de onoare iar în spatele lor, pe iarb , marea majoritate a prizonierilor; scena, de p mânt, înalt de jum tate de metru, în col uri patru stâlpi de brad, sârme sus i cear afuri în toate cele patru laturi.

ez toarea începe. Orchestra cânt frumos, languros, muzic de step , muzic ig neasc .

Între „diploma ii locali“¹, ap ruser dou persoane - so i so ie; s-a aflat c sunt unguri i c fuseser func ionari superiori în ministerul de externe de la Budapesta.

¹ elibera i de ru i i adu i în lag re.

Dup o pauz - în care fumul de mahorc acoperise cerul - se reia spectacolul, i în mijlocul celor 25 de orchestran i apare o femeie cu p rul alb ca z pada de pe munte, slab i nemâncat . La semnul din baghet al dirijorului - din gâtlejul uscat al femeii iese un fel de cântec sub ire, ca un fir de m tase. Cântecele e înso it de viori i de ambal. Femeia cânt „Ave M ria“ - Bucur -te M ria - iar ambalul i viorile încercau s imite orga.

Ascult m încorda i. Da, „Ave M ria“, ava pro nobis²! Dup muzica ig neasc , nu ne vine a crede c , acum, aici, o femeie cânt un concert prin natura lui religios. Când vocea, sub ire, sub ire ca un fir t iat în dou , s-a stins, am l sat capul în jos i-am a teptat verdictul „s lii“. Aplauze jenate - în sectorul unguresc. Foarte discrete, în diferite col uri din careu. Mai mult pentru a mul umi îndr znelii b trânei femeii de a fi ap rut între noi i de a fi cântat ceva, ca la biseric .

² „Bucur -te M ria, roag -te pentru noi“.

Înc nu se risipise acest jen general când orchestra atac un s lt re

„cearda “. Dup „Ave M ria“, prin urmare, un joc na ional maghiar, în încheiere, mar ul revolu ionar al lui Kossuth.

i apoi, toat mul imea, aplaudând - mul ume te pentru spectacol, îndreptându-se spre bordeie.

St team în bordeiul 14. Deasupra, pe blat, la doi, erau Vili Popescu i lâng el Mircea R dulescu. Abia intrasem în bordei când l-aud pe Mircea, foarte revoltat, zicând:

- Auzi, tu, m i Vili, s ne batjocoreasc în halul sta; se poate? i Mircea î i r suce te nervos must ile ungu re ti, încâlcindu- i degetele în barba lui de arhimandrit.

- Ce-i chestore? Cine te-a sup rat? îl întreb eu, încântat de felul cum î i se rm na barba.

Mircea fusese numai comisar de poli ie, dar noi îl nec jeam cu „hai înainte, la înalta treapt de chestor.“ Îi pl cea cariera de poli ist i noi nu aveam nimic împotriva lui. Las s fie i un poli ist cinstit i de voca ie între ei. Trebuie s fie i poli ie, dac este stat. Când nu va mai exista stat, în faza superioar a comunismului, atunci fiecare va sta, noaptea, cu bâta la u ; poli ie nu va mai fi. Ce bine vom tr i atunci! Ca în era pietrei necioplite (paleolitic, parc a a-i spune). Se pare c Mircea nu va tr i pân într-aceast er , dar el sper s ajung chestor.

Mircea s-a potolit. Nici n-a luat seama la întrebarea mea. S-a suit pe „crac “ i st acolo, ca o g in la ar în prepeleac; din timp în tip sfor ie zgomotos pe n ri, ca un cal ce- i azvârle tecile de ov z, intrate pe n ri.

Vili se a eaz lâng mine i m l mure te:

- Auzi, p rinte, ce s-a întâmplat! Abia s-a terminat spectacolul i dirijorul orchestrei a spus tare în auzul ultimilor r ma i, în „sal “: „ei, acum le-am ar tat noi puturo ilor de valahi, ce-nseamn art , art major ...“ Uite c ungurii, arogan i, arogan i a a cum îi tim, uitând c noi i-am înv at s poarte pantaloni acum o mie de ani, când au invadat Transilvania - ne arunc m nu a.

Auzi, pe noi, „puturo ii de valahi“, s ne înve e ei art major ! Dup cum vezi, problema Transilvaniei îi frige la inim ! Ce facem acum? Ce zici?

- Desigur, dac ne-au provocat, la batjocura lor noi trebuie s r spundem civilizatat. S preg tim un spectacol de r spuns.

- De acord! M duc s v d ce spun ceilal i.

- Merg i eu... R spunde Mircea i sare jos de pe crac .

*

Apoi, despre aceast poveste nu s-a mai auzit nimic dou s pt mâni. Orchestra i corul f ceau repeti ie într-un bordei, în fiecare sear . În lag r, via a curgea normal cu meciuri de fotbal în fiecare sear , iar în ziua de Sf. M ria, dup ce am comemorat marinarii mor i pe ape, s rb torind patronul marinei, am f cut invita ie prin bordeie pentru o ez toare pe care o d m noi, românii.

Au venit ru ii, to i „diploma ii“ i to i prizonierii. Pân i bolnavii din spital au asistat, înfolfi i în halate i p turi. Lag rul p rea pustiu. Scosesem b ncile din sala de mese i pe ele st teau o parte din spectatori, în spatele lor se afla marea majoritate a publicului.

Începe spectacolul. Pe scen , în fa , orchestra iar în spatele ei, corul. Dirijeaz Haralambie Papadopol. Pe scen , 170 de persoane. Programul cuprinde o singur bucat : „Poemul Iancului“. Sub privirile vr jite ale spectatorilor sun tulnicile pentru revolu ie. Din muni coboar mo ii cu Avram Iancu în frunte i pl tesc obida iobagului pentru toate împil rile grofilor. Ard castelele celor trei na ii ale Transilvaniei; românii - a patra na ie - cer drept la via în propria lor vatr str mo ease . Iobagii români, cei mai numero i pe p mântul transilv nean, î i spun - r spicat - cuvântul, trecând prin foc i sabie împilarea venetic . R scoala Iancului adun în jurul ei tot natul transilvan, de la vl dic pân la opinc i zguduie oameni i st ri de lucruri ce p reau încremenite pe ve nicii. R scula ii m r luiesc în sunete de cimpoaie i de buciume, în timp ce tot natul transilvan jur :

„Murim mai bine-n lupt
cu glorie str bun ,
Decât s fim sclavi iar i
în vechiul nost' p mânt...“

Spectacolul se încheie în acordurile - puternice - ale mar ului de la 1848.

Furtun de aplauze, triumf. Tot lag rul î i manifest mul umirea pentru acest unic spectacol. Avusesem grij s rezum m pentru str ini paginile de glorie pe care le con ine poemul. i str inii au în eles mar ul glorios al revolu iei lui Iancu. Dar ace tia erau entuziasma i de masa corului i a orchestrei i de perfecta lor punere la punct ca orchestra ie, în condi iile de acolo - ref când poemul din aducere aminte - era nespus de dificil s îi aten ia publicului dou ceasuri. i la urm s te acoperi de aplauze. Românii au în eles actul nostru de curaj, iar ungurii - din Ardealul de nord - care tiau române te, au fost cei mai l muri i.

Peste p duri a prins a bate vânt de toamn . Iar în apus st ruie abia conturat, inclusul lunii noi.

A doua zi, în bordeiul 14, suntem pe punctul de a pleca la lucru; forfot , fum de mahore , vorbe.

În bordei intr cinci ofi eri unguri - corect îmbr ca i în uniforma armatei lor i întreab de Valentin M nescu. Mircea tresare, prive te musafirii, i-l face atent pe Valentin. Valentin coboar i le iese înainte.

- Eu sunt cel c utat, domnilor. Cu ce v pot servi?

- Domnule M nescu, ne adres m dumneavoastr i prin dumneavoastr celorlal i ofi eri români... Colonelul ungur care vorbe te - las timp pentru tradus translatorului, un slt. din Ardealul de nord. Ne adres m dumneavoastr i, în numele ofi erilor maghiari, v cerem scuze pentru insulta pe care v-a adus-o dirijorul orchestrei noastre, pe de o parte; pe de alt parte am venit s v

mul umim - în numele acelora i ofi eri, pentru lec ia ce ne-a i servit-o prin spectacolul de ieri. Lec ia am sim it-o, ne ustur , dar e just . Scuzele noastre, domnilor ofi eri.

Cei doi ofi eri i-au întins mâinile; nu purt m ur , iar raporturile de bun vecin tate s-au putut men ine, pân la cap t.

29

CEI CARE AU MURIT...

În prima faz a prizonieratului mortalitatea a fost extraordinar de mare. Cine a sc pat cu via , dup primul an de adaptare la foame, sete, frig, tifos exantematic, dizenterie, la toate acestea ad ugându-se i munca neomeneasc , acela, apoi, a rezistat pân la cap t. Mortalitatea apoi s-a îndep rtat. Doar TBC-i tii, c rora nu li se acorda nici o asisten medical i distroficii - mai ales toamna i prim vara î i pl teau tributul vie ii. Degera i, fl mânzi, palizi, la 1 ianuarie al fiec rui an, ne felicitam, constatând: „care va s zic , am mai p it peste un an“.

Dar, mai întâi, în prima faz , au umplut cimitirele 60% din ofi eri iar la solda i procentul a fost mai mare, atingând 80%. Cei care au pierit aproape to i au fost spaniolii - se paser vreo 13 ofi eri - apoi italienii, din corpul lor expedi ionar supravie uind circa 200 de ofi eri, situa ia din rândul solda ilor fiind înc mai rea. Pe nem i i-a decimat foamea i tifosul, apoi dizenteria; greu s-au putut adapta la ov zul i meiul pe care ni-l serveau ru ii la mas .

*

Era iarn i foame i frig de cr pau pietrele; i p duchii bolnavi - se plimbau în voie pe trupurile noastre sl b noage.

Eram la Astrahan în iarna acelui an, 1943. Volga, cu o mie de guri, f r pauz , adap nes ioasa mare i când n-a mai putut rezista nici ea gerului, a înghe at. Pe întinsul acesta gol, f r copaci, f r vegeta ie b teau vânturile, spulberau nisipurile i troieneau potecile cu mormane de z pad . P mântul cr pa de ger i ru ii spuneau: „cumplit iarn , cumplit iarn “!

Lag rul era la marginea ora ului, lâng un cimitir; în bordeie nu aveam cu ce face focul. P duchii mi unau ca la ei acas , mul umi i pentru victoria ce-o repurtaser asupra noastr i pe care o exploatau sângerous, neomenos.

Mureau oamenii i nimeni nu se interesa de cel ce-a murit. Ba, s nu uit, cel mai adesea, mortul era inut ca viu - la control, înc dou -trei zile i chiar mai mult, pentru ca vecinii lui s -i primeasc por ia de mâncare.

Erau dese cazurile când vii i mor ii z ceau la un loc, pân când mortul

începea să intre în putrefacție și putoarea nu mai era de suportat; în acest caz, trebuia să se renunțe la porția de mâncare în plus și mortul era scos afară, gol și pus în stivuit.

Lui Sandu nu-i venea să creadă că lucrurile s-au petrecut așa cum le povesteam. „Norocul” meu că, acolo, cu mine, au fost mii de oameni, care au văzut stivele de morți. Așa cum se așezau lemnele în stive - prin găuri - așa au stat stivuiți morții în lagăr la noi până în primăvară, când am putut să-i îngropăm.

Iarna era grea, aspră, geroasă și pământul nu putea să fie săpat; cu târnăcoape, cu lomuri, cu toate încercările noastre, nu reușeam decât să așchierăm pământul. Morții erau mulți, pământul înghețat și atunci stăpânirea a dat ordin sanitarilor să facă stive din morți, goi, buhoși, hidoși la înfățișare, fără nume, fără număr. Sub ger, au înghețat toți, s-au mumificat. Toată ziua treceam pe lângă stivele de morți. Noaptea, când batea vântul prin schelete, sau când luna gălbuie pe tălăzurile de stârvuri, te cutremurau; era ca-n proorociile lui Ezechiel; teribilă imagine de apocalipsă!

Când a venit primăvara, am săpat sub un mal o groapă adâncă, lată, și acolo i-am înmormântat, grație, pe morții din stive. Sub bătăile celor două ale razelor de soare, corpurile gelatinoase se înmuiau, se desfaceau, oasele ieșeau pe la încheieturi cu tendoanele vinete, burile plezneau și răspândind un miros pestilential de-ivrsăi și mamele din tine. Porți acum în nări și parci-n haine turbate putoare de stârvuri în descompunere.

i-am numărat noi atunci, nouăsprezece mii trei sute doisprezece morți, din toate națiunile Europei.

și lucrul a stat la fel și în celelalte lagăre. Stivele de morți au stat în aceiași subger și zăpadă - la Oranki ca și la Ela-Buga, la Sverdlovsk ca și la Urali.

*

Andrei Mihalache, cu manta de piele pe umeri, cu basca pe cap și cu cizme de cauciuc în picioare, trece spre Dunăre, după apăs. Înalt, drept ca bradul, drept la suflet, îmi amintea seara trecut despre niște lucruri pe care eu le uitasem aproape.

El căzuse prizonier la Cotul Donului, în noiembrie 1942 și până să ajungă la Oranki, trecuse prin diferite lagăre, de ajustare, improvizate.

Ceea ce mi-a amintit el este întocmai cu ceea ce eu singur am văzut, și ne-am cutremurat. Soldații care tăiau pulpe sau fese de la morți, le frigeau și apoi le comercializau; alții amestecau cîntec de coajă de pâine, primită ca hrană de la ruși, cu excremente omenești, ococeau din nou la foc și o vindeau flămâzilor.

La focurile improvizate în arcuri, seara, oamenii își frigeau centurile sau tălpile de la bocanci, le mâncău scorjite și a doua zi mureau...

Coloana de prizonieri pleca în zori, mai departe, pe jos, către Urali. Greu prin viscol și pe zădărnici. Drumul era presărat de morți. Și bănogul se

descotorosea de boarfe, î i f cea cruce i, zicând „ierta i-m , m i fra ilor, eu nu mai pot, r mân aici...” se a eza jos, în genunchi, la marginea drumului i a tepta. Ceasovoiul îi tr gea un foc în cap i omul mul umit, se lipea de p mân.

Ici r mânea unu! În an , colo un altul, iar c tre sear , focurile de arm erau tot mai dese.

Pe deasupra coloanei noastre, se roteau corbii. Departe, în înserarea fumurie, coloana z rea acoperi uri; satul era aproape; ochii str luceau, picioarele se înviorau i cei ce- i f ceau socotelile pentru ultimul ceas al vie ii lor, opteau: „nu m l sa i, nu m l sa i“!

i-i duceam cu noi, cu mâinile încele tate de bra ele noastre.

De ger, de foame i de boli, când, în zori plecam mai departe,

Coloana noastr se f cea i mai mic . Mureau oamenii u or, ca gâzele.

Pe deasupra lag rului se roteau, cronc nind, corbii.

i dac a trecut un an, cei ce-au fost ca s moar , au murit, iar ceilal i, supravie uitorii, c li i la temperaturi joase i la încerc ri cumplite, ne-am ridicat drep i în fa a Domnului i i-am mul umit mai întâi pentru încerc ri, apoi pentru ajutorul ce ni l-a acordat ca s biruim greut ile i-n al treilea rând, pentru via a pe care El ne-a p strat-o.

Pe urm , ne-am adus aminte de oameni, de întâmpl ri i de mor i, de moartea acelor oameni care tr iser al turi de noi, i-am zis: trebuie s ne îngrijim de aducerea lor în amintirea noastr , nu pentru c ei ar avea nevoie - acolo unde se g sesc - de în elegerea noastr - ci pentru c a a ne-a optit inima, s ne purt m frumos cu mormintele lor. i cu insisten , trecând peste piedici i neîn elegeri, ne-am apropiat de mormintele lor, le-am îngr dit cu garduri, la cap le-am pus cruci de mesteac n alb, în timp ce buzele noastre murmurau: Doamne, odihne te-i cu sfin ii t i, unde nu sunt dureri. Aliluia.

*

În lag r la M n stârca, la începutul toamnei anului 1947, pentru cei ce muriser aici, la Oranki i la Schit, s-a ridicat troi , frumos lucrat , sculptat de mâini me tere. O var întreag s-a lucrat la ea. Din stejar i mesteac n legat în fier, cu acoperi frumos, în solzi indrilit i cu o inscrip ie pe placa de aram , fixat pe cele patru fe e ale tulpinei, pe care sta scris în limbile român , german , italian i rus : „Ridicatu-s-a această sfânt troi în amintirea osta ilor prizonieri care au murit în aceste lag re, cu gândul la patria lor; noi ne închin m adânc în fa a jertfei lor!“

Purtat pe bra e, cu imnuri ortodoxe, cu delega ii restrânse de la toate na iile prezente la M n stârca, i cu un singur preot, admis de comisariat, Constantin Popescu, această sfânt troi , monument de art sculptural , a fost a ezat în cimitirul Poiana Morii. Ca s slujeasc la c p tâiul acestor mor i f r nume, care i-au înfr it trupul lor cu florile poienii. i când va trece vântul prin mesteceni, s le suspine, de ei doar auzit, de dâni doar în eles, imnul îngenuncherii

cre tine ti.

E tot ce-a putut face inima noastr de frate, pentru ace ti nemângâia i: cimitire, cruci i flori. Pân când iernile vor troieni i nep sarea va risipi cimitire, cruci i flori.

i dac urma lor n-om mai cunoa te-o, în gândul nostru ei vor tr i ve nic, în sufletele noastre r mâne mereu în picioare, înfruntând criv ul i furtuni, troi a de la M n stârca. Lâng um rul nostru sim im um rul celor ce-au c zut. Peste râna lor, noi punem îngenuncheri de heruvimi.

30 EVAD RI

Toate lag rele erau înconjurate cu garduri înalte de sârm ghimpat prev zute cu reflectoare electrice i telefon. Lag rele mai izolate - cum a fost de exemplu M n stirea, lag r de p dure, avea ase rânduri de sârm , cu intervale între ele arate i greblate, iar în afara lor se întindea pe 10 metri de jur-împrejur o plas de sârm . Dup p rerea ru ilor, cu astfel de fortifica ii si cu paza reglementar în prepelece, din astfel de înt rituri nu se putea fugi. Poate c ru ii vor fi avut dreptate. Din lag re s-a evadat totu i, trecându-se peste aceste impedimente ghimpate, f cându-se canal pe dedesubt. Asta, numai ca s se demonstreze c dorul de libertate, când te scoate la hat, î i înlesne te i c ile de evadare, în general, europeanul are cap i asta s-a v zut i în felul cum au fost executate cele mai reu ite evad ri.

Iarna nu puteai s te gânde ti s pleci la drum. Ger cumplit, z pad mare, foame, gol tate. Paza - totu i - era la fel de atent , ca i vara.

Noi le spuneam ceasovailor: „Duce i-v naibii, la lag r, venim noi singuri i batem la poart “, într-adev r, în acest anotimp i cea mai înc lzit minte se r corea sub b taia criv ului, a teptând prim vara. Dac ne-ar fi l sat în p dure - unde lucram - am fi venit, galop, pân la poarta lag rului. Totu i, paza era cu aten ie m rit . Se temeau ru ii de contactul nostru cu popula ia civil . Ca nu cumva, ziceau st pâinii, popula ia civil s nu ne „lin eze“. Ce idio ie comis reasc ! Popula ia civil întindea mâna - miloag - ori de câte ori ne z rea. E drept, c odat , lucrând al turi de condamna ii politici, câ iva dintre ace tia ne-au înjurat spunând: „Mama voastr de impoten i, noi v-am a teptat treizeci de ani ca s ne salva i de sub st pâניה satanei i când colo voi v-a i predat, aruncând armele. A a v trebuie. V e greu? Las , tr i i acum la p dure, m i feciori de strâmb lemne, ca s experimenta i pe propria voastr piele binefacerile regimului. S le comunica i i americanilor c i pentru dân ii sunt preg tite hamuri noi... Mama voastr de nesocoti i...“

Prim vara, când plesnea mugurul, mai plesnea i câte un creier: „Ai auzit,

m , c Silvestru a înnebunit?“ Dar de evadat, nu se evada nici acum. Ce s m nânci, la drum?

Venea i vara cu bucuriile i speran ele m rite c poate ne vor da drumul acas .

Apoi, când începea pe la 15 august s bat vânt de toamn i cartoful era copt, cine avea de gând s o întind , pleca la drum. Peste sârm ? Pe sub sârm ? Copil rii! La ce bun s - i mai faci de lucru cu foarfec sau cazmaua? S-au încercat i aceste metode. S-a reu it s se treac de gard, pe urm obosit, extenuat, c dea omul frânt, la 10-20 km pe drum.

De evadat frumos, corect, a ezat, gospod re te, asta se putea de la p dure, sau de la colhoz, sau de pe orice antier unde eram du i la munc .

Mai întâi, trebuia s fii bine antrenat la mers. Dar asta nu putea fi o problem . Dac toat ziua lucrai, tr gând în ham, sau cu joag rul la p dure, acest exerci iu chiar ne prisosea. Al doilea, trebuia s - i faci rost de înc l minte rezistent pentru drum lung. Gândi i- v c pân la cea mai apropiat grani aveam de str b tut, cu o mie de pericole pe care le prezentau p durea i golurile imense nepopulate, cel pu in trei, patru mii de kilometri, îmbr c minte - având în vedere ploile care în nord sunt destule i dese i reci, i iarna care vine repede. Apoi, un sac cu alimente precis planificate, pentru cel pu in zece zile. O busol , cremene i amnar i ceva bani de buzunar. Pe deasupra un cu it i mai presus de toate, un curaj mare. Trebuia s tr ie ti ho e te, ferindu-te de orice contact cu popula ia. Popula ia era infiltrat cu prea mult securitate.

Drumul trebuia f cut noaptea, iar ziua, ascuns undeva, te odihneai.

Câteva din aceste evad ri au fost atât de perfect puse la punct i cu scrupulozitate gândite, dar ajunse la punctul final, în preajma grani ei, ca în filme, se petrecea câte un neprev zut i expedi ia c dea. Eroul era adus cu înso itor, cu oasele sf râmte.

Am s povestesc doar câteva din aceste evad ri.

La Schit, lucrând la pr it de varz , trei ofi eri austrieci au evadat; un colonel, un c pitan, un sublocotenent. Enervare mare pe ru i. Noi râdeam. Pe la ora zece ziua au plecat evada ii i în aceea i zi colonelul s-a predat unui cioban, c pitanul a adormit pe o c pi de fân i sublocotenentul a fost prins la gara cea mai apropiat , chiar în hainele lui nem e ti.

Trei unguri, în anul 1946, au plecat de la p dure. i au mers o lun de zile. Au ajuns pân la Krasnodar, sub Caucaz, i acolo, într-o gar mic , au fost descoperi i. Stând de vorb cu eful de gar , la întrebarea absolut dezinteresat a acestuia: „încotro merge i?“ cei trei unguri au r spuns: „ne ducem acas , în Armenia. Din Armenia, socoteau ace tia, mai u or vor trece în Turcia. eful de gar s-a bucurat i cum sunt armenii, ca i evreii, s-a apropiat i mai mult de ei i a început s spun de una de alta, dar în limba lui matern , în grai armenesc. Ungurii au f cut ochii mari; nu în elegeau nici o boab armeneasc i cu „scuza i, c ci suntem gr bi i“ - au i plecat peste linie c tre p dure. eful de gar , armeanul cel veritabil - a trimis îndat mili ia pe urmele lor i c tre toamn

cei trei unguri au fost readuși - numai umbră și vis - la Mănuștârca. Ei, vezi, nu e suficient să știi limba rusă; pe cât se poate e necesar să cunoști și graiul populațiilor de pe granițe.

Când eram la Karaganda - de acolo erau așezeci de kilometri până la granița chineză - mă băteau gândurile să evadez și să trec în China. Toată ziua mă uitam la vârfurile munților și la furtunile de zapadă de pe creste. E drept, China era aproape, dar munții și zăpezile veșnice de pe creste mă înspăimântau. Mă uitam la munții ăia... Până la urmă am rămas cu privitul. Renunțând la o vizită prin China, m-am hotărât să înlocuiesc această dorință mea de drumeție, cu o vacanță în Italia.

Să nu-mi uit cuvântul. Alte evadări care să merite însemnarea lor aici au mai fost în vara anului 1947. Gheorghe Militaru - de prin munții Râmnicului Sărat și cu Costache Ciutea - pare-mi-se de pe lângă Vaslui, au plecat la drum dintr-un lagăr dinspre Urali. Ei au mers o zi, două, nouă, o lună și când au ajuns la Volga, foame, anarhie și smârcuri. Nici o ieșire. Peste dure de sălcii ruginii, trestie și papură. Ciutea a căzut; moartea, în zilele cu grinduri noroioase, râdea hâd la cotitură. S-au predat, au încasat pe deasupra o bătaie care i-a dus la un pas de moarte, și apoi, „galbeni ca făclia de galben cear“, ni i-au făcut plocon nou, la Mănuștârca.

- Cum a fost Ghiță? îl întreb eu curios.

- Ascultă părțile, după experiența mea, e mai bine să pleci de unul singur. Pentru că, dacă ești unul singur, se întâmplă... și în irămulime de lucruri care dovedesc că o evadare pe cont propriu e mai acoperită de riscuri.

Mă gândeam la Sandu, care se pregătea să plece în companie cu alți doi fărtași. Când s-a lămurit că e necesar să știe limba armeană, pe lângă cea turcă și în lagăr nu se găsea nici un armean; în vara următoare era gata, gata să evadeze, dar exact în ziua cu pricina l-a apucat o diaree tembelă - de nervozitate, sau poate că mâncase vreo coadă de pește intrat în putrefacție. Prietenul său a plecat la drum singur, socotind că ar fi de prost augur amânarea călătoriei. Sandu, slăbit de pântecarie, se uita peste păduri, întrebându-se pe unde o fi Andrei.

Tot în acele zile, fiind la coasă, au evadat Costache Manolache și Ioan Bogdan. Au reușit să ajungă până la Moscova unde au fost prinși.

Sandu mă întreba în fiecare seară: Pe unde o fi acum Andrei? Ridicam din umeri a neștiință. Vedeam că se frământă. Purta în suflet o mie de regrete și blesteme.

Andrei Stănescu, tânăr avocat din Basarabia, evadă pentru a doua oară. Prima dată în 1945 - fusese prins după jumătate de zi. Câinii i-au dat de urmă prin pădure, deși trecuse el și prin apă de mai multe ori, dar degeaba. Trântit la pământ de câini l-a luat în primire comandantul lagărului Lt. Ilicov - poreclit „Mucea“.

La infirmerie a ajuns o masă de carne sângerând. Totuși tinerețea a biruit și Andrei s-a refăcut.

A mai trecut un an și în a doua vară - 1947 - pe la începutul lunii august, Andrei s-a dus la lucru, lângă lagăr, la grădina de zarzavat. Pe la orele două după-amiază, Andrei a ieșit din cordon și cu o traistă în spate a pornit la drum. Seara la număr toare se constată că lipsește Stănescu. Îndată au plecat cu câinii în urmărirea lui. Câinii au mers pe urmă, până la râul din apropiere și aici s-au încurcat. Venind noaptea, rușii s-au culcat, urmându-l cu precauție a doua zi. Și a început urmărirea pe drumurile care duceau în Europa.

Sandu, privind peste umerii săi, se întreba în fiecare seară: oare pe unde o fi ajuns Andrei? Fuseseră prinși toți evadații; Comisarul politic, Terlechi, organizase un miting, pentru înfierarea îndrăznețelor de bandiți, care stricau raporturile de frăție, cu sora mai mare, U.R.S.S., dar mitingul s-a transformat în comedie, ofițerii români solidarizându-se în bloc cu cei evadați și problema a căzut baltă. Andrei nu mai apărea. Ne gândeam la el; slăbuț, fără alimente, cu foamea ce bântuia atunci Rusia - s-o fi prăpădit pe drum. Stăruia totuși și gândul subire, plângând, ca un fir de iarbă la început de primăvară, stăruia o căldură dorită ca Andrei să treacă hotarele în afară. Sigur și acolo-sărușii stăpâni. Mare lucru nu poate face pentru noi. Dar, poate, ceva găsi undeva, să spună o vorbă despre noi, și despre viața de robie în care trăim.

Poate că Andrei a trecut hotarul. Cine ține? Pe la București, vor fi ceva englezi sau americani? Să te înfățiși cu plângerea-n proapăt la Petru Groza? Păi, cum țru Petru ar fi tare mulțumit dacă am pieri toți aici. Noi ne rugăm seara și dimineața la Dumnezeu: „Doamne, du-l pe Andrei până la americani, să stea de vorbă cu dânilor. Poate ne-or înalege“.

Într-o dimineață, străbate o veste fulger. Andrei a fost prins și se găsește în carceră la Oranki.

- Na, zice Sandu, toate planurile noastre s-au prăbușit. Dacă nici Andrei n-a ajuns în afară, aruncă sunt inutile alte încercări!

Era toamnă și norii plumburii se aninau de vârfulurile brazilor. Măi, măi, și mult mai era până când da frunza verde. Opt luni de iarnă, opt luni de moarte și pe urmă? Ce va mai urma?

Andrei a ieșit din carceră și-a venit la noi, slab ca un sfânt bizantin, cu ochii albaștri mari, cu părul blond. S-a așezat pe pat, s-a întins și-n cinci minute a adormit. S-a trezit a doua zi pe la ora 12, a mâncat ceva și iar s-a culcat.

Peste trei zile, înviorat, întremat, ne spune: Am ajuns până la Cernăuți...

- Bre, bre, se miră Sandu, și de-acolo te-au adus înapoi?

- După cum vezi, românule, nu s-au rușinat; de acolo m-au adus înapoi, la Mănești.

- Măi, Sandule, și se adresează Petre Lisandru cu politețe subire - nu ești de părere că noi toți să prăpățim și să-l lășăm pe Andrei să ne povestească?

- Să încerc, bre, să încerc, dar eu nu garantez. Doar și eu trebuia să plec cu Andrei; dacă n-ar fi fost pântec rău, așungeam la Iași...

- Așa, ai ajuns la closet... Remarcă unul din popor.

- Pardon, pardon, se repede Sandu, nu-și permit, în alegeri?

- Măi, Sandule, închide pliscul și deschide-ți urechile. Poate să înveți ceva bun de la Andrei, pentru la anul, puse capăt discuțiilor tefan Tumorug.

Andrei ne învăluie pe toți într-o privire de frate:

- Spre deosebire de ceilalți evadați eu, după ce am mers vreo cinci kilometri prin apă - am plecat, nu spre Europa, ci spre Urali. Bănuiesc că într-acolo n-o să mă caute nimeni. În bănuiala mea a fost întemeiat. Ceasovoiți și miliienii m-au căutat repede pe drumurile care duc spre sud și spre vest și n-au dat de mine.

Am călătorit ziua, fluierând de dorul țării, iar noaptea ca tot omul, dormeam pe la margine de sate, pe câmpie de fân. Am avut și norocul unor săptemâni furtive ploaie. Când am socotit eu că urmărirea s-a mai domolit, am ieșit la o gară, m-am lămurit încotro duc călăile, ca orice om cuminte am scos un bilet de tren și iată-mă la Moscova. La început m'ispitea pământul să călătoresc pe tampoane, pe acoperiri de vagoane. E o prostie. Pentru că la gările mari, miliienii de pe acolo legitimează pe cei furtivi bilete. Și eu căutam să fiu cât mai discret; nu-mi plăcea ochii miliienilor. Cu bilet, a ezat comod pe bancă - aici nimeni nu te controlează de unde și încotro, cu mâinile în buzunare, stăpân pe situație - mă plimbam prin vagon, iar noaptea mă întindeam pe bancă și dormeam.

În vagoane, după cum îți poți imagina călătorii. Ajuns la Moscova - am căutat direcția gării pentru Kiev (Kievscăia) - încerc la casă un bilet de accelerat. Nu găsesc pentru ziua aceea și la fel, casiera îmi spune că abia peste trei-patru zile voi găsi un bilet pentru Kiev. Trei-patru zile m-am plimbat prin Moscova și am văzut ce se putea vedea. Am cumpărat câte ceva de mâncare, iar de dormit, am dormit în sala de așteptare. Rufești, ca de-alde mine, mai erau destui. Totuși, miliienii controlează mereu și eu trebuie să fiu atent.

Cu biletul perforat de taxatoare, urc în vagon și acceleratul înghite distanțele.

La Kiev, alte greutăți, alte câteva zile de așteptare și în sfârșit pornesc spre Cernăuți. Bani se împuținaseră simțitor iar în desăg doar o bucată de pâine neagră. Călătoria cu trenul - îmi ziceam - e plictisitoare, dar cu piciorul durează mult și e legat de o mie de riscuri. De la Liov nu pleacă nici un tren accelerat spre Cernăuți; trenuri personale sunt totuși. Dar foarte aglomerate. Cu biletul pentru Cernăuți în buzunar, încerc să prind într-un vagon, încerc în al doilea, nimic. Ce mă fac? Până la Cernăuți sunt 60 de kilometri. Să mă duc pe jos? Nu! Să mai încerc.

La coada trenului, direcția căilor ferate atașate trei vagoane de marfă, cu bănci, probabil rămăsele de pe vremea lui Tata Averescu - și luată drept trofee de război. Măcar într-un astfel de vagon. E noapte, în vagon nici o lampă. Oamenii fumează, tu ești înjurat pe Dumnezeu că rabdă atâtă. Am trecut de Snetin și iată, pe la Grigore Ghica-Vodă intru în țară. Unii coboară, alții se urcă. Mult vorbă de galiieni și mai tăcut, resemnat, graiul românesc. La lumina chibriturilor, văd frumosul nostru port național bucovinean și intru în vorbă cu un moșcu pletele până la umeri, coborâtor dintre plieștii lui tefan cel Mare. „De unde ești, moșule?” „Apoi, de unde să fiu, nepoate? Ia, din țara aceasta necăjit, din Boian, dacă-i auzit vreodată de numele aista!” „Am auzit

mo ule, ba chiar am fost pe acolo; frumoase locuri, omeno i oameni!“ „A fost o vreme când toate erau cu rânduiala, dar acum, de când am fost da i ru ilor, toate s-au stricat; nu mai este ara, ar i legea, lege...“ M gândeam la zisa poetului nostru: «Din Boian la Vatra Dornei / A umplut omida cornii...!»“ întocmai. Trenul nostru mergea domol; are timp. Abia în zori va ajunge la Cern u i. Nu-i nimic; s m v d eu în Cern u i - îmi ziceam - i pân la Bucure ti mai e un pas. Trec grani a pe la R d u i; iar trenul de acolo - la vale - i gata; mâine m plimb pe Calea Victoriei. Mo ul puf ia dintr-o lulea, repetând; „e r u nepoate, e r u cu lifta str in ! Nu tiu cum vom mai da de cap t. R u ne bate Dumnezeu. Ne-a trimis i rus i secet . E r u nepoate...!“ Se lumineaz de ziu . Pân la Cern u i mai sunt zece kilometri. Unii dorm de-a binelea, jos pe podea, al ii picotesc pe b nei. Ce se întâmpl în eleg ceva mai târziu. Trenul încetine te mersul i când vagonul se opre te, ciocnindu-se cu vecinul în tamponare, în vagoane strig unul: „pune i mâna pe ho “ i se încinge o busculad , la care iau parte mai mul i c l tori. O femeie strig disperat : „Mi-au furat banii! Alta: „unde mi-i geamantanul?“ Vacarm, ghionti, gâfâieli. Câ iva se c znesc s -i lege pe ho i; ace tia se ap r i când dau s sar din tren se trezesc în bra ele mili ienilor: „Ce-i m , aici?“ întreab un mili ian. Dou zeci de voci, încearc s l mureasc povestea. Câ iva ho i, „lucraser “ - la întuneric - pe drumul Liov spre Cern u i. Cu ceva au gre it ace ti punga i, c ci iat pe trei prin i, lega i i preda i mili iei.

Am sim it c aici e bucluc. Dac încercam s plec repede, trecând peste orice obstacol, mili ia m-ar fi crezut unul din band i m-ar fi urm rit. Mai bine stau pe loc. Ce-o fi, o fi!

Vin mai mul i mili ieni, blocheaz u a de la vagon i pretind legitima iile. Eu de unde s le ofer legitima ia? Mai erau i al ii în situa ia mea.

Ho ii au fost prin i, noi ce f r „pa aport“ am fost pofti i s coborâm, i trenul de Cern u i se vedea la un pas de mine! Mai întâi am ame it, apoi redresându-m , mi-am zis: „b iete, p streaz - i calmul“. Mi l-am p strat când am fost introdus în biroul mili iei. Cu perfect st pânire am pus sub nasul efului o dovad tampilat în regul - din care reie ea c cet eanul Andrei Mateiciuc a lucrat la fabrica de cherestea „Bradul Ro u“, din regiune Gorki i c acum m întorc acas la R d u i. „Bun, zice mili ianul - alt act mai ai?“ „Nu am!“ „A eaz -te colo pe banc i a teapt .“ M-am a ezat pe banc . Am a teptat. Seara am fost b gat la beci. Am a teptat: o zi, dou , o s pt mân . Dup o s pt mân , mili ianul îmi spune: „De la R d u i ni se r spunde c nimeni nu te tie pe acolo, iar regiunea Gorki ne comunic c acolo nu este nici o fabric cu numele de pe dovad .“ M gândeam - în timp ce mili ianul m lua cu duhul blânde ii - c nu poate exista o astfel de fabric de vreme ce eu i cu Sandu o fondasem! Noi f cusem tampila i tot noi o botezasem „Bradul Ro u“!

Am trecut prin Cern u i, dar nu a a cum am dorit, ci cu escort . De acolo am fost trimis la Moscova. De data aceasta gratuit - i acolo, la Ministerul de Interne nu mai era nici o posibilitate de t g duial . S-au crucit to i de felul m iestru cum am ajuns pân în ar .

Acum iat -m între voi. Stau i m gândesc. Dac îmi ascultam inima, plecam la Liov pe jos. Actul era bun; nu avea nimeni nimic cu mine. L comia, parc tras de ner bdare... Voiam s ajung cât mai repede la Bucure ti... Acum, ce zici, Sandule, încerc m i la anul?

- S crap, dac nu merg - uier Sandu - am rât c nu a trecut i el pe la Cern u i.

Dar n-a mai fost nevoie de a a ceva. Andrei i Sandu, cu cei mai mul i dintre români, au plecat spre ar la l Mai 1948.

Pe Andrei l-am întâlnit la Canal. L-am întrebat: ce zici Andrei? Încerc m?

- P rinte, bat-o focul de Americ , tare-i departe. S m mai gândesc! Poate pân atunci vine America la noi.

- Andrei, prietene, lung e drumul... S vedem ce-o mai fi i la anul. Ai r bdare...

31 ART

În epoca r zboiului, oricât ai fi c utat, n-ai fi g sit hârtie. Iar dac din întâmplare descopereai o coal de hârtie, aceasta constituia obiectul unei admira ii generale. Oamenii o pip iau, o miroseau i pronun au, ca o invocare: „hârtie, hârtie“.

Am reu it odat s cump r o jum tate de coal . M-a costat solda mea pe trei luni. Dac o descoperea administra ia, pe lâng faptul c o confisca, urmau i diverse pedepse. Adus la bordei i trecând din mân în mân , ne-am convins, în fine, c în U.R.S.S. s-a descoperit hârtia i c marilor ei savan i li se cuvine brevetul.

De obicei foloseam papyrusurile, ca vechii egipteni. Mesteceni erau destui. Doar noi t iam p durile. T iam, pe dimensiuni mici, tulpina mesteac nului i apoi îi desprindeam coaja argintie. În bordei, cu aten ie m rit desf ceam coaja pân la foi ele sub iri, fine, ca hârtia olandez . T iat pe dimensiuni mici i cusut cu a , formam volume, extrem de atr g toare. Papyrusurile noastre erau de culoare alb , roz-pal i adeseori galben-verziu, ca g lbenu ul oului de ra . Ca s cite ti trebuia, cu aten ie m rit , s dezv lui fil cu fil . Volumul se usca i dac umblai cu neglijen , foile se m cinau. Noi am reeditat pe de-a-ntregul povestea papyrusurilor Alexandriei, pân la finele captivit ii numai pe aceast hârtie am scris, i multe volume de acest fel au reu it s fie aduse în ar .

Pentru cei care înv au limbi str ine, erau mai la îndemân scândurile i placajele. Ba, chiar mi-aduc aminte c în iarna lui 1944, un poet necunoscut umbla prin bordeie cu o scândur lung de 2 metri pe care, cu un cui, î i tip rise opera i- i citea poeziile, dac erai dispus s -i ascul i.

Matematicienii și inginerii foloseau cerșii și pietre lustruite.

Lipsea total cerneala. Cine avea un vârf de creion chimic, parcă ar fi avut o mină de aur.

Cu mult greutate, totuși, puteai să faci rost de un creion, pe mahorcă. Numai ce vedeai câte un colar de 10-12 ani că te ispitea cu un creion bont. Începea târgul și până la urmă intra în lagăr încă un creion.

Până în primăvara anului 1947, a fost o epocă de înflorire a papirusului cum nu s-a cunoscut nici în evul antic, însă în primăvara aceluiași an „se descoperise” hârtia. Foile de mestecănuș au fost încet-încet puse în circulație. Se întâmplase o minune, în lagăr s-a înființat o cantină, în urma unei inspecții ministeriale de la Moscova, la cantină au apărut hârtie, creioane și anilină pentru cerneală. Hârtia era de calitate inferioară, din aceea care se tăia pe mese la cârciumile periferice și destul de scumpă. Dar noi eram bucuroși că, în fine, puteam să scriem pe hârtie; pentru noi a fost o surpriză tare plăcută. Pe această hârtie se putea vedea - în zăbrele - marca fabricii de la București. Bucuria noastră a fost și mai mare când am citit pe ambalajul unui val de hârtie cuvântul „Letea”. Ei, ziceam noi: „scumpa noastră țară nu ne uită, dă tot ce are celor ce nu au nimic.”

Războiul se terminase de doi ani, ba, se făcuse chiar și pace cu Germania și noi începeam să trăim în pace. Soarele lucea, cerul era albastru și ciocârliile cântau în cântec în lălmășii, în aceste condiții, cu toate dorurile neostoite și cu gândul întors veșnic către Carpați, când a plesnit mugurul în mesteceni, a sunat și coarda sensibilității în sufletele tinerilor de pământ. Și pe colile de hârtie, prefăcute în carne ele, au început să se învârtă cuvinte care încercau să spună ceva; doruri, speranțe, melancolii și ici-colo câte o idee. Au apărut poezia, au apărut proza și, ca o necesitate organică, s-a înființat brigada caligrafilor, au apărut legătorii și cei care scriau titlurile în relief. Parcă s-ar fi ridicat din moribundul trântit Eliade, cu al său îndemn: „Scrie și bibliotecă, scrie și numai”. Bibliotecile își scriau și deoarece poezia era mai la îndemână, trebuia mai puțin hârtie, iar ideile se puteau condensa în câteva strofe, și pentru că toată lumea cunoștea prozodia, toate gradele, până la căpitan - inclusiv - cultivau versul, iar de la maior în sus, proza; proza presupune maturitate, experiență în conducerea condeiului pe hârtie, cunoașterea tereștelor și felul de a construi. Maturii lagărului, de la maior în sus, scriau deci romane, vezi bine, în timp ce „imberbii” făceau poezie.

Și așa se făcea că, aducându-ne aminte de justa constatare a bardului de la Mircea Tiță „că românul e născut poet”, zi după zi și lună după lună am ajuns, spre toamnă, după o statistică riguros controlată, că din două mii de ofițeri români, o mie aveau sub căpitan un volum frumos caligrafiat, ca o ediție de lux, pe care, în colțul din stânga sus, scrisese - „bun de imprimat”.

Cealaltă mie de români de împrăriea a: opt sute de prozatori, o sută care juca table, cincizeci de cartofori, zece matematicieni, zece nebuni și treizeci oameni de omenie.

Și așa cum erau împrășiți pe diverse preocupări, viața ar fi curs frumos dacă scriitorii ar fi fost oameni de treabă. Nu știu de unde apăruse o idee printre poezii

ii prozatori - c un poet ca s r mân pur, original i s ias de sub orice influen str în , trebuie s nu citeasc nimic. Mai ales nu trebuia s citeasc edi ia definitiv a vecinului. A a se explic c în lag r, în această perioad de timp, toat lumea crea dar nimeni nu citea. Or, poezii - a a e natura lor - sunt foarte m guli i cu aprecierile superlative. Dar ca s ajungi la cuvinte m gultoare trebuie mai întâi s cite ti opera. Abia cum începea nenorocirea noastr , a „oamenilor de treab “. Deoarece scriitorii îi zâmbeau protocolar i se dispre uiau reciproc, s-au uitat împrejur i i-au zis: „trebuie s g sim cititori, ca s ne aprecieze i s cre tem în admira ia lor.“

ii au plecat din bordei în bordei, în c utarea oamenilor de omenie. Din pricina z p celii în care se compl ceau, uneori nimereau la câte un tablăgiu, rugându-l: „cite te, rogu-te, genialele mele poezii sau romanul meu ultramodern“, i li se r spunea: „da', las -m domnule în pace cu prostiile astea! Alteceva nu ai de lucru? Înva limba japonez . A a, m car te perfec ionezi la desen“. i bietul poet, extrem de iritat, pentru c era neîn eles zicea printre din i: „A a a fost întotdeauna. Geniile n-au fost în elese de contemporani. Abia posteritatea dac le recunoa te meritele, îi declar academicieni post-mortem i le ridic statui.“

Sandu le-o reteza net: „M , nu vezi c scrii prostii? Nici fond, nici form , nici armonie; ca s - i citesc idio iile, înseamn s renun la limba turc - Sandu era pasionat pentru limba turc c tre finele captivit ii. Te rog s m sl be ti cu poezia ta. Dac vrei o igar , poftim“.

Poetul pleca ame it, parca lovit cu leuca în cap. Se întorcea la patul lui, deschidea caietul i privea: hârtie bun , scump pl tit - caligrafia clasa I - i fondul, ce s mai zicem?

Sandu avea preten ia c a f cut studii de estetic . Dar toat estetica lui se reducea acum la memorarea dic ionarului turcesc, ajutat de Galip Abdulah Haeredim, de la Medgidia (lt. Reg. 6 Vân tori).

În bordeie e lini te amarnic . Nici musca nu se aude. Când te mi ti, p e ti precaut, în vârful bocancilor. Sus, pe crac , un poet cu barb pân la brâu, st cu ochii în bagdadie, vede el ceva acolo. La o m su jos, romancierul, cu creionul între din i, mediteaz asupra felului cum trebuie s - i omoare eroina infidel . Colo, unul rezolv o problem , iar p rintele M r cineanu se fr mânt cu versificarea parabolilor evanghelice.

Sunt foarte mul umit de această lini te, pe care n-o impune nici o autoritate, însu i eful bordeiului nostru cite te i rezum „Bazele leninismului“. Se preg te te s devin om politic.

Mi-a c zut în mân o carte bun . Cine tie cum a ajuns pân la M n stârca! E vorba de Memorialele lui Pârvan. M opresc la fiecare fraz . Fiecare cuvânt e pus la locul lui, lefuit, ca o pies rar ; Constat c nimeni, în graiul nostru, nu a cultivat stilul pre ios a a cum l-a f cut Pârvan. Citesc cartea cu nesa . Dup Evanghelie, vine Pârvan. Aici stau izvoarele tr irii noastre române ti. To i cei ce-au citit unul din eseurile c r ii r mân în admira ia acestui mare suflet de

gânditor român.

Pârvan a fost cel mai citit, după Sfânta Carte; copiat și multiplicat, studiat și comentat, a însemnat cea mai preioasă lectură pentru români. Nu aveam totdeauna suficiente cuvinte de laudă cu care să-i facem recomandarea prin vorbe.

Tocmai citeam De Parentalia, când se apropie de mine un poet tânăr francez barbă, politic, cu haina peticită.

- Părinte, m-a trimis Sandu până la dumneata. Mi-a spus Sandu că aveți o deosebită înclinație pentru poezie. Am venit să vă rog să citiți câte ceva din opera mea.

- Păi, eu sunt călugăr, dragă domnule, și cu poezia stăruiesc puțin. Dacă mă întrebi ceva despre canoanele Sfântului Vasile, apoi eu te lăzimesc, cu dragă inimă. La poezie nu mă pricep. L-am citit, zilele acestea pe Lope de Vega și când am ajuns la poezia intitulată „întoarcerea învinșilor“, mi s-a părut că acolo e vorba de noi - am închis cartea. Tot așa mi-a căzut în mână un volum de Victor Hugo și, la fel, m-am oprit când am citit cărușii, după Borodino, îi iau ceasul mare alului Ney. Iată, l-am citit și pe Arghezi și m-am oprit la „Psalm“! Constat că n-am puterea să merg până la capăt. Du-te la Mănescu Valentin, el se pricepe.

În timp ce Valentin duce tratative cu poetul, eu stăruiesc și mă gândesc: Doamne, ce prapădă va fi la Societatea Scriitorilor când, numai din Rusia se vor întoarce o mie de poeziști opt sute de prozatori! Dacă mai adaug la numărul lor și pe cei ce se vor întoarce din apus, să vezi atunci bătălie pe locurile din Parnas!

Într-o zi, m-a pus pe cățel și am cedat stăruințele unui prozator. Din aceea zi mi-am pierdut toată liniștea. Mi s-a făcut reclamă, și reclama a prins repede, că sunt om de treabă, nu scriu nici poezie, nici romane și că în schimb citesc. La asta s-a mai adăugat că sunt călugăr și, ca atare, am o deosebită înclinație pentru slăbiciunile omenești.

La început ziceam și eu că, în definitiv, a scris omul trei sute de pagini, le-a pus un titlu și sub titlu cuvântul roman. Ei, și? Ce, a omorât pe cineva? Așa am crezut la început. Apoi însă am văzut că lucrurile altfel stăteau. Las' că n-au romane toate personajele mureauă împușcate, otrăvite sau înecate - că și cum viața nu se putea încheia și frumos - dar pericolul, pentru umila mea persoană, era extrem de mare. Am fost la un pas de a mă intoxica cu aceste lecturi. Nenorocirea mergea încă mai departe. Romancierul citit - mândru, plin de importanță, anunță în cerul lui: „m-a citit părintele călugăr și mi-a spus că, cu scrisul meu, revoluționez literatura română. În mod sigur voi fi tradus și în limbile popoarelor din apus...“ în sufletul lui se umflă și plesnea de aroganță, îl vedeai plimbându-se pe aleea din fund, cu manuscrisul la subțioară. Era posibil că un invidios să-l pună pe foc.

Făcusem, pe cățele mele, câteva aprecieri măgulitoare... De aici a urmat toată tulburarea mea. Poeziști, prozatori, esești îți făceau coadă la patul meu și-mi ofereau spre citire, operele lor. Politicos și smerit le primeam și vrafurile manuscriselor creșteam pe masă, pe pat, când n-au mai avut loc, le-am mutat la Valentin sub

grind .

- Ce facem, Valentine?

- Citim, p rinte, citim.

Musc râdea. Dintre to i oamenii de treab , numai el sc pase de poe i. Noi, ceial i 29, citeam i împ r eam laude, în dreapta i-n stânga.

Pân într-o zi, când am sim it a a, ca o ru ine, pentru ceea ce f cusem. i i-am atras aten ia lui Valentin: „e timpul s le spunem oamenilor adev rul gol, golu . Astea nu sunt romane, i nici caietele nu cuprind poezii“. Valentin a răs: „încearc p rinte!“

Am încercat. Mi-am ridicat în cap tot lag rul. Norocul meu a fost c mi-au s rit în ajutor Valentin, George Fonea, Haralambie ugu i înc câ iva. Am stat noi la sfat de tain i am hot rât s punem ordine în literatura român local . Nimic nu ne îndrept ea s facem acest lucru, dar, la fel, nu se g sea nimeni care s ne împiedice.

Dou luni de zile am selectat cele mai bune poezii i câteva pagini de proz . Aceste lucruri le-am copiat într-un caiet în care am mai ad ugat câteva poezii din literatura universal pentru l murirea stihuitorilor lag rului a ceea ce însemna poezia de calitate i cinci prezent ri de romane - din care, prozatorii no tri puteau în elege care-s regulile de construc ie pentru romane. Am tras dou edi ii dup acest caiet, pe care le-am pus în circula ie, sub form de fascicole. Sus, pe copert , era scris, semnificativ, „Florile dalbe“. Iar în seara de Cr ciun, acest caiet st tea sub ramurile bradului.

Paralel cu aceasta, am împrumutat de la celelalte na ii câteva zeci de c r i de valoare care s-au tradus în graiul nostru. Dintre acestea amintesc: „Via a lui Iisus“ de Giovanni Papini, „Focul“ lui D'Annunzio, Enciclopedia de istorie, din 1936, scris la Berlin, câte ceva din Teodor Birt („De la Homer la Socrate“) i altele.

În iarna care a urmat, pân în prim vara lui 1948, s-a scris mai pu in i mai cu aten ie. Lucruri îns care nu r mân.

Apoi a venit momentul ca românii s plece spre ar . La l mai 1948 autoritatea rus a hot rât eliberarea noastr , dup un ordin al ministrului de Interne. Am plecat acas f r nici o hârtiu scris . Cătorva încerc ri de a camufla „opera“ li s-a r spus prompt, cu re inerea autorului în lag r.

Atunci, între bordeie, s-au aprins focuri. Iar Sandu, mar ial, striga: „bre, a venit vremea de apoi! Se reediteaz acel str mo esc «opus ignis, auctor patibulos»“¹

¹ cartea pe foc, i autorul la spânzur toare.

Lui Sandu îi p rea r u dup caietul cu „glosalalie“ (felurite limbi). Dar eu îmi ziceam, cuminte: Dumnezeu a ferit literatura român de o pacoste. Toate produc iile ardeau în timp ce autorii î i plângeau caietele.

Acum, dup trecerea anilor, cred c ar fi fost valoroase aceste caiete - de

orice natur ar fi fost cuprinsul lor, pentru o expozi ie documentar .

Dar postumele regrete r mân simple regrete.

Focul a mistuit i gânduri i sim iri omene ti. A fost secolul lui „opus ignis“ de team ca nu cumva „auctor“ s ajung în „patibulas“.

În muzic au fost câteva încerc ri reu ite. De numele lui Haralambie Papadopol este legat amintirea unui „poem rustic“ cu care orchestra de la M n stârca ne-a f cut cuno tin într-o duminic din iarna lui 1946. Tot Haralambie a compus, lucrând ani de zile, r spunsurile mari la liturgia ortodox i un concert religios pe tema prohodului Domnului, din Vinerea patimilor. Este atât de temerar această încercare a lui Haralambie i atât de nou în conducerea subiectului încât, dac el va fi reu it - urmeaz ca speciali tii s - i spun cuvântul - vom avea pentru muzica noastr religioas , primul oratoriu ortodox.

Arta minor a înflorit i ea; m refer la sculptur . Câteva nume vor r mâne mereu treze în amintire. De numele lui Nicolae Chivulescu sunt legate splendide realiz ri în lemn de m r p dure sau în os de c mil . Amintesc de o cruce, de 25 cm în l ime, lucrat numai în os, cu o broderie de flori i figuri s pate, care îi va pune în mare încure tur pe renumii c lug ri - fra ii Urm de la Neam . Apoi c pitanul George Stoica, din mâna c ruia au ie it giuvaeruri, cruciuli e, casete frumoase etc.... Îmi aduc aminte i de o iconi pe lemn de mir, care reprezenta pe Sfânta Fecioar cu pruncul în bra e. Iconi a a fost singura realizare în acest gen - ie it din talentul i priceperea lui Teodor Dan. Dar Teodor Dan avea coal înalt în materie, fiind un rafinat estete; dovad , încerc rile lui poetice...

Dar cea mai frumoas realizare st sub b taia criv ului, la c p tâiul celor ce c zuser , în Poiana-Morii - troi a de mestec n i stejar, frumos sculptat de migala me terilor români.

Poate c vânturile i iernile grele vor fi culcat-o la p mânt. P cat... O astfel de troi ar fi trebuit s fie închis într-un clopot de sticl i p strat pentru genera iile viitoare. Nu se putea imagina ceva mai armonios, mai suplu, mai des vâr it.

Nem ii când au v zut-o, au expus-o mai întâi în mijlocul lag rului, i ceilal i str ini spuneau: „Aceasta-i art mare! Ce patente zac, înc neb nuite, în sufletul românesc!“

Avea dreptate Valentin M nescu când afirma: „P rinte, noi ne dezvolt m, aici, ca o insul româneasc . Facem i art , dup putin a local . Chiar dac nu e perfect reu it , trebuie apreciate încercarea i n zuin a“.

FLORILE DALBE CU TRISTE ÎLE LOR

Când veneau sărbătorile, ni se topeau inimile după război. Dacă dorul nostru călătorește spre pajistile înflorite de lângă Dunăre, culegeam vioarele și toporașii pentru că, în Vinerea Patimilor, să le aducem jertfă lui Iisus cel răstignit.

Iar în dimineața a învierii, făceam buchete de ciuboșica cucului și le puneam la icoane, în porțurile bătrâne de pe la Himosu, frunza crudă înverzea, iar sub poala codrului ningeă roz-albul florilor de măr. În acele zile de la începutul primăverii trăiam chinuri, care ne duceau până la pragul nebuniei...

Venea iarna cu viscole și pezi cât omul de mări și rămâneam blocați, până la topirea nămeilor. Și iată că în mijlocul iernii, făceam popas, cu aduceri-aminte în cinstea lui Moș Crăciun și al bădăci Traian. În acele zile uităm că suntem în lagăr și trăiam tradițiile, ca în satele noastre de sub Carpați.

Și pentru că tradiția înseamnă viaa spirituală a unei nații cu bogățiile și adâncile ei manifestări și legătura cu trecutul glorios al neamului și cu manifestările lui religioase, Comisarul politic nu era de acord cu pstrarea acestor tradiții în lagăr. Însă aici s-a izbit de o aia rezistență, că a dat înapoi. Și au încercat, peste tot, aceste comisariate să preia și să organizeze oficial - în lagăre - aceste serbări, în locul colindelor care au plecat, acum două mii de ani, de la stâna baciului Crăciun, comisariatele introduceau colinde și cântece populare „progresiste“, în dosul fiecărei fraze muzicale, vedeai acțiunea politică a stânelui. Steaua avea doar cinci culori, iar Moș Crăciun își schimbase identitatea, poreclindu-se Moș Geril.

Așa a fost în fiecare an.

Dar în fiecare an, paralel cu ceea ce organiza stânelul la club, noi sărbătoream în bordeiele noastre, pstrând curate, ca aurul lămuit prin foc, colindele străvechi și plugușorul, cu împărțatul Traian.

La Crăciunul lui 1948, în lagăr, la Mănăstirea, în toate bordeiele ardeau fețele, între ramurile pinilor. Între ramuri atârneau jucărele confecționate din placaj și carton. Pentru cine erau toate aceste nimicuri? Inimile celor ce împodobiseră bradul le închinaseră copiilor care, în colțul de sub icoană, alături de micșica lor, îl implorau pe Moș Crăciun să-i aducă pe taticul înapoi.

În bordeiul 15 ne adunăm și lângă bradul din colț, la lumina opaișului, cântăm colindele Pruncului născut în Betleemul Iudeii. Uor, liniștit, ca într-o poveste spusă de bunic, se depășea firul sfintelor amintiri. Ultimul colind aducea rouă în ochii tuturor robșilor. „Sub fereastra amintirii ne-adunăm, Sufletul de altădată - lă colindăm Cădnămeșii și pierim Fără cruce, fără război, velerim! Trec în caravană magiș dorului, Peste fruntea rece a luptătorului. Brazii ard în vatra vechiului cătun Noi purtăm colindul unui nou Crăciun. Gândul nostru-n gândul tău și -mpletim Flori de gheață - ntr-o cunună, velerim!“ Cu sufletul greu de

amintiri și sub biciuirea crivului zburlit printre nemici, ne întorceam la bordeiele noastre.

În seara dinspre Anul Nou, la fel adunați, îl aduceam în bordeiul nostru pe b-dica Traian, îl gospodăream în Dacia și-l pofteam să se apuce de arat și semănat „pe câmpiile noastre de sub mărul rotat.“ Și, la culesul recoltei, toți eram prezenți, apoi treieram, mergeam la moară și gospodinele scoteau din cuptor „un colac mare frumos, ca și fața lui Hristos“ - din care ne făceam și nouă parte dreaptă. Toată plugaria noastră și întâlnirea acestui popor de răniți cu „fața lui Hristos“ o desfășuram ca în „înălțate murgărite“ în plugușorul daco-roman, stropit cu busuiocul misionarilor creștini.

De aici se trăgea toată rezistența noastră, ca neam. Din tradiții, pe care nu le întâlnim la vecinii noștri, din ortodoxia românească care, păstrând pur și neatinse dogma, se manifestă după în alegerea noastră, umanizându-l pe copilul Iisus și încreștinându-l pe b-dica Traian.

A doua zi, porneam pe cărările unui nou an, cu sufletul curățit de zgură și de cenușă.

Dar la Anul Nou 1948, n-a mai fost așa.

De la club, de la Comisarul politic, din casa studenților a fost trimisă repede vestea, care a coborât în sufletele noastre triste și de moarte: regele fusese înălțurat de la domnie.

Ultima rezistență a neamului fusese îndepărtată. Neamul rămânea singur și se zbat, să sângereze, să umple închisorile.

De mii de ani noi am avut voievozi și domni la cârmărire. Regele, care le-a urmat, a însemnat stabilitate și aezare. Iată-ne, în pericol, pe timp lung și greu, sub dominație străină. Un nou val de întuneric peste țara noastră, care primise lumină de la popoarele apusului și care strălucise tânăr, radiind prosperitatea. Acum intram sub influență euro-asiatică; ne întorceam forțat, în întuneric. Sub bagheta mongolului de la Moscova, trebuia să repetăm, până la necuire: trenul era inventat de ruși, radioul de Popov și altoiul de Miciurin, iar ariciul cel eposat era în grădina Kremlinului.

Copiii răii au început să repete lozinci sfârșitoare, făcând cozi în fața brutărilor. De când nu mai arăb-dica Traian, nu mai este pâine în „țara pâinii“. Mana pe mântului durerii ne ține în doapă goliciunile asiatice. Trenuri după trenuri duc spre răsărit bogățiile nepoților dacilor.

B-dica Traian, pregătește-i legiunile și, cerând ajutorul lui Hristos, vino de ne mântuiește de balaur. Și împletim iar și un colac din grâu arătat, tot atât de frumos ca și fața lui Hristos și să-i mâncăm pe iarbă verde, la umbra mărului rotat al răii noastre, ciocnind bărdacele cu vinul spumos de la Neapdeni. B-dica Traian, la tine-și speranța.

În seara acelui An Nou, n-a mai fost voie bună în bordeiele noastre. La palidă lumină a opaișlor stăteam cu ei, duși pe gânduri. Aurelian, împins de barbari, părisse Dacia. Venise peste țară un val de întuneric. Ne aflăm, oare, la începutul unui ev mediu?

33
GOLODOVCA¹

¹ greva foamei

Sunt zeci de ani de când în Rusia nu s-au mai pomenit greve.

Poporul, după ce a luat puterea în propriile sale mâini și după ce și-a instituit o dictatură proprie - o „democrație“ cum nu s-a mai cunoscut încă în istorie - cuprins de fericire, victorios și stăpân, a bogat gâtul în ham și hai la drum. Cere r u? Că-i foame? Că nu ai unde te oploși cu ai tăi? Astea sunt probleme care se vor rezolva, tovarșe! Răbdare, răbdare, țara e bogată! În pământ sunt multe bogății și toată lumea va fi fericită. Mai întâi vom sacrifica două, trei generații și pe urmă, pentru cele ce vor urma, vom organiza raiul pe pământ. Lucrătorul, călăranul, răbdătorul, stă la rând în fața magazinului unde îți primește porciara. Porciara aceasta îți se dă, planificat, de împuțerniciștii lui, aleștii poporului, care însă nu au nici un motiv să-ți sacrifice prezentul lor opulent, în favoarea celei de-a cincea generații.

Dimpotrivă, organizând regimul muncitoresc, recomandă acestuia să-ți îmbunătățească situația, lucrând ore în plus, depășind norme și supranorme, iar rezultatul final, pentru omul de rând, stă în aceea că trebuie să-ți strângă cureaua pe buric, în acest timp, cei ce împart prada, pun osânză. Răbdare, tovarșe, răbdare, foarte curând poporul nostru va avea parte de atâta fericire, cum nici nu visează burgheziștii, în fond, este cineva împotriva regimului? Să se ridice în picioare! Nimeni nu se ridică în picioare. Nimeni nu protestează. Noi singuri, muncitorii, am instituit acest regim. Putem ieși în stradă? Putem face grevă? Să nu fie! Până la dintr-o zi a fost scos cuvântul grevă. Da, grevele merg în zilele apusului, unde proletariatul duce lupta cu capitalismul, cu dorința de a-și lua soarta în propriile mâini. Dar, la noi grevă?! Împotriva cui? Împotriva noastră?

Așa argumentează „osânza“ și poporul tremurător în aternut de frică securității.

Călăranul umblă cu opinci de țesături și lucrătorul stă într-o cameră cu pereții de scânduri - ca să-și audă vecinul că îndrăznește să ofteze - cu paturi suprapuse, copiii dormind pe lângă pod, hrăniți cu mei și varză de Karelia, iar intelectualul fricos ca un iepure se strecoară cum poate, fără gânduri, fără opinii - fiind mereu de acord cu statul: „da, da și nu, nu“ după cum primește comanda.

Pentru a se mântui oamenii această trebuie învățată să trîască liberi, să gândească, să se miște.

În iunie 1946 aramă cu cazmaua poienile de iarbă onihă - câteva sute de hectare. Hrana zilnică constă din varză murată, urzici conservate și țărâșe coapte

sau fierte.

Mare mirare a fost pentru st pânire când, într-o zi, cei de la Oranki au refuzat s mai ias la lucru, în ziua urm toare s-a molipsit i M n stârca. Au început izol ri, încarcer ri, dispers ri prin alte lag re. Unitatea dintre români era înc sf râmât pe considerente politice i greva nu a reu it. Toat vara aceea au fost ciocniri cu autoritatea. Dup alegerile din noiembrie 1946 când ru ii s-au v zut st pâni în România, muncile au devenit din ce în ce mai grele i regimul tot mai neomenos. Eram du i la munc chiar în zile de s rb toare. Greva noastr , totu i, a fost o încercare de protest. Chiar dac n-a reu it pe de-a întregul - înc r mâne ca un gest de omeneasc r zvr tire împotriva regimului comunist.

Apoi s-a f cut pace la Paris. Comuni tii, care fac t r boi pe tema imperialismului, ne-au luat Basarabia i Bucovina - gurile Dun rii i, intrând în Cehoslovacia, au luat Ucraina subcarpatic - pentru c cine st pâne te masivul Boemiei, e st pân pe Europa central , au luat sudul Poloniei pân sub Cracovia - f r nici un fel de justificare, împingând pe polonezi pe Oder, pe Elba. Cehilor le-au luat Ucraina subcarpatic - care de mii de ani a teapt plângând încorporarea la Patria Mum . Tot comuni tii au luat finilor Karelia i regiunea Petsamola, chiar s-au întins i în nordul Norvegiei, c utând o ie ire spre Atlantic. Pe urm , a fost bine. Armata e la Berlin, la Viena, la Adriatica i numai la 30 de kilometri de Constantinopol. Hai s organiz m greve în apus, cu pâinea de la gura fl mânzilor no tri, hai s mânc m coloniile, cu aurul furat - de unde s-a putut, i corul brot ceilor de la Moscova s strige asurzitor: „pace, pace, lupt m pentru pace“, încheind cu „coexisten a pa nic “.

În februarie 1947 s-au ratificat tratativele de pace cu rile învinse i noi tr geam mereu la ham.

A venit vara. Speran ele cresc, în lume e pace, dar lumea se preg te te de r zboi. Noi lucr m pe la colhozuri. Nu pleac nimeni spre ar . Apoi a venit toamna i am cules ceea ce nu era de cules. A venit iarna i a plecat regele. Dup ce am cântat colindele, z pezile s-au a ezat mari cât casele i noi, conserva i în geruri, ne întrebam: „m , au trecut patru ani de la armisti iu, s-au pus tot felul de isc lituri pe o mul ime de acte, e drept c nu soarta prizonierilor este principala problem pentru anul 1948 - dar i aceasta trebuie rezolvat “. Ba, noi, fiind direct interesa i, socoteam c de mult trebuia s fim pe la vetrele noastre. Mereu întreat, Comisarul politic ne r spundea: „,ara voastr nu v vrea“. E drept c nici noi nu-i vrem pe P tru cel Groaznic. Dar ce era comun între ar i Groza?

ara gemea sub c lcâi str in i ne a tepta cu bra ele deschise, iar Groza reprezenta sluga st pânirii. ara ne a tepta - erau familiile noastre, satele i mun ii - dar sluga nu ne vroia. Sim ea c noi i-am citit vrerile, tia c noi vedem întunicul ce venea peste ar . Se temeau - Groza i partida slugilor - c noi le-am pune piedici în vânzare. Pricepusem c în elegerea dintre st pân i slug era s ne macine acolo, în p duri i în hamuri. Unii, încercând politica st pânului, ziceau: „Dac ara nu ne vrea, atunci trimite i-ne în America“. „Nici asta nu se

poate - r spunea politrucul, speriat. Voi pute i face r u i acolo. Schimba i-v ideile, fi i al turi de noi i v trimitem în ar . Acolo v facem oameni mari. Altfel, mai sta i aici. Este destul reac ie în România. Voi, dac v duce i acolo, m ri i num rul potrivnicilor no tri.“ „D-apoi, nu-i Uniunea Sovietic prezent în România, chiar cu armata, iar guvernul nu este al vostru...?!“ „Da, dar nu suntem înc destul de consolida i. i voi ne sunte i du mani. Mai r mâne i aici i gândi i-v la propunerea noastr . Uniunea Sovietic este tare, puternic , generoas , nu-i pas de voi, totu i vrea s v ajute. Iar voi îi întoarce i spatele. Treaba voastr !“

Îmi aduc aminte c la Oranki, când Ana Pauker se c znea s rup unitatea noastr , un colonel rus, Novicov, care o înso ea, ne-a spus o scurt istorie, ca exemplificare pentru nehot rârea noastr de a trece de partea pauker-i tilor. Zicea el c , dup reu ita revolu iei - în 1918, la Petrograd au fost lua i captivi câteva mii de ofi eri, c rora li s-a f cut propunerea s treac de partea armatei ro ii. Ace tia au cerut timp de gândire. Pentru c gândirea se simte mai liber când depui un efort fizic, ace ti captivi împr tiau b legarul dintr-un grajd unde erau ad posti i, iar a doua zi, îl adunau la loc, gr mad . i tot gândeau. De vreme ce la desele întreb ri care li se puneau, r spundeau c nu sunt înc hot râ i i c mai au nevoie de timp, pentru o matur reflectare, regimul comunist, în elegându-i perfect, le-a legat câte o piatr de gât i i-a aruncat în Lagoda. Oamenii aceia gândesc i ast zi, în fundul lacului. Ana Pauker fuma o igar de mahorc i ad uga cu glas spart, de be iv : „pui de c ea - eram feciorii leoaicei de la Roma -vom trece peste cadavrele voastre...!“

i iat , trecuser cinci ani. Ana Pauker era ministru de externe i ara nu ne vroia.

Odat în via am gândit just i ne-am hot râț singuri soarta - s mergem a a, pân la moarte. Puneam chiar via a noastr pre pentru dragostea de Dumnezeu i neam.

Ajunseser în ar „voluntarii“ - procomuni tii - i pân la noi a ajuns vestea c acolo ei împ r eau.

Noi tr geam la ham i doineam de dorul rii.

Puternic este sentimentul ruperii de p mântul str mo ilor t i! Chiar dac , ajun i acolo, ne-or b ga în ocne, noi doream s ajungem acas . De-om muri - cu frun ile senine - mormântul s ne fie lâng biseric , în p mântul dun rean; s ne odihnim oasele, al turi de bunici... Am hot râț s mai facem o încercare.

Era la începutul lui februarie. Frig, ger cumplit, trud de rob. ara era departe!

Seara în bordei la lumina opai ului, unul câte unul ne îndreptam c tre comandantul bordeiului. T cute, mâinile a eaz în fa a lui hârtii mici pe care era scris: „din acest minut intru în greva foamei, pân ce autoritatea sovietic îmi va r spunde, în scris, care este data pân când vom fi repatria i noi, românii!“ Apoi oamenii se lungeau pe paturi.

- Ce-i asta, domnilor? întreab comandantul bordeiului.

- Este ceea ce scrie în declarație...

Acești alergă cu declarațiile la stăruie - comanda interioară a lagărului. Aici, se adună, unul după altul, efii de bordeie, cu declarațiile.

Starurile speriat alergă la comisar. Comisarul galopează la colonelul Verbișchi - comandantul celor două lagăre, care hotărăște: „Să-l lășăm în pace, se vor satura de grevă, se vor plictisi și o vor sparge singuri.“

S-a lăsat de mult noaptea neagră, dar telefonul zăbârnăie spre Nijni-Novgorod, spre Moscova.

Ofițerii ruși, în alarmă, trec cu pași de pășă, prin bordeiele românilor. Aici e liniște adânc; toată lumea doarme.

Suntem la Mânăstârca 1500 de români, dintre aceștia 300 sunt voluntari antifasciști, iar restul, 1200 români, nevoluntari.

Dimineața merge zvonul că suntem apți sute în grevă.

Vine colonelul comandant. Vine procurorul Vilcov, vine Comisarul, cu ofițerii de la poartă.

- Ce vreți, domnilor?

- Termen, pentru repatriere.

- Credeți că puteți forța mâna Uniunii Sovietice?

- Cerem să ne repatriem...!

Amenințări peste amenințări, încercări de a ne rupe din unitate; nimic.

Peste 24 de ore intrăm în grevă încă trei sute, iar a treia zi încă trei sute. Lucrurile iau o întorsătură gravă. Greva continuă și în bordeiele noastre e o tăcere adâncă, de moarte. Mai vine o zi și după aceea o altă zi în cea de a șaptea seară, intrăm în grevă și bolnavii din spital. Chiar și mare parte dintre voluntari intrăm în grevă.

Suntem slăbiți, suflăm greu. În gură vine miros de putreziciune. Greva continuă. Noaptea visez - poate că nu dorm - la frumusețile de pe valea Bistriței și de dincolo de opai apar și dispar în lăcrămie ochii mamei, în fața, pe perete, stă o cruce mare de mesteacăn, împrăștiată în crenguțe verzi de brad. Când îmi fac cruce, mâna îmi cade, ca o aripă rănită.

În gură simt gust de cocleală.

Seara și dimineața, Iisus - din spatele crucii - mă îndeamnă: „răbdă, omule, până la sfârșit; vei birui.“

A opta zi, zarva la ruși. Cine poate să se mai miște ajunge la sala de mese. Acolo mulți domni și mulți militari cu stele mari ne întrebă:

- Ce vreți?

- Să mergem acasă!

- Credeți că ne puteți forța mâna?

- Nu credem nimic; da-i-ne în scris termen pentru repatriere. Furios, roșu la față ca un rac fiert, generalul Vladimirov ne amenință cu pumnii.

De vreme ce noi am acceptat moartea cum ar putea să ne mai înspăimânte?

Mă lungesc pe pat; nu mai simt foame, nu-mi mai este sete. În primele zile, gheare de lup rupeau din stomac. Acum totul s-a potolit și o căldură dulce mă

în fața noastră ca într-un scutec de copil; m-am hrănit din propriul meu trup. Mîntea mi-a rămas perfect lucida, aud și recepționez totul, ba chiar rar de tot ies pînă afară, sprijinindu-mă de pereți.

Și Vladimirov stă, cu subalternii lui, nu se mai astîmpără. Mereu, prin bordeie. Și ne surprinde el și subalternii lui cu vorbăria lor. Apoi, au ridicat dintre noi cincizeci de inși. I-au aruncat într-un camion ca pe niște butuci de brad și i-au izolat la Oranki. Acolo, aceluiași nouă aici ni se fac promisiuni, ca, peste cinci minute să ni se adreseze cu amenințări.

Greva nu e ruptă. Nici unul nu abdică. Turba stă pînă la urmă.

- Ce vreți voi, bandiților?

- Da-i-ne în scris termenul repatrierii!

A trecut și a zecea zi de grevă. Medicii și santinelele - nemii și rușii, transportă cu tergibile la spital pe cei slăbiți. Acolo, li se întind ispititoare ceaiuri îndulcite și pahare cu lapte. La poartă, două autocamioane sanitare rusești, cu hrană și medicamente. Bolnavii nu acceptă ajutorul medical. Sanitarele, cu mîna la gură, se lamentează: Vai, vai, vai, ce-i asta?

Hot rîrea și rezistența noastră uimesc. Nemii și ungerii par să fie fierți. Le-am făcut o chemare pentru o acțiune comună... Dar, s-au temut.

Iar noi, le înalță, rezistăm.

În tîrziu, cea de a zecea noaptea, într-un cot se ridică Ilarie Gorjanul și, cu o voce care ieșea ca din mormînt, scandează: „Moartea, numai moartea este cea mai sfîntă nuntă dintre nunți“. Apoi, aiurînd, vorbește cu mama și cu fetița sa. Ilarie a înnebunit.

Dar noi, strivind o lacrimă sub pleoape pentru Ilarie și alții apți, sensibilizați ca dînsul, rezistăm. Spitalul e supraîncrîcat cu oameni leinași de foame. Bucuri fierbînd ruri cu gris și supe. Nimeni nu se atinge de ele. Medicii și sanitarele, strîini de lagăr, pronunță cuvîntul „răspundere“.

Rezistăm.

La două noaptea, generalul Vladimirov intră în lagăr, cu toată rusăra după el. Trece din bordei în bordei apoi vorbește un minut și lasă o hîrtie tampilată, semnată de dînsul.

Victorie! Strigă Ilarion, revenit în lumea noastră și se închină.

Din dosul crucii Iisus îmi optește: „nu și-am spus? Cine răbdă pînă la sfîrșit, biruie!“

Toată noaptea generalul Vladimirov a colindat prin bordeie, atent ca nu cumva să rămînă cineva nemîncat.

Hîrtia cu semnătura lui a fost bătută în cuie, ca să rămînă aia, la vederea tuturor. Acolo stă scris: „din împuțernicirea Sovietului Suprem, eu, generalul Vladimirov - comandantul militar al Regiunii Gorki - aduc la cunoștință a prizonierilor români că vor fi repatriați pînă în iulie 1948.“

*

La 1 Mai în acel an au plecat spre ar mai to i ofi erii români. Cu excep ia celor care au fost re inu i pentru cercet ri juridice. Pe urm , în loturi mici - pe m sura scoaterii de sub anchet , sau dup expirarea pedepsei, au venit, rând pe rând, to i în ar .

ara cea bun ne-a primit cu inima de mam , dar st pânirea de aici, la comanda ru ilor, ne-a b gat la ocn .

E bine i a a; m car suntem la noi acas .

*

Când eram gata s plec acas , trecând prin fa a unei comisii formate din trei magistra i cu stele mari, am fost întrebat:

- Golodovca ai f cut?

- F cut.

- i pentru ce?

- Ca s aflu termenul de repatriere.

- Da. Pân la 1 iulie. i azi la ce dat suntem?

- 7 iulie!

- i?

- În istorie ru ii nu s-au inut niciodat de cuvânt.

- M , banditule, apoi tu nu tii c nu e ti om?

- Dar ce sunt?

- Pui de cea, asta e ti! Mar de aici! Totu i am plecat spre cas , ceva mai târziu.

i în Bucure ti, la Ministerul de Interne, m-a întrebat un c pitan, care fusese i el prin Rusia:

- Ai f cut greva foamei?

- F cut, se poate!?

- i de ce?

- Mi-a fost dor de tine!

i c pitanul mi-a cârpit trei perechi de palme, scrâ nind printre din i: „las' c te vindec eu de golodovc . Acum începe «viforni a cea mare»“

Sunt ani de-atunci i viforni a st ruie, îns sufletul parc mi s-a o elit.

M uit la Dun re cum î i duce valurile spre Sulina. Mun ii M cinului stau pe loc. Pe ei, îi salut. Furtunile trec, dar iarna r mâne mereu treaz . A teapt ceasul iure ului celui mare. Oare va veni?

DIPLOMA II SPANIOLI

Era în primele zile ale lunii noiembrie, anul 1946. Pe la colhozurile vecine r m seser cartofii necule i; iarna se a ternuse de mult pe aici - i necazul cel mare era c pe noi ne duceau, pe astfel de vreme, la munc . Frig, z pad , umezeal . Plecam la câmp cu târn coape i cu lomuri în spinare. Când ajungeam acolo, cu lope ile d deam z pada la o parte de pe cuiburi i apoi cu târn copul sau cu lomul încercam s scoatem ceva din p mânt.

Mâinile înghe au pe z pad , pe bulg rii de p mânt degera i. i de sus c deau - în vârtejuri - fulgii de z pad .

Într-o sear , dup ce mâncasem - st team lungi i fiecare cu gândul s u dus departe. Sandu i B di a fumau. Deodat , un zvon a ajuns pân la urechile noastre. Cei de jos se gr beau s ias afar .

- Ce-i? întreab Sandu pe un austriac care, trecând pe lâng altar, fredona un vals vienez.

- La poart se afl un lot cu noii sosi i... r spuse, pe voce de tenor, vienezul i se pierdu în mul îme, cu melodie cu tot.

- Hai b ie i, s vedem ce marf ne mai sose te. i B di a coboar primul pe stâlp, dup el Sandu i la coad eu.

La poart -i adunat mai tot lag rul; noi am r mas cam departe. Ascult m conversa ia celor din fa . Se aud voci de femei i de copii... Ce comedie o mai fi asta?

Porti a de la camera ofi erului de serviciu se deschide i slt. Caramanov, nervos i agitat, strig la noi s disp rem de pe alei: „La corpurile¹ voastre“, strig rusul - i noi ne d m câ iva pa i înapoi; nemul umit de lipsa noastr de disciplin , ofi erul cheam în untru un pluton de ceasovoi, în fa a primejdiei ne d m înapoi pân la biseric .

¹ ad post oferit ca locuin

Slt. Caramanov, mul umit de sine i de reu ita lui în disciplinarea noastr - a eaz plutonul pe dou rânduri - distan ate unul de altul - i la un semn c tre portar, acesta deschide larg por ile de la intrarea m n stirii Oranki.

În rânduri de câte patru, femei, b rba i, copii, c rucioare de copii - p trund t cu i în lag r; altfel de oameni decât noi, altfel îmbr ca i, cu mantouri i p l rii, cu pardesie i b ti. Coloana merge încet, escortat de plutonul ceasovoilor iar în fruntea lor p e te mândru ca un coco slt. Caramanov.

Când coloana ajunge în dreptul nostru, Caramanov strig de trei ori, ca un înger al r zbun rilor din Apocalips: „A a vom face cu întreaga Europ “. Sandu nu are ce face i strig , pe deasupra capetelor: „dar cu America, ce face i?“

- i pe America, o b g m la Oranki..., r spunde prompt Caramanov.

Femei cu copii de mân , b rba i cu bagajele în spate, defileaz prin fa a noastr i t cu i p trund în corpul doi - la etaj.

- Vezi, tu, m i Sandule, cum se scrie istoria? Îl provoc eu la discu ie - cred c ai fost atent i la premisele de viitor. «A a vom face cu întreaga Europ ».

Sandu tace în timp ce B di a-i num r pe nenoroci ii de europeni, ancora i la noi.

U a de jos, de la corpul doi, este încuiat cu un lac t i sublocotenentul las acolo un pluton. F r grab ne retragem spre corpurile noastre. B di a ne l mure te: „dup socoteala mea sunt 153... Poate s -mi fi sc pat vreun copil“.

În timp ce noi ne îndrept m spre „cas “ Sandu ne anun c mai r mâne pe afar . Sus, la noi, B di a se întinde , cu mâinile sub cap i tace. M întreb cine-or fi noii veni i? i tot eu m mângâi, spunându-mi: „las c mâine vom afla“.

Peste un ceas, lumea s-a potolit; cei mai mul i se întind în sicrie i dorm. Sandu apare, jos la stâlpul nostru i ne cheam : „haide i repede acolo, c a plecat plantonul“.

- Nu mergem m i, las pe mâine!

- Haide i, c -i foarte interesant; ca la cinema „Grand“. E oleac de distrac ie.

i am plecat, cu Sandu în mijloc, iar în urma noastr al i curio i. Ajun i la u a corpului 2, tiam c sus, dup ce urci se rile este clubul i aici erau cartirui i veneticii. Constat m c într-adev r, plantonul rus disp ruse. Câ iva nem i, câ iva unguri d deau târcoale într rii, încolo, lag rul era pustiu; se preg tea de odihn .

Pe sc ri suiau i coborau oameni. Se distingeau voci de b rba i i de femei; din timp în timp, plânsese de copii.

Ne apropiem de intrare i privim lac tul. B di a ap s pe clan i prin întredeschiderea dintre belciuge se v d dou fragmente din treptele ce duceau sus.

Suntem zece, dou zeci de in i care, aici la u , ne întreb m în oapt : „cine-or fi, Doamne?“

Se aud vorbe nem e ti, fran uze ti i alte graiuri.

- M i, Sandule, poliglotule, apropie-te i ascult , îl îndeamn B di a.

Sandu î i ridic clapa c ciulii de pe urechea stâng - pu in de tot - i ascult atent.

- Nu în eleg nimic. Vine un zvon pân la urechea mea, ca la turnul Babel.

Tocmai cobora cu pa i grei, cineva. optim c tre Sandu: întreb m , cine sunt indivizii?

Sandu, cu gura la întredeschidere, strig , s -i aud i rusul de la poart , s -l aud i mor ii: Cine sunte i, m ?

Din iu eal , a strigat în române te. Pa ii se opresc i apoi urc repede. Se speriasse omul de strig tul lui Sandu.

- Stai, domnule, nu fugi, se roag Sandu în fran uze te, apoi în nem e te, trece la limba englez i sfâr e te în turce te.

- M i, Sandule, îi zice B di a râzând - din ce fel de oameni te-i fi tr gând,

tu? P i, tia-s turci?

- Îs mai r i decât turcii, bre. Cu aceia pân la urm ne-am în eles s le d m cear i batali gra i iar ei s ne lase în boii no tri. i împ c ciunea a fost inut . Nu vezi c tia nici turce te nu tiu?

Sandu, la postul lui de observator, trage cu urechea, r spunde prompt la întreb ri i la un moment dat zice: „gata, am pus mâna pe ei; coboar mai mul i h ndr l i (Sandu se pronun de pe acum peiorativ, despre acest neam de oameni de la etaj).

- M i, care sunte i acolo? - li se adreseaz în fran uze te. Pa ii se opresc în dreptul urechii lui Sandu.

De dincolo de u , în acela i grai, vine un r spus: „dar voi, de la u , cine sunte i?“

- R spunde-i, m i, Sandule, îl gr bim noi.

- Noi, de la u ? Noi de la u suntem prizonieri de r zboi.

- i ce dori i, m rog?

- Vrem s tim cine sunte i i de unde veni i.

- Cam preten io i; vre i s ti i cam multe. Atât doar v putem spune c majoritatea suntem spanioli, ceilal i sunt resturi din diploma ia german . V este suficient?

- V mul umim pentru informa ii; totu i l muri i-ne ce fel de spanioli sunte i?

- Ce fel de întrebare e aceasta? Noi suntem comuni ti spanioli, buni tovar i cu Dolores Ibaruri. O cunoa te i pe „la Passionaria“?

De pe buzele lui Sandu scap o înjur tur româneasc despre mam i origine, înso it cu un scuipat l turi .

- A i spus ceva? întreab cel de dincolo de u .

- Am spus - r spunde Sandu - c -i bine s a tepta i un minut; v aducem acum, aici la vorbitor, pe câ iva compatrio i de-ai dumneavoastr .

- Sunt spanioli pe aici?

- Se mai g sesc câ iva, a a, de s mân .

Alergaser câ iva la corpul zece unde se g seau cei 13 ofi eri supravie uitori din „Divizia albastr “ - i-i aduceau val-vârtej. Musc se d la o parte, cu îndemnul: „Domnule slt. Pacco, vezi c i-au venit cimotiile; mare bucurie pe Franco“. i adresându-mi-se: Franco ar fi bucuros ca inamicii lui s se chirceasc de frig, aici la Oranki, cu „frio seńor, frio“ - sub în eleg toare protec ie a U.R.S.S.-ului.

Când nici nu gândeam, la u se încinge o discu ie aprins

Între spanioli; cu vorbe aspre i înjur turi care se întretaie deasupra lac tului.

Sandu ne l mure te: Ce vre i? Sunt popor meridional; iute, nervos, gata la pumnal.

Sus pe sc ri, pa ii gr bi i ai veneticilor. Dincolo, la noi, Pacco i ceilal i spanioli înjur de mama focului: „D -i dracului de am râ i; le-am oferit ajutorul nostru, spuneau c mor de foame., i când au aflat c suntem «falangi ti», ne-au

refuzat. Lăsa-i să scape de foame, doar se gătesc aici sub imperiu comunist. Au să se vindece aici de răia lor ideologică”.

- Ce-au spus, domnule? De unde vin?

- Ce să spun? Din trei cuvinte ne-am lămurit cine sunt ei, doar adevăzut; imediat ne-au luat în pumnale. După războiul civil din Spania, comunistii au plecat; unii în America, câștigându-și un loc acolo, iar cei mai mulți în Franța, în Franța era spiritul democratic al Frontului Popular și aceștia s-au opus sub plapuma lui Leon Blum. Până când au venit nemicii în Franța și pe care au pus mâna i-au dus la lucru în fabricile din Germania. Iar dacă au ajuns rușii pe acolo, aceștia i-au eliberat și i-au împins prin lagărele din Rusia. Și după cum vedeți, stau sub lacăt, flămânzi și tremurând încercându-se la gândul că se vor întoarce cu Ibaruri la Barcelona.

Întorciți în locuința noastră, după ce ne băgăm în submarine, cu toate boarfele puse deasupra partizii, reluăm încet subiectul. Nu-i putem lăsa așa. Până la urmă trebuie să ne amintim că oamenii suntem toți și ajutorul nostru trebuie să mergem mai ales către cel nevoiaș. După ce-i ridicăm și-i punem pe propriile lui picioare, vom vedea ce-i de făcut; dacă rămâne om, îl tratăm în consecință, înclinându-ne să credem că pe deasupra oricărei deosebiri politice, noi trebuie să-i ajutăm cu alimente, cu haine, pe copii, pe femei, pe bolnavi.

- Să încercăm mâine. Vom vedea ce se poate face, conchide Bădiș.

Dincolo de geam, pânzele nopții de noiembrie; neagră ca adâncul și pustie.

În seara următoare, în elanuri cu Păcco, ne strecurăm la ușa corpului 2. Suntem numai cinci înși. Sub mantale, purtăm pachete cu de toate.

La ciocnitul nostru repetat, insistent, coboară căiva din untru, se opresc și întrebă ce dorim.

Păcco, pus de noi să se înțeleagă cu conștientii lui, încearcă să se achite de obligațiile luate. Și discutăm aprins. Vorbele zboară ca floretele și de aici în alegem noi, nu va ieși nimic bun.

- Mama lor de golani - se înfurie Sandu - ce-i-a scutura eu oleac să curgă din ei ideologia barceloneană, cum curge gloană pe front. De mâine încep spaniola. Trebuie să-o învățăm pe asta; nu-i chip altfel.

Păcco se întoarce spre noi. Păcco învășe bine românește:

- Eu v-am spus încă de aseară să-l lăsați pe dracului; dacă mor niște lifte spurcate ca ei, nu-i nici o pagubă. Auzi?! Prefer să mor de frig și de foame, decât să primească ajutor de la „falangiști”. Eu, nu pot să spun și pînă, am încercat să fiu creștin; nu poți să te adresezi porcului cu calificativul de „frate”. Porcul rămâne porc în orice condiție s-ar găsi; și trebuie să-ți iasă obtuz. Duc-te dracului; or fi ei spanioli dar sunt buboși; noi cu dăni ne-am lămurit. Nu putem arunca mărghitarele la picioarele porcilor. Dacă vreți, încercați dumneavoastră. Noapte bună.

*

A mai trecut o zi; seara, la apel, în curtea lagrului au fost scoși și „diplomații” - a a i-a botezat rusul de la poartă și a a au rmas și pentru noi. În fața, femeile și copiii; în spatele lor, b rba ii cu pardesie și pantofi, cu p l rii pe cap. B tea un vânt aspru peste lag r și diploma ii s-au învine it, s-au înnegrit de frig. Jucau m runt, în pantofi cu talp sub ire, uneori se adunau ca aripile p s rilor muribunde iar p l riile st teau pe capete, ca o batjocur încon tinent adresat iernii ruse ti. Gerul le-a albit urechile și nasurile. Noi în hainele noastre peticite, totu i v tuite, cu c ciulile slinoase cu urechi, îi comp timeam: „oamenii ace tia, a a cum au plecat la drum, nu vor vedea prim vara viitoare“. i-i spun lui Sandu s mai încerc m odat s discut m cu ei. B di a încuviin eaz .

*

Numai noi trei batem chiar în u . S-a oprit cineva în dreptul nostru și întreab :

- Despre ce-i vorba?

- V-am adus ceva de mâncare, r spunde Musc .

- De la voi nu primim nimic.

- Uite ce-i domnule; noi suntem români și în elegem s v ajut m, cu ce se poate, pân când v ve i l muri ce-i pe aici.

- Ce politic face i dumneavoastr ?

- Domnule, noi n-am venit s facem politic , aici, la u . V-am v zut înfrigura și i slabi. Am în eles c -i timpul s v trat m ca pe oameni; ca pe fra i de suferin .

- Noi nu suntem fra i cu voi. Voi sunte i fasci ti ca și falangi tii no tri și nu vrem s avem nici un fel de raporturi cu voi.

- Foarte bine, zice Sandu, nici pe noi nu ne încânt fr ia cu voi, dar nu avem ce face! St m sub acela și acoperi . A a-i legea noastr ; în elegem s v d m o mân de ajutor, acum când vi-i greu. Mai târziu, la var , cât î i pofti, ne-om și duela.

- Ce vorbe ti, domnule?

- Te rog s m crezi, amice, c dac nu m-ar ine de mân un c lug r care-i lâng mine și de la care pleac sim ul milosteniei, te-a pocni la mutr , cât ai zice pe te!

Dincolo de u se aud râsete; s-au adunat mai mul i și comenteaz repezit dialogul. Sandu prinde un moment de lini te și le vorbe te.

- V tiu democra i. Uite ce-i: provoca și o adunare general acolo sus la dumneavoastr și aduce i-le la cuno tin , alor vo tri, propunerea româneasc . M , fl mânzilor - uit Sandu de legile polite ii, bune, cum zice el, numai între oamenii civiliza i, în fruntea civiliza iilor stând el - m , h mesi ilor, ajutorul nostru, deocamdat , îl d m pentru copii și pentru femei. Ne-am în eles?

- Uite ce-i domnule, dumneata trebuie s fii un om vesel; ca s v fim pe

plac, vom provoca un meeting fulger chiar acum i vom aduce la cuno tin a general propunerea româneasc . Veni i mâine la această or i v vom da r spunsul.

- A a s r mân , ro -colora ilor! Noapte bun , încheie, satisf cut, Sandu.

Afar viscole te i geamurile de la diploma i sunt oblonite de ghea . Unde-i Barcelona cu vastele planta ii de portocali care la ora înfloririi parfumeaz cerul pe zeci de kilometri? Aici-i „frio, señor, frio“. Sus, spaniolii danseaz un languros tango i vântul bate-n cercevele în ritm de castaniete.

i a mai trecut o zi. Urm toarea e ziua Sfin ilor Arhangheli Mihail i Gavriil i, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom liturghisi i ne vom împ rt i. Am reu it s facem rost de 10 grame de vin. Mare lucru!

- Bate, Sandule, s se cutremure Hispania, d îndemn B di a. i Sandu, ascult tor, bate i iar bate în ritm de toac ca la schitul Rar ului.

Spaniolii au ap rut la „vorbitor“ i se pare c în spatele lor st tot natul; se aude vorb , în diverse tonalit i.

- Bun seara, domnii mei, începe Musc , suntem gata s primim r spunsul dumneavoastr .

- Bun seara, domnilor ofi eri români, r spunde vocea unui tenor, i continu repede: adunarea noastr general accept în unanimitate propunerea dumneavoastr i v adreseaz calde mul umiri pentru sprijinul dumneavoastr dezinteresat. Copiii i femeile noastre primesc acest ajutor i noi îl vom distribui în mod egal între ei. i acum v rug m s ne ar ta i modalitatea de a ajunge la acest ajutor.

- Foarte u or - r spunde B di a - i, cu o bucat de fier scoate un belciug.

Când trage de u , ne g sim noi trei în fa a grupului spaniol: femei, copii, b rba i.

- Pofim, doamnelor, lua i aceste pachete.

i eu trec înainte, punând în mâinile lor, zah r, untur i pâine.

Peste dou zile, cu îndelungate st ruin e i amenin ându-i noi pe ru i cu greva, to i diploma ii au fost echipa i de iarn ; pantaloni i haine v tuite, c ciuli cu urechi i mantale - captur de la nem i - în picioare bocanci reforma i, totu i mai c lduro i decât pantofii cu talpa ca foi a de igar .

Eram o sut de români aici, sau poate mai bine. Dup ce i-am v zut pe diploma i echipa i de iarn , în fiecare sear le duceam câteva bra e de lemne în plus i zilnic jum tate din ra ia noastr de zah r, gr sime i pâine. Ba, în plus, ar tându- i dorin a de-a fuma, le-am dat i mahorc , f cându-le lulele în serie.

Pacco i ceilal i ofi eri spanioli râdeau mul umi i: „încet, încet, se domesticesc“.

La apelul de sear , compania noastr st tea vizavi de grupul diploma ilor. Cum ne vedeau, începea o h rm laie cu semne de ve nic amici ie, iar Sandu „românul“ - pretinde c e pur sânge - pe deasupra capetelor ni se adresa m re : „Ginta latin , bre, ginta latin “. Nem ii priveau cu v dit neîn elegere g l gioasa întâlnire, de fiecare sear , dintre români i spanioli.

i iarna se scurge cu vaietele vântului și cu necazurile noastre.

Într-o zi toți românii au fost scoși de la Oranki, cu salteaua în spate, și până seara ne-am instalat în bordeiele mîrginașe de la Mînăstîrca.

Se auzea - spuneau rușii - că a venit ordin pentru repatrierea tuturor românilor. Fiecare ceasovoi se simțea dator să ne îndemne la lucru: „hai, da-i-i zor, chiar acum să pleceți acasă“.

Eu, când colo, am plecat toți austriecii. Iar noi munceam, tînd pînduri în câmp, în hîmă la săni. Pe urmă s-au plictisit și ceasovoi și tot repetă, ca papagalii, că toți românii pleacă acasă. Cum încerca unul să pronunțe vorbele: „toți românii“ noi în cor repetam sacadat: La pînduri, toți românii, la pînduri.

Rusul se supăra, înjura și se dădea la o parte mărîind: „toți românii-s de țepi“.

Nu mai stăteam la un loc cu Bădiș și cu Sandu. Soarta iar ne împrițise. Dar oricînd ne puteam vizita. Când venea la mine Sandu, totdeauna aducea vorba de spanioli.

- Ce-o mai fi cu spaniolii noștri?

- Mai întîi - răspundeam - nu sunt ai noștri, ci-să aia cum i-am spus - ai lui Dolores Ibaruri și, al doilea, îmi închipui că tremur că ei noi.

Până într-o zi când, pe un drumeag de pînduri, irul nostru de săni se întretaie cu săniile celor de la Oranki. Chiote, hîră laie și voie bună. Către coada coloanei, surpriză. Spaniolii noștri în hîmă și căni te buiestra și de soi.

- Ce-i cu gînta noastră? îi întrebă Sandu, după ce se potolesc

Efuziunile amicale.

- Ce să fie? Răspunde Don Castaldo - profesorul de muzică de la Barcelona - că rămîm lemne. Mergem pe principiul că munca-i o onoare. Drept să vă spun, mîntuim că o să scriem de-atîta „onoare“. E mare diferență între idee și realizarea ei. Să ținem și mi-i dor de voi. Vom face tot posibilul să venim la Mînăstîrca.

- Vă așteptăm, vă așteptăm... și coloanele - sub sudălmile furioșilor uzbeci - s-au desprins. Pe drumuri deosebite am ajuns la porțile cu sârme.

- Ai văzut, sfințita? Neamul nostru îi caută poteci către lumini uri, orbecînd prin pîndurile rusești.

- Da, Bădiș, să sperăm că experiența aceasta ne va folosi..

*

Abia după Paști au ajuns diplomații la Mînăstîrca.

Au trecut printre rîndurile noastre, cu efuziune caldă, cu semne de mare dragoste și cu voioșie exuberantă latină.

Au fost așezăți în trei bordeie din latura sudică a lagărului și s-a tras sârma împrejurul lor. Într-un bordei stătea veritabilii diplomați. Domnul Speitzer cu doamna - fost șef al consulilor germani, domnul ministru al Germaniei în Manciuria cu doamna, atașatul de presă al acestei legații, o reporter olandez - de la Radio-Donnau, o familie de unguri din ministerul de externe maghiari,

printre ei, portarul de la lega ia Senegalului din Berlin, în al doilea bordei au fost plasa i spaniolii c s tori i i în cel de-ai treilea, mul imea, plebeii diploma iei.

Fiecare familie ocup o box , desp r it cu scânduri de cealalt . P rin ii dormeau pe blat, jos, iar copiii pe „crac “, sus. Mâncarea o primeau de la buc t rie, ca noi. Încolo, hoin reau toat ziua între st r ie, certându-se între ei. N-au mai fost sco i for at la munc . Cel mai simpatic era portarul Senegalului. Mic, bine legat, în vârst de circa 60 de ani, nu te puteai în elege cu el nici într-un chip; nu tia decât senegaleza. Tot timpul t cea i se mi ca alene pe lâng bordei, î i suporta cu oriental resemnare deten ia. Când venea duminica, se îmbr ca în haine negre, de calitate, cu pantaloni la dung , c ma scrob it , cravat neagr i p l rie tare. În picioare, pantofi cu vârfurile de lac. Toat lumea se îmbr ca ceva mai îngrijit; nimeni îns nu putea s ajung pân la distinc ia senegalezului. Zâmbind, ata atul de pres neam recunoscuse: „De fapt, singurul diplomat între noi este portarul Senegalului; î i men ine portul i se ine cu aceea i prestan i aici, ca la u a de intrare a Lega iei“.

Era atât de perfect aceast lefuire a senegalezului încât, când îl vedeam, to i îl înconjuram i-i zâmbeam; el ne r spundea ridicând p l ria, a a cum îi v zuse pe mai marii de la Berlin i, cu zâmbet r spundea la zâmbet, îi d deam mahorc ; fuma cu tact, numai cu pipa. i t cea. Când spaniolii se certau, el se d dea la o parte, le întorcea spatele. Mânca t cut ov zul fiert sau meiul i fa a lui nu tr da nici un gând.

Diploma ii veritabili sp lau i cârpeau rufe i ciorapi, peticindu- i coatele rufelor i genunchii pantalonilor.

În bordeiul spaniolilor nefamili ti, toat ziua-i scandal. Pun ara la cale i nu g sesc cum s -l doboare pe Franco.

Simpatia nostr îns se îndreapt spre copii. Mai ales a acelora dintre noi care au copii acas , departe, Iar dintre copiii ace tia - de vârste deosebite - brune i, cu ochi mari sprâncena i i cu p rul cre , în special Reghina se bucur de dragostea nostr . Reghina este o feti de 4 ani, ca o p pu , cârn , cârlion at , istea i mincinoas de nu se g se te pereche pe aici. Ea iese printre sârme i repede, repede vine pân la bordei, la noi. Aici se suie în bra ele lui Foc neanu-Barb -Neagr , i ron ie bomboane, confec ionate din zah r, f in i unt. Ron ie, întreab i r spunde în spaniol , în german i-n francez . Mul i români lucreaz la ateliere, pantofiori, rochi e, or ule e i i-au f cut tot felul de juc rii. De altfel nu au fost neglija i nici ceilal i copii i, cu v dit aten ie, mâna nostr dreapt i-a sus inut pe to i. Mai mult chiar, când am observat c pentru copiii de coal nu se f cea nimic, i-am dat în grija câtorva ofi eri români care cuno teau spaniola i au f cut coal cu dâni i - scrisul i cititul, matematici i în genere obiectele colilor primare. Spaniolii nu mai puteau îndura foamea; de la buc t rie, cu consim mântul nostru, li se d dea diploma ilor pe lâng por ia reglementar i supliment. Le-am reparat hainele i ref cut bocancii, preg tindu- i pentru iarna ce trebuia s vin ...

În vara anului 1947 muncile au fost mai uoare, fiind mai odihnitoare, eram mai bine dispuse. Spre seară nu plecase nimeni. Seara, după masă, pe terenul dintre bordeiul 7 și 17 se juca fotbal, întâlnirile dintre reprezentativele naționale erau destul de spectaculoase și galeriile îi spuneau cuvântul. Mai puțin asistate erau meciurile dintre echipele improvizate ale bordeielor.

Într-o seară, surpriză. Bordeiul 13 de români se întâlnește cu echipa spaniolilor - celibi. Tot lagul e prezent la această comedie sportivă. Arbitrează slt. Delighiazu. Jocul e comic, jucătorii aleargă dezorientați și când socotesc că nu sunt observați, lovesc mingea și cu mâinile. Pedepsele cad, ploaie. Spaniolii încep ascuțit, îndemnându-i naia, și fac un vacarm parcă n-ar fi o sută, ci o sută de mii. Ca la Sevilla, la luptele cu taurii. În vinele lor pulsează sângele mândrilor toreadori. Vor pretinde victoria. Cei de pe teren se-ndeamnă gâfâind, pun piedici și transformă, pe cât se pare, fotbalul în handbal. Oricum, numai sereu ească. Bordeiul 13 joacă fără coeziune, totuși a înscris 1, 2... 7 goluri. Spaniolii luptă disperată, a doua repriză se apropie de sfârșit și ar fi necesar ca măcar golul de onoare să fie marcat, în centru se frământă ca pe ruinele Alcazarului un spaniol mic de stat, cu capul mare de tot și peștat, cîrăia toată galeria îi admiră dârzenia cu care luptă și scandă: „hai cuadrado“ (hai peștatule, hai peștatule). Cade, se ridică, aleargă la dreapta, se întoarce la stînga și nimic nu reușește. Dându-și seama că totul e pierdut, se oprește în loc și când îi vine bine, ia mingea și fuge cu ea în poarta românului și strigă triumfător: „gol, gol, la nostra victoria, ura, ura!“

Arbitrul fluieră pedeapsa care se execută pe loc. Cei de la 13 primesc mingea și rapid, trecând prin apărarea spaniolilor, înscriu al 8-lea gol exact în secunda când se fluieră sfârșitul meciului. „il cuadrado“, atent la fluier, o clipă rămâne cu mâinile bătute în vînt, iar în clipa următoare, îi atinge arbitrului două palme.

Când îi cum, greu de explicat, dar în sânul gîntei latine s-a declanșat războiul civil. Pe teren nu se mai joacă fotbal; în schimb, spaniolilor li se scutur cojoacele. Sandu, lângă mine - la distanță apreciabilă de locul bătăliei, îngână: „mă, nu trebuie asta, mă, nu trebuie asta...“

Când lucrul pe reacă se potolește, apare Manullo, din Barcelona - înalt, spătos, negru, fioros la cîntătură, cu un cuțit în mînă. Pe Manullo îl ura tot lagul, îl ura pentru motivul că - i bătăia zilnic nevasta. Lolita răbdătoare îl sovită și tot lagul a teptat un moment prielnic de răfuială cu Manullo. Am uitat să spun că Manullo era tatăl Reghinei lagului.

Manullo venea cu pașii mari, strecurându-se pe lângă bordeie, cu un cuțit de bucătărie în mînă.

- Mă, vine Manullo - strigă unul cu voce tare.

Manullo se oprește o clipă și privește teatrul de bătăie și în momentul când se decide să intervină, slt. Tîlpănu îl lovește peste mîna dreaptă cu un par de

mesteacăn cu itul sare departe. Manullo e cel mai voinic de pe teren. Cu pumnii, cu picioarele face gol în jurul său. Tlpănu e mai scund, bine legat, se apropie a doua oară și-l cârpește peste mijloc. Manullo se îndoaie și cade. Apoi, bătăie, ca la fasole. Spaniolii, pe care Manullo îi teroriza, îl calcă în picioare.

Sandu strigă de departe, nervos: „mă, nu-l omorâți, mă, nu-l omorâți!”.

Beligeranții - români și spanioli - s-au împins ca lângă coastele sfârșite ale lui Manullo. Manullo a fost cărat pe targa la spital. Tot lagărul mulțumit de atare ispravă, repetă: „bine i-a făcut lui Manullo!”.

„Il cuadrado” era numai vântul. Se plimba mândru pe lângă bordeiul lor, etalându-și urmele bătăilor prin care a trecut. Ne făcea semne de adâncă prietenie și de veșnică amintire. Don Castaldo - profesorul de muzică și totodată șeful lor - s-a prezentat la slăt. Delighiazu, cerându-și protocolar scuze pentru incidentul de pe teren.

Amici ia a rămas amici ie. „Pugilistica” de pe terenul de fotbal întărise aceste raporturi amicale. Dar Manullo?

Manullo s-a făcut sântos într-o săptămână. Apoi rușii l-au băgat la carcer pentru altă săptămână. Lolitta - ca orice soție grijulie pentru soarta soțului său - se strecura până la el cu Reghina, înfruntând pericolele, și-i strecura de mâncare „golanului” - cum îi zicea mănios Sandu.

După aceea a ieșit Manullo de la carcer. De peste săptămână, într-o seară, i-a strigat lui Tlpănu: „Nu ești cavalier, m-ai lovit cu ciomagul!”. Tlpănu-i răspunde: „Nu ești cavalier, ai atacat cu cuțitul pe la spate...” și Manullo a râs. Iar Tlpănu i-a întins mâna peste săptămână, spunându-i: „cu tine nu am nimic; dar sântu-i mai bună soția. Reghina-i fetița noastră, a românilor și nu vrem ca să crească în atmosferă urâtă”. Manullo râde și răspunde: „mon amigo - prietene - eu mor pentru Reghina, iar pe Lolitta sunt gelos. Ceilalți spanioli îi cântă serenade; trebuie să mă înlegeți!”

*

Bunele raporturi cu diplomații s-au menținut fără greutate și fără a uza de false diplomații.

Peste noi a venit toamna cu ploile și o nouă iarnă cu zăpezi. „Frio, señor, frio. Ce cald și plăcut în țara noastră! Unde-i frumoasa Barcelonă, Cordoba, cu minunile ei de artă maură și renumita Malaga. Sunt departe, departe și acolo stă Franco!”

Apoi iarna a trecut, ca toate iernile - în urma celorlalte s-a arătat negrul pământului, mai apoi ierburile și frunzele verzi și florile sârăce prin poieni, pe lângă drumuri.

Atunci eram la Oranki. Mai toți românii plecaseră în preajma Paștilor spre ar. Rămăseseră pe aici vreo două sute de români. Diplomații erau cu noi; trăiau la fel ca noi. Bădi a plecase spre Urali, iar Sandu spre ar. Eram tristi și nu-mi găseam rostul.

Într-o diminea - era duminic - pe la începutul lui iunie - comisariatul i-a scos pe diploma i pe alea principal i dup ce a f cut apelul le-a comunicat: „U.R.S.S. în înalta sa în elegere, apreciind ca juste cererile refugia ilor politici spanioli, aprob str mutarea lor în regiunea Odesa.“

Don Costaldo m l mure te:

- Domnule p rinte, noi am cerut s ne dea autoriza ia de a pleca în America. Dup cum vezi, mergem probabil la vreo ferm de pe lâng Odesa. Vai de via a noastr !

- Nu-i nimic, Don Castaldo. Eu am fost la Odesa. Pe acolo e mai bine i iernile sunt mai calde.

- Ah, de mi-a înc lzi odat oasele! Dup asta, pot s i mor.

- Don Castaldo, s sper m c lumea va ajunge la un echilibru, cu ajutorul lui Dumnezeu.

- Domnule P rinte, ar fi bine ca Dumnezeuul dumneavoastr s se arate odat i s a eze lucrurile în lume. Probabil c numai o for extern ar putea impune ordinea pe glob. N-am nimic împotriv . S vin numai i s-o fac . Îl voi saluta i eu cu toat considera ia. Ne-am s turat pân -n gât de atâtea lipsuri i de atâtea peregrin ri. Drag P rinte, am ajuns la convingerea c nou - materialii tilor, ne trebuie o doz de idealism, chiar mai mare decât a dumneavoastr , ca s r bdam i s r zbirim, sau s cr p m f r a fi realizat ceva. Comunismul e pur în idealitatea lui; în practic e mult , mult suferin ; rabzi, suferi i ca un nebun strigi în strad : „m i, ce bine-i a a!“ Curat nebunie.

Don Castaldo i ceilal i diploma i i i strâng repede pu inul lor bagaj i, cu îmbr i ri de fra i, se îndreapt spre poart .

Reghina e purtat în bra ele noastre i acoperit de pachete i pache ele - cadouri. Manullo râde i ne strânge - s ne rup mâna. Lolitta plânge.

Portarul Senegalului ne salut ceremonios, cu p l ria ridicat ; pe fa duce un zâmbet inexpresiv.

Au trecut afar i-n urma diploma ilor se închid por ile. De dincolo de poart se aud înc glasurile de tenori ale spaniolilor, în ochii lor plutesc vedenii: Madrid, Sevilla, Barcelona i albastra Mediteran .

35

EU I MOSCOVA

La 8 septembrie 1944, trenul, cu multe vagoane de marf i cu 3000 de prizonieri - ce veneau din Siberia - s-a oprit pe o linie într-o gar . Exact atunci la megafon se anun a: „Aici gara Moscova. Trenul nr.... Pleac peste 2 minute spre Vladivostok...“

Iat - în fine - c , dup o c l torie de o lun de zile, ajunseser m la

Moscova. Plecaser m dintr-un lag r din inutul Karaganda, la grani a chinez - unde lucrasem în ni te mine de c rbune. Drumul f cut în condi ii de lipsuri mari, foame, sete, p duchi, decimasem pe mul i dintre noi. În vagon eram atât de mul i, încât ne organizaser m pe trei schimburi. O treime dormeam, alta st tea jos, a treia grup st tea în picioare. Pân la Moscova am r mas numai dou treimi. Mor ii erau arunca i din vagoane diminea a, la num r toare. La dou -trei zile, uneori chiar mai rar, primeam câ iva pesme i negri ca p mântul i pe te s rat, împu it. Dup aceea, începeau urletele dup ap : „ap , ap , ap , da i-ne ap “. Escorta ne înjura i trecea mai departe.

Iat -ne deci ajuns i la Moscova. Soarele este înspre apus i-n dep rtare se v d înnegriind orizontul acelea i, f r de margini, p duri. Sub p dure, un imens aeroport, cu sute de avioane, grupate pe m rimi i comenzi. Pân la noi ajunge zgomotul ora ului. R zboiul este departe, la hotarele Germaniei i odat cu înserarea se aprind luminile în gar i în ora . Pe lâng noi trece un tren militar supraînc reat cu osta i care cânt cu elan: „Moscova mea, ara mea!“

Târziu în noapte, coborâm din vagoane, ca ni te umbre; trecem mai multe Unii ferate i într m în ora , pe o strad lini tit , în dreapta i în stânga fabrici cu furnale înalte i, intrând pe poarta uneia dintre fabrici, ne trezim într-o baie enorm ; haine i înc l minte la etuv , iar noi, sub du uri.

De serviciu, numai femei, iar noi, la fel îmbr ca i precum fusese Adam în rai. Ne feream, pudici, de privirile lor, indiferente, dar când ne acopeream fa a, r mânea vizibil dosul. Apoi, ce s facem? Ne-am sp lat cum am putut i am b ut ap pe s turate.

Ne-am îmbr cat, a a uzi, i am intrat în propriile noastre oale, dar înc l mintea se f cuse scrum - ars , uscat , plesnea pe picioare. Bun baie, dar scump pl tit . -apoi, a a îmb ia i, am jucat toat noaptea - p catele noastre - ca s nu înghe m. P duchi! P duchi r m seser din bel ug, în vagon, diminea a, hran rece - de data asta pesme i f r pe te i, surprinz tor, garda deschide u a de la vagon i d ordin ca s mergem ase oameni dup ap . Fiind pe lâng u , haide, am s rit i eu jos în coloana celor ase de la toate vagoanele i am intrat escorta i în ora . Trecem de o fabric , un magazin alimentar cu mezeluri i pâine alb - de lemn vopsit - i iat un teren de varz de toamn , înc neculeas i acolo o ci mea. Erau vreo 20 de femei - în irate - pentru ap . În spatele lor ne aliniem i noi, dar câte doi, ca la coal . M uit în toate p r ile; era un cartier nec jit, case cu etaj dar i altele - cele mai numeroase - numai cu parter; în fiind se vedeau trecând tramvaie spre gar . Nu prea departe, o linie de troleibuz i surd, sc zut, se auzea zgomotul din centrul ora ului.

În fa se z rea un cartier cu case de lemn. Troleibuzul circula pe str zi întortocheate. E ceva aici, din vechea Moscov ? Uite i o biseric decapitat . Ce-o fi în untru?

Încet, p im c tre ci mea. Câteva femei, a teptându- i rândul, stau la sfat, deoparte; se uit la noi i dau din cap. Una roade dintr-o varz i tot spune ceva; pare a fi sup rat . Varza trece la vecin , care rupe cu gura dintr-însa ca dintr-un

m r domnesc. A treia se înfrupt i ea cu l comie i, cu gura plin , încearc s spun ceva, dar scap varza jos. Mânioas , prima pune mâna pe varz i, zvârr cu ea în noi. Hop! A c zut drept în bra ele mele. Scap gamelele jos, dar rup o gur bun din varz . Vecinul mi-o în fac , al treilea se repede i el i nici nu tiu când, dar varza parc nici n-ar fi fost vreodat . Râdem mul umi i. Femeia furioas , se uit atent în toate p r ile, smulge o alt varz i-o arunc -n capul unui neam , înalt, cu ochelari. Râsete, în amândou taberele. Ceasovoii ne înjur i ne mân la vagoane.

Când trenul nostru se pune în mi care spre nu tiu ce destina ie, pe ferestruica de sus, printre sârmele ghimpate privesc case i oameni, mahala dup mahala, pân ce, intrând iar i în p dure, Moscova r mâne acoperit în spatele nostru.

*

10 iunie 1945. Am în eles c mergem la lucru într-o fabric la Arhanghelsk. Ei, zic eu, asta-i bun ! De la Astrahan, unde am plut rit pe Volga i pe Caspica, trecând prin Karaganda, de lâng Himalaia, oprindu-ne pentru scurt timp la Sverdlovsk în Urali, iat -ne acum plecând de la M n stârca, pe Volga superioar , spre Marea Alb . Acum, e sigur c ne-om face vân tori de ur i albi i de foci.

Timp de dou zile, dis-de-diminea , ne trezea anun ul puternic al spicherului: „Aici e Moscova, gara Kievskaia -- trenul cutare etc...“ Iat -ne pentru a dou oar la Moscova. Suntem aproape de gar . Forfot mare i zgomot mult de locomotive i de vagoane. Pe peron, lume pu in . Mul i osta i, mult ofi erime, care se uit mândri la noi; ne-au învins. Apare un maior rus i st de vorb cu comandantul trenului nostru.

- Ai i ofi eri? întreab maiorul.

- Da, sunt apte români.

U a vagonului nostru se deschide i comandantul, un locotenent major, spune: „To i ofi erii s coboare f r boarfe“.

Am coborât i ne-am aliniat lâng vagon. Maiorul ne-a m surat lung i ordon : „Scutura i-v de praf, terge i bocancii, c ci merge i cu mine!“

În coloan de câte trei, mergem dup maior. Lumea ne prive te, indiferent .

Trecem dincolo de gar i ne urc m repede într-un autobuz. Pe această arter principal , care duce la gara Kievskaia (Chievului) sunt case vechi, întinse cât un cvartal.

Prim vara a ajuns i pe aici. Tei i plopi i mult verdea .

Str zi largi, drepte, multe tramvaie, foarte pu ine taxiuri. La ora aceasta - ora 9 diminea a - se deschid magazinele i vezi cozi lungi la u a fiec ruia, mai ales la magazinele de pâine. Femei i copii mul i; b rba ii sunt pleca i de acas ; au invadat Europa.

Am ajuns undeva i ne-am dat jos. Maiorul ne num r i spune scurt: „idi“.

Intrăm într-o clădire nouă, mare, cu saloane spațioase; în alegem ca acestă-muzeu militar. La acest oraș sunt puțini vizitatori. Trecem repede, fără să ne oprim, prin saloanele ce prezintă istoria națională militară a Rusiei de până la 1918 și iată-ne într-o sală enormă, în care sunt expuse trofee cântărite în actualul război. Panouri mari, cu fotografii din timpul marilor bătălii și apoi arme de tot soiul, capturate de la nemici, italieni, unguri etc....

Peste tot este prezentat potențialul de război al inamicilor U.R.S.S.-ului. Și iată, maiorul ne duce într-un col rezervat României și ne spune: „Priviți aici! Aceasta este contribuția românească la actualul război.“ Și am privit și nu mi-a venit să cred. Pe o estradă, era o corăbușă cu coviltir de papură, trasă de doi cai slabi și chiopi; alături de cai, un soldat român cu o mantă ruptă, pe cap cu o căciulă neagră, ferfeni, și în picioare cu opinci din piele de porc, prin sărături ie indu-i obielele. Pe un panou scria cu litere mari: „Aștept mere într-o basma, am plecat la Moscova“. Atât și nimic mai mult.

Ceilalți colaboratori ai nemicilor erau prezentați corect: statistic, armament, contribuție economică.

Maiorul ni se adresează, la plecare: „De ce ați dat petrolul nemicilor?“ Noi, am înțeles perfect. Contribuția românească îl ustură de tot.

Trecem pe jos pe lângă parcul de cultură fizică, cu terenuri amenajate pentru exerciții fizice și bazine de înot. Lume destulă pe străzi, dar tăcută, foarte reținută.

Reveniți în vagon, soldații ne întreabă: „Unde ați fost?“

Răspundem, râzând: „În audiență la Kremlin“.

Când, spre seară, am plecat pe „Calea nordului“, printre clădirile noi, fără stil - enorme blocuri, inexpressive, până la disperare - am zărit de departe stelele roșii de pe Kremlin.

*

10 iulie 1948 - 8 decembrie 1948

Pe 7 iulie, la Oranki, am trecut prin fața unei comisii militare, care mă-așeză bun de repatriere.

A doua zi, trecând - nu știu de ce - prin Mănăstirea, cu un camion, am plecat la Gorki și iată-mă instalat într-un vagon de 60 de tone cu încă zece ofițeri români, gata de drum spre afară. În sfârșit ne ziceam noi, veseli, peste câteva zile vom fi la București.

Spunea tata, șeful: „mă băiețe, socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg“. Și chiar așa a fost. Când în după-amiaza zilei de 10 iulie am ajuns în Moscova - tot în gara pentru „locurile îndepărtate“, spre Siberia, Caucaz etc. - lângă vagonul nostru s-a oprit un rus, a arătat o hârtie maiorului ce conducea trenul de prizonieri (erau unguri, austrieci și români), și acesta ne dă ordin: „ofițerii români coboară cu bagajele“.

Sublocotenentul ne numără, dă mâna cu maiorul, și pornim.

În dosul gării - e nou și-i frumoasă - ne aștepta un camion și cu viteză mică traversăm orașul. Privim în dreapta, privim în stânga și din fugă nu reținem mare lucru. Orașul scade, ne trezim într-o mahala, la poarta unei fabrici, la poarta unui lagăr; suntem numărați, controlați și dați în primire unui colonel neamștii, starșelului, care ne duce la izolare.

A doua zi vine la noi, de la stăruie, un translator neamștii și ne spune: „trebuie să mergeți la lucru“.

Mircea Onișor care era lângă mine, își spune: „nu mergem la nici o muncă. Noi suntem plecați spre patrie și nu în elegem pentru ce am fost aduși aici.“

Neamștul pleacă peste un ceas vine ofițerul rus de serviciu, cu starșelului. Ne „invită“ la muncă, ne amenință și după un ceas de discuții sterpe ne pune sub zăvor, strigându-ne tare articolul 12, din constituția stalinistă: „Cine nu muncește, se nu mănânce“ (luat de-a gata, din apostolul Pavel).

În ziua aceea nu mâncasem și nimeni nu ne-a mai vizitat. La număr toarea de seară, ofițerul rus ne-a numărât pe geam, ferșii deschid ușa.

Aici era bine. O cameră curată, luminoasă, cu paturi de fier suprapuse, cu saltea, ceară și pături.

În curte forfoteau numai nemștii. În dimineașta următoare, am cerut știe în raportul comandantului rus. Peste un ceas a venit colonelul rus cu câșiva subalterni și starșel neamștii, cu translatorii lui. Raportul nostru și discuțiile care au urmat, ne-au lămurit: garnitura cu care venisem noi la Moscova, nu trecea prin România, ci se ducea prin Polonia, la Budapeșta și Viena. Noi trebuia să stăm aici, poate numai o zi, două, până ce prindeam un tren de prizonieri ce mergea la Focșani. Până atunci eram rugați știe în lucru, și anume 2 ore dimineașta și două ore seara, la maturatul străzilor. Asta era destul de plăcut, era o muncă ușoară și timpul va trece, pe nesimțite.

Uitându-ne unul la altul, am consimțit. Mai ales că era vorba de o zi, două, cel mult.

N-a fost o zi-două, ci nouăzeci și nouă, abia la 8 decembrie am plecat spre țară.

Eram la Moscova și, măturând străzile, ne gândeam: poate mâine, poate poimâine, vine trenul nostru...

În fiecare zi la poarta lagărului ne aștepta un ceasovoi, cu ochii oblici și cu gândul dus tocmai în Kazahstan. Ne numără de trei-patru ori până ce se încredinșta că suntem unsprezece, cât scria pe hârtie și plecăm la drum. După vreun kilometru, intrăm într-o curte a întreprinderilor comunale, unde ne echipăm cu coră de mușamaș peticit, tomberoane, mătură de sâră și cu câte un mătură din crengi de mesteacăn cu coadă lungă de trei metri. Ceasovoiul ne înșira pe o stradă lungă, pietruită cu bolovani de râu - neuniformi și, uitându-se la noi cu ochi mici, ne șpunea: „să nu fugiți, domnilor ofițeri. Rusia își mare și v prinde; și apoi este ordin ca toți românii să plece repede acasă“.

De fugit, n-aveam pentru ce. Doar eram în drum spre țară! Să ne mai

complic m existen a?

Începeam m turatul. Cu m turoaiele noastre cu coad lung , prindeam dintr-o dat întreaga strad . Se vede c un stahanovist a adus această inova ie în munca m tur torilor - coada lung i flexibil . Pe această n scocire se va fi f cut vreo comunicare în Academia de tiin sovietic ! Poate c stahanovistul este deputat în Sovietul Suprem, cine tie?!

Deocamdat noi eram foarte mul umi i de cozile noastre. Mai întâi, pentru c ne reduceau timpul de lucru i al doilea, foarte important, tot praful îl aruncam pe hainele i-n nasul trec torilor; noi r mâneam la mijloc, în regiunea ozonat .

Curios. Când lumea ie ea dup treburi pe strad - de plimbat f r rost nu se plimb nimeni la Moscova - atunci ap ream i noi cu m turoaiele; de la 9 la 11 diminea a i de la 4 la 7 seara. Oricât de civilizât ne-am fi comportat noi, nu se putea m tura o strad chiar asfaltat , f r s ridici praf. i a a, bie ii pietoni, nu aveau de ales; treceau pe lâng noi, ca sc pa i din pu c , cu mâna la nas. Iar noi, în ritm armonios, precum la coasa de ov z, har ti la dreapta, har ti la stânga, cu m turoaiele noastre barbare.

O s pt mân m turam într-un cartier; alt s pt mân în alt cartier. i a a, pân -n toamn , pân -n iarn , m turam toat marginea Moscovei, în centru nu aveam ce c uta. M uit la case, la oamenii de pe strad , la vitrine. Vitrinele, înc rcate cu de toate: alimente, brânzeturi, franzele rumene. „Sunt de lemn, frumos lucrate“, m l mure te ceasovoiul cu un zâmbet complice. La magazinul din col s-a terminat zah rul i uleiul, dar lumea st lini tit la rând i a teapt ; poate c se mai aduce de la depozit. Pâinea se vinde la kilogram. Vai, ce neagr - i i acr !

B utur este suficient ; o jum tate de kilogram de vodc cost 60 de ruble, iar lucr torul are pe lun 200 de ruble, din care trebuie s m nance, s se îmbrace i s creasc copiii. Po i s te apropii de un pahar de vin, când litrul cost 100 de ruble? Cine are leaf mare de 2-3 mii de ruble, bea i m nanc dar i asta cu aten ie la pung . Ceilal i, masele, privesc vitrinele. Nu e nevoie s ne spun aceste lucruri ceasovoiul, le în elegem imediat singuri.

Într-o dup -amiaz , m turând o strad mai central , am v zut un b rbat cu hain european , cu cravat la gât i cu gambet . M-am uitat lung dup el, v zându-l cât de an o mergea.

- Este un artist, m l mure te ceasovoiul.

Altfel, oamenii i femeile umblau pe aici cu hain închis si apc , în ziar, tot pe atunci, l-am v zut i pe Molotov cu p l rie i cravat . Vreo alt abatere de la moda ruseasc , nu am v zut, cât am stat acolo.

*

La 15 iulie - ajunseseam cu maturatul de la ora 11, în dreptul unei biserici, fumurie la culoare, cu turla înalte. Pe trotuar i în strad - mult lume a tepta în lini te. Ne-am oprit din m turat, ne-am aliniat tomberoanele lâng trotuar i cu

ceasovoiul lângă noi - un bătrân din regiunea Moscovei - priveam biserica în mulțime.

Ceasovoiul nu știa ce hotărâre să ia; să plecăm de acolo, să mai rămânem? Se întoarce spre mine. Știa că sunt preot - și se uită la mine cu respect și cu teamă.

- Mai rămânem, moșule, nu-ți fie teamă, nu fugim.

- Bine, stai aici să vedem ce este.

- În biserica aceasta slujește Patriarhul vostru, scrie la gazetă că au venit la voi mai mulți vlădicari.

Citiseram în *Isvestia* că la Moscova se comemorau 500 de biserici ruse. Se pomenea și de deputații români.

Șteamă lângă tomberon, cu mâna pe coada măturoiului, ridicat ca o armă - pentru onor.

Prin ușile largi ale catedralei patriarhale, prindă ieșii vlădicii, în sunetul corului care ajungea până la urechile noastre: „Președintele și arhiepiscopul nostru, Doamne îți pazește, întru mulți ani“.

I-am recunoscut și pe delegații români, pe patriarhul Iustinian de la București; tânăr, vesel, neînțelegând ce se petrece cu el în istorie. Bătrânul ceasovoi îmi optește:

- Poate că printre străini să fie și vreun vlădică adevărat, că ai noștri joacă teatru.

- Și-ai noștri joacă teatru, așa cum le optești ai voștri. Toți oapă ...

Și în timp ce mâinile îi culeg pe vlădici, ducându-i la banchet, poporul se închină, face cruci și murmură: „Doamne, scapă-ne de rău, Doamne, scapă-ne de dracu“.

Ceasovoiul uită că și în uniformă cu stea și se închină cu cruci mari și cu plecăciuni adânci: „O, boje, boje, pomîlui nași (Vai, Doamne, Doamne, miluie-te-ne pe noi)“. Când trece Iustinian prin dreptul tomberoanelor, noi, la comanda mea, îi prezentăm măturoaiele pentru onor. Se uită, nu pricepe nimic, ar vrea să ne binecuvânteze și se răzgândește. Mă înalță și merge la pas prin mulțime și trece alipit de noi. Îi strigă răspicat: „Măi, tâlharule, ce-ai făcut din biserică?“ A întors brusc ochii spre mine; auzise vorbă românească, vedea uniformă românească. Șteamă drept, cu mâinile cruci pe piept; de gâtul lui atârneau engolpioane și cruci. O clipă ni s-au întâlnit privirile. Patriarhul și-a lăsat ochii în jos; a privit lătură, mă înalță alunecat ușor, spre capătul străzii.

*

A venit toamna și frunzele galbene s-au desprins de pe ramuri; noi le-am măturat și le-am dus la moarte.

Apoi, într-o dimineață de octombrie, a venit iarna, cu zăpadă albă și frig aspru. Greu pentru măturoși.

Peste vara hălădușerăm, cercetând case și oameni, privind tot ce ne cădea

sub ochi. Moscova veche, cu casele de lemn și uli e înguste, cu grădini - resturile pe durii care a fost cândva pe aici - și cartierele noi, cu blocurile enorme, inexpressive, de pe lângă fabrici și întreprinderi și adesea ne-am aruncat privirile în valurile curate ale râului Moscova. Centrul a rămas mereu departe de noi.

Ara este departe și trenul nostru nu mai apare.

Cu lopețile în mână, desfundăm pe la colțurile străzilor, adunăm zăpada lângă trotuare și cu tomberoanele îi facem vânt în canale.

De sus ninge mereu. Oamenii - bărbații și femeile - la fel îmbracă și - pantaloni și haine vătuite - cu păslari în picioare și pe cap cu căciuli cu urechi - treceau pe lângă noi veseli; iarna le plăcea. Copiii, mulți, foarte mulți, se jucau prin zăpada cu nasurile roșii și cu privirile irete.

Brazii erau troieni și, mestecenii gemeau în bătăia crivăului.

De sus, ninge mereu.

*

Astăzi este sărbătoarea Sfântului Nicolae. Afară a stat ninsoarea și noi așteptăm echipa și să mergem la lucru.

Peste un ceas, vine la noi ofițerul de serviciu și ne spune: „pregătește-ți bagajele și haideți cu mine“.

Le îmbrășcăm la poartă; ne urcăm într-un camion și drumul nostru, așa ne spune inima - ducea la gară.

Mănașă din urmă ca de un vânt rău, suntem aliniați în fața unui căpitan român, pistrițat, care ne arată vagonul și ne spune: „Al vostru este, până la Focani“.

Ce bucurie! La orizont creștea mare bucurie: ara cea bună, cu minul pârântesc!

Iar în un vagon mare; și noi suntem unsprezece. Pe frigul stație, ar fi fost mai bine dacă eram mai mulți. Ne așezăm pe înepenele noastre lucruri, într-un colț. Le îmbrășcăm și privim. Pe aici am mai fost. Cunoaștem teama și gară și împrejurimi.

Oamenii, încotă mână, suie sau coboară din trenuri. Orele trec, trenuri pleacă, și noi stăm pe loc.

Când se apropie seara, am o strângere de inimă. Dacă se contramandază ordinul de repatriere?

Așipim. Somn plin de coșmaruri. Lungă noapte. Sticloasă, cu ger cumplit.

La zi ne trezim, serviți cu oca și fierbinte. Când iva soldați români sunt bucătari pentru garnitura noastră. Sunt veseli că se întorc acasă. Au plecat din Urali, cu destinată București, acum doi ani și jumătate. Dar ce vrei? Rusia este mare și drumul-i lung! Și când te gândești că noi, cei 11, am plecat spre arși numai de 6 luni?

Când lăudăm la maximum că așteptăm fierbințele ei, își face apariția căpitanul comandant al lotului nostru și, de pe o listă, ne citește numele.

- Coborâ i! Zice ro covanul.

R mânem împietri i. Ne uitam unul la altul i încet punem mâna pe rani e. Se vede, gândeam noi, c nu-i acesta trenul nostru!

C pitanul, împ ture te tabelul i-i pune în port-hart. Privind codeala noastr , spune:

- F r rani e, f r bagaje. Mergem s facem o vizit în ora !

- A a? Zicem noi, ca învia i din mor i, mergem, cum s nu mergem!

Dup el, ie im în pia a din spatele g rii i, cu primul tramvai, plec m spre centru.

Iat -ne în Pia a Ro ie. De o parte cetatea Kremlinului, cu bisericile înstelate, într-o latur a pie ii biserica, în ruin , a Sf. Vasile Blajinul i apoi, pe latura opus Kremlinului, în fund, râul Moscova, cu bazinul de iarn . Se circul numai pe trotuarul vecin Kremlinului. Lume pu in , care op ie de frig.

Iat i mausoleul lui Lenin; de piatr fumurie, simplu. Coborâm câteva trepte, i-n stânga, dup o vitrina, Lenin pe catafalc. Cariii vremii rod din fa a lui. Chimi tii se str due s -i men in întreg, cât mai mult (i când nu se va mai putea, vor face unul din lemn sau din gips i-i vor vopsi; a a cum au procedat cu pâinile i mezelurile de la magazinele alimentare).

Ie it din mausoleu, privesc atent por ile Kremlinului; nu poate trece nici vrabia, în zbor, pe acolo.

Pia a-i pustie, paza-i puternic . Dincolo de ziduri, dictatorul bea vodc , din sticle colorate. Palatele arilor sunt bune i pentru arul neîncoronat.

C pitanul zice: „S mergem s vede i metroul“.

Suntem pe sc rile rulante. Jos, viu colorate, se deschid luminoase bol ile metroului. Vagoanele, cuplate câte dou , circul cu o vitez de tramvai bucure tean. Sunt aidoma cu trenurile automotoare scoase din Re i a sau de la Malaxa. Ne g sim în gara Maiakovski.

G rile sunt mici, de marmur . Fiecare gar deosebit colorat , cu chio curi de ziare i tutungerii. La ora când ne suim în tren, sunt pu ini c l tori.

Peste câteva minute coborâm în sta ia Frunze i dup ce arunc m o privire peste blocul de marmur roz , ie im la sol, tot cu scara rulant .

În calea noastr întâlnim cl direa masiv a Institutului Marx-Engels-Lenin (Stalin) i ghidul nostru zice: „acum vom vizita biblioteca Lenin...“ Intr m dintr-o sal într-alta, urc m un etaj, ajungem la al treilea, apoi coborâm i pu inii cititori, care se înc lzesc aici, ne privesc cu ochi miopi.

- A i v zut, domnilor ofi eri, cea mai mare bibliotec din lume, care cuprinde atâtea milioane de c r i etc.... Parc am fi la circurile de la Mo i. Unde se afl Biblioteca Na ional din Paris sau Muzeul Britanic cu valorile lor? Sunt în urma Moscovei cu o mie de ani, cel pu in! Noi, politico i, constat m admirativ: „mare cl dire, domnule c pitan.“

Trecem prin fa a Operei mari, i a celei mici de balet, citim câteva firme cu institute universitare, vedem câteva hoteluri mari, reclame de cinematografe - aproape la toate ruleaz „Balada Siberiei“. Ghidul ne arat unde se tip re te

Pravda - oficiosul partidului. Dincolo, o librerie, „Cartea noastră“, cu un bogat sortiment de căruri. În vizita noastră ne lovim de nesfârșitele cozi la pâine și alte alimente.

Cerul s-a înnoirat și de sus coboară - liniștii - fulgii de zăpadă.

Moscova își aprinde lampile electrice. În gară ajunge, surd, zgomotul orașului. Locomotivele, plutind în aburii cenușii, ne dau târcoale. Așteptăm plecarea.

Când s-au izbit tampoanele, cu zgomot de fiare vechi, am tresărit: „în sfârșit, plecăm“. Și la primul huruit al roților înghețate mi-am făcut cruce: „Doamne, ajută-ne să strădăm pe mântul strămoșilor!“

Un kilometru, doi și când trecem peste râul Moscova, în depărtare, sus, apar stelele roșii de pe bisericile Kremlinului.

Apoi mahalaua ne prinde, ne face vânt din urmă și, ia orizont, apar pe durile negre.

Peste porți, sub cer, strălucesc în luminile orașului.

Buzele optesc: „Adio, Moscova!“

36

MĂNTORC LA VATRA PĂRINTEASCĂ

Adio, Moscova!

Plec cu regretul de a te fi cunoscut. Aș fi preferat să fii Parisul, Roma sau Londra, în aceste condiții sub genea aș fi dus regretele despărțirii. Așa, pentru ceea ce ai fost tu pentru mine și pentru tata, mestec în mâinile mele blesteme amare, la adresa ta.

*

Trenul se oprește prin toate stațiile, mari sau mici. Zăpadă până la liziera porților, de acolo, întuneric dens. Deasupra, nici o stea. Au rămas pe turlele bisericilor din Kremlin.

În vagon e frig. În irimni te scânduri pe jos și încercăm să adormim; nu putem încălzi un vagon de 60 tone cu căldura noastră corporală, încotom nași în boarfe, ne lipim unul de altul cu căciulile legate sub brbie, cu gulerul ridicat și încercăm evadarea în vis.

Afară e zăpadă și porți dure. Lucruri dintr-astea am văzut noi atât de mult, de năși s-a acrit sufletul.

Peste zi, năși se dă mâncare: păsări, negri ca cernoziomul, pe teșăși câte o supă de crupe sau mei. Apă - avem o găleată - ne luăm noi de prin găși. Nici un fel de găși sime, nici un pic de zahăr. Iar gășile năși le fumează ofișerii din

escort și ceasovoi.

Dar toate aceste lipsuri nu înseamnă mare lucru când stai și te gândeți că mergem acasă.

Oare să ne ducem acasă?

Trenul nostru duce unguri și austrieci, iar noi cei 11 - mergem în România.

Îmi aduc aminte că noi am plecat spre țară pe 7 iulie. Oare nu vom face alte etape - „de ajustare“ - pe acest lung drum al întoarcerii?

Suntem pregătiți și pentru asta.

Am trecut de Tuia, cu bisericile văduvite de cruci și clopote.

Tuia este ora ul turn torilor în fier. Apoi, în altă zi, am întâlnit în drumul nostru Brianskul - pe aici au fost lupte grele - și pentru noi, care ținem toate, se deschide în dreptare, larg, câmpia ucraineană, de la Kiev spre mare.

Ne uităm pe ferestricile și brelite; pături de foioase în podul Valdaiului; și pe ici-colo, prin poieni, sate necăjite cu magazinele și pinate pe la marginea lor. Grădile și clădirile de pe lângă grădini sunt așa cum au rămas de la război, încă nu s-au refăcut la Institutul de planificare planurile pentru repartiții. Este vreme, din belșug - și-și spune orice rus.

Nopțile sunt întunecoase și în vagon nu avem nici un opai. Plutim în întuneric. Vagoanele se izbesc, cu zgomotoase vaiete de fierrie veche, iar capetele noastre, sprijinite, joacă ca niște turturi. Vai de somnul nostru. Pun mâinile sub cap să mai amortizez izbiturile. Când trenul oprește în grădini, atunci adormim, la comandă. De frig și de nesomn am căpătat culoarea cartofului degerat. Și totuși inima ni-i veselă. Orice kilometru făcut pe acest drum ne apropie de țară. Ah, sfânta noastră țară.

Discuții ne bucurăm la gândul că prin grădini „Crucea Roșie“ ne va ieși în cale cu ceaiuri calde și cu felii de pâine proaspătă. Vai, de am ajunge mai repede în țară!

Se pornește o vifornie, cu țepii crivului în coasta trenului. Zăpada, spulberată de vânt, pătura prin crăpături, nevăzută, ne biciuie obrazii. Stăm, strâni pe podea, cu ochii larg deschiși și ascultăm suflul greu al locomotivei și fluierul crivului...

Așa era în acea iarnă de pomină la Stalingrad... În spatele nostru rămăsese războiul și fumul războiului și sub norii apele negre ale Volgii. Pe deasupra plesneau bicele crivului, se păta la loc deschis, în stepă. Pe deasupra apelor, norii negri sărutau valurile în horbote de gheață. Sublocotenentul rus era fericit pentru captura făcută (pusese mâna, fără să-i dea seama, pe biroul operațiilor mareșalului von Paulus. În ceașcă, în viscol, în bunker era zăpăceală. Și când i-a dat seama pe ce a pus mâna, a înnebunit de bucurie.) Uite-l acolo, cântă, joacă, chiuie, în întrecere cu crivul, din timp în timp, se închină până la pământ cu mari cruci pravoslavnice. Căiva soldați îl supraveghează. Suntem la mijloc, pe bac, o mână de oameni dezarmați, și în jurul nostru, puhoi de ruși. Războiul rămas în spatele nostru, începea greu pentru noi.

Greul a început tot într-o noapte. Pe un vas pesc resc, am plecat, ciucure pe puncte - în vânt și ger - pe apă la vale, până la Astrahan. Cine murea era dezbrăcat de haină, și gol și înghețat era azvârlit în valuri.

La Astrahan într-o lună, două, trei lumea s-a rărit. Păduchii și tifosul, dizenteria, tratată cu hipermanganat și foamea au golit lagărul. Cimitirul era în spatele lagărului.

Apoi, am fost dus și la Oranki, ne-am întâlnit cu „tanti“ Ana și cu propaganda.

De acolo, cale lungă, nouăzeci și una de zile de drum cu vagonul de marfă, fiind hrăniți cu pește și rată și frapă, până în Karaganda. Munții Himalaia, de piatră sură, cu furtuni și ninsori venice la creste, ne chemau, împingeam vagoanele cu cărbuni, cu ochii pe drumurile ce duceau printre munți.

Și apoi, pentru pricini necunoscute, am poposit pentru câteva luni la o mină de fier din Urali, la marginea orașului Sverdlovsk. Și iar și am trecut în Rusia europeană. Am atins în trecere Moscova și Leningradul; am rămas la Greazov o lună de zile, pe urmă am plecat pe Marea Albă, la Arhanghelsk, unde am lucrat la o fabrică de celuloză.

În lungile nopți polare, am stat ore întregi, cu ochii marii, privind feeria splendidei aurore boreale. Coroană imperială, draperii de operă, candelabru și snop de fulgere, aurora ânețe în culori ce se schimbă fulgerător, ânețe din mare și de dincolo de mare, din oceanul de gheață și de dincolo de ocean, din inima marii care rămâne

Ascuns undeva, în dosul pământului. Nu se poate imagina un spectacol mai mare. Flăcările jucăușe aprind orizontul și cerul, până la zenit, îmbracă când în purpură sau în violet, în verde sau în maron, toată emisfera nordică. Renii privesc cu ochii mari, umezi, orizontul în flăcări, iar focile se scaldă în lumină. Laponii, cu mâinile sus, ca într-o invocare, optesc cuvinte de teamă și de preamărire pentru zeul focului din dosul candelabrului, cu candelă de aur și rubine. În jurul draperiilor, ca într-un desen schițat în cărbune, cerul negru de catran. Dinspre coroanele de flăcări de aur, pe gheața Marii Albe și până la picioarele noastre, lumini jucăușe, schimbătoare, scânteieri pe zăpezile înghețate și licurici verzi. Plutești, cutremurat de un fior tare, pe deasupra realității și dincolo de lumi...

Apoi ne-am așezat, pe lungi anotimpuri, schimbând bordeiul, la Oranki și la Mănaștarca.

Mă dor umerii, frecații, bătăi de hamuri, iar la încheieturile oaselor, pielea s-a bătătorit, s-a învințit.

Când mă întorc pe o parte sau pe cealaltă, oftez din băierile inimii; mă dor toate. Sufletul însă cântă. Rămân în urmăcrivă, zăpezi și cazne...

Iată-ne într-o dimineață, la Kiev. Maiorul rus se apropie de vagonul nostru și ne spune; „Haideți cu mine, în ora“.

Am stat două zile în gara Kiev. În aceste două zile, rusul ne-a purtat șvedem orașul. Desigur că am trecut Niprul în mai multe rânduri și de câteva ori

ne-am aruncat ochii la ruinele unde a fost alt dat Lavta Pecescaia (m n stirea din pe ter), centru religios al Rusiei. Acolo este un muzeu - înfiin at de asocia ia beslojnicilor¹ - dar, a a se pare, în câ iva ani, pentru c politica face cotituri de nea teptat - sub malul verde al Niprului acolo va fi iar o a ezare c lug rease , pentru a promova iubirea pe câmpurile unde a fost sem nat ura.

¹ ateilor

Pe mine m-ar fi interesat s v d mormântul marelui mitropolit român Petru Movil care, pentru cultura ruseasc reprezint ini iatorul colilor superioare, cel care a scris: *M rturimea ortodox* , perfect valabil i pân ast zi pentru întreaga cre tin tate ortodox . Pe mine i pe al ii din grup ne-ar fi interesat mormântul acestui om, dat cu împrumut de neamul nostru r s ritului semibarbar. Maiorul rus la această remarc a mea zâmbe te, ridic din umeri i spune: „a a ceva, nu este de interes“. i ne arat câteva cl diri mari ale partidului, f r form , f r stil - în care se macin vânt. Îns ochii no tri se opresc pl cut impresionant pe vechiul Kiev, pe casele b trâne ti, purtând patina timpurilor, înconjurat cu largi gr dini i parcuri. Aici este statuia lui Bogdan Hmelni ki, hatmanul cazacilor, nedoritul cuscru al lui Vod Vasile Lupu. Tot aici, este Universitatea. Am mai v zut un institut colar i al turi o cas a nu tiu c rui sindicat. Pe la col uri, magazine gastronomici², restaurante goale i cozi la pâine. Cartela s-a desfiin at, dar nu g se ti pâine, zah r, carne i ulei. Încolo, din bel ug cutii cu scobitori, vesel de tinichea - castroane - i perii de frecat podele.

² alimentare

În jurul ora ului, pe linia orizontului, p dure verde. Prin mijlocul ora ului, apa Niprului, cu pragurile de gresie, în care, c tre anul 900 al erei noastre, au fost boteza i ucrainenii. Uite i o biseric , dou , ba chiar trei! „Ierusalimul Rusiei“, a a cum era cunoscut Kievul pân nu de mult, - oare numai atâtea biserici s fi avut?!

Se pare c revolu ia, ca peste tot, a d râmat, a batjocorit sufletele i a cl dit pu c rii... Kievul, care a fost socotit în trecut centru de cultur al Rusiei, ast zi este doar o capital a unei republici subjugate, cu o umbr de guvern, cu o armat deplasat la grani a chinez pentru reeducare - armata aceasta se îmboln vise de europenism i începuse a murmura pentru o Ucraina liber , i mai are, nu în eleg pe ce considerent, un reprezentant la O.N.U.

Este sigur c mâine Kievul î i va reactualiza spiritualitatea, cl dind mai departe, pe trecutul întrerupt în 1918 de târn cop. Asta, când va fi o Ucraina liber .

Pân atunci, apa Niprului va curge la vale măloas , ducând sloiuri de ghea . i trenul nostru merge tot la vale, pe malul apei. i simt, la o cotitur , l sând în dreapta târgul de cai de la Cerca i, c trecem apa. Câmpul se întinde mohorât,

f r hotar, pân la Bug i pân la mare. Ici un sat i un colhoz, dincolo un sovhoz (ferm de stat) i iar pustiul. Iar pustiul este acoperit de z pad . P durile au r mas departe, în urma noastr . Pe aici nu-i codru, nu-i ap i vântul, parc turbat, joac cazaciocul. Trenul, încet ca melcul, merge, lunec , scâr âie, bomb ne, url r gu it a step , a gol i se apropie de Europa. Trecem printre ni te dud u - câmp întreg de m r cini - i gata, suntem la malul g lbui al Bugului. Aici e un ora numit Pervo-Maisk - i dincolo un altul, Golta. Locurile ne sunt destul de cunoscute.

Când trenul opre te în gara Golta urechile noastre prind din zbor grai românesc. Deschidem u a de la vagon i coborâm. O b trânic vinde piro ti de cartofi: „Ia, mam , de aici, cost o rubl , da-s bune ca mierea.“ Soarele str luce te în crucea amiezii, pe un cer siniliu. B trânică, sim ind c buzunarele sunt goale, ne îmbie: „Lua i mam , bogdaproste.“

Graiul cu îndemnul, ca mierea, „lua i, mam “ i pl cintele de cartofi, calde, ne aduc lacrimi în ochi. B trânică pricepe i, mi cat , î i terge dou lacrimi: „Las , mam , c o s fie bine.“ Petric some anul, avocat de la Cluj îi s rut mâna, ca pentru to i, iar mama îi s rut fruntea. ara cea bun ne întinde bra ele.

Trenul a plecat mai departe, t ind Transnistria în dou . Dealuri molcome, moldovene ti, ici-colo câte o p dure ar mie sfioas .

Satele sunt acum ceva mai dese, g rile tot mai neîngrijite. Prin g ri, vorb româneasc .

Iat -ne în gara Balta. E o zi c ldu , sau poate c a a ni se pare nou , celor ce venim de la nord. Soarele e gata s apun . Gara este complet distrus de r zboi i în gar forfot de lume care nu pleac nic ieri. Colhozurile î i depun cota de porumb. Magazii nu sunt, ci jos în dosul g rii s-au cl dit piramide de gr un e. Dac bate vântul cu ploaie sau de a tern ninsorile, stivele cu grâne stau sub cerul liber. Deasupra stivelor se prinde un strat de putregai. Dar lumea n-are vreme, st la coad la brut rii.

Un drum pietruit pleac din dosul g rii i dup ce încalec pe câteva dealuri luminoase, se opre te lâng cimitirul ora ului Balta. Pe dealul de al turi, sunt ni te livezi i vii i mai în fund o p dure de stejar. Pe toate mi le-amintesc! De la gar ora ul nu se vede. E într-o vale, pe apa Iaharlîcului. Acolo, în ora , este o biseric mare, neterminat i o fost m n stare, decapitat de actualul regim. Când s-a f cut republica moldoveneasc , aici i-a avut capitala. Pe urm capitala i cu postul de radio s-au mutat mai aproape de Nistru, la Tiraspol. Dup ce în 1940 Basarabia a fost „eliberat “ de la români, capitala s-a mutat la Chi in u, iar Balta cu cei zece mii de locuitori ai s i a r mas cum a fost i mai înainte, un târg f r preten ie i f r viitor. Aici sunt mul i moldoveni care se închin la icoana lui Inochentie³.

³ a dat na tere inochentismului

Nu departe de Balta, se afl i satul Lepi chi unde, în 1917, c lug rul

Inochentie i-a întemeiat „raiul s u“. Regimul n-a fost de acord cu acest rai p mântean i a dat foc i raiului i lui Inochentie. De atunci, moldovenii de la Balta cânt în fiecare sear , aprinzând lumân ri i candelă în fa a icoanei p rin elului, „Sfinte al lui Dumnezeu, Inochentie, roag -te lui Dumnezeu pentru noi.“ i iat , a a, Balta, prin intermediul c lug rului Inochentie, a intrat în istoria mi c rilor religios-sectare.

St m la u a vagonului, privim forfota colhoznicilor, nec ji i c - i dau pâinea de la gur , ca s-o primeasc por ie neagr i muced de la stat.

Le povestesc celor de lâng mine întâmpl ri cu Inochentie i alte întâmpl ri petrecute aici în ora cu mine i cu al ii, pe care r zboiul ne-a purtat i pe unde nu ne-a fost voia.

În ora - la Balta - eu am stat aproape o lun de zile în anul 1941...

Intrasem aici dup un atac puternic i pân s se refac unitatea, am r mas încartiruit la o femeie b trân , peste drum de gr dina public . Gazda mea se numea Ana Ivanovna Teodorcic.

Aflasem de la Ion, ordonan a mea, c Ana Ivanovna, care pe vremuri fusese profesoar de tiin e naturale la un liceu, acum se ocupa cu „c rturia“. Pardon, cu datul în c r i. Când eu plecam la cazarm , la u a Anei Ivanovna se f cea coad la fel ca la alimentara din col .

- Ioane, s bagi de seam , s nu se întâmple altceva aici. Nu uita c suntem în vreme de r zboi, îi spuneam eu lui Ion.

- N-ave i nici o grij , domnule c pitan. Baba noastr - a a-i zicea el - d în c r i i atât. Mi-a zis i mie multe...

Într-o sear - era în ziua de „Schimbarea la fa “ - aveam la mine în vizit pe maiorul Banu. Ciocneam un pahar de vin.

În timpuri de cump n , oamenii trec peste ra iune i peste opreli tile ei i fac lucruri de care mai târziu se sfiesc. Maiorul Banu aflase de îndeletnicirile gazdei mele i st ruia s o cunoasc . Ion a pofit-o pe Ana Ivanovna la noi. Cu p rul alb ca z pada, cur el îmbr cat - în amintirea vechii ei profesiiuni - s-a ezat pe un scaun i discu ia s-a purtat în jurul a o mul ime de lucruri importante - despre r zboi i despre regim, despre b rbatul ei care fusese profesor de matematici i care, pentru c gândise altfel de cum era permis s gândeasc , fusese condamnat, deportat în Komi⁴ i murise pe acolo.

⁴ la Polul Nord

Fetele ei, m ritate, erau la Moscova. Apoi, direct, maiorul Banu trece la subiect:

- Ana Ivanovna, d -mi te rog i mie în c r i; vreau s tiu ce m-a teapt ...

i Ana Ivanovna, înveselit de cererea lui, scoate c r ile, i-i d în c r i. O or a boscorodit verzi i uscate. Ana Ivanovna vorbea frumos române te, dulce ca-n Moldova, corect, ca la Universitate.

Am v zut c maiorul se întristase.

- Ce-i Ana Ivanovna? în locul ei, îmi r spunde, zâmbind acru, maiorul:
- C r ile vorbesc de moarte...
- Las domnule maior, de murit, vom muri noi! Dar asta cât mai târziu posibil. Acum nu e timp pentru asta.

Maiorul Banu c zuse pe gânduri.

- S v citesc i dumneavoastr , domnule c pitan...?

- Mul umesc, Ana Ivanovna, dar eu nu cred în astfel de lucruri.

- Ei, las s vedem ce scrie acolo - intervine maiorul.

i mai mult de sil i dintr-o neîn eleas del sare, am acceptat. i Ana Ivanovna a spus o mul ime de lucruri, care au fost i care urmau s fie.

Pe urm am plecat din Balta. R zboiul se deplasase spre Odesa i noi mar luiam într-acolo, într-o diminea , la începutul toamnei, a c zut maiorul Banu. L-au fulgerat schijele unui obuz. Dar la r zboi asta se întâmpl în fiecare zi i se poate întâmpla chiar în fiecare clip cu fiecare osta . Am avut în acea zi, o amar aducere aminte, pentru prezicerile Anei Ivanovna. În inim st ruie ca un ghimpe: „Dar, dac se va întâmpla a a?“ Peste un an, tot la s rb toarea „Schimb rii la fa “, mergeam spre Stalingrad...

Am stat un ceas în gara Balta. Mi-am adus aminte de Ana Ivanovna i de citirile ei i am râs crispat; r zboiul nu se terminase în trei luni cum crezusem noi... Intervenise America în favoarea ru ilor cu arme. Hran , îmbr c minte, avia ie...? Cine tie? Câte întâmpl ri pe care nu le pot l muri! Iarna, am c zut prizonier. Mi-am adus aminte de Ana Ivanovna; „vei c dea, prins la ru i..!“ Iat , sunt exact ase ani de atunci. B trâna optise: „vei sta apte ani în amar robie, dup aceea te vei întoarce i vor urma cele se arat aici...“ i-mi în irase o sum de lucruri, care numai bine nu ar tau!

Iat -m acum, la ora întoarcerii spre patrie. Privesc de la bara vagonului spre Balta i la forfota din gar .

Prietenii m-ascultaser interesa i i intriga i în acela i timp.

Pe lâng vagon trece un mo neag cu barb alb .

- Mo ule, de unde e ti dumneata?

- Eu? Pe mine m întrebi?

- Da, pe dumneata.

- Apoi, sunt din târg, de la Balta.

- A a? Foarte bine, mo ule. Mie îmi trebuie chiar unul din Balta, ca s -i întreb ceva.

- M rog matale, întreab -m . i de-oi ti s - i r spund, apoi nu te-oi l sa s - i r ce ti gura degeaba. Dar, ceasovoi ace tia, nu s-ar lega de noi?

- N-ai grij , mo ule. Ei ne p zesc pe noi, s nu zbur m mai repede spre casele noastre, în colo, dup cum vezi, reazim i ei vagoanele cu um rul s nu se pr vale, i case a neodihn .

- Ei, i acum unde v duce i?

- Acas , mo ule!

- Vai de capul vostru! În scurt, v vor înjuga ca i pe noi. Uita i-v ce se

întâmpl aici, în gar . Muni de cereale i noi cr p m de foame. Da' s nu- i ui i vorba, c -s tare gr bit s ajung acas , pân nu înnoptez .

- Uite despre ce-i vorba, mo ule. Eu am trecut cu r zboiul pe aici. i în Balta, am stat la o femeie b trân , peste drum de gr dina public , pe numele ei Ana Ivanovna...

- Ei, da, c rtur reasa. O tim, cum s n-o tim.

- Foarte bine mo ule. A vrea s-o v d. Acum nu tiu cât va sta trenul aici în gar . V d c suntem v duvi i de locomotiv . Treci mata dac e ti bun, în seara asta pe la dânsa i spune-i s vin la gar . Spune ca mi-i dor de dânsa.

- Bine, voi trece. Dac o vrea s vin ! M rog, voia-i la dânsa, ca la Duca Vod . tiu c i-au venit fetele de la Moscova, în musafirie, i-i veselie mare în cas la dânsa. Dar, eu voi încerca... Dar m rog, cum te cheam pe mata?

I-am spus cum m cheam i i-am mul umit pentru bun tate.

*

Diminea a m-am trezit odihnit. Eram tot la Balta; cerul era senin i soarele, am râț, abia r s rise. Pe peron, câ iva oameni zgribuli i. Lâng vagon, ne sp lam cu z pad , îmi cur bocancii cu poala mantalei, îmi scutur hainele i c ciula i apoi a tept. Vine? Nu vine?

Cei 11 pasageri ai vagonului 111003 - de 60 de tone - st team ferchezui i, a teptând pe „baba noastr “.

Dinspre Bârzula vine o locomotiv , se lipe te încet de trenul nostru i puf ie zgomotos pe n ri. Parc m încearc o p rere de r u. De ce n-o fi venit Ana Ivanovna? Se teme. Au trecut atâ ia ani! M-a uitat, biata b trân .

Orele trec; gara intr în forfot , cotele se depun neîncetat. Trenul se mi c , garnitura trece pe alt linie i se opre te. Ma ina sfârâie n r va i apoi tace, mul umit .

Când a venit? Pe unde a ap rut? C ci n-am z rit-o, aten i fiind la manevra trenului. Iat-o pe peron, mic , b trânic , Ana Ivanovna, înconjurat de trei femei tinere. Iar din vagon strig: „a venit, m i b ie i“ i dup mine zdup, zdup, ceilal i.

M opresc la un pas de Ana Ivanovna, rânând vesel.

- Bun ziua Ana Ivanovna, m mai cuno ti?

- Vai, domnule c pitan, vai b iatul mamei, i plângând m îmbr i eaz , m s rut ca pe propriul ei copil, m boce te, m mângâie cu vorbe calde. Fetele b trânei, cu ochii umezi de lacrimi, m s rut fr e te. Eu plâng ca un copil în bra ele lor, pe urm îmi revin rapid i cu mâna b trânei în mâinile mele, m uit la dânsa întreb tor.

- i-am spus eu, b iatul mamei, ce-o s p e ti? Acum o parte din greut i au trecut. Las' c-o s treac i celelalte, cu ajutorul lui Dumnezeu, s n tos s fii.

În jurul nostru s-a adunat toat gara. i noi cei 11 suntem complet încercui i. Ana Ivanovna m întreab de una, de alta cu bucuria de a- i avea fetele musafire. Totu i are i un neaz. B iatul ei cel mai mic, artist, a plecat cu nem ii.

Cine tie dac mai tr ie te?

E prea mult lume în jur i nu-i bine. Ana Ivanovna m ia de bra cu: „hai s mergem mai la o parte“, îmi strecoar un pachet: „i-am adus, dragul mamei, câte ceva, mult n-am putut, dar i le dau din inim . i dumneata m-ai ajutat atunci, când îmi era greu i nu se g seau nici de unele.“

Ceasovoi dau alarma s ne suim în vagoane. Ma ina fluier lung, a step întins .

Îi s rut mâna Anei Ivanovna, ca propriei mele mame. B trâna m îmbr i eaz , udându-mi fa a cu lacrimi i optindu-mi: „Când s-o face pace i n-o mai fi antihrist pe p mânt, am s vin la Bucure ti s te v d i s v d ara, c doar sunt române . S tii c am s vin cu toate neamurile mele. Fetele râd i repet : „venim, venim s vedem Bucure tiul!“

- Veni i, v a tept. Ba chiar, de va fî a a cum spune Ana Ivanovna, vin s te iau de aici, s stai la noi acas .

M-am urcat repede în vagon. Trenul, haida, haida, se pusese în mi care. Pe peron flutur patru batiste i altele necunoscute, în spatele lor. Din u a vagonului, mâinile noastre flutur a r mas bun.

Biata Ana Ivanovna! Ce inim de mam bun ! Ne-am „împ rt it“ to i din bun t ile d ruite,

Anii au trecut grei de încerc ri i de obid i m întreb, stând singur în t cutul bordei de la B r gan: oare n-am ajuns la cap tul anilor de cump n ? i mai îmb trântit , Ana Ivanovna îmi opte te: „Dup vrerea lui Dumnezeu. Sfâr itul r ului se vede. Ai r bdare, dragul mamei i ne vom vedea la Bucure ti...“

*

Diminea a, în zori, trecem apa Nistrului, hotarul nostru înt rit cu cet ile voievodale, care privesc spre r s ritul plin de primejdii, de unde, pentru noi, n-au venit decât nenorociri.

Trenul lunec încet pe podul de la Râbni a, frumos ca o bijuterie, aruncat peste apele înghe ate. P duri i livezi, în hibernare. ara î i arat bog iile de câmpii m noase, dealuri cu podgorii i cu p duri, începând de aici, de la hotarul cu cet i i pân la apa Tisei.

ara, m r domnesc, pentru ap rarea c reia au sângerat mo ii i str mo ii mei.

Apa Nistrului a stat straj la hotar i la vreme de primejdie a oglindit în undele sale cai i c l re i moldoveni, mâna i la b t lie cu p gânul, pentru a ne ap ra s r cia i nevoile i neamul. Apoi de la hotar, în cetatea Hotinului, Sorocii, Orheiului, Tighinei i mai în jos, pân la Cetatea Alb i Chilia, p streaz pe veci întip rit în piatr , în valuri i în inimi icoanele voievozilor de la Suceava i de la Ia i.

Peste ape i peste câmpii s-a a ternut om tul iernii, pentru roada pâinii de la

var și pentru mustul din podgorii.

„Frumoasă ești, o țară mea, cu câmpii mănoase și ape limpezi...!”

... Când am trecut apa Nistrului, la oprirea trenului, am coborât, ne-am închinat și am sărutat pământul rzeilor Orheiului, punând aici o lacrimă de amar ciune, pentru nedreptate...

Grai dulce românesc - prin grănițele satele ne dau pâine, colac frumos împletit, frumos ca și fața lui Hristos și din bătădă, vin roșu, sângele Domnului.

Țara cea bună, lăcrimează pentru noi iar oamenii din partea locului, se „închină” cu fața către apus. Într-acolo merg nedejdate. Și frații noștri așteaptă, așteaptă și se închină cerului: „Doamne, adună-ne la aceeași mamă!”

*

Lucram la o fabrică de cherestea, în pământ dure. La directorul fabricii - venise în vizită - în concediu, tatăl lui Vasile elaru, pe care întâmplările îl duseseră prin regiunea Komi (între Arhanghelsk și Urali - lângă Oceanul Înghețat de nord). Aflând că sunt din Basarabia, mă oprește într-o zi și mă întreabă cum e viața pe la noi pe acasă. Bineînțeles că i-am spus de pâinea albă și despre bogățiile ieftine tatei noastre de la noi. La acestea, el mi-a răspuns:

- Sunt pus în alternativa de a alege între Chișinău și Krasnodar. Unde zici dumneata să mă așez cu serviciul?

- Duce-i-văla Chișinău... și am început a-i arăta toate avantajele de care sărăbucura acolo.

Iar bătrânul contabil mi-a răspuns trăgând, nehotărât:

- Așa o fi cum zici dumneata, dragă domnule. Dealtfel, tot îți vorbesc la superlativ despre viața abundentă de la Chișinău dar eu, ca om bătrân care am văzut destule - i-am priceput câte ceva, din felul cum se desfășoară lucrurile în politica internațională, înclină să cred că voi duce la Krasnodar. Asta și pentru motivul că până acum m-am condus pe proverbul: „E mai bine-n capul mesei și-n mijlocul țării”. Ce țară noi? Republica Moldovenească e mai aproape de România, tot felul de interese o leagă de Dunăre și de București... Mă duc la Krasnodar.

- De, domnule contabil, cred că ai judecat just. Mai ales că proverbul cu pricina se ține și pe la noi.

*

Trecem pe la Bălăbălării și moloz, murdării și cârpe, așa cum au rămas lucrurile de la război. Iată-ne la Fletești, cu târgul peste vale - și după încă o noapte, dimineața, lăsând în urmă, aproape acoperit de bălării și de urmele bălărilor, gara Ungheni, ne oprim pe mijlocul podului, suspendați între ceruri și apele cele de dedesubt.

Prutul duce la vale, aburind, sloiuri de gheață. E un soare frumos, căldușor

pâcelele joacă până dincolo, până la Cristești, până la Stânca Roznovanului. Pădurile uscate tace, în așteptarea vântului, cu bălțile înghețate - oglindă. Spre apus întinsul este al Prutului și ghicesc, după dealuri, cetatea de scaun a Moldovei, Iași.

Spre sud, dealurile cu podgorii și livezi, cu păduri străbune, de la Tomești, Comarna, Poeni, iar pe apă la vale, câmpul întins al Tutorii, în spate, chiar lângă noi, frâvia, târgul Ungheni, punct de graniță. Mă închin și zic: „nu se poate, Doamne, să rămânem așa! Sfarmătu nedreptatea care ni se face...”

De altfel, nu simt nici o emoție; hotărul l-am trecut la apă cu cetății. Aici vin vameșii ruși, ne numără, ne întreabă de nume, se uită la boarfele noastre, și când e gata, trenul trece mai departe, ușor, patinând pe pod. La 100 de metri se oprește în micul gar Ungheni - România. Aici, nici ipenie de om. Nimeni nu ne primește, nimeni nu ne numără, nici vameși nici întrebări. Pustiu. Căra noastră nu are vameși aici? Soldați de pază? Ce-i asta?

Un ceferist ne zâmbește: „Bine-ați venit fraților” și dă drumul trenului. Atât!

Gara Socola. Iașiul, pe apte coline. Albi și faimosi se așterne la picioarele noastre.

Câteva femei din mahala, după ce se lămuresc cine suntem fugăcivii ne aduc pâine, brânză și mere.

Dar unde-i Crucea roșie și coconetul? Costel Vântu, înjurător furios, hotărât să pună câinii pe reprezentanții Crucii Roșii, când vor bate la poarta lui.

- N-au făcut nimic pentru noi, n-au mișcat un deget cât am fost în robie. Dar, nici acum să nu găsești un ceai într-o gară românească?

- Lăsați-le dracului, domnilor - răspunde o femeie din cartier, încercându-ne brațele cu mere, că nu știu altceva decât să se vopsească și să dea ceaiuri dansante.

- Dă-le-n portul Marsiliei, cu roșea a lor cu tot, încheie Costel, mă când crunt dintr-un măr frumos.

Ceasovoi au devenit vigilenți și fugăresc lumea care se adună ciucure în jurul nostru, fiecare cu ce poate. Ungurii și austriecii în eleganță se găsesc în România. Peste capetele ceasovoiilor li se aruncă pâine și fructe...

Zice Petrică some anul: Unde-i politrucul Terlechi, să vadă cum ne lăinează mulțimea, cu pâine și cu fructe?

Totul și nu se vede, nu se simte nici o autoritate românească. Să fie căra oare atât de „înfeudată” rușilor?

Cum stăteam noi, românii, lângă o magazie și mâncăm mere - cu cordonul ceasovoiilor întins în jurul trenului până peste linie, simțim că pe la spate se apropie cineva. Acest „cineva” erau trei la număr. Voinici, bine legați, cu scurte de piele și epici, ne mârșăsc și ne întreabă dacă suntem români.

- Pe cât se pare, suntem români. Dar de ce? Am în elese imediat că-s lupi înmbrăcați în scurt de oaie,

- Ce să fie? Răspunde cel mai voinic, mă surându-mă iret. La ce-ați venit încoace, măi fraților?

- Cum, la ce-am venit? Noi aici avem prini și copii, aici ni-i izvorul, aici ni-i țara, Aici e prisma noastră ...

- Măi fraților, măi fraților, nu mă înlegeți. La ce-ați mai venit înapoi? Nu vă țineți ce se întâmplă în lume?

- Ascultă, domnule, îl întrerup eu. Te rog să ne scuteți de viciile dumitale. Ce tot îți dai cu fraților în sus, fraților în jos; spune-ne scurt, ce te doare?

- Măi fraților, d-apoi n-ați auzit ce se petrece cu țara noastră, acum, la 30?

- Ei, ce se petrece...?

- Cum, cu adevărat nu vă țineți?

- Nu știu ce se petrece cu țara noastră, la 30, acum. Ei, eți lămurit?

- De ce te superi? Noi credeam că vă țineți! Iaca, trebuie să vă spunem tot noi. Credeam că dacă veniți din U.R.S.S. vă țineți mai bine decât noi.

- Ce să știu măi, omule? îl repede iritat Costel.

- Nu te supăra, domnule, răspunde mișos cel mai mic dintre cei trei. Merge vorba pe la noi că la 30 decembrie, România se va alipi la U.R.S.S. și de aceea am vrut să ne lămurim și noi cu niște oameni ca dumneavoastră care veniți din inima luminii, de la Moscova.

- Ascultă, domnilor, răspund eu flegmatic, mușcă când dintr-o pară cu gust acrișor - ca dumneavoastră, noi am fumă mulți, pe acolo, prin țara din care venim. V-am cântărit de la prima vorbă și ne dăm seama cine sunteți. Scutiți-ne de „măi fraților“ și plecați, tot pe unde v-ați strecurat până aici.

- Așa vă-i, adică, vorba?

- Precum vezi.

Cei trei ne mârșăie cu ochi de oală și apoi dispar după colțul magaziei. Ah, unde-i Sandu să trimit după ei un lung și disprețitor scuipat?

Iuda, Iuda s-a arătat chiar de la hotar.

- Asta, zice eu, este o altă afacere.

Țara cea adevărată ne-a dat pâine! Noi, ne auzim inimile lângă sânul de mamă al rii celei bune, care ne-a simțit iubirea.

*

Foc ani, 23 decembrie 1948-4 ianuarie 1949

A nins, cu vifor românesc, toată noaptea, iar a doua zi pe la 11, iată-ne în gara Focani. Soare, cald, zăpada doar ca o brumă. Gara pustie, în dosul gării, orașul tăcut. Ne gândeam: ce bine, am ajuns acasă! Plecasem de la Moscova la 8 decembrie seara și iată, astăzi 23 decembrie, am ajuns la destinație. Ungurii, austriecii vor merge mai departe, dar pe noi, de bună seamă, ne vor preda aici autoritățile românești. Și acestea, într-o oră, două, ne îdă drumul. De Moș Ajun cu sacul în spinare, ne vom opri sub ferestrele luminate și dulce-i vom colinda pe ai noștri:

Sub fereastra amintirii ne-adunăm,

Sufletul de alt dat -l colind m;
Doamne, toarn -n focul inimii z pezi
Fruntea noastr , mam , iar i s-o dezmierzi;
Flori de m r într-o cunun - Valerim!

Ce frumos va fi în acel ceas! Cerul se va deschide pentru noi, a binecuvântare.

Deocamdat st m în vagon, cu u a larg deschis , cu mantalele pe umeri i privim. În gar , nici ipenie de om. Sus, lâng acoperi , ase, apte „icoane“. Unele cu b rbi, altele cu must i doar, iar ultimele, mai jos, complet b rbierite.

- Semnul evolu iei speciei - remarc Petric .

- Se vede c , pe var , a fost secet pe aici. Uite, oamenii au scos „icoanele“ pentru ploaie i dac Dumnezeu a rourat p mântul, oamenii s-au dus la treburile lor, uitând „icoanele“ spânzurate sub acoperi , constat eu plictisit.

- Îmi face impresia c pe aici se fac exerci ii pentru spânzur tori... Niciodat nu po i ti ce- i rezerv viitorul. Trebuie s fii preg tit i pentru spânzur toare. Se pare c oamenii tiu ce au de f cut, cu „sfin ii“ din „icoanele“ de sub strea in ... încheie înl n uirea gândurilor noastre Costel, sub sublinierea ortodoxului Amin, psalmodiat de mine.

Când, nici nu ne a teptam, pe peron apar vreo treizeci, patruzeci de igani c ld rari, cu plete mari, pantaloni largi i cizme pân peste genunchi; la mijloc aveau brâuri b tute-n cuie de aram . Femeile erau g l gioase, cu basmale pe cap, cercei mari în urechi i cu fuste cre e, de toate culorile curcubeului. G l gie. Se ceart între ei, mai c se iau la b taie. Tot trenul hohote te de râs.

iganii se opresc din sfad i se uit la tren. Scot lulelele din carâmb i fumeaz . Vin mai aproape de noi. Ceasovoi ne p zesc, pe lâng vagoane, jos. C ld rarii se a eaz fumând pe bordura peronului. Se uit la noi, ne m soar . Vorbesc ceva r stit, între ei. Noi suntem doar la doi, trei metri distan a de dân ii. Glumim între noi, încet, pe socoteala iganilor. S nu ne aud .

- De-ai no tri sunte i? Întreab cel mai b trân.

- Adic , l mure te-ne, cum de-ai no tri?

- P i, auleu, mânca-v-a , români de-ai no tri, r spunde o iganc buzata.

- De, r spunde Costel, români suntem noi, dar nu chiar de-ai vo tri.

- Nu-i nimic, îi bine i a a. Se cheam c tot de-ai no tri sunte i. Vi-i foame? «s racii b ie ii no tri, s racii ofi erii no tri, le-o fi tremurând buricul de foame i noi...» Continu iganca buzat s le spun ceva balaurilor pe ig ne te.

Apoi vântul a început s bat u urel, aducând pân la u ile noastre cruntul miros al fumului de lulea.

- Parc ei n-ar fuma? P c to ilor, v gândi i numai la voi... iganii î i scutur lulelele, le pun la carâmb, se ridic i pleac cu câteva cârâieli. Au disp rut dup gar .

Privim în sus; e amiaz . Ne uit m în jos; ne e foame. Ru ii din tren nu ne dau de mâncare, pentru c au ajuns în ar . Ceilal i de la Foc ani, sigur nu ne-au trecut la ra ie. Strivim în m sele începutul unor înjur turi amare, pentru noua

orânduire care nu a fiert încă ceaiul.

Chiar în acest minut de amărăciune, ne înveselesc iganii care reapar pe peron, îmbrâncindu-se cu lungi cârâieli, fug rind femeile. Se apropie de vagonul nostru. Ceasovoi râd și se dau la o parte; în vagon, cade o ploaie de pachete și pachetele ele, învelite în hârtie. Ne ferim de lovituri - în timp ce iganca cea buzată, cu voce de contraalto - strigă pe deasupra tuturor, ca să o auzim și să o înelegem: măncași, beieii mamei, măncași, ofițerii noștri cei roși..., și cu nuntă, cu alai, cu vociferări, iganii dispar cu gurile ugiuate, ne trimit sărutări.

- Străniți iganii, remarcă Petric. Ce scenă minunată au jucat!

Și după ce numărăm darurile, găsim 11 pâini - franzelă - 11 pachetele cu mezeluri, altele cu brânză și 11 pachete de igări naționale.

- Treiască „Crucea Neagră“, strigă mtoși în cor. Și tătă au dovedit a fi oameni...!

*

Unsprezece oameni, numărăși, percheziționași, am fost băgați în lagărul de la marginea orașului. Bordeie murdare, putrede, pline de ploșnițe, în mijloc o scenă în aer liber, și mai la fereal, o baie în care, doar ce intrăm, ne curg trei picături de apă rece pe cap - de ni se zbârlește pielea. Doctoria, rusoaică, după ce ne privește în toată goliciunea adamică, spunând „hara o“, ne dă câte o cămășă nouă și câte o pereche de indispensabili cărpi.

Un colonel rus, în elegemcă comandantul lagărului - spune și el „hara o“ și ne îndeamnă să ne alegem un bordei, în care să ne așezăm.

- Ce să ne mai așezăm, zice Costel. Mai bine să ne facem bagajele deranjate la control. Odată cu seara, eu colind la București, și voi pe unde veți putea.

Mie îmi stă pe inimă îndemnul colonelului de a ne așeza.

- Ce tătă rusul! Reia Costel. Peste o oră trecem la români. Deocamdată, aici, suntem în lagăr rusesc și în prepelece sunt ceasovoi.

Alături de lagăr e un cimitir și o biserică.

Deocamdată am hotărât „să facem un tur de orientare“, vorba lui Petric. Curând, ne oprim dezgustați; prea sunt multe bordeie și prea seamănă lagărele unele cu altele.

Ne așezăm cu bagaj cu tot, pe băncile de lângă scenă în aer liber. Suntem mai aproape de poartă, cu un pas, mai lângă vatra pârtească.

Soarele-iclidu, cerul e înalt; ceasovoi picotesc în prepelece, iar două vrăbii se ceartă pe gard. Un sturz, într-un tufan din cimitir ciripește: „aici, aici“.

- Bă, să avem pardon! Nu venim acolo. Lăsați-moarea aceasta altora. Să treacă întâi pe acolo, cine țim noi, răspunde Vasile Zoril.

Până una alta, ne încălzim oasele la soare și așteptăm să se deschidă porțile. E greu să fii prizonier la ruși, în propria țară!

Unsprezece oameni în lagărul de la Focșani; și soarele apune. Unde-s bucuriile Moșului?

- Nu-i nimic, vom colinda mâine, ca-n Moldova,..
i ne-am culcat, în tinda unui bordei, tot ca-n vagon.
Somn de cenu , greu, în lupt cu plo ni ele fl mânde.

Când s-a z rit de ziu , am reînviat, i odat cu noi i toate dorurile dup libertate.

Încercând rând pe rând bucuriile revenirii în ar , ca i triste ile orelor scurse înc între sârme, a venit i seara de Cr ciun, în ora - colind torii trec pe ia ferestre i glasurile lor cristaline aduc în case vestea despre na terea Pruncului Sfânt, la Betleemul îndep rtat. Copiii rii trec peste opreli ti i al turi de p storii i magii r s ritului biblic aduc, la ieslea din pe ter , cununi din flori de m r, pentru Prunc i pentru Maica Preacurat .

Zvonul ora ului i melodiile colind torilor vibreaz în inima noastr , sensibil pentru astfel de sfinte aduceri aminte i al turi de îndep rtatele coruri de copii, fredon m, cu rou în priviri:

„Scula i voi români plugari, florile dalbe!
C v vin colind tori
i v-aduc pe Dumnezeu
S v mântuie de r u, florile dalbe!“

Bucuriile s rb torilor noastre str mo e ti, cu bel ugul i voia bun de pe vremuri, au trecut cu gust de cocleal în cerul gurii.

Un rus ap rea de trei ori pe zi i dintr-o g leat ne împ r ea mâncare. Ceva ce nu se putea în elege ce-i; foi de varz , arpaca i uneori, peste ele, ma e terciuite.

A trecut Cr ciunul i dup el Anul Nou. Peste drum de lag r, era o cazarm i acolo se afla o unitate ruseasc .

Dou zile i dou nop i, dinspre aceast cazarm veneau urlete, strig te ca-n pustiu i l l ieli primitive. Venise Anul Nou - 1949.

În ora , echipele de ur tori cu bice i buhaie aminteau de B dica Traian care, plecând la arat, ca un gospodar cuminte ce era, a trecut Dun rea pentru c z rise el, înspre încoace, un Ioc curat, sub m rul rotat i aici i-a f cut plug ria, sem nând s mân a nou i generoas , neamul românesc. La Dun re apar Ucenicii Domnului, care binecuvânteaz aceast s mân , din sufletul c reia va r s ri în lume cu aceast tripl mo tenere: ordinea roman , rezisten a dac i, peste ele, pl mada spiritualit ii cre tine...

Iar echipele de ur tori i sem n tori - asta povestesc, de dou mii de ani, pe la ferestrele luminate.

În col ul cazarmelor se-aud împu c turi i urlete de jungl .

Au mai trecut, în dou mii de ani, alte furtuni, poate chiar mai grele decât acestea. Iar noi nu ne-am oprit din mersul nostru c tre lumin . Mereu am arat, mereu am sem nat i binecuvântarea lui Hristos nu ne-a p r sit. Vom birui i vr jm ia vremurilor prezente. Pe urm se va face lumin ...

Mi-a urat i mie, în fapt de sear , Vasile Zoril , a a cum se aud ur turile în inutul r z esc al Orheiului, de lâng apa cu cet i:

Ploi la vreme
Rod sub plug,
S n tate i bel ug
Iar la toate mesele
Numai fe e vesele.
Cele rele s porneasc ,
Cele bune s sporeasc ;
La anul i la mul i ani...

*

Înc o zi, apoi alta i înc una. Soare frumos, pare ar fi prim var , sau ni se pare nou , care venim din locurile cu ierni grele i z pezi ve nice.

Ne învârtim f r de nici un rost prin lag r. Plo ni ele ne-au speriat, sunt tot atât de multe i de lacome, ca i-n lag rele de unde am plecat, îmi pare c avem i p duchi. Prea m m nânc spinarea.

- Sunt, constat Costel Vântu cu scârb i necaz. Asta-i import r s ritean.
i începem, tactico i, ca dincolo, desp ducherea.

Am auzit - poate din gazetele de acolo - c s-a descoperit un praf care ucide parazii: D.T.T.-ul. Se spunea acolo c D.T.T.-ul este descoperirea unui mare „savant sovietic“, c ruia Academia sovietic i-a decernat premiul Stalin. Se mai bâiguia ceva despre faptul c ni te burghezi din Anglia i-ar fi furat patentul i c se l udau cu această descoperire.

Fapt cert este c noi ne g sim în ziua de 4 ianuarie 1949 la Foc ani i ne desp duchem, cum putem, înc n-am v zut D.T.T.

Dar cum st m la soare i vân m, cu gre oase aprecieri, „iepuri“ str ini, deodat porti a lag rului se deschide i vin c tre noi, câ iva ofi eri ru i, în frunte colonelul, apoi un c pitan român i mul i, foarte mul i plutonieri.

- Ce face i voi aici? Ne întreab colonelul.
- Vân m p duchi, îi r spund eu.
- Nu se poate. De unde p duchi?
- Pofti i, de vede i, îl poftesc eu políticos, punându-i în ochi, c ma a mea.
- De ce nu v sp la i? De ce nu v îngriji i?

- Nu ni s-a dat s pun, n-avem ap ... În aceste condi ii, cu s mân a adus de undeva... tiu eu ce s mai zic? Noroc c p duchi sunt s n to i, altfel am mai aduce pe aici i tifos.

- Doctorul s ia m suri, hot r te colonelul i se întoarce spre ie ire.

C pitanul român ne înconjoar cu compania lui de plutonieri. Fiecare are un dosar la sub ioar .

- Domnilor ofi eri, începe c pitanul - fiecare plutonier reprezint un jude . Ca atare, un cerc teritorial. Trece i la jude ul respectiv s v fac formele de eliberare, îmi vine s râd. Nou ni s-a spus c a venit un nou lot de prizonieri din U.R.S.S. i, cum vede i, am venit 60 de oameni pentru ca s v lu m câteva

date. Lotul anunțat, cum văd eu, numără unsprezece oameni...

- Nu-i nimic, bine că ai venit; speranțele noastre cresc. Poate că astăzi ne vom elibera, îmi pare că am fost uitați aici.

- Ce pot eu să fac? Îi dumneavoastră noi suntem la dispoziția rușilor. Cum hotărâșc ei, așa se face.

Formalitățile odată încheiate, cu bilete de voie la buzunar, ne strângem bagajele și hai cu ele pe băncile de la poartă.

Căpitanul ne face atenție: nu, nu mergeți cu noi. Vor veni alții să vă scoată de aici. Și pleacă, salutându-ne.

Este către amiază și ne înșorim pe băncile de lângă scenă.

- Plecăm, mi băieți, sau nu plecăm?

- Stăm, răspund eu, stăm să vedem ce se mai întâmplă. Bună ar fi o baie, mă Costele! Așa, să te bălăcești în apă caldă vreă oră, să se ducă pe Dâmbovița toată murdăria de pe noi.

- Cum ajung acasă, îmi mă „îmbrac” în costumul lui Adam și mă spăl. În timpul asta, mama s-a dea foc la oale, să se stingă neamul păduchilor, și Costel se scarpină după ceafă.

Se aude un marș; porțile se deschid larg, iar noi ne luăm repede bagajele și plecăm spre porți. Când colo, ce să vezi? Vreo sută de bărbăți și femei, în uniformă, parcă militari, în rânduri strânse, cântă ceva în ritm de marș, intrând în lagăr.

Ocolesc amfiteatrul, se urcă pe scenă. Apoi stau și așteaptă. Colonelul rus cu aghiotantul lui ne îndeamnă să venim la teatru.

- Mergem, Părinte?

- Hai, Costele, să vedem ce comedie mai e aici!

Cu rani ele bălăcând pe un rând stâng, venim la teatru și ne așezăm toți la rând pe o singură bancă.

Colonelul stă în primul rând, cu sublocotenentul rus lângă el.

- Puteți începe - dă dezlegare colonelului.

Corul - în elegem că e un cor, care e trimis de undeva să ne distreze, ezită.

- Am spus, repetă colonelului, puteți începe!

- Dar prizonierii nu vin? Întreabă dirijorul.

- Tăia-să, și rusul ne arată cu mâna.

Printre coriți trece ca o rumoare și apoi hohote de râs.

- Pentru asta ne-a trimis Ministerul Armatei de la București, lipsind Teatrul Armatei de un spectacol?

- Eu nu știu, tovarășe dirijor; acesta-i lotul de prizonieri pe care îl am în lagăr. Mai mulți nu am de unde scoate. Dacă aveți ordin să faceți aici un spectacol, apoi executați-l. Dacă, dimpotrivă, credeți că nu aveți pentru cine vă osteni, atunci puteți pleca. Noi vă conducem până la poartă.

- Săle cântă ceva, optește o soprană, cu ochii la Costel.

- Ba, pardon, nu-mi strică eu vocea pentru unsprezece oameni, îmi răspunde un bășpieptos, cu ochii la mine.

În cor au loc discuții contradictorii.

- Ascultă-i - întind eu mâna spre cor - dacă nu vă puteți hotărî să începeți, dați-ne voie să vă cântăm noi marșul lui George Fonea. Poate în felul acesta vă provocăm la o întrecere.

Corul a amuțit. Dirijorul, cu stele pe umeri, mămăsoară lung, se întoarce la aișii, dătonul și cântecul pornește cu: „pan' la urmă să piară dușmanii poporului.“ Urmează un banc cu Franco, apoi altul cu Tito, un cântec despre o fată care nu are altă dorință în lume decât ca să se mărite cu un pandură și altele.

Pe cât că-n cor sunt voci bune și prezintă niște inepții. Noi nu aplaudăm; cei doi ruși, pentru că nu înțeleg nimic, aplaudă plictisiți. Corul, parcă ar fi la o repetiție generală, cântă fără vlagă, obosit și nemâncat.

Profit de un fel de pauză în program și mă ridic din nou:

- Ascultă-i, domnilor, dumneavoastră nu țineți să cântați și ceva cântece românești? Vreo doină cu „frunză verde ca lipanul“, sau „nu e viață mai frumoasă“, ca în sat la noi?“

- Ținem - răspund câteva voci, ici-colo.

Dirijorul mămăsoară pentru a doua oară, dătonul și „Răsunetul Ardealului“ ne încântă. Apoi o fată cântă frumos o doină de la munte și alta un cântec vesel „cu busuioc verde pe masă...“ Aplauzele noastre și mulțumirile noastre dinamizează corul.

*

Iată-ne din nou pe banca de la poartă și acolo așteptăm. Corul armatei a plecat, ducând cu el un marș în: „Moscova mea, țara mea“. Mă gândesc, unde-i Sandu cu scuipatul lui pe lungi distanțe? E bine să se cocoașe la galerie, acolo în Iașul lui! Și, aibăți perspectivă în lume.

E ora 4. Soarele îi vede cuminte de treburile lui. Dinspre răsărit bate un vânt subțire, ca lama unui brici. Vântul a plecat de pe pustiurile de sub Urali și parcă-mi optește ceva despre Bdi și despre Sverdlovsk. Bdi se chinuie în minele de fier de acolo, iar seara doinește cântecele din munții noștri.

Bdi a rămas acolo și-n inima mea stă ruie o durere ca de moarte. Oare când va veni el acasă?

Se aude ceva. În dosul porților se dau câteva comenzi. Atenție, gata lângă intrare, prindem în urechi comenzi rusești, comenzi românești.

Ceasovoiul deschide larg porțile lagărului și către noi, strigă impersonal și urât „dava!“ (dă-i drumul).

Leim din lagăr, trecem fără să fim controlați pe lângă un numeros grup de ofițeri ruși care, fumând, ne măsoară cu privirile și intrăm într-un cordon de pază, format dintr-un pluton de ruși și două plutoane de români. Soldații și ofițerii, după ce ne numără, râdă ironic, cu mâna la gură. Atâta armată, cu atâtea balalaici, pentru unsprezece oameni care se eliberează...

Chiar și colonelul rus pufnește în răs: caraghiosă situație. Ridic din umeri

a neputin i roste te: duce i-i la gar .

Pe lângă trotuare cordonul cu cei doi c pitali în cap, iar la mijloc, pe centrul drumului, noi, cei unsprezece. Soarele i trec torii se mir : „m , ce-o fi cu tia? Ce atâta paz în jurul lor?!“

Mergem doi câte doi, ca ni te colari cumin i, cu rani ele pe umeri, în loc de ghiozdane. Când ajungem în centrul ora ului, c pitalul român ne îndeamn s strig m lozinci.

- Cine? Noi? Râde Costel.

- N-ar fi mai bine oare s cânt m vreun mar domnule c pital, r spund eu; sunt foarte dispus s cânt „De teapt -te române“.

C pitalul se uit la mine speriat i mi-o reteaz scurt: Asta nu se poate.

Asta ne-a adus aminte de o întâmplare cu o sut de ofi eri români, c rora escorta le-a pretins, intrând în B l i ca ei, prizonierii, s cânte ceva. i cei o sut de români, purta i pe uli ele acestui ora vreo dou ore, au cântat toate mar urile române ti: „Poporul lui Traian“, „Fie a voastr întreaga ar “, „De teapt -te române“! Popula ia, cât mai r m sese acolo, st tea pe trotuare, asculta i nu-i venea s - i cread urechilor ceea ce auzea. Locotenentul rus, care mergea în frunte, meloman pe cât se pare, zâmbea fericit, b tând m sura mar urilor...

Eram foarte dispus s -mi încerc glasul aici la Foc ani m car cu „ tefan Vod al Moldovei“. La comanda c pitalului, deziluzionat de noi, solda ii din escort au prins a r cni lozinci cu Ana, cu Teohari i cu Luca, dându- i ochii peste cap, ca ni te coco i care- i cunosc precis cucurigu!

Eu fluieram încetinel despre tefan Vod al Moldovei, pe care-l invocam s nu mai stea la Putna, ci s urce spre munte i la sunetul cornului s - i adune ara, spre a ne sc pa de lift . Solda ii, cu ochii peste cap, strigau lozinci...

La gar , dac am ajuns, cordonul s-a strâns în jurul nostru i cei doi comandani - rusul i românul, s-au salutat în cele dou limbi, apoi ne-au spus c suntem liberi...

Dou comenzi, întâi rusul, apoi românul i plutoanele p r sesc gara, în scrâ netul cuielor de bocanci.

Unsprezece oameni eram liberi în gara Foc ani. Simt gust de le ie în gur . Asta-i oare gustul libert ii?

S-a înserat, se aprind luminile i noi, t cu i, facem un ocol prin centru. Tresar când întâlnesc vreun rus. M uit în jur: unde-i ceasovoiul?

Lâng gar , o cârcium i acolo-i cârciumar un român, care st în prag. Când ne z re te mai bine, coboar pân pe trotuar:

- Acum a i venit, domnilor?

- Acum, domnule.

- Fi i buni, nu v sup ra i, i pofti i la mine în cas .

- P i, s vede i, noi nu avem bani...

- Nu face nimic. Eu v poftesc în cas la mine, nu la cârcium . V rog, nu m refuza i

i la îndemmurile omului, trecând printr-o sal mare unde câ iva clien i se

cinsteau cu „Galben de Odobe ti“, am trecut mai la fond, într-o cameră curată, înbrăcat în covoare moldovenești, cu o masă mare, aternut la mijlocul camerei.

- Domnilor, timid începe gazda, am avut și eu un fecior în Rusia. Am în eles că s-a prăpădit pe acolo, de frig, de foame și de tifos. Îl chema Ion Ibrănuș, așa cum și eu mă numesc.

- L-am cunoscut, domnule, răspund căiva. Dumnezeu să-i ierte, s-a prăpădit. Bun român!

Omul lăcrimează și continuă:

- De dorul lui mi s-a prăpădit și femeia, acum un an. Pentru sufletele lor triste, vă rog să-mi dați învoire de a vă ospăta în seara asta. Căci sunteți flămânzi, însetați și goi...

Am stat o oră sau două la praznicul mamei care s-a stins după feciorul prăpădit, în prădurile de la răsărit...

*

Am iat -ne acum, când miezul nopții bate în inima turnurilor înalte, la ultima, grăbită strângere de mână. Un tren duce către orașele și satele Moldovei, iar celălalt spre București și spre Transilvania.

Simt că o sfâșiere; simt că mă destrăm, mă simt gol și singur.

Am fost mii, apoi unsprezece și acum stăm pe ranițe, pe coridorul vagonului, doi. Costel, înalt, ciolănos, cu capul plecat, tace.

Dincolo de geam este întuneric beznă. Mă întorc de acolo și mă așez alături de el. Nu pot urmări nici un gând întreg; familie, mamă, prieteni? Mi-e gura amară. Pe suflet parcă stă o piatră de mormânt. Ce-i cu mine? Unde-i bucuria libertății?

*

București, Gara de Nord. Este ora 6 dimineața. De la geam privesc luminile capitalei.

Cu mulțimile ce coboară printre călătorii care urcă, înainte mă greu spre ieșire. Constat că s-au mai puțin ceasuri de-a lungul peroanelor. Cine le-o fi adunat?

Costel, înalt, se uită, iscodind grupurile de oameni.

Dar abia am pășit pe peron, dincolo de porți, și-i văd pe Costel înotând prin mulțime strigând: uite-i, acolo! Dispare în umbra și râle cu lacrimi și flori ale părinților, surorilor și fraților lui.

Mulțimi, constat eu, mulțimi tot și voinici, ca brazi. Privesc scena, cum privesc și alții. Iată-l pe Costel, cu un buchet de flori în mână, suflându-și zgomotos nasul și căutându-mă, prin gloată.

Zărindu-mă, mă trage de-o mână lângă el și cu recomandarea: vedeți, cu dansul am venit - mă prind în brațele familiei sale. Căciula și mantaua ajung în

picioarele c l torilor...

R mas singur în gar privesc cu aten ie oameni i locuri. Ies mai la urm în bulevardul Golescu; v d un tramvai, traversez strada i m opresc la un chio c cu ziare. Toate vorbesc despre o echip de nituitori de la Gala i, care a b tut într-o zi, nu tiu câte nituri. Apoi despre grevele din apus i despre nenorocita stare material a muncitorului american.

Pe un afi citesc despre fericirea de a fi colhozic i despre luminoasa via a lucr torului din uzinele sovietice.

Scuip în locul lui Sandu i, scârbit de minciun i de toate, plec, Plec mai departe s v d ora ul. Ca s m l muresc, înc de la început.

Îmi îndes c ciula pe cap, m închei la to i nasturii mantalei, îmi potrivesc rani a pe um r. Lume mult , tramvaiele supraaglomerate. Oamenii speria i de vreo eventual întârziere, lucr tori i func ionari, stau ciucure pe treptele tramvaielor, iar pe strad alearg ca turba ii; acolo, la serviciu, li se va citi gazeta i vor fi chestiona i despre treburile politice. Râd singur, mergând cuminte pe strad . Mai s m dea jos un lungan, ce alearg dup un tramvai. Disperatul va asculta articole din *Scân teia*, va aplauda frenetic vreo idio ie tip rit , sau undeva rostit i apoi, cu ma ele chior ind de foame i cu frica de a fi atacat pe strad , pentru vreo încruntare din sprâncean , va merge s strige lozinci, pe care nu le pricepe. Va urla c e bine, c n-a fost niciodat mai bine decât acum iar somnul lui va fi somn de iepure fricos.

Po i s faci ara ar , cu dispera ii tia?

Trec prin Plevnei i privesc de departe „Casa studen easc “. i acolo a încremenit orice gând românesc. Iat , mai jos, în stânga, Ci migiu!, frumosul nostru Ci migiu. Parc acolo în fund, nu mai sunt to i copacii! i-i murdar.

O iau pe bulevardul Elisabeta, în sus, pe lâng Cercul Militar i ajung în Calea Victoriei.

La cinematografe ruleaz „Balada Siberiei“ i alte lupte de partizani. Acolo, a fost „Cartea Româneasc “ i pu in mai departe „Alma mater“ - Universitatea. Ce s-o mai fi înv ând pe acolo? Limba rus , marxism-leninism i materialism dialectic?

Iat cum se idio e te o na ie!

i oare, nu e nimeni care s priceap acest lucru?

Palatul telefoanelor este la locul lui, Teatrul na ional a disp rut, uite colea Palatul regal, cu o arip în ro u i, peste drum, Ministerul de Interne. Ei, cu tia, cred eu, voi avea o întâlnire.

Stau i m uit, când la Palat, când la Ateneu i pe urm la Interne. Ce Dumnezeu! Nu s-a g sit un alt loc pentru o astfel de institu ie?

Ies pe lâng Funda ie în Bulevardul „Br tianu“. Totul este la fel, cum a fost i mai înainte. Ba nu; constat c pe unde au fost case bombardate s-au f cut gr dini e, iar str zile sunt foarte murdare; hârtii, coji de semin e, democra ie popular .

În fund, Academia Comercial i b nuiesc - în continuare - acelea i case i

acelea și strazi, până la osea. Ce greșeală! Celei mai frumoase strazi din București și se dă numele unui general rus! Ce greșeală!

Apoi, uite Universitatea și pe Mihai Viteazul cu barda-n mână, strigând îndemnul: „pune-i mâna pe topoare, plesni-i în frunte balaurul și lifta care vrea să înghită țara și gândurile. La luptă, fraților români!”

Apoi Halele centrale - murdărie, ca la „hale” și dincolo, pe deal, Patriarhia... „... și unul din ucenicii lui, pe numele lui Iuda, mergând la Sinedriu, l-a vândut pe Iisus, pentru 30 de arginți...”

Peste drum de biserică, stă adunarea parlamentului și vânturile vorbesc și pun greutatea pe ărași. Iar marele arhiepiscop binecuvântează în numele lui Mamona. Și țara geme, asudând și blestemând. Unde e tu, Doamne?

... Apoi, am bătuț la ușa unei biserici și, dacă am intrat, îngenunchind lângă mormântul voievodului Brâncoveanu Constantin, m-am rugat adânc pentru sufletele celor ce s-au prăpădit în luptele din răsărit și în lăgărele din afară. Pe urmă mi-am adus aminte de Urali și de Bătălia de la Călugărași, războaie în grele cazuri, în prădurile și ruinele rusești. Am plâns cu amar pentru trudă, pentru încercări și pentru țara cea ticloasă. Apoi am mulțumit blândului Iisus pentru că m-am întors acasă. Și străvâș lespede de pe mormântul voievodului decapitat pentru dubla lui credință în Dumnezeu și în Neam, am ieșit la soare, luminat, cu murgăriturile Bobotezei sub gene. Face Dumnezeu cu mine ce va voi. Sunt pregătit.

*

Este ora amiezii. Lângă liceul Matei Basarab, la un chioșc, se vinde pâine. Mă așez, resemnat, la coadă, așteptându-mă să cumpăr o pâine. Ajuns în fața vânzătorului, acesta îmi cere cartelul.

- Nu am, domnule vânzător, a că ceva. Dă-mi te rog și mie o pâine.

- Fără cartel, nu se poate.

M-am dat la o parte; m-am uitat înc-o dată la pâinile Bucureștiului. Cu mine lași întru-însele. Totuși, sunt mai aproape de ceea ce ar trebui să fie o pâine. Au și ceva grâu în ele. Cum stăteam așa și reflectam asupra imposibilei pâini pe care o mănâncă moscoviții - neagră ca pământul și acru deși se strepezesc dinții - în brațe îmi pune o pâine o femeie bătrână care, grăbită, dispăre după colț.

Eu strig după dânsa:

- Doamnă, să vă plătesc... Femeia a dispărut într-o curte și poarta s-a închis în urma ei.

O altă femeie înaltă și slabă, privind la toată întâmplarea, încheie:

- Ziți dumneata bogdaproste, cine ține ce-o fi în sufletul ei cel amar râț? Te-o fi văzut atât de zdrențuros...

„Flămând am fost și mi-aș dat și mănânc...” se împlinea Scriptura, iar eu mi-am făcut semnul crucii...

*

Aici e micul bloc în care locuiam eu, pe vremuri, împreună cu sora mea, Anca. Casa este tot așa, cum am lăsat-o, curată și exact pe locul ei. Holul mare e la locul lui. Și scara duce la etajul I; acolo, la al 6-lea apartament era cartea mea de vizit ...

Cu rani a pe umărul stâng, cu sacul de merinde la sold - în care simțeam căldura pâinii proaspătă - și cu bidonul de apă, zăgăzind, urcăm treptat apoi altele, ajung la etajul I. Aceiași locatari în dreapta și în stânga scării.

Încet, una câte una, urcăm scările spre II. Pipăie bara, încercăm luminile; vecin la II - același nume. În fața, apartamentul 6 și acolo, la locul ei, cartea mea de vizit .

Iată-mă în prag la mine. În toată casa, nici un zgomot. Simt că o strângere de inimă: ce spune tu cerea aceasta?

Sun. Aud glasul soneriei dincolo de ușă. Mă dau un pas înapoi și aștept. Nici un semn de viață. Dar, dacă sora mea nu este acasă?

Sună două oară, apoi, la scurt timp dau semnalul, așa cum obișnuiam pe vremuri, când mă întorceam de la catedră.

În clipa următoare, ușa se deschide brusc și sora mea dă un strigăt de bucurie și de mirare: „Daniel“ și, hohotind, cade la pieptul meu. Eu o măngâie și o îmbrățișez:

- Anca, sora mea cea dragă, bine te-am găsit și nu toată ... Lacrimile mi se podidesc și plângem amândoi, pentru bucurie și pentru tristețe.

*

Peste un ceas, după ce m-am sperlat, alături de Anca trec prin încăperi. Toate sunt așa cum le-am lăsat: paturi, tablouri, bibelouri. Cu un scrâmb de fier ruginit, Anca deschide ușa de la biroul meu. Întineresc și miros de cameră nelocuit. Când ridic perdelele și soarele intră în cameră, pe toate văd praf alb, pus de vreme. Uite, aici cărțile mele - cât le-am dus dorul - și dincoace, masa de lucru. Mă apropiu. Pe masa-birou, o fotografie de-a mea. Mă uit la mine. Aș nins vremea firicele de praf fin pe frunte, pe față, pe umeri. Sunt opt ani de când nu am fost pe aici...

- Dacă tu ai plecat la bătălie, aici n-a mai intrat nimeni. Apoi a venit vestea că tu ai murit, la Stalingrad. Iar mama și-a rupt inima de jalea ta. Și-a hotărât că pe veci să rămână această cameră așa cum ai lăsat-o tu, atunci când ai plecat... și eu am respectat hotărârea mamei. Cum vezi, și-a păstrat ușor, an după an, praful pe toate. Acum, pentru că ai înviat, voi face aici curățenie.

- Ce faci pentru ei? Celelalte surori?

- Și nu toți, toți te-așteaptă. Mama și-a făcut toate pomenile pe la mănăstiri, așa, ca pentru morți, iar tata și-a făcut cu mâinile lui, un mormânt și și-a pus o cruce, în cimitir la noi... Când în vara lui 1946 - după patru ani de tăcere - am primit vești despre tine, că ești ti pe undeva, în Rusia, a fost în casa noastră

bucurie pentru fiul cel înviat. Totu i, cu strângere de inim , mama a sus inut c mormântul i crucea s r mân la locul lor. Ai s le vezi, acolo.

- Anca, mâine sear plec acas .

- Mergem împreun .

- Dar so ul t u?

- Paul e la Aiud. A fost arestat la 15 mai..., i lacrimile-i curg încet pe amândoi obraji, suspinând: niciodat bucuriile nu sunt complete...

*

E noapte târziu i somnul nu se lipe te de mine. În patul moale i curat, când încerc s a ipesc, parc vine un val i m fur . M trezesc brusc i deschid ochii mari c tre luminile de pe strad .

Întind o p tur jos, pun perna sub c p tâi, trag plapuma peste mine i a a, la podele, pe parchet, adorm imediat somn de plumb, din care m trezesc perfect odihnit, pe la amiaz .

Anca râde:

- Ce-i cu tine?

- Anca, fat drag , era prea moale patul. M-am obi nuit s dorm pe blat. Cine tie, nu e bine s -mi pierd obiceiul.

*

Trenul p e te lin peste Siret, apoi taie Moldova c tre Nord, înghite fl mând kilometri de cale ferat . C l torii din fa a mea mo ie sau dorm chinui i, b l b nindu- i capetele în oscila iile vagonului. Anca, pe um rul meu, doarme lini tit , cuminte...

Departe, departe, în r s rit, la cazne, au r mas prietenii mei i o parte din inima mea cu dâni. La Aiud, în celula înghe at , de la 15 mai se chinuie Paul i fra ii mei. i pentru ei sângereaz cealalt parte a inimii mele.

M uit când spre r s rit, când spre Aiud. Dorul m duce prin mla tini, prin p duri cu fiare s lbatice, iar în fa , salvator, se arat muntele suferin ei. Acolo, la creast , mâinile tatei mi-au s pat mormântul i mi-au a ezat crucea. Iar mama, plângând, mi-a sem nat busuioc la c p tâi.

Merg s m r stignesc!

Am ales isp irea!

Pentru p cate;

Pentru învierea de mâine!

